JOHAN FRETZ

ONDER DE PARAMARIBOOM

Heel Nederland Leest

‘Eindelijk een geestig boek over identiteit!
Een eerlijk verhaal over huidskleur,
afkomst en acceptatie.’
DE WARE TIJD

‘Persoonlijk, ontwapenend, humoristisch,
en pakt je van begin tot eind.’
HET PAROOL

‘Johan Fretz maakt muziek met zijn
warme dansende schrijfstijl. *Onder de
paramariboom* komt dichtbij en laat je
nadenken over identiteit en cultuur.
Een prachtig document voor
meerdere generaties.’
TYPHOON

HEEL NEDERLAND LEEST
ONDER DE PARAMARIBOOM

JOHAN FRETZ

ONDER DE PARAMARIBOOM

Dit boek is een cadeau van de openbare bibliotheek ter gelegenheid van Heel Nederland Leest, november 2025

Copyright © 2018 Johan Fretz
Eerste druk, januari 2018
Achtste druk, met toestemming van Lebowski Publishers, november 2025

Omslagillustratie Brian Elstak
Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio
Binnenwerk Perfect Service
Foto auteur Linda Stulic
Druk GGP Media GmbH

ISBN 978 94 6503 311 2 | NUR 301

Lees dit boek en praat erover:
#heelnederlandleest
www.heelnederlandleest.nl

Stichting Collectieve
Propaganda van het
Nederlandse Boek

Met dank aan
nbd biblion

Virginia: '*Waka nanga koni.*'
Johannes: 'Wat betekent dat?'
Virginia: 'Letterlijk: loop met wijsheid.'
Johannes: 'En figuurlijk?'
Virginia: 'Houd je hoofd erbij. Zoiets.'

Proloog

Wanneer de volwassenen naar me keken, met de wrange bewondering voor iets wat ze zelf waren kwijtgeraakt, vroegen ze: 'Waar kom je vandaan?'

'Dordrecht!' zei ik dan.

Aan de manier waarop ze me vervolgens uitdrukkingsloos aanstaarden, begreep ik dat dit niet het goede antwoord was.

'Of zoals papa zegt: hoe dichter bij Dordt, hoe rotter het wordt.'

Ik lachte hard. Nog altijd niet het goede antwoord. Ze glimlachten en zeiden: 'Maar waar kom je *echt* vandaan?'

Ik begreep niet wat ze bedoelden. Dachten ze soms dat ik loog? Moest ik maar wat uit mijn duim zuigen? Mijn vader had me weleens verteld dat ik uit de buik van mijn moeder kwam, maar dat leek me een leugen. De buik van mama, daar was ik veel te groot voor. Ik trok mijn wenkbrauwen, die toen al enorm waren, in een diepe frons en keek de volwassenen aan.

'Ik kom uit... de buik van mama.' Hun gezichten klaarden op.

'Ah,' zeiden ze, 'en waar komt mama dan vandaan? En papa?'

Waarom hadden ze dit niet gewoon meteen gevraagd?

'Papa komt uit Den Haag en mama komt uit de paramariboom, dat is een boom aan de andere kant van de zee en in die boom groeien zwarte mensen zoals mama en Ruud Gullit.'

Ik begreep nooit waarom ze zo hard moesten lachen, want ik sprak gewoon de waarheid. Tijden – maanden of jaren, dat verschil kende

ik nog niet – heb ik me afgevraagd hoe die paramariboom eruit zou zien. Eerst maakte ik me een voorstelling van de stam, de takken, de bladeren, de geuren – 'Waar zou de boom naar ruiken? Naar kokos misschien of anders naar roti?' –, en later, toen ik eenmaal oud genoeg was om te begrijpen waarom de volwassenen om mijn antwoord hadden moeten lachen, werd de boom een stad, een land waarvan ik slechts vage contouren zag in mijn hoofd. Ik wilde er verder niks meer van weten.

Zei ik 'oud genoeg'? Misschien was ik helemaal niet oud genoeg om het te begrijpen. Misschien verloor ik mijn kinderlijke verbeeldingskracht wel omdat er nu eenmaal andere zaken waren die belangrijker werden, zoals: overleven. Misschien haatte ik mijn moeder wel zo omdat ze gek geworden was, dat ik met dat hele kloteland van haar verder ook niks meer te maken wilde hebben. Ik ontwikkelde een felle afkeer van alles wat met mijn halve oorsprong te maken had. Alleen al van hoe mijn moeder sprak, kon ik in woede ontvlammen. Ze sprak alsof ze zong, articuleerde overdreven, alsof haar toehoorders slechthorend waren – en ze legde klemtonen verkeerd.

'Johannes zit op tafelTENNISSEN,' zei ze dan, of: 'Het is morgen OUD en nieuw!' Wanneer ze echt Surinaams sprak, Sranantongo, riep ik dat ze moest ophouden.

'Je bent *weri ede*!' zei ze.

'Waarom zeg je niet gewoon dat ik vervelend ben?' antwoordde ik. 'We wonen in Nederland en we praten hier Nederlands!'

Ik zei dingen tegen mijn moeder waarmee ik een licht fascistisch publiek eenvoudig in extase had kunnen brengen. En ik had het niet eens door, omdat ik alleen maar bezig was om mijn hoofd boven water te houden. Mijn naam was Johannes. Ik woonde in achterbuurten van een stad waarin het goed was om Johannes te heten. Het was een onschuldige naam: rond, zacht en gevaarloos. Een naam die ik graag uitsprak, omdat ik er iets heel belangrijks mee vertelde aan de witte buurtbewoners: 'Ik ben niet een van de anderen, ik ben een van jullie.'

Het uitspreken van mijn naam was de sleutel tot ontwapening. Het werkte eigenlijk altijd. Ze geloofden me. Zelden gaf iemand mij ooit te kennen dat ik geen Nederlander was, en op den duur vergat ik zelfs helemaal dat ik ook ander bloed had.

Maar soms, als er niemand anders thuis was, liep ik de slaapkamer van mijn ouders in en keek ik naar de vergeelde foto die mijn moeder aan de wandspiegel had vastgemaakt. Door die foto wist ik heel zeker dat mijn grootvader, die al gestorven was lang voordat ik op de wereld kwam, een echte zwarte man was geweest, een neger, al mocht ik dat nooit zeggen van mijn moeder en van sommigen mag ik het ook nu niet zeggen, niet eens om uit te leggen dat ik het toen zei. Blijkbaar kom ik niet uit een boom, maar uit een mijnenveld. Maar het was zo: mijn grootvader was een zwarte man, een knappe, lange creool, André Emiel Gilbert Brouwn, met o, u, w. Op de foto droeg hij een beige linnen pak en een grijze hoed. Hij keek naar de vrouw die tegenover hem stond, mijn grootmoeder Erna Tjen-A-Tak. Twee jonge verliefden, stil hangend in de tijd. De laatste tijd bestudeer ik dat beeld grondig en dan vooral opa Miel, zoekend naar gelaatstrekken waarin ik mezelf herken. Ik probeer via die ene foto in zijn hoofd te kruipen, zodat ik kan rondzwemmen in zijn gedachten, ze in me op kan nemen en zal ontdekken dat wij, hij en ik, uit hetzelfde hout zijn gesneden. Dat moet haast wel: van alle vier mijn grootouders zijn het opa Miels genen die mij het krachtigst hebben bereikt, die zich het nadrukkelijkst laten gelden in de versmelting van alle rassen en soorten bloed die in mijn lichaam zitten. Sinds ik zijn gedichten heb ontdekt, raak ik daar alsmaar meer van overtuigd. Maar ik loop op de zaken vooruit. Laten we beginnen bij het begin.

Dag 0

Dus, landing

Dus, ik land in Paramaribo. Het heeft negenentwintig jaar geduurd, voordat ik hiernaartoe ben gekomen, en tot voor kort was de reden heel simpel: ik had hier niks te zoeken. Ik was gemengd, half, gewoon Hollands dus en dat wilde ik ook zijn. Toch zegt de zwarte piloot die bij de uitgang van het vliegtuig staat: 'Welkom thuis, jongen.'

Ik verbeter hem niet, knik en loop de trap af. Vreemd eigenlijk: volgens mij heb ik nooit eerder in mijn leven een zwarte piloot gezien. Mijn voeten raken de grond. *That's one small step for a man* en... Verder niks natuurlijk, dit is alleen in mijn hoofd zoiets als de maanlanding. Het is alsof alle geluiden in de hitte zijn gesmolten, zo stil is het. De donkere, heldere hemel hangt als een klamboe over ons heen. Ik zet nog een paar stappen, wil meteen van alles voelen, vooral dat ik hier vandaan kom, maar voel alleen dat ik wil voelen dat ik hier vandaan kom.

De andere passagiers lopen voor me uit, over de landingsbaan naar de aankomsthal. Ze praten, maar hun stemmen zijn weggevallen. Ik ben als laatste uitgestapt. De haast om het toestel te verlaten, juist wanneer het weer veilig aan de grond staat, heb ik nooit begrepen. Ik wacht altijd zo lang mogelijk. Op deze vlucht zaten opvallend veel gelijkgestemden, die bleven zitten tot het echt niet langer kon. Ik moest denken aan een Surinaamse vriend die me eens uitlachte toen ik hem in paniek belde omdat ik vijf minuten later zou zijn. Hij riep: 'Hou op met me en zet die witman in jezelf uit!'

Boven aan de trap staat de piloot nog altijd in dezelfde plechtige houding: zijn armen op de rug, zijn nek uitgestrekt, zijn hoofd bijna in de wolken, als een giraffe. Misschien blijft hij in zijn rol tot we uit zicht zijn verdwenen of komt straks uit een geheim compartiment nog een Egyptische koningin naar buiten.

Blijkbaar beteugelt de hitte niet alleen onze stemmen, maar ook onze lichamen: de aankomsthal wil ma ar niet dichterbij komen. Ik kijk naar de anderen. De ánderen. Het zal de tijd zijn waarin ik leef, hoe die tijd de dingen kleurt. Al deze mensen: ik zie nomaden, die net uit de zee zijn gekropen, zwaar en traag door het water dat zich in hun kleren heeft gezogen, verdwaasd nog door de barre overtocht. En bovenal zie ik Surinamers, haast alleen maar Surinamers.

Zodra ik de aankomsthal betreed, krijgen de mensen hun stemmen terug. De airco staat op spaarstand.

'Zo, laat me Muriel bellen,' zegt een vrouw voor me, vooral tegen zichzelf.

'Nu al?' zegt de jongen naast haar. 'Wacht even, mam.'

'Schat, laat me Muriel bellen anders gaat ze pas vrijdag beginnen hierheen te komen.'

Het zou in deze hal net zo goed 1990 kunnen zijn, of 1970, of 1930. De kleuren van de vloer, de muren en pilaren: vergane glorie uit een onbestemd tijdperk. Er zijn twee rijen, een voor toeristen, zoals ik, en een voor inwoners van Suriname. De thuisrij is een stuk korter en er hangt een bordje boven met de tekst INGEZETENEN. Ik mompel het een paar keer voor me uit. 'Ingezetenen'. Het klinkt me in de oren als 'gevangenen'. Ook hangt er een bord waarop staat dat je beslist geen leguanen bij je mag hebben.

De douanebeambten nemen alle tijd, alsof ze opslag krijgen bij vertraging. Ze kijken onaangedaan naar de passagiers en bestuderen elk paspoort alsof het een potentieel vuurwapen is.

'Re-den van be-zoeeek?' vragen ze en: 'Waar gaat u slapen?', niet: 'Waar verblijft u?'

Als ik eindelijk aan de beurt ben, zie ik dat de passagier naast me niet alleen een paspoort, maar ook een toeristenkaart op de balie legt. Zo'n kaart heb ik niet. Ik zucht, laat mijn beurt voorbijgaan en loop terug naar het begin, waar ik nu pas het kleine hok in de hoek zie staan met daarboven het bordje: VISA: 20 US DOLLAR. In het hokje zit een magere man. Hij kauwt op iets.

'Alleen cash, meneer,' zegt hij.

Ik wroet in al mijn zakken. Ik heb geen cash. 'Is hier ook een pinautomaat?'

'Toch wel, meneer. Achter de douane.'

'Dan heb ik een probleem!'

'Meneer,' zegt de man droogjes. 'Is het uw eerste keer in Suriname?'

Ik knik.

'Mag ik u een tip geven? U hoeft zich hier niet zo druk te maken, het komt vanzelf goed.'

Met een bestempeld visum loop ik even later door de schuifdeuren. Ik zwaai de dame gedag die me zojuist zomaar twintig USD heeft gegeven. Toen ik haar vroeg wanneer ze het terug wilde, keek ze me aan alsof ik haar beledigd had.

Terwijl ik bij de bagageband op mijn koffer wacht, passeert het backpackmeisje me. Ze zat bij me in het vliegtuig, twee rijen schuin voor me en viel me meteen al op. Eén van de weinige witte reizigers op de vlucht. Ze staat aan de vooravond van een zelfontplooiingsreis: een bloem in haar haren, een broek met felle hippiekleuren en een wijd zittend T-shirt. Tijdens het diner vroeg ze om een vegetarische optie. Toen de stewardess haar stoïcijns mededeelde dat er alleen kip of vis was, besloot het meisje maar helemaal niets te eten. Ze zal wel honger hebben. Haar blik kruist de mijne. Ik knik en zeg geluidloos hé, als om te laten weten: wat leuk, wij allebei hier, twee Hollanders in Paramaribo. Ze kijkt dwars door me heen. Het duurt een paar seconden voor ik besef waarom: voor haar is mijn gezicht op Zanderij

in Paramaribo geen bron van herkenning. Zij is hier alleen, ik ben voor haar een van de anderen; ik ben een Surinamer, met ander bloed.

Buiten staan zeven mannen met kartonnen bordjes. Tussen het bordje met CINDY LIEUW-KIE-SONG en dat met HELEN BRAAFHEID zie ik het blije gezicht van een zwarte jongen van mijn eigen leeftijd. Hij houdt een stuk karton vast waarop met grote letters staat: FRETZ!

Hij begint met het bord te zwaaien. 'Fretz! Fretz! Jij bent Fretz toch?' Hij gebaart hevig, alsof ik een lang verloren gewaande broer van hem ben. Of eigenlijk beweegt hij gewoon zoals ik dat zelf ook zo vaak doe: met armen die een eigen leven leiden.

Ik steek mijn hand uit. De jongen kijkt er afkeurend naar, dus hef ik mijn onderarm omhoog. Dat valt beter. Hij geeft me de verticale handdruk, buigt naar voren, drukt me iets tegen zich aan en klopt met zijn andere hand op mijn rug.

'Broeder, welkom in Mama Sranang,' zegt hij.

'Dank je. Johannes.'

'Ja, Fretz! Johannes Fretz! Mijn gunst: goeie naam hoor, vriend. Die dames gaan zeker denken dat er deze week een *bakra* komt spreken, dus maak je borst maar nat!'

Niet zijn opmerking maar de lach die erop volgt, maakt dat ik ook moet lachen. 'Clyde,' zegt hij en hij grist mijn koffer vriendelijk uit mijn handen. 'Kom. De wagen staat daar. Mevrouw Forgeron wacht op ons. Je bent met SLM gekomen toch?' Ik knik en volg hem over het parkeerterrein.

'Hoe was het eten?'

'Prima,' zeg ik.

'Dat dacht ik! Ik vlieg alleen met SLM, bij KLM krijg je van dat Hollandse eten: pasta en zo.'

Clyde heeft een litteken op zijn rechterwang, recht als van een korte kras, net iets lichter dan zijn huid.

'Trouwens: we hebben je overgeplaatst naar Eco Resort. Hotel Torarica is overboekt. *Kaolos!* Gebeurt altijd.'

'Geen probleem.'

'Morgen kan je gewoon naar Torarica. Maar Eco is ook prima, hoor. Alleen beter ga je morgen wel ontbijten in Torarica. Het is helaas wel een eindje lopen.'

'Hoe ver?'

'Toch al gauw drie minuten. Maar je zult er geen spijt van krijgen. Meer keuze, je weet toch?'

In een blauw oud Ford-busje brandt licht. Yvette Forgeron zit achter het stuur. Terwijl Clyde mijn bagage in de kofferbak legt, opent ze de deur van de bijrijdersstoel. 'Zo Fretz, welkom! Daar ben je dan!'

Zodra ik ben ingestapt slaat ze me amicaal op de schouder. Ze is niet iemand die aan *brasa's* doet: ze bezit de nuchtere stoerheid van ons beider thuis, Holland. Slechts één keer eerder hebben we elkaar ontmoet, in café Tuinfeest op de Nieuwmarkt in Amsterdam. Het gesprek duurde maar een halfuur. Ze vertelde honderduit over Suriname – of zoals zij het noemde: 'Su' – en vroeg of ik mezelf een Surinamer voelde. Ik zei dat ik me nooit iets anders had gevoeld dan een Nederlander. Ze knikte en zei: 'Ik weet wat je bedoelt.' Even later, toen ik uitlegde dat er recent opeens toch een onbedwingbare nieuwsgierigheid was ontstaan naar mijn moederland, zei ze het weer: 'Ik weet wat je bedoelt.' Na een halfuur sloeg ze hard op de tafel. 'Zeg Fretz, ik denk dat we het maar moeten doen. Jij komt rond de verkiezingen een optreden geven in Su!'

Clyde slaat de kofferbak dicht en komt achterin zitten. Yvette start de motor. Ze heeft dezelfde huidskleur als mijn moeder: donkerbruin, creools, onderweg vermengd. Ik schat haar halverwege de veertig, al kun je aan zwarte mensen nooit precies zien hoe oud ze zijn.

'Kom op, rijden kreng!' roept ze tegen de grommende motor.

Het busje trekt rumoerig op.

'Je weet dat we over een week al gaan stemmen toch?' vraagt Clyde vanaf de achterbank.

'Zeker!' Dat kan me niet ontgaan zijn. 'Spannend, of niet?'

'Ik ga je zeggen: we weten allemaal dat Bouta gaat winnen. Als Bouta niet wint, ga ik van de Wijdenboschbrug in de Su-rivier springen en raad eens: ik ga nóóit van de Bosjebrug in de Su-rivier springen!'

Opnieuw die aanstekelijke lach. Luchthaven Zanderij verdwijnt uit zicht. We rijden over landwegen. Ik druk mijn gezicht tegen de ruit. In het donker valt weinig te zien, behalve dan de contouren van iets wat op een oerwoud lijkt. De airco staat op standje Nederland, dus binnen ben ik thuis en daarbuiten trekt dat vreemde land voorbij, gehuld in duisternis.

Het is niet te zeggen hoelang we over die donkere wegen voortgaan, door niemandsland. Uren of minuten, ik weet het niet, maar op een gegeven moment gloeit er dof licht op in de verte en rijden we stedelijker gebied binnen. Buitenwijken zo te zien: weinig hoge gebouwen, nauwelijks felle neonreclames.

'Is dit een voorstad?' vraag ik.

Clyde en Yvette barsten in lachen uit.

'Voorstad,' zegt Clyde. 'Hoor hem! Jij bent grappig: VOOR-STAD!'

'Dit is geen voorstad,' zegt Yvette. 'Dit is het, Fretz. Welkom in Paramaribo!'

Dag 1

Ontwaken

Het wonder is geschied: om kwart over zeven 's ochtends – er is niet eens een wekker afgegaan – sta ik klaarwakker naast mijn bed. Het is koel in de kamer. De airco kan het blijkbaar alleen af. De plafondventilator heb ik gisteravond bij aankomst meteen uitgezet. Ik had het gevoel dat hij niet goed vastzat en ik ben altijd doodsbang dat die dingen midden in de nacht loslaten, naar beneden vallen en me verminken.

Hoelang heb ik precies geslapen? Mijn lichaam heeft zich nog niet georiënteerd op het tijdverschil met Nederland, maar het staat er echt: 07.15 uur. Ik heb altijd graag een ochtendmens willen zijn, maar het is me nooit gelukt er een te worden. Het is bijna gênant als je zou weten hoe vaak ik het geprobeerd heb, moedig, koppig en vol verwachting, alsof er een nieuw leven zou beginnen. Helaas smeet ik telkens na hooguit vier dagen de wekker weer in de hoek van de kamer en sliep door. Het is niet mijn schuld, zegt mijn moeder. 'Je komt nu eenmaal uit een familie van langslapers.'

Het past natuurlijk bij de hardnekkige karikatuur van Surinamers, dat ze lang en veel slapen, maar bij ons wordt het cliché teruggebracht tot een familiaire kwaal die stamt uit de geschiedenis. Ik houd mijn ogen erfelijk dicht. Mijn moeder heeft me geleerd om dit als argument in de strijd te werpen tegen zeurende kortslapers en dat doet ze zelf dan ook dagelijks, wanneer mijn vader haar rond het middaguur uit bed probeert te krijgen.

'Virginia!' roept hij. 'Denk je dat het nog gaat lukken voor het achtuurjournaal?'

'Jan,' zegt ze dan, vrij fel voor iemand die nog in een half comateuze staat verkeert, 'het is genetisch, dat begrijp jij niet.'

'Genetisch?'

'Omdat je Duits bent!'

'Ik ben niet Duits!'

Mijn vader is wel Duits, dat wil zeggen: zijn ouders kwamen uit Duitsland, maar volgens mijn vader kwam zijn moeder uit de Elzas en is dat van oorsprong Frans grondgebied, en kwam zijn vader, als je maar lang genoeg terug zoekt in de stamboom, uit Canada, of uit Friesland, dus is hijzelf eigenlijk een Franse Canadees, een Canadese Fries, of Friese Fransoos. Alles best, zolang hij maar geen Duitser hoeft te zijn.

'Jij slaapt kort,' zegt mijn moeder tegen hem, 'omdat je je schuldig voelt over je geschiedenis. En terecht! Maar mijn geschiedenis is anders. Ik slaap uit namens mijn voorouders. Ik ben aan het uitrusten van de slavernij, Jan, dus laat me met rust!'

Mijn moeder voelt zich nooit schuldig als ze lang slaapt. Dat is het belangrijkste verschil tussen ons: ik voel me altijd schuldig, want ik ben half, dus ook een calvinist. Misschien is dat knagende schuldgevoel de reden dat ik, hoewel ik soms elf uur onder zeil ben, toch een grote poster in mijn slaapkamer heb opgehangen met Rainer Werner Fassbinders levensmotto: SLAPEN DOEN WE ALS WE DOOD ZIJN.

De hotelkamer is van alle gemakken voorzien. Zo zei de receptioniste het gisteren bij aankomst ook: 'Uw kamer is van alle gemakken voorzien.' In een chic hotel zeggen ze zoiets nooit.

Ik rek me uit en duw de schuifdeuren open die toegang geven tot het kleine balkon. Een stap naar voren is genoeg om terug te keren naar de tropen. *Halleluja*, de zon is nauwelijks op, maar de lome lucht

kookt al. Ik mag dan een echte Hollander zijn, mijn lijf veert op bij deze hitte. Mijn vrienden beginnen bij een temperatuur van boven de vijfentwintig graden te zuchten en te steunen alsof ze levend gecremeerd worden. Na hun zelfmedelijden volgt vaak verbazing, dan kijken ze me vol ongeloof aan: hoe komt het dat ik zo fris en soepel door de straten zweef? In de tropenhitte neemt mijn lijf de leiding over van mijn hoofd. Met elke minuut in de zon kleurt mijn hart lichter en mijn huid donkerder. Over een week zal mijn gezicht zo donker zijn, dat ze me bij aankomst op Schiphol zeker zullen willen fouilleren.

Het is stil, alleen de vogels zijn al wakker. Vanaf het balkon lonkt in de verte de Surinamerivier, die had ik gisteravond in het donker nog niet gezien. Een echte grotemensenrivier. Natuurlijk. Zo zullen ze wel sneuvelen, stuk voor stuk, al die kinderlijke voorstellingen die ik me van de dingen hier heb gemaakt.

Voor ik onder de douche stap, werp ik in de spiegel een korte blik op mijn wakkere gezicht. Veel vrienden van mij – altijd witte vrienden, ik heb nauwelijks vrienden die donker zijn – hebben al flinke rimpels bij de slapen en onder hun ogen. Ze zijn nauwelijks dertig, maar hun huid begint al te breken, te barsten en je kunt al vrij nauwkeurig zien wat hun voorland is. Bij mij is het anders. Ook dat moet genetisch zijn.

'*Black don't crack!* God heeft ons dat toebedeeld, als een soort herstelbetaling, denk ik,' zegt mijn moeder altijd trots.

'Helaas heeft Hij jou overgeslagen,' zegt mijn vader dan tegen haar.

Toch is het waar. Ik heb tantes van diep in de zestig die op straat nog door jongens van vijfentwintig worden nagefloten, ik heb ooms van zeventig die de jonge serveersters in cafés doen blozen. Mocht er een God zijn: laat Hem weten dat ik Hem eeuwig dankbaar ben dat Hij me de huid van mijn moeders familie heeft geschonken.

Eco Resort heeft een kleine oprijlaan met een rotonde, een houten hoofdgebouw op palen met daarin de receptie en het restaurant, en rechts daarvan een rij pastelkleurige panden waarin de kamers hui-

zen. De kleur grijs kennen ze hier niet. Tussen het hoofdgebouw en de kamers loopt het pad richting de ontbijtzaal: een overdekte buitenplaats die veel weg heeft van een reusachtige hut.

Ik pak mijn telefoon uit mijn broekzak, een oude Nokia. Een beter toestel wilde ik hier niet naartoe brengen. Op deze manier behoed ik mezelf ervoor om alle schoonheid kapot te instagrammen. Vastleggen doe ik op mijn netvlies. #nofilter. Ter compensatie heb ik wel een oude, analoge Fuji-camera meegebracht, met één rolletje van precies vierentwintig opnames.

Nauwelijks heb ik mijn telefoontoestel aangezet, of het begint al te piepen alsof het de bewaker is van een zwak hart. Drie berichten. Het eerste is van mijn moeder, die tot op de dag van vandaag nog niet heeft ontdekt hoe je zonder hoofdletters moet sms'en. Ook kent ze slechts van één enkel leesteken de sneltoets.

'SCHAT! VEILIG GELAND! LEES IK OP INTERNET! GOED ZO! HOE WAS HET ETEN! IK HEB MIJN KOFFER GEPAKT! JE MOET NOG WEL DOORGEVEN DAT IK EEN STRENG VEGANISTISCH DIEET VOLG! BEL ME! JE MOEDER!'

Het volgende is van mijn vader.

'Zoon, goede vlucht gehad? Je moeder is in alle staten. Ze vraagt me de hele tijd of ik hierna ook een paar weken met jou naar Duitsland wil. Ik zal blij zijn als ze weg is. Bel maar als je wakker bent. Pa.'

Ik open het derde bericht.

'*Mi gudu*, ik heb je moeder gesproken, ze heeft me gebeld, je bent veilig geland, welkom in Suriname! Ik denk dat je nog slaapt. Als je wakker bent, begin me te bellen, dan kunnen we elkaar zien. Liefs, tante Enilda.'

Als ik mijn tante zelf had willen laten weten dat ik veilig ben geland, dan had ik haar nog voor het opstijgen in Nederland een bericht moeten sturen. Nieuws verspreidt zich in mijn familie middels een imaginaire telefoonketting: mijn moeder doet alle telefoontjes zelf. Ze is een geduldige vrouw, zoals ze een ochtendmens is. De kans is

dus groot dat inmiddels heel Suriname al op de hoogte is van mijn veilige landing.

'Goe-de-morgen me-neer. Ka-mer num-mer?' vraagt een meisje met een koksmuts zodra ik de ontbijthut betreed.

Ik ben een van de eersten. Achterin zit een vrouw die zich nu al heeft opgedoft alsof ze zo meteen in een hippe discotheek wordt verwacht. Ze heeft een knalroze zonnebril op haar hoofd. Op haar bord ligt een omelet ter grootte van een kleine satellietschotel.

Een paar tafels verder zit tot mijn verbazing iemand die ik meteen herken: het backpackmeisje. Ze eet wit brood met hagelslag en tuurt wat voor zich uit. Op elke reis heb je een paar mensen die je, al beweeg je sneller dan het licht, telkens opnieuw blijft tegenkomen. Vroeger dacht ik dat zoiets toeval was, nu weet ik dat het veel banaler ligt: we komen allemaal ergens anders vandaan, maar bezoeken op reis meestal precies dezelfde bestemmingen. Ik ga haar niet groeten. Deze Surinamer heeft zijn best gisteren al gedaan, het is nu aan haar.

In de hoek achterin staat een grote lange tafel. Daaraan zit Yvette Forgeron, helemaal alleen, met de precisie van een chirurg een ei te pellen. Het glipt uit haar handen en valt op de grond.

'Kaolo ei!' roept ze. Dan ziet ze me staan. 'Fretz! Goedemorgen, vroege vogel.'

'Goedemorgen. Alleen in de tropen hoor,' zeg ik en ik begin wat uit de bakken eten op mijn bord te leggen. Brood. Pindakaas.

'Precies! De tropen zitten in je bloed, hier wil je lichaam opstaan en bewegen. Daarom denken Hollanders dat we lui zijn. Maar je moet ze zelf eens zien als ze hier zijn.'

Ik schenk filterkoffie in en slof naar de lange tafel. Het backpackmeisje kijkt op. Ik kijk recht in haar ogen en zie nu pas goed hoe helblauw ze zijn. Amandelvormig. Op haar wangen een paar verdwaalde zomersproetjes. Ze glimlacht naar me.

'Hai,' zegt ze.

'Goedemorgen.' Ik knik verlegen, loop door en neem even verderop plaats naast Yvette. Die heeft het gevallen ei inmiddels opgeraapt en is weer begonnen met pellen.

'Luister,' zegt ze. 'Je moet natuurlijk gewoon lekker gaan doen waar je zin in hebt, maar we hebben ook wat dingen geregeld voor de komende dagen.'

'Daar ging ik al van uit.'

'We hebben een paar interviews. Ken je Didi?'

Ik zwijg.

'Diederik Samwel. Een journalist. Hollander. Heeft hier gewoond. Hij is nu weer hier voor de verkiezingen. Hij zal misschien naar het optreden komen om wat te schrijven voor *Starnieuws*.'

'Wat is *Starnieuws*?'

Yvette schudt haar hoofd. 'Mijn gunst, je weet echt niks. Ik hoop dat je je gaat inlezen.'

'Ik weet het,' zeg ik. 'Sorry. Ik geneer me ook.'

'O, je hoeft je niet te generen. Je moet je gewoon inlezen.' Ze legt haar hand op mijn schouder en schudt me heen en weer. 'Het is wel je land, schat!'

Het ei rolt bijna weer van de tafel. In een reflex vangt ze het op, net op tijd. Ze kijkt ernaar alsof het een ongehoorzame poedel is.

'Dit ei, Fretz, dit ei!'

Ze haalt het laatste stuk schil eraf. Ik begin te eten.

'Voor ik het vergeet,' zegt Yvette, 'ik wil je ook nog gaan voorstellen aan Ramone. Hij is de leider van een jongerenbeweging en wil een nieuwe partij oprichten. Hij zal ook spreken op het evenement en het lijkt me goed dat jullie elkaar ontmoeten.'

'Lijkt me leuk!'

'Nou, leuk. Wacht dat maar af. Ramone praat heel veel en heel traag. Geen geweldige combinatie als je het mij vraagt.'

'Ik praat zelf ook vaak te veel,' zeg ik.

'Prima! Praat liever wat door, dan hoeven we Ramone niet te lang

aan te horen. En trouwens: als je straks ergens naartoe wilt, dan bel je Clyde. Je kunt hier eigenlijk bijna alles lopen, maar hij vindt het leuk om je rond te rijden.'

Ze neemt een flinke hap van haar brood met ei. Achter haar staat een hek. Weer daarachter ligt een open veld met hoog gras. Die warme kleur groen bestaat thuis niet. Dan klinkt er gedonder. Binnen tien seconden stort het water met bakken tegelijk uit de hemel.

'Regentijd,' zegt Yvette verveeld.

Terwijl ik kijk hoe het water op de grond stukslaat, staat het backpackmeisje op en loopt weg, onverstoorbaar de regen in. Opeens draait ze zich nog even om en werpt me een onpeilbare blik toe, die een onverwachte gloed in mijn onderbuik teweegbrengt. Yvette kijkt haar na.

'Dat is het verschil, Johannes. In Holland is regen nooit een excuus om te blijven wachten. Voor Surinamers is regen *altijd* een excuus om te blijven wachten. Wat me er trouwens aan herinnert: bel Clyde wel een uur eerder dan je hem nodig hebt. En zeg dan dat hij er over een kwartier moet zijn. Dan red je het waarschijnlijk net. Meestal.'

Waterkant

Clyde rijdt zoals hij praat, de auto schudt en danst over de weg. Uit de radio pruttelt het drumritme van reggaeton, met daaroverheen stemmen in de taal die ik spreek noch versta. Mijn moeder heeft me geleerd dat Sranantongo vroeger ook wel neger-Engels werd genoemd.

'Maar jij mag het nooit zo noemen!' zei ze er altijd bij. Waarom zij het wel zo mocht noemen, kreeg ik nooit te horen.

'Waterkant is dichtbij,' zegt Clyde.

'Hoe groot is het centrum eigenlijk?'

'Wat bedoel je met "centrum"?'

'Nou, de centrale plek,' zeg ik.

'Je blijft me verbazen, jij. Het is een stad, vriend: je maakt toch zelf uit welke plek centraal staat?' Rechts van ons doemt een sierlijk wit gebouw op, als een klassieke koloniale versie van het Amerikaanse Witte Huis.

'Het paleis van de president!' zegt Clyde.

'Is de president nu thuis?'

'Bouta? Nee man! Sowieso woont hij daar niet. Maar hij is op campagne. Hij is mensen in het binnenland aan het gek maken met zijn tori's. Ik zal je een geheim vertellen. Ronnie, een neef van me, kent iemand die gehoord heeft dat Bouta ziek is. De geruchten gaan al langer. Hij is een paar keer naar Venezuela en Havana geweest, zeggen ze. Voor medische behandelingen. Venezuela, vriend: je weet hoe het met Chávez is afgelopen toch?'

In stilte rijden we verder. Al die oude huizen, gemaakt van hout, uit andere tijden. Ik heb het gevoel dat we de oude tekenfilm over Tom Sawyer binnenrijden. Een pand ziet eruit alsof het tot ontploffing is gebracht en daarna weer houtje-touwtje in elkaar is gezet. Er hangt een bordje aan de gevel met de tekst: MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN EN VOLKSHUISVESTING. Clyde kijkt opzij en grinnikt.

'Ik weet wat je denkt. Iedereen denkt het. Maar zeg zelf: als we het zouden opknappen, was het geen mooi verhaal meer toch?'

'Het ziet er in elk geval historisch uit.'

'Historisch? Wha, grappenmaker! Je moet één ding begrijpen, vriend: er is hier nooit geld, behalve als er geld moet zijn voor Bouta en zijn vriendjes. Maar aan de andere kant: wat heb je aan een nieuw ministerie van Volkshuisvesting als je eigen huis uit elkaar valt?'

Clyde brengt de auto tot stilstand naast een busstandplaats, pal naast een hoog gebouw. Er steekt een bord uit waar met vale rode letters CASINO op staat, maar het heeft meer de uitstraling van een penitentiaire inrichting. Overal zijn drommen mensen. Blijkbaar heeft iedereen tegelijkertijd besloten dat dit de centrale plek is.

'Als er wat is, kun je me bellen,' zegt Clyde. 'Als ik niet opneem, moet je het gewoon nog een keer proberen. Ik kan je niet terugbellen, mijn minuten zijn vervlogen, je weet toch?'

Ik knik, schud zijn hand, nu in één keer goed, en daarna breng ik mijn eigen hand naar mijn hart. Hij doet hetzelfde. Ik pak mijn rugzak op, stap uit en sla het portier dicht, maar het glijdt niet in het slot. Clyde schudt zijn hoofd. '*Blaka bakra.*' Hij rukt de deur nu zo hard dicht dat de hele auto ervan trilt. Hij steekt zijn hand nog even omhoog, maakt het peaceteken en trekt binnen vijf seconden op tot aan het einde van de straat, uit zicht.

Mijn lichaam en hoofd zoeken elkaar. Ze zijn op dezelfde plek, maar verkeren allebei ergens anders: het lijf is thuis, het hoofd is op bezoek in een vreemd land. Ik rek me uit, iets wat ik vandaag al minstens twintig keer heb gedaan. Een reflex van het lichaam, uit pure

dankbaarheid. Ik ruik een mengsel dat is opgebouwd uit geuren die ik niet kan benoemen, maar wel herken: de tropen. Het rumoer van de straat klinkt ronder dan thuis. De standplaats staat vol met minibusjes. Op de ramen felgekleurde stickers met willekeurige kreten en afbeeldingen. WIKASH, JOZEF: BIGI BASI, een vergeelde striptekening van een Hindoestaanse schone, en vlak onder de ruitenwissers in gedateerde krulletters: *HET SPIJT ME VOOR JOU*. De busjes zijn wit, maar beschilderd met gekleurde strepen en rechthoeken; blijkbaar allemaal rechtstreeks weggereden uit *Back to the Future*. De mij onbekende merknaam Isuzu prijkt prominent op elk voertuig, meestal nauwelijks nog leesbaar.

'Commewijne, Commewijne! Reizigers voor Commewijne!' roept een tandeloze man slissend.

De busjes, de vreemde stickers, het mannetje dat om passagiers roept: ik heb dit allemaal al eens eerder gezien. Ik bezocht Brazilië, Colombia, Argentinië, Uruguay, Chili, Bolivia, Peru, Paraguay, eigenlijk bijna alle landen op dit continent behalve mijn moederland, iets wat je, als je er goed over nadenkt, ronduit beledigend zou kunnen noemen. Maar alle keren dat ik hier fysiek zo dichtbij was, op zoek naar wasdom en evenwicht, verkeerde ik in de veronderstelling dat Suriname volkomen anders zou zijn, dat het zich in een vacuüm bevond, afgesneden van de rest van het continent. Dat was geen vreemde veronderstelling, vooral omdat geen enkele Zuid-Amerikaan die ik onderweg tegenkwam ook maar een flauw benul had waarover ik sprak als ik zei dat mijn moeder hiervandaan kwam. Colombianen en Brazilianen, Peruanen, ze keken me allemaal even glazig aan en zeiden: 'Suriname? *Nunca oí hablar de ese país*' – nooit van gehoord. Ik kon mijn irritatie telkens nauwelijks onderdrukken, mijn dedain voor zulke belabberde topografische kennis, hoe konden ze dat nu niet weten? Alsof je ooit een Nederlander zou tegenkomen die nog nooit van Frankrijk of Portugal had gehoord. De enige juiste verklaring moest zijn dat Suriname inderdaad op zichzelf was aangewezen en door de

rest van Zuid-Amerika werd genegeerd, als een goedaardig gezwel aan het eigen lijf waar je maar beter geen aandacht aan kon besteden.

Ze moesten eens weten: dit Suriname hoort gewoon bij ze. Het grootste verschil is de taal. De man zonder tanden die 'Commewijne' roept, de voorbijgangers die met elkaar spreken, de marktkoopmannen wier kreten luid door de straten galmen – overal klinkt kraakhelder Nederlands, maar verouderd, even onverstoorbaar intact gebleven als de houten huizen, een echo uit een ander tijdsgewricht. Uitgerekend hier staat het Oudhollands waar sommigen in Nederland zo verbeten naar terugverlangen nog in steen gebeiteld. Het prijkt op de doeken en gevels: RUBENS PRODUKTEN HANDEL. Boven een pinautomaat: HAKRINBANK, VEILIG EN SNEL. Opeens lijkt het tijdsverschil met Amsterdam veel groter dan een paar uur.

Ik sta aan het begin van een straat vol marktkramen, met op houten tafelbladen bergen fruit, in meer kleuren dan mijn netvlies kan verwerken. Rechts hangt aan een markthal een groot paars doek met daarop de foto van een lachende man die zijn hand richting de lens duwt. THE PURPOSE OF PURPLE staat er in grote letters bij. Naar dat doel blijft het nog even gissen, maar opeens hoor ik luie ritmische klanken door de straten schallen, eerst nog zacht, maar al snel zo luid dat het alle andere geluiden overstemt. Een dansend leger besluipt ons. Links over de grote weg doemt een uitbundig versierde campagnewagen op, met luidsprekers op het dak. Het voertuig komt stroperig dichterbij langs de Waterkant, zo traag dat het lijkt alsof hij onder water zweeft. NDP staat erop. *Paars, Purple!* Krachtig boven de muziek uit klinkt een schelle vrouwenstem.

'Dames en heren, als u wilt horen welke weg wij moeten nemen, welke afslag, welke richting wij ons wensen voor ons land, ons Suriname, voor Mama Sranang, kom dan zaterdag naar het open veld bij Ocer, kom om te horen, om te luisteren naar onze enige echte Volkspresident: Desiré Delano Bouterse!'

Ik ben de enige die stilhoudt, de andere voorbijgangers lijken met elkaar te hebben afgesproken deze kermis te negeren. Sommigen werpen nog wat terloopse blikken op de wagen, haast verveeld, waarna ze onaangedaan hun weg vervolgen. Nu pas valt het me op hoeveel campagnedoeken er overal hangen. ABOP. NDP. VHP. Afkortingen die ik niet kan herleiden tot volledige partijnamen.

De wagen passeert me nu op slechts een paar meter afstand. Mijn blik kruist die van de vrouw die ik zojuist door de speakers hoorde. Haar haren hangen los tot over haar schouders, haar ogen klemmen zich vast aan de mijne. De drumgeluiden klappen traag mijn trommelvlies binnen, ik knipper niet met mijn ogen. De omroepster deint mee op het drumritme, elegant en uitdagend, ze glimlacht naar me, knikt gevleid, de kin langzaam omlaag, zoals een koningin je groet. Dan slaat ze haar ogen langzaam neer en wendt haar hoofd soepel af, terug naar de microfoon. Abrupt komt het muziekvolume weer terug op volle sterkte.

'Komt dus zaterdag naar het open veld bij Ocer en laat weten waarom we één volk zijn!'

Terwijl ik het busje nakijk, probeer ik me zo'n bontgekleurde wagen voor te stellen in Nederland. De straten door met het Christen-Democratisch Appèl of de Partij van de Arbeid. Sambaklanken en daaroverheen vurige woorden. Zover zal het niet komen. In Nederland trekken politici een windjack aan in de kleur van hun partij. Daarna lopen ze de winkelstraat in. Samen, want Samen is belangrijk, zeggen zij. Je herkent ze al vanuit de verte: een brigade van padvinders. Voor vluchten is het dan al te laat. Vaak vormen ze een soort horizontale haag, zodat je niet om hen heen kunt: ze bewegen door de straat als een visnet dat inhalig door de oceaan zwermt. Wanneer je eenmaal gevangen bent, reiken ze je net iets te amicaal de hand. Meneer. Mevrouw. Hoe maakt u het? Een warme omhelzing is er niet bij, een woord dat het onderdrukte gevoelsleven ontstijgt evenmin, maar we zijn wel allemaal gelijk, dus die hand is stevig, of zoals ze

het zelf liever zeggen: daadkrachtig. Met hun vrije hand drukken ze je een flyer tegen het lijf. Of erger nog: een roos. Bij de roos of de flyer zit nooit een gedicht, want van mooie woorden kun je niet eten. Zeggen ze.

Een kreet schiet door mijn kop, bijna acht jaar oud, lang geleden alweer. *'Are you fired up, are you ready to go?'* En dan is de wagen alweer de straat uit, alsof hij er nooit is geweest, alsof ook dit weer een verzinsel was van mijn hoofd. De oude Nokia trilt in mijn broekzak. Ik pak het toestel en kijk op het scherm: MAMA BELT.

Ik wil niet naar Su

Twee keer per jaar – nooit vaker, nooit minder vaak – stelde mijn moeder de vraag en altijd gaf ik hetzelfde antwoord.

'Ik wil niet naar Suriname.'

'Dat zeg je nu, maar op een dag zul je wakker worden en je afvragen wàar je vandaan komt. Op die dag, dat moet je me beloven, bel je je arme moeder op en boeken we dat reisje samen. En dan betaal je mijn ticket, ook dat moet je me beloven.'

'Dat beloof ik.'

'Mooi. Als het maar wel gebeurt voordat ik oud en versleten ben.'

Daarop blies mijn vader de rook van zijn sjekkie uit en mompelde: 'Je doet nu al niets meer, dus jullie mogen wel opschieten.'

Het teken voor mijn moeder om hem een verveeld lachje toe te werpen. 'Ach Jan, zit toch niet zo stoer te doen.'

Langs deze rituelen werd telkens opnieuw overeengekomen dat ik beslist niet zonder mijn moeder naar de paramariboom zou vertrekken. Als het er dan toch ooit van zou komen, zou zij me trots door de straten leiden waar ze een halve eeuw geleden al doorheen liep, en me de plekken laten zien die de eerste negentien jaar van haar leven markeerden. Het ouderlijk huis op palen, dat ik als kind altijd een huis op stelten had genoemd. Op de foto's zag het er groot uit, groter dan ik me enig thuis had kunnen voorstellen vanuit ons achterbuurtflatje in Dordrecht. Maar mijn moeder vertelde er altijd bij hoe klein het was, als je bedacht dat haar ouders er met elf kinderen in moesten wonen.

Elf. Mijn oma moet een klein decennium van haar leven zwanger zijn geweest.

Als het huis er nog zou staan, zouden we er aankloppen. Misschien mochten we van de nieuwe eigenaren wel even binnen kijken en kon ik de meisjeskamer zien waarin ze met haar zussen was grootgebracht. Mijn moeder klonk als een opgetogen reisagente, het tripje naar Suriname werd me subtiel maar toch dwingend aangesmeerd. Het is een wonder dat ik daar zo lang weerstand tegen heb kunnen bieden.

Na het ouderlijk huis zouden we het huis van haar jeugdvriendin Cynthia Cheu-a-Long aandoen, eveneens in de Daniel Coutinhostraat. Cynthia woonde daar al tientallen jaren niet meer, ze lag inmiddels begraven op Zorgvlied in Amsterdam en zonder twijfel zou er rondom het woonerf geen spoor meer van haar te vinden zijn. En toch zouden we erheen gaan, want er zat een anekdote aan vast die ik kende als mijn eigen broekzak.

Toen mijn moeder op het punt stond naar Nederland te vertrekken, als laatste van de elf, maakte ze zich grote zorgen over het Hollandse weer. Ze kende de spookverhalen van haar broers en zussen: over de bevroren regen die in dat landje aan de Noordzee uit de hemel viel, over de kou die zelfs door dikke lagen kleding aanvoelde alsof iemand een broodmes op je huid zette. Ze wilde op het ergste zijn voorbereid. Op een dag kreeg ze een briljante ingeving. In de maand voor haar vertrek naar Nederland stond ze vijf keer per week met haar beste vriendin voor een open koelkast, in de keuken van Cynthia's ouders. Training.

'D-d-denk j-j-je dat het k-k-koud genoeg is?' bibberde ze, waarop Cynthia de vriesknop nog wat verder opendraaide.

Als klein kind had ik het verhaal keer op keer aangehoord en gillend van het lachen over de kamervloer gerold.

'Nog een keer, mama,' smeekte ik, 'vertel het me nog een keer.'

Ze had het me verteld. Zo vaak ik wilde. En ook nu nog, nu ik groter was dan zij en al tien jaar niet meer bij mijn ouders woonde, wilde

ze de anekdote met liefde blijven herhalen, omlijst met haar eigen schaterlach. Elke keer dat ze over haar geboortegrond sprak, glinsterden haar ogen, zelfs in het dofste winterlicht. Alleen was ik onderweg naar de volwassenheid een slechte toehoorder geworden. Ik las mijn moeders verlangen heus nog, het verlangen terug te keren naar waar haar leven begon, het verlangen om de zoon die uit haar buik kroop dat andere melkwegstelsel te laten zien. Maar ik plaatste mezelf aan de overkant, veilig naast mijn vader; wij waren Hollanders en de vreemde wereld waarover mijn moeder sprak, stond even ver van mij af als van ieder ander poldermens. Zo sprak ik er ook over. Nooit zei ik: 'Ik ben half-Surinaams', altijd: 'Ik heb een Surinaamse moeder'. Misschien kon alleen het toeval me naar dit land brengen, naar Mama Sranang. Of je moet net als mijn moeder geloven dat de kosmos je dingen opdringt op het juiste moment.

Ze hielp de kosmos graag een handje. Op mijn negenentwintigste verjaardag was ik bij mijn ouders op bezoek. Toen mijn moeder weer die ene vraag had gesteld en ik weer het bekende antwoord had gegeven, stond ze kordaat op. Ze dook het trappenhuis in en rende naar boven.

Misschien zou ze in haar kamer gaan zitten, de deur op slot draaien en huilen om mijn zoveelste afwijzing, zich troostend met luide muziek. Ik luisterde goed. Het bleef doodstil boven.

Mijn vader keek stoïcijns voor zich uit. 'Ik vrees dat we zo meteen gaan luisteren naar *A Deeper Surrender*. Haar nieuwe mantra-album.'

'Is het een leuke cd?' vroeg ik.

'Het is ondraaglijk, maar na jaren Simon & Garfunkel en Mathilde Santing klinkt alles als een verlossing.'

We spitsten onze oren, maar in plaats van esoterische muziekklanken, hoorde ik mijn moeder de trap af stormen. Buiten adem zwaaide ze de deur open. Ze glunderde, haar voorhoofd was bezweet en in haar handen hield ze een grote bruine envelop.

'Zo, schat. Het is tijd voor een belangrijk geschenk.'

Tante Enilda

'Schat? Hoor je me?'

Haar stem klinkt dichtbij en helder, alsof ze zelf ook al op Zanderij is geland. Ik voel een vreemde nostalgie, naar een tijd die ik niet ken, een tijd waarin ik in een rokerig belhuis met haar had moeten telefoneren. Ze zou krakerig en ver weg hebben geklonken en ik zou tenminste hebben begrepen hoe groot de oceaan is die tussen haar en mij in ligt.

'Ik loop langs een markt.'

'In het centrum?'

'Zo zou ik het niet noemen. Je maakt zelf uit waar de centrale plek is. Maar het is vlak bij de Waterkant. Naast een busstandplaats, zegt dat je iets?' Ik voel een druppel water op mijn neus vallen, meteen nog een, maar zie geen regen.

'Mijn gunst! Bij de Waterkant. Je meent het?'

Ik meen het, maar het is als met 'How are you?' op Manhattan: ik weet dat ik geen antwoord hoef te geven. Het blijft even stil.

'Ik kan het bijna niet geloven.'

'Wat?'

'Je loopt gewoon in mijn land!'

Ze begint kinderlijk te giechelen. Misschien zal ze zo opeens in tranen zijn. Ik voel meer druppels op mijn neus. Een jong stel kijkt boos omhoog, alsof de hemel ze persoonlijk beledigt. Drie dames trekken hun grote paraplu's alvast open.

'Ben je er nog?' vraagt mijn moeder.

'Ja... Ja. Sorry!'

Ik weet niet wat ik moet zeggen, dus hou ik mijn mond.

'Ach schat, je voelt je schuldig. Dat je er al bent, zonder mij.'

Je kunt de navelstreng doorknippen, maar ook negenentwintig jaar later, op duizenden kilometers afstand, zonder beeld bij de stilte aan de andere kant van de lijn, weet een moeder wat haar zoon denkt.

'Mi gudu, hou op met me! Ik vind het geweldig. Je moet daar eerst even zelf leren lopen. Anders kijk je meteen door mijn ogen. Straks zul je daar nog genoeg tijd voor hebben.'

De wolken stromen geruisloos leeg. De regen is te dun en licht om lawaai te maken. De mensen struinen onaangedaan richting een afdak of steken paraplu's op. Ik sta midden op de weg tussen de marktkramen in, maar raak niet doorweekt.

'Je klinkt zo dichtbij,' zegt ze.

Op de achtergrond hoor ik mijn vader.

'Virginia, weet je hoe duur dit is? Straks moeten we wéér in de schuldsanering!'

'Hou je mond, Jan! Ik bel met mijn zoon.'

'O, *haar* zoon. Het is ook mijn zoon.'

'Toon dan zelf wat interesse!'

'Laat die jongen toch eens met rust. Je ziet hem over drie dagen.' Gestommel en gezucht.

'Ja, daar ben ik weer,' zegt mijn moeder. 'Je hoort het, schat: papa laat je warm groeten. Ik ga ook ophangen, want ik moet zo meteen naar Tibetaans yantra tekenen in Stedenwijk.'

'Je meent het?' zeg ik. 'Wat is een yantra?'

'Een hoekige vorm. Ik heb een sabbatical genomen wat betreft het mandala tekenen. Ik kon geen cirkels meer zien, begrijp je?'

'Ik begrijp het. Veel succes!'

'Dank je, schat, geef Enilda een brasa van me. Tot snel!'

De verbinding is verbroken. Ook de regen houdt het voor gezien. De

paraplu's worden weer ingeklapt. Links van me een Shell-tankstation, een vreemd vertrouwd beeld, als een Hollandse vlag op de maan. Auto's rijden in en uit, ook de meest afgetrapte exemplaren hebben verduisterde ramen. Vanaf de andere kant van de straat loopt iemand op me af. *Mama!* denk ik heel even. Het telefoongesprek moet de verwarring hebben veroorzaakt, want meteen daarna besef ik dat het mijn tante Enilda is. Ze is het oudere evenbeeld van mijn moeder, als ik door mijn wimpers kijk, zie ik haar jongere zus toch nog een beetje. Maar Enilda is veel slanker, rank zelfs, en ze beweegt ook anders: met snelle, lichte tred, gracieus als een grande dame die vlak boven de stoep zweeft.

'Zo,' zegt ze en ze giechelt. 'Kijk eens aan wie we daar hebben. De jongeheer Fretz!'

Haar stem klinkt vederlicht: ze is niet alleen een dame, maar ook een meisje van vijfenzeventig. Ze knijpt haar ogen half dicht en bestudeert me van top tot teen.

'Je bent er. Niet te geloven. Zo.' Een pauze en dan nog eens: 'Zo.'

Ze legt haar hand op mijn wang. De hand is koel. Dan drukt ze me stevig tegen zich aan en op dat moment ruik ik een vertrouwde geur, de geur van mijn moeder. Voor het eerst sinds de landing vinden mijn hoofd en lichaam elkaar: ook het hoofd komt nu thuis.

Tante Enilda haakt haar arm in de mijne.

'Zo! Je moet wel rechter op lopen hoor, ben je dat alweer vergeten?'

Het moet een overblijfsel zijn van vroeger. Ik was een dikke puber. Een troosteter, al mag dat geen excuus zijn. Rond mijn negentiende woog ik honderdvijf kilo. Toen ik op een dag in de spiegel zag dat er strepen op mijn huid zaten, bij mijn buik, strepen die normaal gesproken alleen voorkomen bij vrouwen na een bevalling, besloot ik dat het tijd was om af te vallen. Met succes. In een jaar verloor ik dertig kilo en ontdekte ik hoe anders de mensen – de meisjes voorop – naar me begonnen te kijken. Ik duwde mijn kin wat meer omhoog,

dacht mezelf rechtop, weifelend, als een onhandig luipaard dat zich de soepelheid van zijn soortgenoten probeert eigen te maken. Wat helaas hardnekkig bleef, was die naar voren gebogen houding, de rug wat gekromd, de buik stevig ingetrokken, het hoofd voor het lichaam uit, alsof ik nog altijd een groot lijf, verborgen en onzichtbaar achter me aan wilde slepen.

'Wacht!' zegt tante. Ze wijst op een fruitkraampje. 'Hier moet ik even wat halen.'

Ze begint tegen twee marktverkoopsters in Sranantongo te praten. De dames dragen paarse petjes met het logo van de NDP – de partij van Desi Bouterse. Ze praten uitbundig terug, maar vallen dan opeens allebei stil. Ze kijken mijn kant op, glimlachen breed en bestuderen me goed. Dan draaien ze zich terug naar tante en barst het gekakel weer even luidruchtig los. Tante knikt trots naar ze. Terwijl de onderhandelingen over de prijs van het fruit aanvangen, dwaal ik af.

Aan de overkant van de straat staan twee driftige kale mannetjes in knalgele shirts waarop met dikke zwarte letters ABOP staat. Ze hebben hun armen defensief over elkaar, heel dicht tegen zich aan gedrukt, waardoor hun spierbundels bijna uit de shirts lijken te knallen. Ze staan voor een vervallen gebouw. Dit is wel een foto waard. Voorzichtig pak ik de oude camera uit mijn rugzak, richt hem op de mannen en druk af. Juist op dat moment kijkt een van hen in mijn richting, recht in de lens.

'Hé!' roept de man en hij stapt met ferme passen op me af. Zijn kompaan blijft staan en kijkt me met argusogen aan. De man houdt zijn borst recht vooruit en komt agressief dichterbij. Ik besluit dat het slimmer is om nu toch weer wat krommer te gaan staan. De man nadert me tot twee meter. Ik moet iets doen.

'Sorry,' zeg ik. 'Ik wilde het gebouw vastleggen, niet jullie.'

'Wis het! Niemand maakt zomaar een foto van mij.'

'Ik zou graag willen, meneer,' stamel ik. 'Maar het is een fotorolletje.'

'Een fotorolletje?'

Hij maakt aanstalten om mijn camera te grijpen. Ik sta verstijfd, maar dan komt tante Enilda rustig bij ons staan, een plastic tasje vol fruit in de hand.

'Jongeman, wat is hier aan de hand?'

'Deze bakra denkt dat hij ons zomaar kan fotograferen, met z'n fancy toys!'

Tante kijkt naar mijn camera en dan weer naar de man en zijn shirt.

'Ik denk dat dit een misverstand is. Ik zie dat u van ABOP bent?'

De man knikt nors.

'Dat is geweldig,' zegt Enilda. 'Mijn man is adviseur van de partij. Loefbeek. Jimmy. Wees gezegend! Dit is onze neef uit Amsterdam, hij heeft geen kwaad in de zin, ziet u? Het is zijn eerste keer in Su. Hij is nogal enthousiast om alles vast te leggen. Hij heeft net allebei zijn ouders verloren.'

Ze werpt me een blik toe die duidelijk moet maken dat ik dit verhaal niet mag tegenspreken, als ik hier levend vandaan wil komen. Abrupt verandert de houding van de man, zijn lichaam lijkt opeens tien centimeter korter.

'Loefbeek? Excuus, mevrouw.' Hij kijkt achterom naar zijn kompaan. 'Mevrouw Loefbeek!' roept hij. 'Hij is er een van Loefbeek!'

Ook de kompaan ontdooit stante pede, kijkt naar Enilda en mij, brengt zijn hand naar zijn hart en knikt bij wijze van groet.

'Excuus, mevrouw Loefbeek, we willen niet zomaar worden vastgelegd. Het is hier geen dierentuin, begrijpt u. Begrijp je, kerel?'

De man kijkt nu naar mij, iets van zijn driftige gevaar is nog niet geweken. Ik sta inmiddels krommer dan een ezel.

'Ik begrijp dat zeer goed,' zegt Enilda. 'Ik zal mijn neefje duidelijk maken dat hij beter moet opletten en er zorg voor dragen dat deze foto niet in het vakantiealbum terechtkomt.'

'Absoluut, meneer,' zeg ik. 'Deze foto zal ik vernietigen. Het spijt me echt. Ik ben in de rouw, ik dacht niet goed na.'

De man knikt naar me.

'Ik begrijp het. Het spijt me van je vader en moeder, vriend.'

Hij steekt zijn hand uit. Verticaal. Ik reik hem aarzelend de mijne.

'Welkom in Suriname: laat jezelf thuis voelen. Maar mensen houden niet van pottenkijkers. Het is hier geen Holland, weet je? De gordijnen gaan hier gewoon dicht. Onthoud dat goed, want als ik van de NDP was geweest, lag je camera nu in vieren op de grond, en niet alleen je camera. U weet hoe ze zijn toch, mevrouw Loefbeek, die paarse loco's!'

Het diplomatiek onderhoud is ten einde. We gaan in vrede uit elkaar. Tante Enilda zwaait nog even sierlijk achterom naar de twee mannen, die nu weer bij elkaar staan voor het vervallen pand, alsof er niks is gebeurd. Dan haakt ze haar arm opnieuw in de mijne. Ze knijpt in mijn hand, net iets te hard.

'Dat mag je nooit meer doen, Johannes.'

Even later strijken we neer op het terras van De Gadri aan de Waterkant. Tante legt haar blauwe sjaal op de tafel.

'Zo, wat wil je gebruiken?'

Voor me ligt de geplastificeerde menukaart. Mijn ogen glijden langs een walhalla aan gerechten uit de Javaanse, de Hindoestaanse, de creoolse en de Chinese keuken, kriskras door elkaar.

Tante laat haar vinger over de kaart glijden. 'Ik ga voor de saoto. En heeft u een gemberbier voor me?'

De Hindoestaanse man in spijkerbroek en wit shirt aan onze tafel knikt. Ik wijs hem de pom aan, het gerecht dat me meteen terugvoert naar de grote familiefeesten van vroeger, in huiskamers en partycentra, waar de tafels vol stonden met meer eten dan een weeshuis kon verorberen. Hele avonden zat ik onder die eettafels verstopt, met mijn oudere neef Harm, mijn dikke buikje vol te peuzelen, terwijl we keken naar de benen van de volwassen mensen, en hard lachten om hoe die luidruchtige Surinamers dansten en spraken.

'Ik raad u er de kousenband en wittekool bij aan,' zegt de man.

'Ik vertrouw u meteen. Kan er ook sambal bij? Ik houd van pittig.'

Hij glimlacht breed. 'Toch wel, meneer.' Hij kijkt me aarzelend aan. 'Ik zal het er voor u naast zetten.'

Hij knikt en is weg. Tante kijkt schalks.

'Hij denkt: die Hollander gaat het niet aankunnen.'

'Ik kan vrij veel hebben.'

'Natuurlijk kun je dat. Dat zijn je Tjen-A-Tak-genen. Chinees bloed zal niet zo snel in de brand slaan van een pepertje meer.'

Ze giechelt. Hoe goed kennen wij elkaar eigenlijk? Na je vijfentwintigste lijkt het wel alsof je alle volwassenen in je leven opnieuw moet ontmoeten.

Tante wijst naar het water waar we op uitkijken.

'Aan de overkant van de Surinamerivier ligt Commewijne, het lievelingsdistrict van je moeder. Waarom mag God weten. Soms kon ze hier uren staan dagdromen. Ze moet je over een paar dagen de Marinebrug maar laten zien. Ik kan het ook doen, maar ik wil haar die vreugde niet ontnemen, begrijp je?'

Ze is nog niet uitgesproken of ze geeft een lome klap op haar arm en veegt routineus een muggenlijkje van zich af.

'Zo. Die zijn we kwijt.'

Lijken oude mensen werkelijk jonger dan ze zijn, of beeld ik me dat slechts in omdat ik zelf steeds meer naar ze toe groei? Toch ben ik er bij tante zeker van dat haar lichaam jong is gebleven. Oude mensen bewegen trager, het hoofd heeft meer tijd nodig om het lichaam aan te sturen. Tante heb ik net nog een sprintje zien trekken bij het oversteken. Soepel, haar armen bungelend langs haar lijf, zo frivool als een tienermeisje. We zijn ongeveer even oud. Zij hooguit negentien en ik – zoals Remco Campert ooit zei – voor altijd zeventien, de ogen wijd open alsof alles nog moet beginnen.

De man zet ons drinken op tafel. 'Een gemberbier en een rode soft!'

De rode soft blijkt gewoon Fernandes, maar dan uit een flesje.

Tante dankt de man voor het bier en praat nog wat met hem in het

Surinaams. De man lacht en loopt weg. Tante zucht.

'*Hai baia*. Ik ben te lang weggeweest. Ik spreek mijn eigen taal niet meer. Soms lijkt het wel alsof ik de helft ben vergeten.'

'Voor mij klinkt het heel goed hoor, tante,' zeg ik.

'Dat is lief van je. Maar het is vreemd te merken dat ik soms nog moet zoeken naar de juiste woorden, terwijl mijn navelstreng hier ligt begraven.'

Ik veer op.

'Wat scheelt er, kind?'

'Die zin. "Mijn navelstreng ligt hier begraven." Het komt ook voor in een gedicht van opa dat ik pas heb gelezen. "Toch is hun navelstreng in deze grond begraven."'

'Tokoe na in dis' gron ing bere-koemba berie!' zegt tante meteen, met een groot handgebaar.

'Ja! Tokoe na in...' Ik zoek naar de rest van de zin, maar ben hem alweer kwijt. 'Is het een uitdrukking?'

'Hoe bedoel je?'

'De navelstreng in de grond. Betekent het: daar waar je hart ligt?'

Tante schudt haar hoofd. 'Het betekent precies wat het zegt. Als een baby wordt geboren, knippen ze de navelstreng door. Dat zul je weten, *noh*?'

Ik knik.

'Maar er is dus nog een stukje navel dat even vast blijft zitten. Na een paar dagen valt het van je buik. In Holland gooit iedereen het weg. Alsof het vuil is. Grappig, nietwaar? Hollanders bewaren alles. Hun huizen staan vol met ongebruikte spullen. Je hoort ze zeggen: dat kan later nog van pas komen. Ze vrezen een nieuwe hongerwinter, maar in zo'n stukje navelstreng zien ze blijkbaar geen toekomst.'

'En Surinamers wel?'

'Absoluut. Ze nemen het mee naar de achtertuin. Daar begraven ze het. Van mijn eigen Robin en Nora heb ik het jarenlang in Almelo moeten bewaren. In een doosje, in de schuur. Toen we hier in 1977

weer tijdelijk kwamen wonen, kon ik ze eindelijk in de grond stoppen. Niet Robin en Nora zelf natuurlijk, hun navelstukjes.'

Onze lach mengt zich moeiteloos, een octaaf ertussenin. Dan stopt tante abrupt.

'Ach,' zegt ze, 'ik heb je smaak toch niet bedorven met mijn *tori's* over navels, zo vlak voor de lunch?'

Ik wuif haar bezorgdheid weg. Juist op dat moment zet de ober twee overvolle borden op tafel.

'Zo, meneer. De sambal is ook hier,' en hij zet er nog een bakje met knalgele smurrie naast. Het lijkt alsof hij nog een waarschuwing wil geven, maar als ik hem aankijk, richt hij zijn ogen naar de grond en knikt.

'Dat het u mag smaken,' zegt hij en hij loopt weg.

Onmiddelijk vindt de geur van de pom via mijn neus de weg naar mijn hart, zo snel dat er maar één ding op zit: aanvallen.

Wi na Sranang-mang!

Who's afraid of Virginia Brouwn?

Niemand. Op straat rennen alle kinderen spontaan op haar af, alsof ze een van hen is. In zekere zin is dat ook zo. Bij de volwassenen duurt het soms iets langer – een paar minuten hooguit. Langer tegensputteren is onmogelijk in mijn moeders nabijheid. Misschien ziet ze de pantsers niet die anderen voor zich houden, misschien breekt ze er moedwillig doorheen. Hoe ze het doet zal wel voor altijd een raadsel blijven, maar ik zie het gebeuren, al die schilden die ter plekke smelten of vallen. Toch houd ik mijn eigen harnas tegenover haar vaak langer intact dan ik zou willen. Ik zou haar tegemoet willen treden zoals een volwassen zoon dat bij zijn moeder hoort te doen: onvoorwaardelijk, liefdevol, beschermend, als een grote jongen en eeuwig jochie tegelijk. Het lukt me vaak niet. Ik wil iets zachts zeggen, maar uit mijn mond komen vijandelijke zinnen. Misschien is dat terecht, haar verdiende loon, maar wat kan zij er nu helemaal aan doen? De dingen zijn gebeurd, zonder reden, zonder dat het iemands schuld was, gewoon omdat ze zijn gebeurd. Het zou het eerlijkst zijn als ik dat toegaf, maar op wie moet ik mijn woede dan richten? Heeft een kind, ook wanneer hij al bijna dertig is, niet gewoon het recht om boos te zijn op zijn ouders omdat ze hem de onbezorgdheid van zijn jeugd hebben ontnomen?

Het verklaart in elk geval waarom ik de envelop die mijn moeder me gaf eerst nog een week ongeopend op mijn schrijftafel heb laten liggen.

Voor veel mensen geldt in hun twintiger jaren: het leven draait om mij. Niet om waar je vandaan komt, maar juist om de vraag hoe je daarvan kunt weg bewegen. Zo vreemd is het niet, je los te willen weken, je eigen mens te willen worden. Voor mij gold het simpelweg nog wat sterker. Nu ik bijna dertig ben, is dat natuurlijk niet plotseling omgeslagen. Ik ben niet de man van achtenzestig die met pensioen is, niks meer te doen heeft en daarom maar in de archieven duikt. Ik ben die man niet nee, die zijn jongere familieleden lastigvalt met lange verhandelingen over de uitgezochte stamboom en er diapresentaties over houdt. Hij heeft ontdekt dat er ook een familietak uit Zweden komt en probeert zijn opwinding daarover op zijn volwassen kinderen over te brengen.

'Uit Zweden, jongens, jullie zijn misschien wel deels Scandinavisch!'

De kinderen kijken hem glazig aan. Zij staan nog midden in het leven en hebben weinig boodschap aan de gedachte dat hun voorouders mogelijk ooit in een genetische IKEA in elkaar zijn gezet. Maar voor de pensionado is het allemaal van levensbelang. Nu de herfst van zijn eigen bestaan is begonnen, nu het leven is doorgegeven en de dood niet langer in de abstracte verte ligt, is het opeens essentieel te weten, te voelen waar hij vandaan komt. Zo betuigt hij respect aan degenen die hem voorgingen, zonder wie hij nooit had bestaan. Allemaal – onbewust, vermoed ik – uit het verlangen om zelf niet te worden vergeten. Opdat over honderdvijftig jaar ook *zijn* nazaten terug zullen zoeken in de tijd, dat ze in zijn leven zullen wroeten en zien dat hij er was, dat hij bestond, dat hij leefde. *Het is niet onopgemerkt gebleven!*

Die man ben ik niet. Nog lang niet. Ook een man van dertig is vooral bezig met zijn eigen heden.

Maar nu de twintiger jaren bijna voltooid zijn, is er wel een groeiend besef dat het onmogelijk is om helemáál weg te bewegen van waar je vandaan komt. Al doe je nog zo je best: voor een groot deel *ben* je waar je vandaan komt. Lang heb ik het idee gekoesterd dat ik een an-

dere man kon worden, een man die losstond van zijn eigen verleden, van zijn eigen oorsprong, van zijn kleur ook, één die zonder ballast zijn eigen plek in deze wereld kon opeisen. Gewoon, zoals je in Amerikaanse films van die mensen hebt, tragische randfiguren vaak, die een nieuwe naam aannemen en honderden kilometers verderop, in een andere staat, op een blanco vel een nieuw bestaan opbouwen. Zo heb ik lang gedacht een Johannes te kunnen worden zonder littekens. Die Johannes zal nooit bestaan. Er komt geen andere man. Hier zal ik het mee moeten doen. De lelijke dingen mogen dan inmiddels een gevaarloos stilleven in de achteruitkijkspiegel zijn, de krassen die ze hebben achtergelaten zitten er voorgoed. Ze hebben me gemaakt tot wie ik ben. Daarom is er een nieuw perspectief ontstaan: ik kan niet met mijn verleden omgaan zoals de Latijns-Amerikaanse landen met Suriname. Ik kan het niet wegduwen, uitlachen, negeren. Daarom probeer ik mijn ouders de laatste tijd weer meer toe te laten. Daarom wil ik, net als de volwassen mensen vroeger, weten waar ik echt vandaan kom. En daarom heb ik het 'bijzondere geschenk' dat mijn moeder me gaf uiteindelijk opengemaakt. Ik scheurde de envelop open, trok het stapeltje papier eruit, plofte neer op mijn bureaustoel en bekeek het voorblad:

Gedichten van André Emiel Gilbert Brouwn

Ik sloeg het om. Al bij het lezen van de titel bovenaan het volgende vel voelde ik hoe in mijn hele lijf een koppig verzet werd opgeheven.

Wij zijn Surinamers

Ik trek mij er niks van aan of anderen zich druk maken,
Ik hoor de roep van Afrika niet.
Maar één ding weet ik slechts:
Ik ben Surinamer!

Ook al hebben onze broeders uit India hun eigen leer (zeden en gewoonten),
Toch is hun navelstreng in deze grond begraven.
Al noemen zij zich Hindoestanen,
Toch zijn zij Surinamers!

Laat onze broeders uit Indonesië gerust zich houden,
Aan het praten van hun eigen taal in een vloed van woorden.
Al noemen zij zich Javanen,
Toch zijn zij Surinamers!

Surinaamse bodem die mij gevoed heeft,
Surinaamse grond waar ik onderwezen ben.
Suriname en ik zijn een!
Ik ben Surinamer.

Onze Moeder is Suriname,
Laat het ons daarom niet verwonderen,
dat wij, hoe wij er ook uitzien
Surinamers zijn!

Dat geklets over het ras is eentonig geworden.
Allen wier navelstreng begraven is
In de Surinaamse grond zullen blijven
Voor altijd: Surinamers!

Witten, roden, bruinen of gelen,
Zwarten, het doet er niet toe.
Van wat tinten wij ook zijn:
Wij zijn Surinamers!

De Surinaamse taal bindt ons allen aaneen
De Surinaamse vlag waait over ons allen.
Houd daarom op met dat al maar schreeuwen over het ras!
Wij zijn Surinamers!

Surinamers! Dat zijn wij!
Surinamers overal waar jullie zijn
Surinamers blijven jullie voor eeuwig
Wij zijn Surinamers.

Naast het gedicht stonden nog eens dezelfde strofen, maar dan in Sranantongo. Het klonk vast nergens naar, maar omdat er verder niemand anders was, niet in de kamer, niet in de nacht, sprak ik die hardop uit.

'Sranang-mang! Na dat wi de!
Sranang-mang na alapee!
Sranang-mang voe teego tang!
Wi na Sranang-mang!'

Meteen voelde ik frustratie over mijn belabberde uitspraak. Maar ook borrelde er een nieuw verlangen op, een verlangen om mezelf deze vreemde taal dan toch eindelijk eigen te maken. Hoe lang zou ik nog nee blijven zeggen als mijn moeder me vroeg met haar naar Suriname te gaan? Wat ik op dat moment nog niet wist, was dat het toeval – of het lot, de kosmos, daar wil ik vanaf zijn – me een handje zou helpen.

Een paar dagen later viel de uitnodiging van Yvette Forgeron op de deurmat.

Dagu swen

We lopen langs het water, nog trager dan daarnet, gehoorzamend aan onze volle maag. Dan houdt tante stil. Ze legt haar handen op het verhitte stenen muurtje dat het land en de rivier van elkaar scheidt. De zon staat nu zo hoog dat zelfs ik wat zweet via mijn voorhoofd langs mijn neus voel druppelen, al kan dat ook komen door de gele sambal van zojuist. Het spul bleek veel intenser dan ik had verwacht. Ik zag hoe de ober geamuseerd toekeek, wachtend tot ik mijn nederlaag zou toegeven. Om me niet te laten kennen heb ik de hele inhoud van het bakje leeg gelepeld. Deze blaka bakra krijgen ze hier niet klein.

Ook ik leg mijn handen op het steen. Een gil: tante introduceert een nieuw soort lach uit haar repertoire, zo hoog, schel en schokkend dat ik me afvraag of ik een ambulance moet bellen. Haar linkerarm lijkt te spartelen. Wat zijn ook alweer de symptomen van een hersenbloeding? Dan zie ik dat ze naar iets in het water wijst.

'Kijk, kijk!'

Een harige kluwen drijft voorbij. Een hond, blijkt na nadere inspectie. Een ruwe bolster van de straat zo te zien, al heeft hij die straat ingeruild voor een tochtje door de Surinamerivier. Het arme beest zwemt niet, het beweegt zijn ledematen willekeurige kanten op en trekt ze dan weer terug. Steeds opnieuw. Toch lijkt er geen sprake van paniek, getuige zijn lome gezichtsuitdrukking: de ogen op standje siësta en half verstopt achter drijfnat haar, de tong losjes uit de bek.

'Hij doet *Dagu swen*!' zegt tante.

Ik schaam me opnieuw dat ik de taal niet spreek.

'Dagu swen: hij doet maar wat en toch blijft hij boven water.'

Terwijl ze die zin uitspreekt, kijkt tante me diep in de ogen, alsof ze een belangrijk geheim met me heeft gedeeld dat ik goed tot me moet laten doordringen. Ze blijft me aanstaren, tot ik wegkijk. Dan buigt ze over het muurtje, om de hond na te kijken. Met de stroom mee verdwijnt hij langzaam uit zicht.

'Zo,' zegt tante, en dan nog eens: 'Zo.'

Ik rek me uit en buig voorover, leun met mijn armen op de gloeiende stenen muur. Er wordt niks gezegd. We hadden al een halfuur bij oom Jimmy moeten zijn, tantes echtgenoot, die hier even verderop werkt in de Assemblee van de president, maar het lijkt er niet toe te doen. Misschien is dit wel wat ze bedoelen met Surinaamse tijd. Geen excuus om te laat te komen, zoals mij altijd is geleerd, maar een manier om te zeggen dat je je niet hoeft te laten opjagen door de klokslagen, dat je in de tijd mag hangen en dat hij dan vanzelf met je meebuigt.

'Wat is dat kasteeltje eigenlijk?' vraag ik en ik wijs op een bouwwerk even verderop, dat omringd wordt door stenen muren.

Tante lacht. 'Kasteeltje? Dat is Fort Zeelandia.'

Ik kan het niet geloven. Dit kleine bouwsel, half afgeschermd door muurtjes waar je met een beetje springstok zo overheen bent? Het komt vaker voor dat iets waarvan je je een voorstelling hebt gemaakt er in werkelijkheid heel anders uit blijkt te zien. Het eigenaardige is dat de vooraf gemaakte voorstelling altijd meteen uit de kamers van het geheugen wordt verdreven. Je ziet het eigenlijke landschap, het gebouw, de persoon wiens stem je tot dan toe alleen aan de telefoon had gehoord. Dat je er al die tijd naast hebt gezeten is meteen duidelijk, maar de voorstelling die je je had gemaakt, valt al niet meer terug te halen.

Nu is het anders. Ik zie de werkelijkheid: een karig kasteeltje. Maar het oude beeld blijft op mijn netvlies gebrand. Volgens mij heeft mijn voorstellingsvermogen er nooit eerder zo naast gezeten. Ik moet den-

ken aan die talloze keren dat er in de familie geheimzinnig gelispeld werd over de legercoup van Desi Bouterse. Hoe dissidenten met de boot naar Fort Zeelandia werden gevoerd en in een decembernacht werden vermoord en verminkt. De details die me via de verhalen bereikten waren gruwelijk. Bij sommige mannen zou het geslachtsdeel zijn afgesneden met een zakmes, waarna het in hun eigen mond werd gepropt. Ook oom Jimmy zou op het Fort hebben vastgezeten. Als intellectueel en tegenstander van het regime stond hij op een lijst die tot zijn dood had moeten leiden. Je zou het een familietrauma kunnen noemen, al is Jimmy aangetrouwd. Het was typisch zo'n onderwerp – net als de slavernij – waarover liever niet werd gesproken, wat natuurlijk betekende dat er zo vaak mogelijk over werd gesproken. Telkens opnieuw ving ik details op, in korte kreten die oprispten uit het zachte geroezemoes van telefoongesprekken en familiediners: Fort. Vastgezeten. Jimmy. Bouterse. Binnenlandse oorlog. 'Natuurlijk, Jimmy heeft zijn *tollie* nog.' Niet meer over praten. En dan was er nog die keer dat mijn moeder vol walging naar de televisie keek, waar advocaat Bram Moszkowicz zijn dansje deed met Bouterse.

'Dat is lef hebben,' zei ze, tegen niemand in het bijzonder. 'Nog dansen met die boef ook.'

Zo was dat Fort in mijn hoofd een eigen leven gaan leiden. Ik had het me voorgesteld als een groots middeleeuws kasteel, verstopt op een eiland, drijvend in zwarte golven. Grote muren met spijlen. Duister zilvergrijs, met stenen als rotsen, glanzend in duivels licht. Er zouden vleermuizen boven zweven, piepend, dansend met de adelaars, en je zou het gedonder uit de kerkers vanuit de verte al kunnen horen, de kanonnen op het water gericht. Een angstaanjagend universum kortom, waaruit je niet kon ontsnappen, hoe hard je ook zou schreeuwen.

Maar het Fort blijkt niet meer dan een gevaarloze verzameling stenen, dat nog het meeste weg heeft van een sprookjeskasteeltje dat door Anton Pieck is ontworpen. Vrolijk absurd, onschuldig en boven-

dien niet eens drijvend in een rivier, maar gewoon op het vasteland, langs de waterkant, met even verderop het terras waarop ik zojuist een pom met te hete sambal heb gegeten.

'Het valt een beetje tegen, nietwaar?' zegt tante met gevoel voor timing.

'Wat moet ik zeggen, het is... anders.'

Ze kijkt me weer geamuseerd aan. 'Je zult nu vast denken: zo'n held was mijn oom Jimmy niet dat hij daaruit is vrijgekomen. Maar het punt is: hij zat niet echt in dat kasteel. Hij zat hier even verderop.'

De illusie moet nu dus helemaal stuk: niet alleen valt mijn beeld van het kasteel in duigen, ook het vermeende martelaarschap van oom Jimmy blijkt na al die jaren valse informatie reuze mee te vallen. Hij zat ergens anders vast. We zullen zo wel zien waar: waarschijnlijk in een massagesalon of een snoepwinkel.

'Hij zal het je zelf wel laten zien. Kom, mijn kind.'

Uit de Assemblee van de president komt een kort, breed mannetje gelopen. Hij draagt een zwart pak en een lederen koffer. Een norse uitdrukking op zijn gezicht, maar dat is vast schijn: je moet goed naar hem kijken, dan kun je aan de glinstering van zijn ogen zien of hij lacht. Oom Jimmy. Hij is zwart, veel zwarter dan de rest van mijn familie.

'Dat komt omdat Jimmy een bosneger is,' zegt mijn moeder. 'Maar dat mag jij natuurlijk nooit zeggen.'

Ooit kwam hij, vijftien jaar oud, uit de binnenlanden naar Paramaribo. Hij heeft zich vroegwijs en eigenwijs als een trotse krijger naar boven geknokt. Uiteindelijk is hij verliefd geworden op de oudste zus van de Brouwns, Enilda, met haar getrouwd en neergestreken in Almelo, waar ze hun zoon en dochter grotendeels hebben grootgebracht. Zij als lerares Frans, hij als hoogleraar in de filosofie. Het enige zwarte gezin in een witte wereld, maar als je ze daarnaar vraagt, zeggen ze: 'Misschien knipperen mensen aan het begin even twee keer

met hun ogen, maar de derde keer ben je gewoon een dorpeling.'

En hoewel ze ooit al eens terugkeerden naar Suriname, in die donkere periode van legercoups en Decembermoorden, was toch vooral Almelo in al die decennia hun onbetwiste thuis. Totdat ze hier zeven jaar geleden opnieuw naartoe kwamen. Daarom hoor je door Jimmy's wonderschone, eloquente Surinaams-Nederlands heen ook altijd een vleug Twents.

Jimmy loopt de trap van de Assemblee af. Zijn versleten heup verraadt hem, anders zou je hem absoluut geen achtenzeventig geven, eerder vierenzestig.

'Kijk aan, mijn neefje!' roept hij met een nasale stem.

Hij reikt me de hand. Jimmy is geen knuffelaar, maar als ik aanstalten maak tot een brasa doet hij schoorvoetend mee, meer als een Hollander, dus op veilige afstand en door er net iets te harde tikken op mijn rug aan toe te voegen. Enilda krijgt een kus.

'Welkom in Suriname,' zegt hij trots, maar meteen daarna: 'Je hebt te lang gewacht. Je hebt een hoop in te halen!'

Ik wil deemoedig mijn hoofd buigen, maar herinner me dat ik rechtop moet blijven staan.

Jimmy bestudeert me goed. Kritisch, ik ben tenslotte de zoon van Jan en Virginia. Het komt door de verhoudingen: mijn moeder was de jongste van de elf, een probleemgeval, en zo is Jimmy haar ook altijd blijven zien. Dan heb je nog mijn vader, die bij de familie Brouwn bekendstaat als een lastige alcoholist. Zo gek is het niet: als mijn vader te veel zoop, iets wat hij vroeger vaak deed, wist hij binnen de kortste keren elk familiefeest te verpesten. Na het eerste glas ging het nog wel, na het tweede begon hij meestal al in een hoekje te schelden en te schreeuwen. Tegen wie precies, werd zelden duidelijk, maar het was moeilijk te negeren. Je moet het heel bont maken om op een Surinaams familiefeest te worden weggestuurd, maar mijn vader is het heel wat keren gelukt. Oom Jimmy is dat niet vergeten, ook al drinkt mijn vader al tien jaar geen druppel meer. Tel daarbij op dat

mijn ouders allebei een uitkering van de staat ontvingen, dus geen cent te makken hadden, en je zult meer begrijpen van oom Jimmy's sceptische houding ten opzichte van het gezin Fretz-Brouwn: het is voor hem gewoon ondenkbaar dat je van je leven zo'n puinhoop weet te maken. Als Jimmy het kon, zich vanuit die binnenlanden naar boven knokken, van een houtvuurtje tot aan volle Hollandse universiteitszalen die aan zijn lippen hingen terwijl hij ze Heidegger en Socrates uitlegde, waarom konden Jan en Virginia het dan niet? Wat was hun excuus? En ik: ik ben hun zoon, dus hoewel ik al lang op eigen benen sta en mijn eigen brood verdien, blijf ik een verdacht geval. Ik voel dat Jimmy mijn kledingstukken een voor een bekijkt met een meewarige blik: *wat moet die jongen arm zijn, zulke ouders en dan ook nog schrijver geworden, kijk nou toch naar die broek.* Maar daar is opeens die glinstering in zijn ogen. Hij wijst naar een heel klein stenen gebouw achter me. Zelfde stijl als het fort, maar ter grootte van een schuurtje.

'Heeft Enilda het je al gewezen?' vraagt hij.

'Nog niet gewezen, wel gezegd,' zegt Enilda.

Jimmy stapt er trots op af en draait zich naar ons toe.

'Hier zat ik vast. Kun je je voorstellen? Met zijn achten zaten we er.' Hij laat zijn vingers langs de grote keien glijden en kijkt dan naar de Assemblee. 'En nu werk ik daar, indirect dus min of meer voor de man die me hier heeft opgesloten.' Want zo is het, Jimmy adviseert de ABOP-partij, zo heeft tante me tijdens de lunch uitgelegd. Het is de club van Ronnie Brunswijk, de voormalig aartsvijand van Bouterse. Maar omdat die vijf jaar geleden noodgedwongen een coalitie moesten vormen – het is hier net Nederland – is besloten de strijdbijl te begraven. Daarom heeft Jimmy zijn oude vete met Bouta óók begraven, iets wat in onze familie vooral tot verbijstering en afkeuring heeft geleid. Ik vind het ook dwaas, wie werkt er nu samen – indirect of niet – met een moordenaar? Wie deelt het brood met zijn eigen beul? Maar misschien moet ik mijn oordeel niet meteen uitspreken.

'Vind je dat niet vreemd, Jimmy?' vraag ik en ik bedenk dat ik hem nooit Jimmy moet noemen. 'Oom Jimmy, bedoel ik.'

Hij kijkt me van een afstandje aan en lijkt er groot genoegen in te scheppen dat hij op deze vraag antwoord mag geven. Hij mag dan geen Brouwn zijn, hij houdt er net als al mijn ooms van om te oreren.

'Je moet nog veel leren over dit land, neef. Jij denkt: die gekke oom Jimmy, heeft hij geen principes? Maar je moet iets begrijpen. We zijn met zo weinig, wij Surinamers. Je tante en ik zijn hier teruggekomen. Doodsbang nog steeds. Voor die man. En al die boze spoken. We dachten dat we teruggingen naar datzelfde land. Maar dat land bestaat niet meer. Het bestond alleen nog maar in ons hoofd, begrijp je dat?'

Ik knik halfslachtig. Jimmy loopt weer dichter naar ons toe.

'Dus wat hebben wij gedaan, neef? Wij hebben onszelf de vraag gesteld: willen we niet allemaal dat Mama Sranang vooruitgebracht wordt? Wat heeft het voor zin om in het verleden te blijven hangen? Of je nu wilt of niet, je zult je vijanden hier tegen blijven komen. Het is een postzegel. Dus om verder te geraken, zullen wij elkaar moeten vergeven. Zo is het nu eenmaal. Als je hier niet vandaan komt, zul je dat niet begrijpen.'

Tante kijkt ongemakkelijk naar de grond. Ik weet nog niet zo zeker of ze het wel met die stelling eens is, maar van Jimmy's hele betoog bijtelt zich één zinnetje vast in mijn hoofd: *'Als je hier niet vandaan komt.'*

Giovanni & Sanne

De bewaker van Eco Resort knikt me toe vanuit zijn hokje. Hij herkent me al of ik zie eruit als iemand die je met een gerust hart het terrein op kunt laten. Het is al bijna donker.

Op de veranda van het hoofdgebouw, aan een tafeltje, zie ik een gezicht dat me nu al vertrouwd voorkomt. Ze zit op een rieten stoel. Naast zich een groot glas met witte wijn. Haar knieën opgetrokken, voeten tegen de houten balustrade en een boek als een kostbare schat in haar handen geklemd: *Hitler*, door Ian Kershaw. Gezellige vakantielectuur voor de vroege avond. Ze draagt een ronde bril, zo'n ouderwets sixties-model dat sinds kort weer heel modern is. Ze merkt me niet op.

Ik wil haar niet storen en probeer onopvallend via de trap langs haar heen naar binnen te sluipen. *Niet naar haar kijken*, spreek ik mezelf in gedachten toe, want ook al is ze verdiept in haar boek, mensen voelen het als iemand naar hen zit te staren. Ik ben al halverwege de trap, nog maar vier flinke stappen. *Niet kijken, niet kijken*. Ik kijk toch, ondanks mezelf, en vrijwel meteen kijkt ze terug. Betrapt. Ze glimlacht.

'Hai,' zegt ze.

'Hé...'

Onze blikken blijven aan elkaar plakken, ik vergeet in of uit te ademen. Een van ons zal iets moeten zeggen, waarschijnlijk ik, zeker als ik van plan ben hier zo onnozel aan de grond genageld te blijven staan. Gelukkig heb ik op dit soort momenten altijd de juiste woorden

klaar, dus ik kijk naar haar boek en zeg: 'Is het een leuke biografie over Hitler?'

Ze lacht. Het is geen uitlachen, dat klinkt anders, uit deze lach spreekt eerder vertedering.

'Ik ben gek op zulke boeken,' zegt ze en ze neemt een slok van haar wijn. 'Ik ontspan er heel erg van.'

Bloost ze nu? Het is niet goed te zien in het avondlicht, dat gedempt is, waarschijnlijk om de muggen te misleiden.

'Dat hoor je niet vaak,' zeg ik.

'Ik vind oorlogsboeken zo geruststellend. Alsof je veilig binnenzit en door het raam naar een sneeuwstorm kijkt, begrijp je?'

Volgens mij begrijp ik haar wel. Het verleden heeft geen verrassingen meer voor ons in petto. Je kunt er rustig naar kijken in de achteruitkijkspiegel: een gevaarloos stilleven. *Wat fijn dat het achter de rug is.*

'Wij zaten op dezelfde vlucht, toch?' vraag ik, zo nonchalant mogelijk, alsof ik dat niet allang zeker weet.

'Echt? Zou kunnen.'

Ik probeer in haar blik te zien of ze doet alsof, maar haar gezicht is niet zoals het mijne, het is geen open boek.

'Ik heet Johannes,' zeg ik en ik doe een stap naar voren.

'Johannes?' Ze zegt het vrolijk verbaasd en bestudeert me nu eens aandachtig.

'Dat had ik niet verwacht bij jou.'

'Wat had je wel verwacht? Winston? Gregory? Milton?'

Ze lacht opnieuw. Ik zie nu dat ze een heel klein spleetje tussen haar twee voortanden heeft en voel mezelf stijgen tot een paar centimeter boven de grond.

'Nee, dat zou niet bij je passen.' Ze kijkt nog eens goed.

'Eh... Giovanni misschien?'

'Giovanni?'

'Zoals die voetballer. Die Molukker. Die ken je wel toch?'

Ik knik. Natuurlijk ken ik Gio.

'Daar lijk je best wel op. Of zeg ik nu iets stoms?'

'Nee, ik heb die vergelijking vaker gehoord. Ik heb veel in Zuid-Amerika gereisd en altijd was er wel weer iemand, zelfs in het kleinste dorpje, die op me wees en zei: Tu! Similar! Giovanni! Barcelona!'

'Dan ben ik niet gek.'

'Nee, behalve dat ik niet Moluks ben maar Surinaams.'

Ze kijkt me ongelovig aan, zoekt naar bewijzen in mijn gezicht. Ik weet hoe dit werkt, zo gaat het altijd. Ogen die zoeken, scannend van voorhoofd tot kin, ze komen er niet uit. Ik ben geen volbloed Hollander, zoveel is zeker, maar mijn mix is ondefinieerbaar. Ik kan alles zijn – Indonesisch, Braziliaans, Pakistaans, Israëlisch, Spaans, Mexicaans, Argentijns. Als een kameleon neem ik de kleur aan van iemands verbeelding. En hoewel dat in deze tijd meestal leidt tot de droefgeestige conclusie dat je dan *helemaal nergens bij hoort*, met een grote identiteitscrisis tot gevolg, doe ik er juist mijn voordeel mee. Omdat ze me niet kunnen definiëren, kunnen ze me ook niet vastpinnen en daarom bestempelen ze me dus nooit als de Ander, want welke vooroordelen moet je projecteren op iemand wiens oorsprong je niet kent? Zo glip ik overal moeiteloos tussendoor. Ik ben nergens thuis, dus ben ik het overal.

'Ik ben maar half-Surinaams,' zeg ik. 'Kip noch vis.'

Ze kijkt verlegen op en steekt haar hand uit.

'Ik heet Jaantje.'

Ik schud haar de hand en bekijk haar meteen met andere ogen: dit is een Friezin, een nichtje van Doutzen, overgevlogen door een modellenagentschap. Morgen zal ze afreizen naar de oerwouden van Suriname en door een beroemde fotograaf uit New York worden vastgelegd voor de Nederlandse editie van *Vogue*.

'Jaantje. Ik dacht eerder dat je Sanne zou heten, maar dit is een stuk mooier,' zeg ik.

'Giovanni en Sanne,' zegt ze, en dan nog eens mijmerend: 'Giovanni en Sanne.'

Ik sta daar nog even, niet meer zoekend naar woorden, het mag best stil zijn. Ik stoor me niet meer aan mijn onhandigheid: een goed teken. Ik mompel iets over 'leuk je te ontmoeten', wat veel te plechtig klinkt, en wens haar veel plezier met Adolf. Ze glimlacht breed, knikt, haar hoofd een beetje schuin, turend over haar montuur. Ik zet een paar stappen weg van haar, maar draai me dan toch nog om.

'Jaantje, heb je misschien zin om morgen wat met me te drinken?'

Reginald Purperhart

Terug op de hotelkamer pak ik mijn notitieboekje. Op een lege pagina schrijf ik:

'Dagu swen' betekent: maar wat doen, toch boven water blijven.
Nog navragen: geldt dit alleen voor zwemmen?

Ik blader terug, langs pagina's die al beschreven zijn met korte teksten. Meestal onleesbaar, want opgetekend in het handschrift van een dronken babykraai, maar evengoed zinnen, spinsels.

Flarden uit opa's werk, maar ook eigen gedachten en associaties.

Naast het boekje ligt het stapeltje gedichten.

'Tegentij', lees ik op het eerste blad. Een woord dat ik tot voor kort niet kende, maar waarvan ik meteen dacht: dat woord had ik zelf kunnen gebruiken. Opa en ik: ik heb hem nooit gekend en hij is alweer enige tijd onder de doden, zo'n veertig jaar om precies te zijn, maar wij zijn nu al twee handen op één buik. Wat je noemt net op tijd. Misschien is dat hoe het werkt: je eigent je zaken toe van een ander, alleen omdat je hetzelfde bloed deelt. Als je het zo bekijkt is het heel menselijk dat we ons vooral vereenzelvigen met degenen die het meest op ons lijken.

Het is niet zo dat ik de gedichten van mijn grootvader allemaal even ademloos heb zitten lezen. Niet zoals de ouder die naar het valse gekrijs van zijn kind luistert en denkt: *wat mooi, hier zingt de nach-*

tegaal. Sommige gedichten waren prachtig, andere beklijfden niet. Toch zag ik in opa's woorden iemand die verdacht veel leek op: mij. Het was niet zozeer zijn stijl waarin ik me herkende. Hij schreef veel ronder, minder hoekig en bovendien zonder bijzinnen, maar het was de inborst die achter zijn woorden schuilging. Meer bezwerend dan werkelijk optimistisch: je kon de zwaarte vlak onder de oppervlakte bijna aanraken. Je stelde je de woorden al hardop voor. Je hoorde Miel preken, zoals alleen zwarte mannen kunnen preken – met die bedwelmende cadans, op de grens van spreken en zingen.

Zoals Malcolm X: '*Everything that came out of Europe, every blue-eyed thing, is already an American. And as long as you and I have been over here, we aren't Americans yet.*'

Zoals Martin Luther King: '*As we walk, we must make the pledge that we shall always march ahead. We cannot turn back.*'

Zoals Barack Obama: '*They said this day would never come. They said our sights were set too high. They said this country was too divided, too disillusioned to ever come together around a common purpose.*'

Opa leek heen en weer geslingerd te worden tussen zijn scherpe oog voor de kleine dingen van het leven enerzijds, en zijn hang naar grote woorden anderzijds. Soms waren die grote woorden precies genoeg getemd, dan weer vlogen ze uit de bocht.

Om de paar bladzijden trof ik een lofzang aan op oma Erna. Hij kon er blijkbaar geen genoeg van krijgen om over haar te dichten, zo teder en onschuldig. De begeerte spatte van de pagina's. Dat moest ook wel natuurlijk. Hun huwelijk had nog heel wat voeten in de aarde gehad. Volgens de overlevering mocht Miel van Erna's ouders niet met hun dochter trouwen, omdat hij zwart was – een neger! Miels ouders op hun beurt stonden ook niet bepaald te juichen, want volgens hen kwam Erna uit een veel te arm gezin.

'Ze moesten een hoop trotseren om samen te kunnen zijn,' zei mijn moeder erover.

'Zo hoor je het, Johannes,' zei mijn vader. 'Surinamers zijn zelf de grootste racisten van allemaal.'

'En dat zegt meneer de Duitser. Moet ik je nu *weer* aan je eigen geschiedenis herinneren, Jan?'

'Ik ben geen Duitser, dat weet je toch? Ik ben een Fries. Of een Frans. Of Canadees. Als je maar lang genoeg terugzoekt in de stamboom, Virgien... Ja, jij bent niet de enige die een boom heeft.'

'Natuurlijk, jij bent geen Duitser. En ik ben Gerda Havertong.'

'Daar heb je wel wat van weg.'

'*Jawohl Herr Fretz*, zie je wel: voor jou lijken alle zwartjes op elkaar.'

Mijn vader keek mij aan. 'Ze heeft een beperkt repertoire, zoals je weet. Maar je moet haar eens horen over Hindoestanen en Marokkanen. Dat zou ik eens moeten zeggen. Dan zat ik al in de rechtbank.'

'Die koelies zijn ook gierig, moet ik daar soms niks van zeggen? En die Marokkanen passen zich niet aan. Wij hebben ons toch ook aangepast, of niet soms?'

'Ik kan na veertig jaar wel concluderen: jij past je aan helemaal niemand aan.'

Uit de airco in de hotelkamer komt een vreemd geluid, alsof het ding opeens een sprintje trekt. Als ik opkijk, houdt het meteen weer op. Ik blader nog eens door het boekje, net zo lang tot ik de notitie vind die ik zoek:

Reginald Purperhart

Daaronder een telefoonnummer. Zowel naam als nummer staat geschreven in een mooier, sierlijker handschrift dan het mijne: dat van mijn moeder.

'Reginald is je oom,' vertelde ze toen ze het erin schreef.

Ik kreeg sterk de indruk dat in Suriname iedereen mijn oom zou zijn.

'Hij kan je meer over opa's werk vertellen. Bel hem als je geland bent. Ik zal hem ook bellen.'

In elk geval hoef ik er niet aan te twijfelen dat zij Reginald al heeft gebeld. Ik haal mijn Nokia uit mijn broekzak en toets het nummer in. Hij gaat drie keer over. Dan klinkt het rommelige gekraak van een haak die van de hoorn wordt gehaald, wat mompelend gevloek dat ik niet versta en daarna: stilte. Vijf lange seconden.

'Ja, wie ííís dááár?' De stem klinkt oud en hoog. Zou dit Reginald wel zijn of spreek ik met een mevrouw Purperhart?

'Goedenavond, u spreekt met Johannes.'

'Wíííee zegt u wéér?' Het is een man.

'Johannes!' zeg ik nu wat luider. Mama heeft niks gezegd over gehoorproblemen, maar een beetje extra stemvolume kan geen kwaad. 'De zoon van Virginia! De kleinzoon van Miel!'

Het blijft even stil. 'Aáááh juist! Johannes! Van Virgien, Gini! Van Erna en Miel! Mijn gunst: je moeder hééééft me reeds laten wééten dat je me zoúúú gaan bellen.'

'Ik ben in Suriname en ik zou u heel graag ontmoeten om te spreken over...'

'Jazééker. Over die tori's van je opa, is het niet? Natuurlijk wíííl je daar meer over wééten!'

Ik kan hem maar beter het woord laten voeren.

'Luister, pak pen en papiéééér hóór!'

Aan het terloopse gebruik van de gebiedende wijs in dit land moet ik nog steeds wennen. Pak dit, pak dat? Dat maak ik zelf wel uit! Ik gehoorzaam toch maar.

'Ga je morgen kunnen komen?' vraagt de stem.

'Dat moet wel lukken denk ik, het ligt eraan hoe laat.'

Hij zegt niets.

'Ik bedoel: welke tijd u het beste uitkomt.'

Van de andere kant van de lijn komt nu een schel gehinnik dat overgaat in een piep: ofwel Reginald krijgt een hartinfarct, ofwel Reginald lacht me uit.

'Welke tijd? Dat is een goeie! Welke tijd!'

Ik laat hem uit lachen. De lach vloeit over in een hevig gekuch. Zul je net zien dat hij juist nu het loodje legt.

'Jóóhannes!' klinkt het dan opeens kraakhelder. 'Alles na elf úúúr in de ochtend gaat me uitkomen. Zie maar wat de tijd je verder opdraagt. Zo! Begin mijn adres óóóp te schrijven, boy!'

Dat maak ik zelf wel uit!

'Uiteraard, meneer Purperhart,' zeg ik.

Ik lig op mijn rug in bed. Boven me het zachte geruis van de ventilator. Ik houd de draaiende propellers goed in de gaten. Mocht hij vallen, dan kan ik mezelf misschien nog net op tijd op de grond werpen. Het kan even niet anders: ik heb de airco moeten uitzetten, omdat het ding zo sputterde. Er kwamen zelfs druppels water uit. Toen ik daarnet met de kamertelefoon de receptie belde, zei het meisje: 'We gaan het morgen voor u kunnen maken, meneer.'

Of dat betekent dat ze het morgen ook daadwerkelijk gáán maken is nog even afwachten, maar de ventilator volstaat voor nu. Lopen in de hitte is fijn, erin slapen niet. Het voelt alsof ik hier alweer een week ben. Door mijn hoofd flitst: het ministerie van Volkshuisvesting, de opwindende knik van de omroepster in de campagnewagen, Clyde die 'blaka bakra' zegt, de man in het ABOP-shirt die gif uit zijn ogen spuwt, tantes armen bungelend langs haar lijf, pom, gele sambal, hond in de rivier, Eftelingkasteeltje, gevangenis, Hitler, zomersproetjes, helblauwe ogen uit de hemel gezonden, Reginald Purperhart. Dat wil zeggen: mijn beeld van Reginald Purperhart, dat morgen ongetwijfeld wordt vervangen door hoe hij er werkelijk uitziet.

Dag 2

Hotel Torarica

Bij het ontbijt leg ik opnieuw brood en cupjes pindakaas op mijn bord. Ik vraag de jongen met de koksmuts achter het fornuis om een uitsmijter met kaas. Hij knikt verlegen naar me.

'Toch wel, meneer.'

Ik schenk filterkoffie in en slof naar een tafeltje. Helaas geen spoor van Jaantje, noch van Yvette, maar er is wel veel meer volk dan gister. De overige gasten knikken me vriendelijk gedag. Iedereen is goedgemutst: de vreemde vogels zingen vrolijk, de jongen met de koksmuts fluit, ook de witte toeristen lijken de ochtendtemperatuur goed te kunnen verdragen.

Ik ga zitten, rek me uit en zet mijn Nokia weer aan. Drie berichtjes, het eerste is van mijn moeder: 'SCHAT! DENK JE DAT HET SLIM IS OM PAKKEN BIOLOGISCHE TOFOE MEE TE NEMEN! IK VREES DAT ZE DAAR GEEN REFORMWINKEL HEBBEN! VRAAG HET VOOR ME NA, WIL JE! EN HEB JE NU EINDELIJK AAN DE KLM DOORGEGEVEN DAT IK EEN STRENG VEGANISTISCH DIEET VOLG! X MAMA.'

Het tweede bericht: 'Neefje, wat fijn je gister te zien op deze grond. Jimmy en ik nemen je morgen graag mee naar een heerlijke brunch. Zul je tijd hebben voor je moeder aankomt, mi gudu? Liefs, je tante.'

Bericht drie: 'Broeder, *fa waka*? Ik haal je vanmiddag op voor Radio 10! Laters! Clyde.' Er staat geen tijd bij. Misschien moet ik hem bellen – zijn minuten zijn immers vervlogen, maar iets zegt me dat ik dit op

z'n beloop moet laten. 'Zie maar wat de tijd je verder opdraagt.' Hoe doe je dat? In elk geval ga ik hier niet braaf op de veranda van de receptie zitten wachten. Het is nog te vroeg om de taxi te nemen naar huize Purperhart – Reginald is vast ook geen ochtendmens –, maar als ik nu eens een stukje ga lopen, zonder doel, gewoon alsof ik op een stedentrip ben? Op mijn eenentwintigste bracht ik een maand door in New York. Ik verbleef op een krakkemikkige etage van mijn oudtante in Brooklyn en had verder geen rooie cent. Voor mij dus geen grote theatershows op Broadway, geen dure restaurants in Little Italy of chique winkels in SoHo; de verlokkingen van de stad bleven verscholen achter glas en neonlicht. Buiten bereik, verstopt in gebouwen waarvan de nekken tot de hemel reikten. Omdat ik er niet bij kon, liep ik maar, uren achtereen. Lopen was vooralsnog gratis. Dertig dagen lang, alleen maar lopen, van Manhattan tot Williamsburg. Aan het eind van die maand waren de straten tot mijn verbazing toch vertrouwd gaan voelen en kon ik met een gerust hart vaststellen dat ik, arme sloeber, het geheim van New York alsnog had weten te ontrafelen.

Ik loop langs de receptie om te informeren naar mijn kamer in Hotel Torarica. De receptioniste vertelt me, zonder me aan te kijken, dat het helaas nog een dag langer zal duren voor ik kan verkassen.

'Onze excuses, meneer Fretz, we gaan het zo snel als we kunnen beginnen op te lossen.'

Beginnen op te lossen. Een goed begin is het halve werk.

Ik ben helemaal niet bang om hier beroofd te worden of de weg kwijt te raken, toch merk ik dat mijn lijf tegensputtert als ik het hotelterrein wil verlaten. De bewaker knikt me opnieuw gedag en leest verder in zijn krant. Ik zet een paar voorzichtige passen naar voren, als een kind dat eerst met zijn voeten het water peilt, om te kijken hoe diep het is. Daarna versnel ik. Het is inmiddels negen uur en alweer een paar graden warmer dan bij het ontbijt. Ik heb mijn rugzak in de hotelkamer

gelaten. In mijn broekzak zitten alleen de Nokia en wat Surinaamse dollars. Ik slenter langs een tankstation. Binnen twee minuten zie ik het grotere broertje van Eco Resort, dat ik gister al vanuit de auto zag: Hotel Torarica. Het is een stuk groter dan Eco en er gaat een groot terrein achter schuil. Jammer dat ik al heb ontbeten.

Een groepje van vijf of zes mensen komt door de schuifdeuren van Torarica naar buiten. Ze dragen outfits die ik meteen herken: het beroemde heimweeblauw van KLM. Ze lopen lachend richting een busje, dat zachtjes ronkend voor ze klaarstaat en stappen in. Misschien vliegen ze wel naar huis in hetzelfde toestel dat over iets meer dan vierentwintig uur mijn moeder naar hier zal brengen.

Morgenochtend, Nederlandse tijd, dus voor mij midden in de nacht, zal mijn vader proberen mijn moeder wakker te maken.

'Virginia, als je niet opstaat, gooi ik een emmer water over je heen.'

Hij gooit de emmer water over haar heen. Het douchen kan ze overslaan. Hij vraagt haar nog tien keer of ze alles bij zich heeft. Ze zegt dat hij zich nergens mee moet bemoeien. Net op dat moment vindt hij iets onder de bank dat ze anders was vergeten. Pakken tofoe misschien. Ze kijkt naar hem alsof ze zich weer herinnert waarom hij ook alweer bestaat.

Samen stappen ze in de taxi, richting Schiphol. Mijn moeder maakt de taxichauffeur deelgenoot van haar hele levensgeschiedenis.

'Dat interesseert die man toch helemaal niet!' zegt mijn vader, en daarna: 'Sorry meneer, ik zou graag zeggen: dit doet ze anders nooit. Maar ze doet dit altijd, dat is het probleem. U moet maar zo denken: u bent er na een halfuur weer vanaf, ik pas als ik doodga.'

Mijn moeder vertelt dat ze naar haar zoon gaat. Dat haar zoon niet in Suriname woont, maar er verblijft in verband met zijn werk. Dat haar zoon een schrijver is, die ook weleens op de televisie komt.

'U kent hem vast wel.'

De taxichauffeur heeft geen idee over wie ze het heeft.

Op het vliegveld rookt mijn vader buiten eerst een sjekkie. Na het

inchecken zegt mijn moeder: 'Zo, Jan! Je zult me moeten missen. Je moet het helemaal alleen zien te redden. Je kan me niet bellen.'

'Gelukkig niet,' mompelt mijn vader.

Daarna kijken ze elkaar een beetje verdwaasd aan, schuifelen iets dichter naar elkaar toe. 'Kijk uit dat je geen kou vat,' zegt mijn vader.

'In Paramaribo?'

'Nee, in het vliegtuig. Met die klote-airconditioning van ze.'

Dan pakken ze elkaar vast, eerst nog onhandig, als na een eerste afspraakje, daarna stevig, zoals ze al veertig jaar doen.

Mijn moeder loopt richting de gate, draait zich nog even om. Ze zwaait en botst bijna tegen iemand op. Pas als ze helemaal uit zicht is verdwenen, verlaat mijn vader de hal. Buiten rookt hij nog een sjekkie, stapt dan opnieuw in de taxi en verzucht: 'Zo, meneer, eindelijk rust.'

Ik loop langs de receptie van Torarica. Ook hier mag ik gewoon doorlopen. Dit hotel is duidelijk chiquer dan Eco. Ik zie het aan de automatische schuifdeuren, de marmeren vloeren, de etalage van een heuse hotelwinkel, maar ook aan de plechtige manier waarop het personeel naar me knikt. Toch heeft ook hier, net als op het vliegveld, de tijd stilgestaan. Het is chic van vroeger: glimmend, want opgepoetst, maar niet gemoderniseerd. Het is nog rustig. Er sjokken meer personeelsleden voorbij dan gasten, het geluid van slippers op marmer klinkt boven de liftmuziek uit.

Via de schuifdeuren betreed ik een binnenplaats: het *money shot* uit de vakantiefolder. Links voor me een groot rond zwembad, diepblauw, met daaromheen zonnebedjes onder rieten daken. De bedjes zijn nog niet bevolkt, maar er liggen al overal handdoekjes op: hedendaags kolonialisme.

Rechts zitten wat plukjes mensen te ontbijten. Ze kijken niet op. Op hun borden vers fruit en zelfs pannenkoeken. Clyde had toch gelijk.

'Johannes!'

Ik draai mijn hoofd naar links en zie helemaal achterin Yvette Forgeron aan een tafeltje zitten, met twee mannen die ik niet ken. Yvette smoest wat tegen ze. De mannen knikken breed glimlachend naar me.

'Goedemorgen,' zeg ik en ik loop op ze af.

'Pak eerst een bord!' zegt Yvette. 'Schep wat op in de ontbijtzaal.'

'Hoeft niet,' zeg ik. 'Ik heb al gegeten.'

Ze lacht.

'Hai baia.'

Ik weet niet wat het betekent, maar mijn moeder gebruikt het ook vaak: een multifunctioneel stopzinnetje vermoed ik, want het kan overal achter.

'Ik ben moe van het Tibetaans zwaardvechten, hai baia.'

'Mijn Medicijn-Boeddha is niet in balans, hai baia.'

'Ooit gaat hij inzien dat hij een Duitser is, hai baia.'

Yvette leunt naar achteren en richt theatraal haar armen op.

'Heren! Mag ik jullie voorstellen: Johannes Fretz. De ster van komende zaterdag!'

De mannen – ik schat ze midden veertig – hebben beiden een gladgeschoren, kaal hoofd en dragen hippe T-shirts. Ik schud ze de hand.

'Leo,' zegt de een.

'Dean,' zegt de ander.

Bij hem blijven mijn ogen plakken. Ik herken zijn gezicht, maar het duurt een paar seconden voor ik weet waarvan.

'Dean!' herhaal ik dan. 'Dean Gorré! Dean Gorré toch?'

Het drietal barst in lachen uit.

'Jazeker man, whaha!' zegt hij.

'Zo, word je toch nog een keer herkend. Met je vergane glorie!' zegt Leo en hij port Dean in de zij.

'Goed gezien, Fretzie,' zegt Yvette. 'Dean is tegenwoordig bondscoach van de Suriprofs. Hij gaat ons wereldkampioen maken, toch Dean?'

'Ja, ik ga Suriname wereldkampioen maken, zoals Leo Beenhakker Trinidad en Tobago wereldkampioen heeft gemaakt.'

Het gelach aan onze tafel schalt nu over de hele binnenplaats.

'Hai baia,' zegt Yvette.

'Sorry, ik herkende je eerst niet,' verontschuldig ik me en ik neem plaats aan de tafel.

'Dat komt omdat hij zo dik is geworden,' zegt Leo.

'Zo kan ie wel weer, met je lelijke kop,' zegt Dean.

Yvette knipoogt naar me.

'Het zijn broertjes, zie je het?'

Ik zie het niet. 'Nu je het zegt.'

Dean Gorré speelde bij Ajax toen ik een puber was, in de magere seizoenen na het gouden tijdperk van Louis. Maar toch: ik zit tegenover een voormalig godenzoon. Ik besef nu dat ik er nooit bij stil heb gestaan dat Dean een Surinamer is, dat wil zeggen: dat wij allebei Surinamers zijn. *Van wat tinten wij ook zijn!* Eigenlijk geldt dat voor alle voetbalhelden met wortels in Mama Sranang. Ik herinner me de avond dat Patrick Kluivert in Wenen de winnende goal maakte – Champions League-finale, 1995, dat beroemde puntertje na het steekpassje van Frank Rijkaard. De huiskamer ontplofte, mijn vader en ik sprongen van vreugde richting het plafond. Maar heb ik toen moederlandtrots gevoeld? Trots dat het juist Patrick en Frenkie waren die het flikten? Surinamers! Ik weet alleen nog hoe ik een dag later op televisie de Ajaxselectie in Amsterdam zag landen. Patje liep als eerste de trap van het vliegtuig af. Halverwege stond zijn huilende moeder hem op te wachten. Snikkend vielen ze elkaar in de armen. Ik dacht: wat grappig, zo'n moeder heb ik ook. Een moeder die overigens niks van voetbal wist. Ze kon, ook nog tijdens wedstrijden van Oranje op het WK van 2014, de woonkamer in lopen en vragen: 'Zo jongens, wie spelen er vanavond: Gullit? Cruijff?'

Yvette legt aan Dean en Leo uit dat ik deze week zal optreden bij de bijeenkomst voor Surinaamse jongeren.

'Ik vind het leuk hoe deze jongeman naar de wereld kijkt, hij gaat ze zaterdag een beetje opschudden.'

Dean en Leo knikken goedkeurend.

'Mooi zo, dat is hard nodig hier,' zegt Leo. 'Die generatie komt te weinig in opstand.'

'Ach, hou op met me!' roept Dean. 'Ging jij de straat op vroeger?'

'In Holland hoefden we de straat niet op, Dean, dat weet je heel goed. Waar had ik tegen moeten demonstreren? Paars 1?'

'Nou, achteraf bekeken wel misschien,' zegt Yvette.

Leo kijkt haar vragend aan.

'Daar is de ellende begonnen toch, of niet? Wim Kok, die kaolo, hij heeft alles in de uitverkoop gezet voor die andere kaolo, hoe heet ie weer?'

'Bolkestein,' mompel ik.

'Ja, die ja! Hoewel dat eigenlijk een minder grote kaolo is: die heeft tenminste zijn zin gekregen.'

Ze moet om zichzelf lachen.

'Is er eigenlijk überhaupt wel opstand in dit land? Na vijf jaar Bouterse?' Het lijkt me veilig die vraag hier neer te leggen, blaka bakra's onder elkaar.

'Nee man,' zegt Leo. 'Surinamers demonstreren niet. We vragen eerst: hoe laat begint het, is er eten? Als er geen eten is, waarom zouden we dan nog gaan?'

Yvette slaat op zijn rug.

'Hai baia! Ik hoop dat ze die klojo wegstemmen.'

'Dat kan je vergeten, Vetje,' zegt Leo droogjes.

'Hoezo?'

'Bouta is zijn *black magic* in de binnenlanden aan het doen. Een soort vereringsdansen, met zang en dansers om hem heen, ze laten die mensen denken dat Bouta van de hemel naar hier is gezonden.'

'Ook een godenzoon?' vraag ik.

Yvette en Leo kijken me verward aan, alleen Dean moet lachen.

De zachtmoedige radicaal

De taxichauffeur heeft praatradio op staan: alleen maar stemmen van oudere, wijze mannen. Weer die cadans: het klinkt zo vertrouwd. Iemand van een oppositiepartij is aan het woord.

'Mensen laten zich in de luren leggen door de president en zijn vriendjes. Ze zeggen: het gaat toch beter met het land? Het is schijn. Bouta is geen domme man, hij is slim. Psychopaten zijn vaak zeer slim. Hij heeft cadeaus uitgedeeld. Hij heeft dit land opgeruimd zoals ik vroeger mijn kamer opruimde: door alles onder het bed te vegen, ziet u? Maar ik ga u zeggen: straks, als hij is herkozen, begin alvast maar onder dat bed te kijken en u gaat zien wat ik bedoel. Het geld gaat op zijn. De prijzen gaan stijgen. Ach, weet u: het probleem is dat ik dit wel duizend keer kan zeggen, maar de waarheid doet er niet toe in dit land! Feiten doen er niet toe! De mensen, ze geloven Bouta. Hij maakt ons uit voor leugenaars en ze geloven hem. In welk ander beschaafd land gebeurt zoiets, vraag ik u?'

Ik schrik op van het geluid van een claxon. Twee auto's op de rechterrijstrook schuin voor ons schampen elkaar, terwijl de een de ander roekeloos inhaalt. Ze rijden allebei luid toeterend door. De taxichauffeur schudt zijn hoofd.

'Den bos makandra!' zegt hij. Hij heeft door dat ik hem niet versta.

'Ze hebben elkaar gekust. Het is wildwest hier, *mang*! Als je hier kan rijden, kan je het overal.'

'Misschien moet ik hier mijn rijbewijs dan maar halen.'

De chauffeur knikt.

'Waarom rijden ze hier eigenlijk links?'

'We hebben het zo gelaten. Geen zin meer om het te veranderen. Die Engelsen hebben het bedacht toch? Zij zijn hier ook geweest. Suriname is als mijn vorige vriendin: iedereen heeft 'r gehad! Maar geen zorgen, Holland heeft haar het langst gehad. Jullie hebben dit land het best uitgewoond.'

Jullie.

'Wees blij. Eindelijk een keer geen tweede plaats!'

Hij lacht zo hard dat de auto bijna de andere rijstrook op zwaait.

Tien minuten later zet hij de wagen stil, halverwege een rustige straat in een buitenwijk. 'Hier is het,' zegt hij. 'Mon Plaisirweg, nummer veertien.' Hij wijst uit het raam, naar een houten huis op palen – *op stelten* –, gebroken wit met een blauw dak, maar verpakt in wel duizend kleuren, zoveel bloemen omkransen het. De huizen in deze straat zijn er sowieso beduidend beter aan toe dan die in de binnenstad.

'Wat krijgt u van me?'

Ik grijp mijn portemonnee, maar de chauffeur kijkt me verbaasd aan via de achteruitkijkspiegel. 'Wilt u niet terug straks?'

'Jawel. Maar ik weet nog niet hoelang het gaat duren.'

'Dus?'

Ik reik hem alsnog het briefgeld aan, maar hij maakt een nonchalant wegwerpgebaar. 'Geen zorgen,' zegt hij. 'Ik wacht.'

Volgens mij doe ik hem er een groot plezier mee. Ik ga er in elk geval niet onderuit komen, dus ik trek het geld terug, knik hem gedag en stap uit. Door het raam zie ik hoe hij aan de hendel van zijn stoel trekt, het ding soepeltjes helemaal naar achter verstelt en languit gaat liggen. Hij duwt de rieten hoed op zijn hoofd over zijn ogen en legt zijn handen op zijn bolle buik. Dit heeft hij duidelijk vaker gedaan.

Ik loop van de taxi weg, richting het witte bloemenhuis. De ramen

staan open. De vitrage wappert lui, het is net niet windstil. Binnen klinkt klassieke muziek. Cello. In de tuin staat een boom waar mango's in hangen. Er liggen er al een paar eetrijp op de grond.

'Moet ik manja voor je maken?' vroeg mijn moeder vroeger altijd.

Ik zei nooit nee. Ze schilde de vrucht, sneed hem in stukken, legde de partjes in een schaal voor me. Ik peuzelde alles watertandend op, deze gouden vrucht, zoeter dan het heerlijkste snoep. Als de partjes op waren, mocht ik de reusachtige pit afkluiven en weer daarna likte ik nog een halfuur gulzig aan mijn plakkerige handen.

'Mijn gunst,' zei mijn moeder, 'al was je als kind in een ketel met manja's gevallen, dan nog had je nooit genoeg gehad.'

Het lage hek rond het huis is niet op slot. Via een bloemenpaadje loop ik naar de eikenhouten voordeur. Geen bel. Alleen een bordje met:

R. Purperhart
Bezoekers: 2 keer schellen
Familie: 3 keer schellen
Verkopers: 1 keer rechtsomkeer maken

Ben ik familie of een bezoeker? In elk geval kom ik niks verkopen. Ik loop achteruit en kijk omhoog naar de veranda.

'Meneer Purperhart?'

Geen reactie.

'Meneer Purperhart!'

Er verschijnt geen gezicht in het raamkozijn. Nog steeds alleen de wapperende vitrage, begeleid door de celloklanken. Ik kijk naar de taxi: de chauffeur verkeert waarschijnlijk al in een diepe slaap. Kloppen dan maar? Dat lijkt me onbeleefd. Kloppen is geen schellen.

Een ander bloemenpad loopt richting de achterkant van het huis. Meneer Purperhart heeft aan de telefoon niets gezegd over waakhonden, dus ik besluit het erop te wagen.

De achtertuin kent nog mooiere geheimen: orchideeën in volle bloei, een klimop tegen de muur en in het lage gras meen ik klaprozen te zien.

'Aaaah, Jo-hannes!'

Ik draai me om. In de deuropening staat een tenger mannetje. Hij draagt een kaki broek en een veel te wijd overhemd. Bloemetjespatroon, vast geen toeval. Zijn dunne haren glimmen van het vet en zitten strak naar achter gekamd: Marlon Brando uit Paramaribo. Hij heeft een vlassig snorretje en pretogen die uit hun kassen lijken te puilen.

'Sprekend je moeder, míííjn god!' zegt hij. 'Een echte Brouwn.' Hij bestudeert me goed. 'Wat is de natuur toch een wóóónder. Maak een kind en je kunt terugrééizen naar je eigen jeugd!'

Ik stap op hem af. 'Dag meneer Purperhart. Sorry dat ik achterom ben gelopen, ik wist niet hoe vaak ik moest schellen.'

'Jongeman, schel zo vaak je wilt. Loop waar je wilt. Je bent precies op het goede moment hier. Tenzij je niet van pindasoep houdt.' Hij draait zich om naar binnen en gebaart ongeduldig. 'Kom, kom!'

De kleurenzee gaat binnen verder. In de grote open ruimte staan overal bloemen en planten. De woonkamer, keuken en serre lopen in elkaar over. De vloer ligt bezaaid met kartonnen dozen, sommige volgepakt met boeken en prullaria, andere nog leeg.

Reginald loopt er behendig tussendoor, naar de grote pan op het vuur, haalt de deksel ervan af en kijkt er verwachtingsvol in. Hij snuift de geur diep op en knikt dan.

'Boeng,' zegt hij en hij begint met een pollepel in de pan te roeren, terwijl zijn hoofd langzaam cirkeltjes meedraait. De geur die de kamer vult, verdrijft mijn verlangen naar mango's: ik wil alleen nog maar pindasoep. Reginald strooit kleine pepertjes in de pan. Hij humt mee met de muziek: 'Yam-pam-pam-PAM-pam-pam-PAM.'

Hij kijkt toe hoe ik voorzichtig, maar onhandig als altijd, tussen de

dozen door loop. 'Let niet op de rommel, let liever op de bloemen!'

'Prachtige bloemen.'

'Ik ben aan het verhuizen. Je moeder heeft je vast verteld dat mijn vrouw, Ciesje, enkele jaren geleden is overleden.'

Ik knik plechtig.

'Ik zou willen dat ik haar graf was,' zegt Reginald. 'Zodat ik haar voor eeuwig zou kunnen blijven omhelzen.'

Hij wijst op een fotolijstje naast het aanrecht: hun trouwportret. Vergeeld door de tijd. Het is een grappig gezicht: een grote jongedame in een witte jurk naast een tenger jong mannetje dat glundert van trots. Hij draagt een knalgele bloem in zijn pochet.

'Het voelt nog altijd alsof ze straks weer binnenkomt en aanschuift voor de soep, begrijp je? Maar kijk om je heen: dit huis is te groot voor mij geworden. Leeg! Ik kan mijn eigen hart horen bonzen. Dat is niet goed voor een man alleen. Als je het te vaak hoort bonzen, is de kans groot dat het opeens zal stoppen met kloppen.'

Hij laat zijn ogen door de kamer glijden en haalt dan zijn schouders op.

'Ik ben pas tachtig, ik moet aan mijn toekomst denken. Ik ga op de zaak wonen.'

'De zaak?'

Reginald kijkt me afkeurend aan.

'Heeft je moeder het je niet gezegd? Garage Torarica! Wij hebben de *yellow cabs* uit *America* naar hier gebracht!'

Reginald kijkt er trots bij en balt zijn vuist strijdlustig. Ik herinner het me weer. Ze rijden overal in de stad. Moeilijk te missen: kanariegeel, met groene letters bedrukt. Ik besef opeens dat het heel onbeleefd is dat ik hier niet in zo'n exemplaar naartoe ben gekomen. Hopelijk heeft Reginald de witte wagen met slapende chauffeur niet voor de deur zien staan.

'Wel, ik heb een klein vertrek laten inrichten. Naast de garage. Eenvoudig. Mijn kribbe, noh! Meer heb ik niet nodig.'

Hij buigt zich weer over de pan en neuriet vrolijk verder. Ik loop langs de muren. Her en der hangen wat foto's van beroemde muzikanten: Otis, Stevie, Chet, en tot mijn verbazing ook één van de cellist Anner Bijlsma. Ik herken nu ook de muziek die uit de speakers komt: Anners uitvoering van de Bachsuites. Je kunt de hele wereld rondreizen, tot in de kleinste uithoeken, overal waar je mensen treft die van Bach of Boccherini houden, zul je Anner door de speakers horen galmen. Op de zwart-witfoto aan Reginalds muur staat Anners bezwete, bezeten hoofd afgedrukt, flink wat jaren jonger, strijkstok in de hand, de ogen half dichtgeknepen. Een eeuwig jongensgezicht.

'Anner Bijlsma!' roep ik.

Reginald kijkt verbaasd op: zijn ogen worden nog verder naar buiten geduwd.

'Het zal niet waar zijn, iemand van jouw leeftijd die dat hoort. Toch meer een kind van je opa dan van je moeder misschien. Inderdaad: Bijlsma, die man is door de hemel gezonden.'

'Een godenzoon.'

'Net wat je zegt. Jammer dat hij nooit heeft opgetreden in Su. Ik heb hem gelukkig mogen zien in Parijs. Met Ciesje. Een leven geleden.'

Hij sluit zijn ogen, is even ergens anders. Dan opent hij ze weer en wijst resoluut naar de eettafel.

'Ga daar zitten hóóór,' zegt hij. 'Ik kom die soep voor je brengen.'

Reginald schenkt onze kommen in, terwijl hij vertelt over Javanen die denken dat ze de enigen zijn die pindasoep kunnen maken. Volgens Reginald is dat een misverstand en zitten de Javanen vol misverstanden. Dat komt, zegt hij, doordat ze islamitisch zijn.

'Dat hele geloof van ze is één groot misverstand,' zegt hij. 'Ons enige geluk is dat de Javaanse moslims hier veel te lui zijn om te radicaliseren, anders zaten we met dezelfde problemen als jullie. De afdeling ISIS Paramaribo zal niet van de grond komen.'

Hij trekt een gekke bek en zet een hoog stemmetje op, dat waarschijnlijk de stem van een Javaan moet voorstellen: 'Lendy? Wanneer gaan we die bom zetten?' En dan in een ander stemmetje: 'Laat me slapen, Iwan, we doen het morgen wel.'

Hij barst piepend en krakend los in zijn eigen gelach, dat opnieuw overgaat in luid gehoest.

Speeksel vliegt door de lucht. In een reflex houd ik mijn hand boven mijn kom, om mijn soep te beschermen tegen Reginalds bacillen. Hij wappert met zijn hand naar me en wijst dan op zijn schouders. Paniek. Ik sta half op, buig voorover en sla hem op zijn rug, eerst zacht, dan harder. Opeens haalt Reginald een grote teug adem, als iemand die net onder water vandaan komt. Daarna doet hij alsof er niks is gebeurd. Hij gebaart dat ik weer moet gaan zitten.

'Ik heb niks tegen Javanen, hoor. Er zitten ook veel goede bij. Ze moeten alleen niet denken dat ik geen pindasoep kan maken. Zeg zelf: hoe smaakt het je, boy?'

'De beste pindasoep uit mijn leven,' zeg ik.

Even later zitten we op de bank. Reginald bladert door het stapeltje gedichten. Hij tuurt door zijn leesbril. Voor hij het ding opzette, keek hij me licht beschaamd aan: 'Het is slechts tijdelijk hóór.'

Het komt door het seizoen: hij heeft last van allergie en die slaat op zijn ogen. Normaal mankeert er volgens Reginald niets aan zijn ogen: hij heeft die van een dertigjarige, het hart van een twintigjarige (zolang hij het niet te vaak hoort bonzen) en bovenal het libido van een zestienjarige.

Wat wil ik eigenlijk weten? Wat moet ik hem vragen? Hij was twintig toen mijn moeder werd geboren. Opa was toen al vijfenveertig, een oude vader voor zijn allerjongste. Overdag docent Nederlands op een lyceum. In de avonden schrijver van verhalen en gedichten, in een rumoerig huis. Je had nog geen koptelefoons die het geluid van stilte konden nabootsen, hij moest zijn gedachten op papier zetten met het

onvermoeibare gegil, gelach en gekrijs van zijn kroost op de achtergrond.

Reginald drukt zijn ogen tegen een vel papier, fluistert wat, kijkt dan op en heft zijn hand. 'Hoor deze, Johannes!'

Hij leest:

'Tegentij!
Voorovergebogen, bepareld gezicht
Forse handen omklemmen 'n pagaai
't Korjaaltje kruipt traag, langs de oever heel dicht
Korjaalman, volhardend en taai'

Hij kijkt naar mij. 'Schitterend, niet? Veel beter dan die activistische breedspraak van hem, als je het mij vraagt.'

'U bedoelt "Wij zijn Surinamers"?'

Reginald schudt zijn hoofd. 'Nee boy. Dat kon me nog wel bekoren. Want zeg zelf: het geklets over ras *is* ook *eentonig* geworden. En we *zijn* Surinamers ja. Ook die Javanen hóór. Maar wacht!' Hij zoekt driftig door het stapeltje. 'Ah, hier, zie deze. "Broko ding"! Verbreekt die muren!

Wij moeten nu een nieuwe specie:
Die van broederschap,
Gemengd met liefde en vrede,
Hanteren, voor de opbouw van een nieuwe muur,
Een grote muur rondom Suriname!'

Reginald brengt zijn hand naar zijn mond en doet alsof hij erin moet braken. 'Breedspraak! En bovendien: een grote muur rondom Suriname? Wie bouwt er nu een muur om zijn land heen wanneer hij liefde en broederschap wil uitdragen? Het is bijna als wat die dwaas in *the US of A* nu zegt, nietwaar? Die met dat pluizenhaar,

kom, hoe heet ie weer? Hij lijkt op een harige kreeft.'

'Donald Trump,' zeg ik.

'Ja, mijn gunst: Donny Trump! Misschien moeten die Amerikanen hier een kijkje nemen, om te zien wat ervan komt als je zulke mannen macht geeft. Nu goed, Amerikanen zullen slimmer zijn dan Surinamers. Ze zullen zo'n *broko, broko mang* niet in hun Witte Huis zetten.'

'Laten we het hopen, meneer Purperhart.'

'Hou nu toch op met je meneer Purperhart, wil je? Oom Rudy voor jou!'

'Natuurlijk. Oom Rudy.'

Hij werpt nog een blik op het gedicht 'Broko ding'. 'Kijk, hier schrijft hij: "Alle Surinamers zijn kinderen van dezelfde vader." Daar heeft hij dan wel weer een punt, noh.'

Reginalds lach gaat deze keer niet over in gehoest. Hij bladert verder. Het voelt alsof hij niet alleen opa's werk beoordeelt, maar ook dat van mij. Ik kijk opzij, naar zijn dunne haren. Zijn heldere ogen die los van het gezicht lijken te komen, gekleefd aan opa's woorden. Af en toe klinkt zijn gegrinnik, het gemompel van een zin. Ik hoor zijn hart niet bonzen. Voor ons op het tafeltje twee koppen thee, om ons heen de verhuisdozen, op de achtergrond zachtjes de cello van Anner Bijlsma.

Heeft oom Rudy niet gewoon gelijk? Misschien zijn het inderdaad de grootse vertellingen van de kleine, tastbare dingen die onze verbeelding het sterkst tot leven wekken. Misschien zal de beschrijving van hoe iemand in de pindasoep staat te roeren of van hoe een meisje van vijfenzeventig naar een spartelende hond in een rivier wijst wel meer troost bieden dan een politieke kreet ooit zal kunnen doen.

Misschien heb ik het zelf dus al goed gezien: van opa's strijdlustige oproep tot eenheid gaat iets verbetens uit. De woorden zijn te gezwollen. Alsof hij de spoken die hem achtervolgden met bombarie wilde verjagen. Ik zie hem zitten, achter zijn schrijftafel. Een man in Suriname, hij heeft elf kinderen. Hij is gitzwart, zwarter dan zijn vrouw, hij wil erbij horen, ergens bij horen, daarom klimt hij via

zijn pen op een zeepkist en roept hij maar: wij horen bij elkaar, wij allemaal. Het is puur eigenbelang. Ook mijn hang naar zulke grote woorden is waarschijnlijk een noodgreep. Het klinkt vast vurig – 'Hier spreekt een idealist!' –, maar wat eronder zit, is alleen maar de koppige wil om alles wat stuk is alsnog heel te maken. Als het in het eigen leven niet lukt, dan maar in de wereld. Maar het gaat niet om de wereld, zo nobel is het niet: ook ik wil erbij horen, ergens bij horen. *Ik ben nergens thuis, dus ben ik het overal*, maar in werkelijkheid is de zin misschien korter: *ik ben nergens thuis.*

Reginald veert op. 'Aaaai boy!' roept hij. 'Voor ik het vergeet.'

Hij staat op en zet vlug een paar grote passen, soepel en precies tussen de dozen door: hij kent de weg. Hij grijpt een boek uit een al nagenoeg leeggeruimde kast. Welk boek is niet te zien, de kaft er is eraf gescheurd. Hij bladert er driftig doorheen, schudt zijn hoofd en houdt het dan in de lucht. Hij zwaait ermee, net zo lang tot er iets uitvalt, dat op de grond neerdwarrelt. Reginald raapt het op: een in elkaar gevouwen vel papier. Hij kijk me glunderend aan.

'Zo!'

Hij loopt behendig terug naar de bank en vouwt het vel open.

'Je tante Enilda heeft Erna en Miel ooit een reis naar Nederland cadeau gedaan. Er ging een wereld open voor je grootvader, hij moet hebben gedacht dat hij op een andere planeet was geraakt.'

Ik begrijp niet waar Reginald naartoe wil.

'Op een avond enkele jaren later, dronken je opa en ik een borreltje op de veranda van de Daniel Coutinhostraat. Het was rustig, dat wil zeggen: alle kinderen sliepen. Je oma lag op bed. Je grootvader vertelde over het wonder aan de Noordzee. Ik had geen idee wat hij bedoelde. Toen begon hij uit het niets deze tekst op te zeggen.'

Reginald reikt me het vel papier. Het is verkleurd, voelt aan als oude huid, maar de zwarte inkt is nog volledig intact gebleven. In opa's klassieke handschrift staat er:

Lente in de Winter
(Door A.E.G. Brouwn, een Surinaamse ambtenaar die in een veertigdaagse vakantietrip Nederland voor het eerst bezoekt, van 5 maart – 11 april 1970)

'Lees het hardop voor me,' verzucht Reginald en hij sluit zijn ogen.

Ik kijk door mijn wimpers, in de hoop het handschrift zo beter te kunnen ontcijferen.

'Als twee engl'en, liefste en ik, vlogen wij op een maartse dag met de KLM – de wolken ver beneden.
't Was voor 't eerst dat ik met mijn ogen 't fraaie Schiphol zag.
Dat onze voeten neerlands grond hadden betreden.
Welkomheters traden ons tegemoet, in winterjassen, dikgevoerd.'

'Juist, juist,' mompelt Reginald, met hoofd en hart terug op de veranda, een glas *borgoe* in de hand, luisterend naar opa's voordracht.

Mijn blik wordt naar één zin verderop getrokken:

De aanschouw van zoveel moois bracht mijn tropenhart van streek.

Het moeten de restjes van een jetlag zijn, of het komt door de verwarring en al die indrukken, maar ik voel iets prikken achter mijn ogen. Ik zie mijn grootvader uit het vliegtuig stappen. Zijn ogen vol verwondering, zijn lichaam gevuld met kinderlijke opwinding. Zou er iemand bij de trap staan, een piloot die tegen hem zegt: 'Welkom thuis, meneer'? Heeft opa Miel ooit eerder een witte piloot gezien? Hij loopt de trap af, zet voet aan de grond. Beige linnen pak, bolhoed op zijn hoofd, de kou dwars door zijn huid heen en toch een hart dat gloeit. Er ontsnapt precies één traan uit mijn rechteroog, dan merk ik dat oom Rudy naar me kijkt.

'Mijn gunst! Inderdaad net je opa. Een zachtmoedige.'

Ik glimlach weifelend naar hem. 'Is dat een compliment?'

'Zolang de zachtmoedige het avondrood beschrijft, ons deelgenoot maakt van zijn verwondering. Dan zeker. Maar beter houdt hij zich dus verre van politieke breedspraak. Want ik vraag je: kan de zachtmoedige zorgen voor grote verandering? Vraag het aan de Fransen die de Bastille bestormden, richt je tot Malcolm en Baldwin en Nelson, moge God hun ziel dragen. Alle grote veranderingen hebben plaatsgevonden dankzij radicalen.'

Hij balt zijn vuist en bijt op zijn lip.

'Kun je niet allebei zijn?' vraag ik. 'Zachtmoedig en radicaal?'

De vuist hangt twijfelend in de lucht en zakt dan als open hand terug op Rudy's schoot.

'Hoe zou dat eruitzien? Een radicale zachtmoedige... Een zachtmoedige radicaal... Wie weet, boy. Maar hoe breng je een bomgordel van liefde en broederschap tot ontploffing? De eerste die dat weet, mag het zeggen. Misschien kan hij een Javaanse strijder bereid vinden de taak op zich te nemen.'

Dan ontsnapt me nog iets, geen traan, maar een lach nog harder dan die van Rudy zelf.

Hij maakt aanstalten om me op mijn rug te slaan, maar besluit dan om gewoon mee te lachen.

Between the World and Me

Zwijgend rijden we terug naar Eco Resort. Ik moest de taxichauffeur net wakker maken, dus nu heeft hij een soort ochtendhumeur, al is het inmiddels hartje middag.

Ik leun met mijn hoofd tegen het raam en moet denken aan de verwarring die me dagen vasthield na het lezen van *Between the World and Me*, van Ta-Nehisi Coates, waarin een zwarte man een brief schrijft aan zijn zestienjarige zoon. Opgejaagd door het wapengeweld in Amerika, legt hij aan zijn jongen uit dat de Dromers naïevelingen zijn die niet begrijpen dat het altijd zo zal blijven als het is, dat de zwarte mens nog altijd chronisch onderdrukt wordt en moet vrezen voor lijf en leden.

Ik moest het boek tussendoor steeds wegleggen, soms bijna in tranen, door zoveel schoonheid en omdat het mijn geloof in verzoening zo wreed verstoorde, dan weer woedend omdat ik het kortzichtig vond en cynisch. Maar waarom was mijn woede zo giftig? Ik vermoed omdat het boek zich zo rechtstreeks tot mij richtte, tot het idee dat je ieder mens kunt ontwapenen als je de ander maar met de onbevooroordeelde openheid tegemoet treedt die je zelf verlangt.

En nog, nadat ik het uit had, nadat ik het mezelf verplichtte me meer te verdiepen in deze pijn, die van Coates en van de anderen, de anderen die meer op mij lijken dan ik al die jaren heb willen toegeven, nog bleef de drang om hun ongelijk te bewijzen zo groot dat er iets verbetens van uitging. Alsof ik hun doemdenken moest

weerleggen, voordat het ook mij in een houdgreep kreeg.

Toen gebeurde er iets vreemds. In de weken nadat ik Coates' boek had uitgelezen, werd ik me op een paar onverwachte momenten, uit het niets, bewust van mijn kleur. Het was een fysieke sensatie. Alsof de schellen van mijn ogen vielen, zag ik mezelf opeens buiten een onzichtbaar hek staan, een hek dat me luttele seconden daarvoor nog liefdevol had omsloten.

Ik zat op het eerste balkon van een debatcentrum tijdens een avond over migratie en keek van bovenaf op het publiek neer. Ik stond in de schouwburgfoyer te wachten tot de zaaldeuren opengingen, tussen de anderen. *De anderen, de anderen.* Op de jaarlijkse borrel van een progressief campagnebureau meende ik te zien hoe twee meisjes van mijn eigen leeftijd me bekeken met de subtiele maar dwingende mengeling van onthechting en verbazing. En het sloeg me neer. Het drong tot me door: dat er nergens iemand tussen stond die er zo uitzag als ikzelf. *Hoe Hollands ik ook ben, hoezeer hun leefwereld ook de mijne is: ik heb ander bloed.* Ik zag hoe ze met elkaar dansten en dronken en spraken en aten en hoe ze elkaar met zulk gemak op de schouder sloegen en meer nog dan dat: hoe ze aan een enkele blik genoeg hadden om te weten dat ze bij elkaar hoorden, dat de ander nooit werkelijk een ander was, maar een van hen. Zelfs hun onderlinge leeftijdsverschillen leken er niet toe te doen wanneer ze in elkaars nabijheid verkeerden, want de oudere herkende zijn vroegere zelf in de nieuwe jongeling, die op zijn beurt in dat oude gezicht zijn voorland zag. Was ik dan toch de vreemdeling? Was ik dan toch voor de werkelijkheid blind geweest in mijn verlangen net als zij te zijn? Had ik te veel mijn best gedaan om elk spoor van mijn andere halve oorsprong uit te wissen? Ik stelde mezelf die vragen telkens maar heel kort, slechts een paar seconden, maar elke volgende keer toch weer net iets langer. Het was alsof de luiken die ik heel mijn leven zo behendig dicht had gehouden uit zichzelf naar buiten klapten. Plotseling was mijn lijf vanbuiten koud, vanbinnen klam, alsof ik het sneeuwpoppetje was in zo'n glazen koe-

pel, uit een souvenirwinkel. Het sneeuwpoppetje kan door het glas de wereld zien waar hij onderdeel van wil uitmaken, maar hij kan die wereld niet aanraken. Ik werd door elkaar geschud. Het sneeuwde. *Ik ben nergens thuis.*

Na die paar seconden rukte ik de luiken terug naar binnen. Welke waarheid of illusie zich daarachter afspeelde, hoefde ik niet te weten. De geest moest terug in de fles. Ik wilde er niet in gaan geloven, niet toegeven aan Coates' wereldbeeld, dat de Dromers in feite naïeve slapers zijn die niet willen ontwaken. Wat zou ik moeten als ik op een dag zou besluiten dat er wel degelijk een onzichtbaar hek bestond? Bij wie zou ik dan nog horen? Ik zou mijn hoofd niet langer boven water kunnen houden.

Daarom blijf ik de dingen doen zoals ik ze doe, zoals Henny Vrienten zong: *met mijn ogen dicht.* Ik sta in de schouwburg, op de receptie, ik zit op het balkon bij die lezing. Ik richt mijn hoofd op, probeer naar de mensen te kijken met de blik die je 'open' zou kunnen noemen en als ik mijn hand uitsteek, dan spreek ik mijn naam uit: Johannes. Wees niet bang. Ik ben geen vreemdeling. Ik heet Johannes. Ik ben niet een van de anderen. De meisjes ontdooien, de mensen op de debatavond glimlachen vriendelijk, in de schouwburgfoyer biedt iemand me een pepermuntje aan. Ik kan *Between the World and Me* weer veilig op afstand plaatsen. Zie je wel? denk ik opgelucht. Mijn kleur doet er niet toe. Ik woon niet in Amerika. Dit is Holland. Ik laat me niets aanpraten. Er is geen hek en zelfs al zou het bestaan, dan glip ik er wel doorheen.

Terwijl we de Waterkant tegemoet rijden, denk ik: opa Miel zou dat ook hebben gedaan, zijn schouders ophalen en door het hek glippen. Maar oom Rudy niet. Die zou het hek aan gort trappen.

De verjaardag

Kort nadat ik de envelop met de gedichten van opa Miel had gekregen, vond het feestje voor mijn negenentwintigste verjaardag plaats. We stonden met een flink gezelschap op het dakterras van de woongroep waar ik inmiddels alweer twee jaar onderdeel van uitmaakte. Ik keek uit op de Haarlemmerstraat: het stripachtige silhouet van de Posthoornkerk tegen de donkerblauwe hemel.

Het was eind september, maar het rook nog naar zomer. Het feestgedruis van het groepje mensen weerkaatste hard tegen de omringende muren en kroop van daaruit omhoog, waardoor het even verderop moet hebben geklonken alsof we hier met wel honderd man stonden. Ik werd omringd door vrienden en dronk een glas goedkope champagne.

'Proost ouwe!'

Ik keek in de half dichtgeknepen ogen van mijn beste vriend, Matthijs, een roodharige Brabander die er minstens tien jaar ouder uitzag dan hij was. Zo klonk hij ook: Tom Waits uit Tilburg. Hij omhelsde me, zwierde daarna opzij richting de biertafel en gaf onderweg nog een snelle zoen aan zijn vriendin Sascha. Ze stond recht voor me. Haar zwarte krullen hingen tot over haar schouders en schoten alle kanten op.

'Gefeliciteerd, lieve Johannes!' zei ze en ze pakte me stevig vast.

Sascha en ik: wij zijn beiden van gemengd bloed. Zij is half-Indisch, ik half-Surinaams en toch zijn we allebei boven alles Hollandse

polderkinderen. We zijn het soort anderskleurigen dat je nog weleens tegenkomt in de spierwitte Amsterdamse wereld van literatuur en cultuur. Die wereld bestaat uit witte mensen die tegen uitsluiting en racisme zijn. Dat laten ze weten in opinieartikelen voor de landelijke kranten en je ziet ze erover discussiëren in praatprogramma's. Daar keren ze zich fel maar beschaafd tegen onderbuikgevoelens, de groeiende verwijdering tussen zwart en wit. Nobele predikers van de diversiteit, al hebben ze zelf nog nooit gezoend met iemand die niet wit is. Ieder zijn ding natuurlijk. Maar ook aan hun kroegtafels, op hun huisfeestjes, hun voorleesavonden, hun familieweekenden en debatmiddagen is iedereen wit. Hunzelf valt dat niet op: zij zien naar eigen zeggen nergens kleur en dat klopt dus ook. Kleurenblind. Toch zijn er altijd een paar uitzonderingen. Die paar uitzonderingen zijn Sascha en ik. Of andere Sascha's en Johans. Wij zijn bruin, lichtbruin, maar je kunt ons gezicht niet meer herleiden tot een specifiek ras. We spreken feilloos ABN en lijken aan de oppervlakte geen andere gebruiken of tradities te hebben. Wij zijn Nederlanders: daar twijfelt niemand aan. Wijzelf nog het minst.

Maar in dat Amsterdamse coconnetje van vrijzinnige kleurenblindheid komt het regelmatig voor dat mensen in eerste instantie denken dat Sascha en ik broer en zus zijn: niet omdat we zo op elkaar lijken, maar omdat we de enige twee uitzonderingen zijn op de ongeschreven regel dat iedereen wit is. We moeten daar zelf vooral hard om lachen – waarschijnlijk uit lijfsbehoud, want diep vanbinnen vinden we het gênant en pijnlijk. Zo weinig als we zelf stilstaan bij onze oorsprong, zo subtiel dwingend worden we er door deze terugkerende vergissing aan herinnerd. We hebben elkaar daarom maar beloofd de mythe in stand te houden, door telkens weer een nieuw antwoord te verzinnen als iemand ons de bekende familievraag stelt.

'Zeker zijn wij broer en zus. We zijn zelfs een tweeling. Maar eigenlijk waren we een drieling. Ons zusje is in de couveuse verwisseld met een andere pinda, en omdat het ziekenhuis op Java de adminis-

tratie niet bijhield, hebben we haar nooit meer teruggevonden. Heel tragisch, *ons moeder* zit nog altijd in een postnatale depressie en we zijn al bijna dertig, dus kun je nagaan.'

Of: 'Ja, dat klopt. Alleen heeft mijn vader Sascha nooit erkend omdat hij er zeker van was dat mijn moeder vreemd was gegaan met Donald Jones. Ken je die, dat is de vader van John Jones, ja inderdaad, die neger uit *SamSam*, al zou ik dat woord zelf nooit gebruiken, maar goed, Donald Jones dus: hij was heel lang met Adèle Bloemendaal. Het heeft nog een heel drama opgeleverd in de roddelbladen, maar je zou het wel een familietrauma kunnen noemen, dus ik praat er verder liever niet over.'

Behalve deze klucht speelde afkomst in onze vriendengroep jarenlang geen rol van betekenis, iets wat mij altijd heel goed beviel. Mijn motto is altijd geweest: laat anderen er maar over praten, oeverloos en woedend, ik laat me geen minderwaardigheidspositie aanpraten. *Ik woon niet in Amerika. Er is geen hek.* Misschien is de wens de vader van de gedachte, maar wat dan nog? Begint vooruitgang niet altijd met een wens, een droom, van hoe iets eigenlijk zou moeten zijn? Bovendien: er zullen altijd mensen zijn die op je neerkijken, om wat voor reden dan ook, maar moet je daar aandacht aan besteden? Mijn moeder denkt er al net zo over, ze schudt haar hoofd meewarig als het over racisme gaat en zegt: 'Het is zo'n onzin. Dat verschil bestaat helemaal niet, ik ga me er niet mee bezighouden, ik vertik het. Ik lach erom. Extremisten kunnen niet tegen humor.'

Zoals zij, met die lichtheid en distantie, kon ik het thema 'kleur en oorsprong' altijd op tijd naast me neerleggen, maar nu, op deze avond, op mijn dakterras, zou het alsnog door de oppervlakte heen breken, omhoog naar mijn bewustzijn, om er voorlopig niet meer uit te verdwijnen. Het moet Matthijs zijn geweest die erover begon: de kleur van Sints knecht.

'Kunnen we het wel gezellig houden?' riep Jeroen, een jongen die bij ons stond.

'Nee!' zei Matthijs fel. 'Als je wilt dat het gezellig blijft, Jeroen, dan ga je maar naar die extreemrechtse oom en tante van je in Papendrecht!'

Ik weet niet hoelang het duurde, maar ik voelde mijn aandacht afdwalen, al moe en murw bij de gedachte aan wat zou volgen. De verhitte woordenstrijd. Ik herinner me alleen nog hoe het gesprek opeens stilviel en hoe Sascha me een strenge blik toewierp: 'Weet je, Johannes, het valt me zo op dat jij je nooit over dit soort dingen uitspreekt.'

Alle ogen waren nu op mij gericht. Alleen Matthijs keek naar de grond. Hij en Sascha hadden het hier samen duidelijk al eens eerder over gehad.

'Waarom zou ik dat moeten?' Het kwam er defensiever uit dan ik wilde.

'Het gaat jou toch persoonlijk aan?'

'Hoezo? Ik heb nergens last van, hoor.'

'Weet je dat zeker?'

'Absoluut!' Volgens mij klonk ik nu alweer een stuk nonchalanter. 'Ik heb nooit last van discriminatie.'

'Ben je er niet gewoon blind voor?'

'Blind? Ik zie toch wat ik zie? Ik word er nooit uitgepikt bij de douane, ik hoef nooit mijn tas open te maken in een winkel, mensen komen gewoon naast me zitten in de trein of de tram, ook jonge witte vrouwen, ik ben nog nooit geweigerd in een club!'

Het meisje naast Sascha, Isa, met wie ik af en toe wat aanrommelde, giechelde. 'Jij wordt nooit geweigerd bij een club omdat je nooit uitgaat.'

Ik schudde mijn hoofd, pakte de fles champagne van tafel en schonk in, meer om de aandacht af te leiden dan omdat ik dorst had.

'Luister: geloof me. De schellen zijn me de laatste jaren heus wel van de ogen gevallen. Ik zie hoeveel mensen er last van hebben. En ik probeer me in hun pijn te verdiepen, echt, maar het is niet mijn pijn.'

Sascha moest nu lachen.

'Weet je, een leuke anekdote van toen ik nog bij De Balie werkte: als

wij jou daar uitnodigden voor een lezing of iets dergelijks, waren er altijd wel een paar mensen die zeiden: O, dat is die Suri toch?'

Ik was enigszins verbaasd – ik een Surinamer? –, maar hield mijn gezicht in de plooi en zei: 'Ik bén toch ook een Suri?'

Matthijs proestte. 'Fretz, het enige zwarte aan jou zijn de emoticons die je op WhatsApp gebruikt. Of... en dan kijk ik even met een schuin oog naar Isa: is er nog meer Surinaams aan Johannes?'

Isa lachte: 'Tja, wat kan ik zeggen? Hij is maar *half*-Surinaams.'

Iedereen barstte in lachen uit. Ik nam een flinke slok champagne en zei: 'Helaas de bovenste helft.'

Nog lang nadat iedereen was vertrokken – de Posthoornklok sloeg vier uur 's nachts – zat ik tussen de lege flessen op het dak. Ik strekte mijn benen op de houten picknicktafel. Normaal gesproken bood de nacht me helderheid. Als de mensen in de stad waren gaan slapen en de geluiden waren verstomd, rekten mijn zintuigen zich uit. Maar nu brak de ochtend alweer bijna aan en zat ik daar nog altijd rusteloos. De woorden van Sascha galmden na in mijn kop: dat ik me maar niet uitsprak over iets wat me zo persoonlijk aanging. Ik had me er uiteindelijk natuurlijk met een flauw geintje van afgemaakt, zoals altijd, maar toch speelde ik het gesprek steeds opnieuw af. Ik had gemeend wat ik zei. De pijn in de rassenkwestie was niet mijn pijn, ik had nergens last van, ik was een Nederlander. Maar hoe vaker ik mijn eigen reactie nu reproduceerde, hoe ongeloofwaardiger mijn woorden me in de oren klonken. Het was meer een bezwering om mezelf te overtuigen dan een hele waarheid. Waarom was ik zo defensief geweest? Waarom deed ik zoveel moeite om een deel van wie ik was te ontkennen? Het leek wel alsof Sascha met een scalpel een kleine scheur in mijn huid had gemaakt. Waar de scheur precies zat, was niet goed te traceren, toch druppelde er al ergens bloed uit mijn lijf. *Maar waar kom je echt vandaan*? Op dat moment liep ik naar mijn schrijftafel en opende ik de envelop met gedichten.

Het beste nieuws sinds jaren

Ik zat in de bus naar het huis van mijn ouders. Ze woonden in een lieflijke woonwijk aan het water in Almere Haven, de polderstad waar elke millimeter grond een bestemmingsplan had. Maar ik zat anders in die bus dan voorheen. Nu ik de gedichten van opa had gelezen en het tot me begon door te dringen dat de paramariboom niet zomaar een verzinsel was, maar een bestaande plek, waar mensen leefden, keek ik met een nieuwe blik naar deze bedachte polderstad. Naar de keurig omlijnde busbanen, straten, paden, de hekken, de symmetrisch aangelegde bomen. Met een nieuwe blik, omdat ik nu met de ogen van mijn moeder probeerde te kijken en me sterk afvroeg of dat eigenlijk wel mogelijk was: ooit te hebben geleefd in een huis op stelten in de tropen, met mango's die uit de bomen vielen, en dan nu hier leven, op drooggelegd Hollands water. In een rijtjeshuis, met gemaaide veldjes en aangelegde imitatiegrachten, die elk halfjaar moesten worden leeggepompt en opnieuw volgepompt omdat het water erin niet werkelijk stroomde. Alles uitgetekend en omlijnd, je kon er met geen mogelijkheid verdwalen, hoe ver je ook van huis zou lopen, en we wisten dat mijn moeder dat goed kon: van huis weglopen. Ik begreep opeens dat ze vaak zei dat ze zich hier Jim Carrey voelde in *The Truman Show.*

'Al zeggen de buren hier lang niet altijd: *Goodmorning and in case I don't see you: good afternoon, good evening and good night!*'

Ik wilde haar komen vertellen dat ik de envelop had opengemaakt

en dat ik niet langer zou zeggen dat haar land me gestolen kon worden. Sterker nog: ik had inmiddels ook de uitnodiging van Yvette gekregen en haar al toegezegd dat ik het optreden in Suriname zou komen geven. Het moment was daar: ik zou mijn moeder meenemen naar Mama Sranang.

Toen ik in het ouderlijk huis arriveerde, vond er net een discussie plaats tussen mijn vader en moeder over de vraag of ze wel of niet naar de tuin zouden verkassen voor het diner.

'Ik kan niet tegen dat gras, dat weet je toch?' zei mijn vader.

Mijn moeder zuchtte, zette een nasaal kleuterstemmetje op en herhaalde: 'Ik kan niet tegen dat gras...'

'Wacht maar, Virgien! Wacht maar tot je zelf oud, grijs en versleten bent!'

'Het gras. Ik kan er niet tegen!'

'Nou ja: grijs ben je al. Maar ik bedoel: echt oud, dat je aan de zuurstof moet en niet meer kan lopen.'

'Ik kan niet tegen het gras!'

Ik keek naar de wedstrijd vanaf de luie stoel, alleen de popcorn ontbrak.

'Waarom doe je papa na?' vroeg ik.

Mijn moeder keek me sardonisch aan.

'Nou,' zei ze, 'ik karikatureer hem alleen maar. Of pardon, ik bedoel: ik kari-ka-turi-seer.'

'Zie je, je kan nog niet eens fatsoenlijk Nederlands jij.'

'Jan, wat is er mis met gras, vraag ik je?'

Mijn vader zette boos zijn zonnebril op.

'Aha,' zei mijn moeder. 'Kijk Johannes, papa speelt The Godfather. Nou Jan, je koffie staat klaar hoor, op het aanrecht.'

'Ach, pleur toch op! Pleur op, mens!' zei mijn vader, die zoals gewoonlijk tijdens ruzies steeds Haagser begon te praten. 'Pleur op naar Suriname!'

'Nou, graag, maar waar haal ik het geld vandaan?'

Dit was een mooi moment om in te haken, al weet ik dat mijn ouders er stiekem op gesteld zijn om me hun galavoorstellingen voor te schotelen.

'Mama, ga even rustig zitten,' begon ik.

Demonstratief liep ze naar buiten, naar de tuin.

'Wie binnen wil blijven, moet maar binnenblijven,' zei ze, zogenaamd tegen niemand in het bijzonder. In de tuin zette ze twee borden met roti neer.

'Zelf gekocht,' zei ze. Ze wees ze naar een roodborstje en zei: 'Kijk! Een rood-BORSTJE.'

Terwijl we aten, zij als altijd schokkend, met grote happen, niet gehinderd door enige gêne, spraken we met elkaar. Af en toe klonk vanuit het huis: 'Kan die deur dicht? Ik krijg het benauwd van het stof dat van dat gras af komt!'

Mijn moeder droeg haar paarse glimmende tuniek en een gele baret op haar hoofd. Het ene moment luisterde ze stilletjes naar me, het volgende onderbrak ze me vrolijk en begon ze opgewonden te ratelen. Ik kwam te weinig op bezoek, dus als ik er dan eindelijk was, moest alles wat ze had opgespaard er in één keer uit, associatief, de onderwerpen dwars door elkaar heen. Soms was er geen touw aan vast te knopen, maar ik liet haar begaan. Ik kon de komiek heel goed van de wijze onderscheiden. Tussen alle grappig bedoelde anekdotes trof ik altijd weer die paar rake zinnen aan, die me een spiegel voorhielden en me bijbrachten om zuiver naar dingen te kijken, zoals ze waren, zonder ruis en ijdelheid. Veel in het leven stelt maar weinig voor, toch krijgt het al onze aandacht. Andere dingen betekenen de wereld, die wuiven we nuffig weg. Mijn moeder draaide het om: in haar bijzijn was, ondanks haar oeverloze gekakel en de groteske act die ze opvoerde, geen plek voor onzin.

Ik deed mijn best om haar net vaak genoeg te onderbreken, zodat ik haar kon vertellen dat ik opa's werk had gelezen en dat ze weldra kon beginnen met het inpakken van haar koffers.

'Van mijn koffers?'

Ik knikte en legde haar uit wie Yvette Forgeron was. Ze zei dat ze de Forgerons wel kende, omdat iedereen die Surinaams is uiteindelijk iedereen kent die Surinaams is, en toen ik haar vertelde dat de dag waarop ze zo lang had gewacht nu dan toch eindelijk was aangebroken, sprong ze een gat in de lucht en gilde ze het uit van plezier.

'Mijn gunst, het zal niet waar zijn! God heeft me lang laten wachten, maar mijn gebeden zijn aanhoord!'

Alle bewoners van de Wittewerf te Almere Haven konden meegenieten. Ook zij wisten nu dat Virginia Brouwn met haar zoon zou afreizen naar Paramaribo en daar konden ze, in meerdere opzichten, alleen maar blij om zijn.

Van binnen klonk mijn vader: 'Dit is het beste nieuws sinds jaren!'

Er was alleen één voorwaarde die mijn moeder stelde. Ze wilde liever een paar dagen later vliegen dan ik. Zodat ik mijn eigen stappen eerst zelf zou kunnen zetten. Dat was heel belangrijk, zei ze. Ik zei dat ik het niet begreep. Ze zei dat dat nog wel zou komen. Bovendien had ik van Yvette een ticket voor een vlucht met de Surinaamse Luchtvaartmaatschappij gekregen en mijn moeder vloog liever met KLM.

'Die storten nooit neer,' zei ze resoluut.

Tropische orkaan

Clyde wuift mijn excuses weg: het is geen enkel probleem. Hij heeft gewoon wat gegeten in het restaurant van Eco Resort en ook nog het telefoonnummer van de receptioniste geregeld. Het is juist goed dat ik op de bonnefooi de stad ben ingegaan en hem een uur heb laten wachten.

'Je bent na één dag al aardig geïntegreerd, vriend.'

Voor Radio 10 maakt het niet veel uit, vertelt hij. Derek, de presentator, heeft een programma van drie en een half uur, we mochten toch langskomen wanneer we wilden. Het is dat de Hollanders van de Wereldomroep er over een halfuurtje al zijn, daarom rijden we nu wat harder.

'Waar is de gordel?' vraag ik.

Clyde kijkt opzij.

'De gordel is niet hier,' zegt hij.

Waar zou de gordel wel zijn?

Het gebouw van Radio 10 ligt op een verlaten industrieterrein. Het zou evengoed in Nieuwegein kunnen staan. De muren van het pand zijn beschilderd met sierlijke letters. RADIO 10, HET GELUID VAN SURINAME.

Bij de ingang staan twee mensen die zonder twijfel uit Nederland komen. Nederlanders, overal, wij herkennen elkaar. Het is niet zozeer de kleding, al moet de signalerende functie daarvan niet worden

onderschat. Evenmin gaat het erom of iemand blond, grijs, rood of bruin is. Het is iets in de manier van lopen, of meer nog: de manier van staan. Met hoe hij staat, vertelt de Nederlander ons: 'Hier ben ik dan, ik heb daar alle recht toe, ik ga me daar niet voor verontschuldigen, hier zul je het mee moeten doen.'

'Clyde, jongen!' zegt de man amicaal wanneer we uit de auto stappen.

'Kijk dan, mijn favoriete duo!' roept Clyde.

De man is fors, maar niet rond. Hij heeft een blokkig lijf. Ik schat hem midden veertig. Handen in de zakken, de buik naar voren, zijn blond-grijze haar in een nette scheiding. Natuurlijk draagt hij een korte broek. De vrouw is wat ouder, minstens vijftig. Mocht ze me straks vragen om haar leeftijd te schatten, dan antwoord ik met zevenenveertig. Ze heeft een lieve glimlach, grijze krullen. Natuurlijk draagt ze een makkelijk zittende jurk. Het duo stelt zich voor als Pim en Lydia, van de Wereldomroep.

'En jij bent Johannes. De schrijver, nietwaar?' zegt Lydia en ze knijpt haar ogen half dicht.

Ik knik en schud haar de hand. Pim slaat me op de schouder, alsof we elkaar al jaren kennen. 'Geweldig dat je er bent, kerel!'

Uit zijn mond komt de geur van Marlboro menthol.

De uitzending is inderdaad al bezig. Presentator Derek zwaait door het raam naar ons en praat ondertussen rustig door met zijn gast, een parmantige dame in een groen mantelpakje. Door kleine boxen in de wachtruimte kunnen we hun gesprek volgen. Dat wil zeggen: we zouden hun gesprek kunnen volgen als Pim hier niet het hoogste woord voerde.

'Op Blauwgrond kun je dus gewoon zo'n gigantisch bord gadogado bestellen, met onbeperkte porties kroepoek, voor iets van – omgerekend – zes euro! Dat geloof je toch niet? Ik heb er meteen twee besteld.'

Clyde lacht Pim vierkant uit, maar Pim denkt dat Clyde hem toelacht, dus lacht hij mee. Lydia schudt haar hoofd. Ze kijkt me geamuseerd aan, leunt iets dichter naar me toe en zegt zachtjes: 'Pim had sowieso wel twee borden gadogado besteld, al had hij er de Wereldomroep failliet mee gemaakt.'

Ze ziet eruit als een klassieke politica: een keurige, rechtvaardige dame die opkomt voor de minderbedeelden in de samenleving. Maar zoals wel vaker moet je beter kijken. In Lydia's ogen lees ik een wakkere gloed van losbandigheid en rebellie, een vuur dat levend is gehouden. Ze slaat haar ogen neer, kijkt dan naar Pim en schudt haar hoofd opnieuw.

'Ik zweer het je, vriend, je moet in Torarica gaan ontbijten,' hoor ik Clyde tegen Pim zeggen. Mijn blik wordt door de glazen wand heen getrokken, naar iets dat ik herken van thuis. Achter presentator Derek hangt een ingelijste lp-hoes. Zachte, warme kleuren: groen, oranje, geel, alles getekend met mooie speelse lijnen. Het is een jonge zanger, hij draagt een zonnebril met blauwe glazen, een papegaai rust op zijn schouder, kijkt nieuwsgierig mee. Typhoon. *Lobi Da Basi*. 'Liefde is de baas'. Een album dat Nederland heeft veroverd. Het dendert door de polder, als een tyfoon inderdaad, een tropische orkaan. Bij bosjes ontdooien de mensen ervan, zelfs de nuchterste zielen. Ik heb het zelf zien gebeuren, in een zaaltje in Amsterdam. Hoe hij daar stond, Glenn de Randamie, ongeveer even oud als ik. Zijn gulle lach, de lichte tred, ik zag het: hij had de ballast die hij ooit met zich meedroeg van zich afgegooid. Hij stond daar krachtig, hart en lichaam met elkaar verbonden, in evenwicht. Nog voor hij wat gezegd had, was de zaal al van hem. Hij had de ruis weten te temmen, het lawaai van loze stemmen. En daarbij had hij de moed gevonden om de wapens af te leggen, om enkel nog te spreek-zing-zeggen wat zijn hart hem opdroeg. Een eigen universum waarin wij, de mensen in de zaal, maar al te graag wilden wonen. Ik dacht: als het toch mogelijk is daar te komen, weg van het gedoe en gekakel, zuiver bij de bron. Het leek nog ver weg,

maar ik keek alvast goed hoe hij dat deed, hoe hij begon te zingen: 'Als de hemel valt, als de... hemel valt, dan zullen we hem samen moeten dragen.'

Nu hangt zijn albumhoes hier, aan de muur in de studio van Radio 10. Natuurlijk. Ook hij is een Surinamer. Waarom voel ik die verwantschap nu opeens zo sterk? Het begint bijna potsierlijk te worden. Eerst met Dean Gorré en nu weer, maar ik kan er niks aan doen, er valt iets op z'n plek: wij komen hier vandaan.

'Een klein spekkoekje zou er wel in gaan,' zegt Pim. 'Daar zijn jullie hier toch zo dol op?'

Jaantje & Johannes

Jaantje en ik zitten op het terras van The Garden, schuin tegenover Hotel Torarica. Het is al wat koeler, maar de zon is nog lang niet onder. Bijna alle tafels zijn bezet, overal klinkt het vrolijke geroezemoes van vakantiegangers: gepraat zonder verplichtingen heeft een eigen frequentie.

Ik vertel Jaantje over mijn radio-interview. Dat ik meer ratelde dan ik had gewild. *Net als hier aan tafel!* Dat ik dat nu eenmaal doe, omdat ik mijn gedachten daarmee hardop probeer te ordenen. Dat zoiets live zelden goed uitpakt, maar dat de radiopresentator er wel om kon lachen en zonder ironie zei: 'U hoort het, beste luisteraars, deze mang kan goed praten.'

Jaantje moet erom lachen. Daarna vraagt ze me te raden waar zij vandaan komt. Echt vandaan komt. Oók vandaan komt. Ik gok drie keer fout. Dan zegt ze het zelf maar.

'Hongaars?' vraag ik verbaasd.

Ze knikt trots. 'Dat had jij dan weer niet gedacht, hè?'

'Niet echt, nee. Waarmee ik niet wil zeggen dat er iets mis is met Hongaars zijn. Integendeel, ik bedoel: Hongaars zijn is geweldig. Al moet ik bekennen dat ik nog nooit in Hongarije ben geweest, of sowieso niet in het Oostblok. Oostbloklanden hebben me nooit zo aangetrokken. Qua reizen dan. Begrijp je?'

Ik zou eens moeten leren mijn mond te houden als ik niet weet wat ik moet zeggen.

'Hongaren hebben liever niet dat je ze bij het Oostblok plaatst.'

Dat klinkt streng, maar haar blik is nog steeds zacht.

'Hongaren hebben een groot minderwaardigheidscomplex. Ooit was hun grondgebied veel groter, daar is weinig meer van over. Maar een Oostblokland: nee, dat willen ze niet zijn.'

Nu ik weet wat haar achtergrond is, moet ik mijn hapklare beeld alweer voor de derde keer in twee dagen bijstellen. Jaantje is dus geen Hollandse en ook al geen Friezin, maar de dochter van een Nederlandse vader en een Hongaarse moeder. Geboren en getogen in Amsterdam, dat wel, en blond, wit, dus veel onzichtbaarder dan bij mij, maar toch: ook zij heeft ander bloed.

'Dus,' zegt ze. 'Ik ben ook een allochtoon.'

'Dat woord mogen we niet meer gebruiken, geloof ik, van de Nederlandse staat.'

'Dat is waar ook,' lacht ze. 'In dat geval: ik ben ook een Nederlander met een migratieachtergrond.'

Ik kijk nog eens goed. 'Maar aan jou zie je dat niet.'

'Aan jou zie je het ook niet, hoor.'

'Kan kloppen: ik heb ook het idee dat de meeste Hollanders mij gewoon bij zichzelf indelen. Zoals ze ook doen met Giovanni.'

'Verbaast me niks. Mensen zien nauwelijks kleur.'

Er ontsnapt onbedoeld een spottend lachje uit mijn mond. Jaantje trekt haar wenkbrauwen op. Ik maak een verontschuldigend gebaar.

'Sorry. Ik hoor dat vooral van mensen die zich nooit bewust hoeven te zijn van hun kleur.'

Ze bekijkt me goed.

'Ben jíj je bewust van je kleur?'

Ik wil volmondig zeggen van niet, zoals ik dat altijd heb gedaan, maar ik voel een nieuwe weerstand. Er is nu eenmaal iets in gang gezet en ik kan het niet stoppen, maar ik wil wel dat het stopt, dat alles bij het oude blijft – geen kleur zien, geen kleur hebben, althans geen kleur die ertoe doet –, dus ik zwijg, net zo lang tot het oude antwoord

weer naar boven komt drijven: 'Nee, niet echt, geloof ik.'

'Weet je, als je onderzoek doet, blijkt dat mensen meer bezig zijn met *tribe* dan met kleur. Bij wie *hoor* je? Dat is de vraag. Wie hoort er bij jou? Vroeger ja, keek je vooral naar klasse, ras, maar tegenwoordig gaat het ook om een heleboel andere dingen. Spreekt iemand dezelfde taal? Hoe klinkt hij? Wat draagt hij? Dus in eerste instantie kunnen ze nog denken: hé, die jongen heeft een andere kleur, maar al vrij snel daarna besluiten ze toch: hij is een van ons.'

'Omdat ik me Hollands gedraag, bedoel je?'

'Nee, omdat je Hollands *bent*. Tenminste: zoals ik Hollands ben. We hebben natuurlijk ook ander bloed, maar dat merken we in andere dingen.'

'Welke dingen?'

'Ik kan niet voor jou spreken, maar gewoon, subtiele dingen. Waarin we anders zijn dan de meeste Hollanders. Dat eeuwige nuchtere bijvoorbeeld, dat heb ik niet. Daarin ben ik echt een Hongaar. Die houden van drama en grootse gebaren.'

'Dan zul je je thuis voelen in Suriname.'

'Dat doe ik zeker, al zijn Surinamers wat lichtzinniger.'

'Noem het maar lichtzinnig, dan ken je mijn familie nog niet.'

'Een stuk lichtzinniger dan Hongaren in elk geval. Je hebt twee soorten Hongaren: zwaarmoedige en ongelukkige. Maar goed, ze *voelen* tenminste. Daar ben ik blij mee, hoor. *Niet* voelen, dat is pas erg. Die zogenaamde Hollandse nuchterheid vind ik vaak gewoon een stom excuus voor botheid. Lompheid.'

'Dat herken ik heel goed. Het gekke is dat ik er nooit zo bij stil heb gestaan, tot ik hier rondliep. Juist omdat ik zo Hollands ben. Maar het is... hoe heet het?'

Ze kijkt me vragend aan.

'Het is de warmte,' zeg ik. 'Niet qua temperatuur, maar... de warmbloedigheid. Thuis heb ik altijd het gevoel dat ik mezelf moet afremmen. Mijn hart, hoe ik met mijn handen praat. Hoe ik mensen groet.

Het voelt vaak alsof dat er niet mag zijn, alsof ik een dwaas ben. Terwijl: hier loop ik door de straten en zie ik overal armen zwieren, mensen die je in de ogen mag kijken, zonder dat ze daarvan schrikken. *Hé broeder*, zeggen ze. En als je een verhaal vertelt, vraagt niemand je wat je daarvoor kunt kopen. Ik ben er nog niet uit wat het nu precies is, waarom ik zoveel herken, maar het voelt... goed.'

Een dame zet verveeld twee gin-tonics op tafel die we ruim een kwartier eerder hebben besteld.

'Gin-tonics,' zegt ze bot.

Jaantje knikt haar vriendelijk toe. De dame lijkt erdoor uit evenwicht, knikt terug en loopt weg.

'Zie je wel, een en al warmbloedigheid,' schamper ik.

Jaantje lacht. Ze heft haar glas en zegt: 'Proost! Op ander bloed!'

We klinken. Jaantje praat driftig met haar handen, misschien is dat niet alleen Surinaams, maar ook iets Hongaars. Ze is geen meisje op zelfontplooiingsreis – het wijd zittende shirt dat ze op de vlucht droeg ten spijt, van backpacken, op zoek naar een innerlijke revolutie, is geen sprake. Ze is vijfentwintig, studeert af in politicologie en is hier voor haar masterscriptie. Ze doet onderzoek naar de invloed van het collectieve geheugen op de staat van de democratie. Bouterse, de binnenlandse oorlog, kolonialisme. Ook zonder haar ouderwetse bril zie ik een professor voor me, beeldschoon, met een hoofd dat voortdurend uitzoomt en de wereld bekijkt met een helikopterblik. Haar grote ogen schieten heen en weer als ze praat, soms kijkt ze weg en lijkt ze verzonken in de diepte van haar eigen gedachten terwijl ze haar woorden zorgvuldig wikt, weegt en dan weer doorpraat. En tussen die mooie zachte, ronde lijnen van haar gezicht, ontwaar ik ook wat spitsere trekken, in haar neus, haar ogen, haar kin. Waarschijnlijk vallen ze me nu pas op, omdat ik haar oorsprong ken, of ik verzin ze, omdat ik haar oorsprong ken. Terwijl ze me geduldig uitlegt hoe de koloniale geschiedenis eraan bijdraagt dat een volk opnieuw kiest voor een man die ooit mensen van zijn eigen volk liet executeren in

een klein kasteel, dagdroom ik al van hoe deze professor er later uit zal zien, als ze grijs is maar nog even wonderschoon, in ons huis, wie weet wel hier vlakbij, op stelten, met drie bijna volwassen kinderen, een zoon en twee dochters. Als we op de veranda zitten, hoe zullen wij dan terugkijken op dit moment? Paramaribo. The Garden, aan deze tafel, de gin-tonics, het aftasten en dan straks natuurlijk de eerste zoen op de steiger van Torarica, de eerste nacht in haar kamer, of de mijne, dat doet er niet zoveel toe en... *Stop!* Ik ken haar net, er is nog niets gebeurd, ze wil gewoon een praatje maken, omdat wij allebei uit Nederland komen, omdat wij allebei Nederlanders zijn, een praatje over Suriname, Hongarije, ander bloed en tribes, maar over tribes gesproken: ik voel al dat ik bij haar wil horen.

'Heb je zin om een stukje te lopen? Bij de Waterkant?'

Jaantje kijkt me aan. 'Dat lijkt me echt heel erg leuk,' zegt ze, 'maar ik heb straks helaas een interview voor mijn onderzoek. Ander dagje misschien?'

Ik neem een slok van de gin-tonic, slik mijn teleurstelling door en probeer in haar ogen te lezen of dit een vriendelijke afwijzing is. Ik kom er niet uit, want ik kan er nog niet bij, bij de gedachten in dat mooie hoofd van haar.

'Ander dagje is prima,' zeg ik.

Niet helemaal eerlijk geweest

De airco zoemt zachtjes. Ik staar naar de televisie. Op CNN worden beelden getoond van de harige kreeft waarover oom Rudy het had. Terwijl hij door een gouden wolkenkrabber loopt, vertelt een commentator dat de kreeft er heel serieus over denkt zich eindelijk officieel kandidaat te gaan stellen voor het presidentschap van Amerika.

'Elke campagne kent zijn lachertjes die puur meedoen voor de aandacht, voor het circus. Meestal zijn ze kansloos en dat zal in dit geval niet anders zijn.'

Misschien ben ik toch niet helemaal eerlijk geweest. Niet tegen Jaantje en ook niet tegen mezelf. Het is waar dat ik me nooit echt bewust ben geweest van mijn kleur. Zoals het ook vast klopt dat tribe boven kleur gaat en dat de meeste mensen mij vertrouwden wanneer ik mijn naam in Dordrecht hardop uitsprak. Johannes. *Ik ben niet een van de anderen, ik ben een van jullie.* Ze keken eens goed en dachten: hij zal wel niet helemaal van hier zijn, maar hij lijkt goed volk, we kunnen hem net zo goed maar behandelen als een van ons.

Maar als ik me niet bewust was van mijn kleur, waarom sprak ik mijn naam dan zo nadrukkelijk uit? En als ik zeg: 'de meeste mensen vertrouwden mij', wie waren dan die anderen? De uitzonderingen. Misschien heb ik die samen met mijn kleur en afkomst weggeduwd uit mijn bewustzijn. *Opgerot, vol is vol!* Ze liggen te verstoffen in de achterkamers van mijn geheugen, weggestopt in dozen die ik nooit meer wil openmaken. Ik kan er heus nog bij, maar daar heb ik hele-

maal geen zin in. Gewoon, omdat ik er liever niet meer bij stilsta. En omdat ik nu eenmaal al heel vroeg in mijn leven heb besloten dat ik nooit een slachtoffer zal zijn. Zeker niet van zaken die buiten mezelf liggen. Als ik er toch over vertel, dan krijgen ze misschien alsnog te veel gewicht. Dat verdienen ze niet.

Toch kan ik nog moeiteloos de angst oproepen. Ik was acht, zat op een kleedje voor de Super de Boer in Oud-Krispijn Dordrecht. Het was geen Koninginnedag, maar ik had een vroege neus voor handeltjes, dus het leek me een goed plan om flippo's te verkopen. Op een gegeven moment kwamen er twee witte jongens aanlopen in bomberjacks. Ze waren hooguit twaalf, dertien, en stapten agressief op me af. De ene jongen had het spitse gezicht van een gier, de ander leek onschuldig: hij had rode sproeten. Toch was hij het die me in het gezicht spuugde. Meteen daarna gaf de gier me een harde tik op mijn gezicht, met de vlakke hand.

'Hou op met dat praten in die taal van jou!' riep hij.

Ik wist niet wat hij bedoelde, want ik sprak alleen maar Nederlands.

'Jouw soort moeten we hier niet!' zei de rooie.

Welke soort bedoelde hij? Kinderen van ouders met een uitkering?

'Ik heet Johannes,' probeerde ik nog, maar het werkte niet.

De gier gaf me nog een tik. Daarna liepen ze allebei lachend weg. Voorbijgangers keken geschrokken toe, maar deden niets. Toen de jongens al bijna uit zicht waren, draaiden ze zich nog één keer om en riepen: 'Oprotten uit deze wijk!' en 'Vol is vol!'

Ik had helemaal niet door dat ik was begonnen met huilen, de tranen zaten domweg van het ene op het andere moment op mijn wangen. Toen voelde ik een zachte hand op mijn schouder, keek op en zag het lieve gezicht van een oudere, Hollandse dame.

'Jochie toch,' zei ze. 'Wat gemeen van die jongens! Zulke domme mensen heb je helaas in alle tijden, geloof mij maar, ik weet er alles van.'

Ze drukte me tegen zich aan. Ik liet mijn tranen nu de vrije loop, het snot liep uit mijn neus op haar jas, maar ze duwde me niet weg.

'Denkt u dat ik wel een blond vriendinnetje kan krijgen?' zei ik. 'Ik vind blonde meisjes zo mooi.'

De dame lachte en keek me vertederd aan.

'Maar natuurlijk, kind. Er zijn heel veel blonde meisjes die geen zin hebben in die lelijkerds van zojuist en die dol zijn op een tropische verrassing zoals jij.'

Ik wist niet wat een tropische verrassing was, maar het klonk hoopgevend. De dame gaf me nog een aai over mijn bol en zei: 'Weet je: je moet eigenlijk medelijden met ze hebben. Ze leren het van hun ouders. Ze weten niet beter. Ze zijn gedoemd hun leven lang in angst door te brengen. Zorg dat dat je nooit overkomt, jongen.'

Nooit bang zijn: het klonk wijs, maar het lukte me de weken erna niet door Oud-Krispijn te bewegen zonder die fysieke angst van klam zweet en een verkrampt lijf, angst dat ik de gier en de rooie opnieuw zou tegenkomen en het slecht met me zou aflopen. Ik heb het nooit aan mijn ouders verteld, nu ik erover nadenk heb ik het aan niemand verteld en ik wil niet dat iemand me hierdoor anders gaat zien of erger nog: me zielig zal vinden. Ik ben niet zielig, ik ben gewoon Johannes.

Behalve dit incident liggen er nog een paar andere in die achterkamers van het geheugen, maar die hebben een minder blijvende indruk achtergelaten. Dat wil zeggen: ze werken eerder op de lachspieren dan op die van het hart, al is dat wellicht ook een kwestie van jezelf goed harnassen.

Zo was er die keer dat ik met Pepijn, een schoolgenoot van de universiteit, een feestje bezocht in zijn geboortestad Twello. Een oude kennis kwam op hem af en zei in plat dialect: 'Wie is die zwarte?' Pepijn keek hem ongelovig aan.

'Zwarte? Dat is Johannes! Die is... beige.'

De kennis keek Pepijn streng aan. 'Pepijn, er zijn twee soorten mensen: witten en zwarten. En dat is een zwarte.'

Daarna sloeg hij zowel Pepijn als mij amicaal op de schouder en

barstte in lachen uit. Ik weet niet waarom, maar ik lachte zo hard ik kon mee. Pepijn keek alleen maar beschaamd naar de grond.

En dan was er nog die avond dat ik een themafeest had georganiseerd met mijn huisgenoten in het studentenhuis. Ik was verkleed als polaroid-Pakistaan: een fotocamera in de ene hand, een bos rozen in de andere. Ik schudde driftig met mijn hoofd en sprak zo goed en kwaad als dat ging Engels met een Pakistaans accent.

'Do you really want no picture, ma'am? Sir?'

Mijn huisgenoten hadden het niet meer, net als de meeste gasten, die lachten en zeiden: 'Wat een goeie act!'

Een van mijn huisgenoten was een beeldschoon corpsmeisje. Veel van haar jaarclubgenootjes stonden op de gastenlijst: meisjes uit Oud-Zuid, Leiden of het Gooi. Ze kenden mij niet, dus namen ze bij binnenkomst aan dat er een echte polaroid-Pakistaan was ingehuurd. Ze behandelden me allemaal als stront.

'No! Go away! No picture!' riepen ze en daarna, tegen elkaar: 'Wat een opdringerig type. Heeft hij zich wel gewassen?'

Ik kon niet geloven dat ze zich zo gedroegen, maar liet ze in de waan. Vaak kwamen ze er tien minuten later achter dat ik niet Suresh de polaroid-Pakistaan was, maar Johannes, de oer-Hollandse halve Surinamer en fris gedouchte huisgenoot van hun jaarclubgenootje. Met het schaamrood op de kaken kwamen ze een voor een op me af om zich te verontschuldigen. Daarna sloeg de hele verhouding om: net was ik nog een opdringerige voetveeg geweest die kon worden weggewuifd, nu stonden ze ongegeneerd dicht tegen me aan.

'Mag ik niet met jou op de foto?'

Gênant: natuurlijk. Pijnlijk: absoluut. Maar toch vooral amusant. Een goed, geestig verhaal voor op nieuwe verjaardagen. Zo doe je dat: van pijnlijke dingen maak je een verhaal, een grap. Je geeft de gebeurtenis vorm in woorden, maakt je haar eigen en profiteert ervan. Zo is het toch nog ergens goed voor geweest. In zekere zin kun je als schrijver niet genoeg ellende meemaken, dus eigenlijk ben ik een zeer gezegend mens.

De laatste anekdote uit de reeks *Misschien ben ik toch niet helemaal eerlijk geweest* vond ook plaats in Dordrecht, nog enkele jaren voor het supermarktincident. Ik was vijf en liep met mijn moeder over straat. Van een afstandje, op de trap van een flatportiek, begonnen twee meisjes van mijn eigen leeftijd naar me te wijzen.

'Turkie Turkie, kijk een dom Turkie!'

Ik wist niet wat ik moest doen, het duurde zelfs nog even voor ik doorhad dat ze echt naar mij wezen. Ik keek omhoog naar mijn moeder. Haar lichaam verstijfde, niet van angst, maar van pure razernij.

'Wacht hier, Johannes!' zei ze en ze liet mijn hand los.

Ze beende met stevige passen op de meisjes af, bij wie het lachen al vlug plaatsmaakte voor pure doodsangst. Mijn moeder bleef vlak voor ze staan.

'Zo! Dat is echt heel racistisch wat jullie tegen mijn zoon zeggen. Kijk nu goed naar hem!'

Ze wees naar me. De meisjes deden eerbiedig wat hen was opgedragen.

'Kijk maar goed! Hij is half-Surinaams, hij is helemaal geen Turk!'

Daarna wees ze op een man aan de overkant.

'Kijk, daar, dát is een Turk! Die moeten jullie hebben.'

Daarna liep ze terug naar mij, greep mijn hand en zei: 'Kom, Johannes, wij gaan er weer vandoor. Ook al ben ik zwart als roet, ik meen het toch goed!'

Mijn moeder had zelf helemaal niet door dat ze evengoed discrimineerde. Ze had niks tegen racisme, zolang het maar niet gericht was tegen Surinamers. Specifieker: tegen creolen. Ook de Hindoestanen kregen er zoals gezegd weleens van langs als 'gierige koelies'. Toch richtte haar racisme zich overwegend op andere nieuwkomers. Moslims vooral. In haar ogen maakten die er een zooitje van. Surinamers waren nette mensen. Ze hadden zich aangepast. Ze hadden zich ingevochten.

'Dat wil onze premier toch? Dat hebben wij dus gedaan. Ik vind het overigens een prima gedachte: je móét je ook invechten.'

Surinamers hadden geen aanslagen gepleegd, niet eens een trein gekaapt. Ze waren hygiënisch, belezen, en hadden Nederland grote voetballers geschonken: Gullit, Rijkaard. En advocaten: Gerard Spong. Presentatoren: Humberto Tan. Kinderhelden: Gerda Havertong. Nieuwslezers: Noraly Beyer. Ze hadden hun sporen wel verdiend en nu was het volgens mijn moeder tijd dat de Marokkanen en Turken dat ook deden.

'Heb je weleens een moslimman gezien met een vrouw die een paar meter achter hem loopt? Denk je dat een Surinaamse vrouw dat zou toestaan?'

'Ik zou zelf liever een stukje achter jou lopen. Een paar duizend kilometer om precies te zijn,' zei mijn vader dan.

'Ze zijn gewoon onaangepast, Jan! Ze spreken de taal niet. Ze geven je geen hand.'

'Misschien zijn ze gewoon heel hygiënisch. Daar hou je toch zo van?'

'Soms hebben ze zo'n gewaad over hun hele lichaam aan, die vrouwen, hoe heet het weer? Dat is toch geen gezicht? Het ziet eruit alsof iemand een tent achter zich aan trekt!' Ze trok er een vies gezicht bij.

'Waarom stem je eigenlijk nog links, Virginia? Je klinkt als de Blonde Mozart!'

'Zeg, waar zie je me voor aan? Ik ben geen racist!'

Nee, ze was geen racist, ze was gewoon een Nederlander. Net als mijn vader. Net als ik. Behalve natuurlijk wanneer ze zelf werd gediscrimineerd, dan was het huis te klein.

Zo. De dozen kunnen terug naar de achterkamers van het geheugen. Laat ze daar blijven. Ik wil het er niet meer over hebben.

Op de televisie komt de harige kreeft op een gouden roltrap naar beneden. Ik hoor de commentator zeggen: '*By the end of the New Hampshire Primary next year, we will have totally forgotten about the presidential aspirations of Donald Tr...*' en val in een diepe, droomloze slaap.

Dag 3

De meeste bakra's

De aureool van de ochtendmens begint me kennelijk alweer te ontglippen. Ik sta om kwart voor acht naast mijn bed, een halfuur later dan op dag één. Misschien komt het door de wisselende temperatuur. Het was vannacht koeler dan de nacht daarvoor, want de airco deed het weer. Bij terugkomst in mijn kamer vond ik gisteravond een briefje op het bed.

> Meneer Fretz, uw airco-lek lijkt gedicht, maar zeker weten doen we het niet. Nogmaals onze excuses voor het ongerief.

Ik heb het er maar op gewaagd: de airco aangezet, en ben gaan slapen onder het dekbed. De koelte houdt de muggen buiten, en belangrijker: ook de kakkerlakken. Tenminste, dat heb ik mezelf wijsgemaakt. Kakkerlakken zijn voor mij in principe een reden om niet naar een land af te reizen. Die gasten kunnen een atoomoorlog overleven, wie zegt mij waar ze nog meer toe in staat zijn? Ze zijn zo snel, schieten van de ene naar de andere kant van een kamer als buitenaardse raketten. Schichtig, harig en vooral: intens goor. Ik overdrijf niet als ik zeg dat ik bijna moet overgeven als ik een kakkerlak zie of er alleen al aan denk. Dat schijn ik van mijn moeder te hebben. Vroeger zei ze vaak: 'Kakkerlakken zijn het werk van Satan, Johannes, onthoud dat goed. Als je een slecht mens bent, kom je in een volgend leven terug als kakkerlak.'

Ik begreep haar niet, ik had nog nooit een levende kakkerlak gezien. De enige kakkerlak die ik kende was Zaza uit *Pluk van de Petteflet*, een aandoenlijk, lief beestje in een luciferdoosje. Zo'n exemplaar wilde ik ook wel als huisdier. Maar mijn moeder was onverbiddelijk. Wanneer ze uit Pluk voorlas en Zaza in het verhaal voorkwam, voegde ze daar zelf passages aan toe.

'Zaza doet zich lief voor, maar als Pluk niet kijkt, sproeit zij haar duivelse krachten door de he-le Petteflet!'

Ik begreep pas waar mijn moeders afkeer vandaan kwam toen ik ging reizen door Zuid-Amerika. In de eerste week, in Peru, betrad ik in het donker de slaapzaal van een hostel. Met mijn blote voet ging ik per ongeluk ergens op staan. Iets wat bewoog. Toen ik er met mijn zaklamp op scheen, zag ik dat het twee kakkerlakken waren, hun lijfjes in tweeën maar nog spartelend, met kronkelende voelsprieten. Ik gilde als een kind, mijn stem een octaaf hoger dan normaal. De paar overige gasten werden wakker en keken slaperig toe hoe ik de twee half levende kakkerlakken met een fles Inca Kola te lijf ging en riep: 'Sterf, vieze, gore secreten: sterf!'

Midden in de nacht ben ik met spullen en al naar de balie gestapt.

'Ik blijf hier geen moment langer,' zei ik en ik stapte naar buiten.

Uren heb ik door Lima gezworven, op zoek naar een hotel zonder dat door Satan geschapen ongedierte. Lichtelijk hysterisch, zou je achteraf kunnen denken, maar ik zou het zo opnieuw doen.

Ik ben dus blij dat de airco het weer doet. Gister zag ik hierbeneden een bestelbusje op het terrein staan met daarop een tekening van een reusachtige kakkerlak. Daarboven de woorden JOHN VREDE – ONGEDIERTE VERDELGING.

Waar rook is, is vuur, maar ik kan rustig ademhalen: er zijn nog geen kakkerlakken in mijn kamer gesignaleerd. En ook ligt er geen plas water onder de airco. Het 'ongerief' is voorbij.

Bij mijn eerste broodje met pindakaas in de ontbijtzaal, scrol ik door de binnengekomen berichten op mijn Nokia.

Eén.

'Je moeder is vertrokken, bij mij kan de vlag uit. Liefs, pa. PS: Laat het alsjeblieft wel even weten als ze veilig is geland en bij Wonny is aangekomen!'

Twee.

'ZO! BEN KOFFIE DRINKEN ACHTER DE DOUANE! UGH! VIES! STARBUCKS! SMAAKT NAAR PIS! HOOP DAT JE HET VEGANISTISCHE DIEET HEBT DOORGEGEVEN WANT IK HEB HONGER! BEN AL EEN NEEF VAN CHERYL TEGENGEKOMEN! LEUK HE! JE HAALT ME OP TOCH! IK ZIE JE STRAKS! DAG! MAMA!'

Drie.

'Goedemorgen neefje, we halen je om halftwaalf op voor de brunch, trek iets chics aan wil je? x. Tante Enilda.'

Hoe chic zou ze bedoelen? Meer dan een overhemd en nette broek heb ik niet bij me. Dan komt Yvette de ontbijthut binnenlopen.

'Fretzie, schat, goedemorgen, leef je nog?'

'Zeker!'

'Clyde zei dat je had afgesproken met een jongedame uit het hotel.' Ze kijkt me schalks aan. 'Dat Hollandse meisje toch, dat door de regen liep?'

Ik knik verlegen.

'Wha! Ik wist het! Je bent mijn zoon niet, maar moeders zien dat. Ik zag hoe je naar haar keek. Was het leuk?'

'We hebben alleen wat gedronken.'

Yvette kijkt me wantrouwend aan. 'Hm-hm. Alleen wat gedronken. Dat zei mijn ex-man ook altijd. Nou jongen, ik zou zeggen: neem het ervan, voor je het weet ben je vijftig en spreek je elkaar alleen nog maar via advocaten.'

Ik neem afscheid van Yvette en wandel naar de receptie om te vragen hoe laat ik naar mijn kamer in Torarica kan vertrekken. De recep-

tioniste kijkt ernstig naar het computerscherm en dan weer naar mij.

'Het spijt me, meneer. Uw kamer in Torarica is nog steeds niet vrijgekomen. U gaat nog een nacht hier zullen moeten blijven.'

Ze slaat haar ogen verlegen neer naar de grond. Ze durft me blijkbaar niet meer aan te kijken, dus ziet ze niet dat ik ontspannen naar haar glimlach.

'Het is oké, hoor. Geen probleem.'

Nu kijkt ze op. Ze leest mijn blik, zoekt naar sporen van woede of sarcasme, maar vindt geen van beide.

'U vindt het geen probleem?'

Ik schud mijn hoofd. Ik weet wel dat Torarica luxer is, maar ik heb me al gehecht aan mijn kamer, aan het ontbijt, aan de mensen die hier werken en natuurlijk aan Jaantje.

'Het is geen enkel probleem, ik wacht gewoon nog een nachtje,' zeg ik vrolijk. Het meisje achter de balie lacht nu vrolijk terug.

'U bent grappig, hoor,' zegt ze.

'Is dat zo?'

Ze giechelt een beetje, aarzelt even en zegt dan: 'Weet u, de meeste bakra's reageren gewoon niet zo relaxed.'

Yu moes opo yu kleur

Oom Jimmy parkeert de geblindeerde SUV pal voor het Ramada-hotel. De omstanders proberen naar binnen te kijken. Wie zal er in deze protserige auto zitten? Bouta? Patrick Kluivert? George Clooney misschien? Helaas, ze zullen het met Jimmy en Enilda Loefbeek moeten doen. En met hun neef Johannes uit Holland. Ik stap als eerste uit. De mensen kijken me aan met een mengeling van verwondering en teleurstelling. Ik knik vriendelijk, met een brede glimlach, breng een nonchalant saluut met mijn hand, zoals filmsterren dat doen. Dat brengt ze toch weer aan het twijfelen en ze knikken me uitbundig gedag.

'Goedemiddag mensen,' zeg ik.

Nu stappen Jimmy en Enilda uit. De omstanders bekijken hen goed, herkennen ze niet. Het oordeel is geveld. Wij zijn geen sterren. Ze halen hun schouders op en lopen verder. De twee portiers van het Ramada lopen in rappe pas op Jimmy af.

'Meneer Loefbeek,' zegt de oudste van de twee. Ze knikken allebei deemoedig, alsof Jimmy geen raadsadviseur is, maar een koning.

'Heren,' zegt Jimmy knikkend.

Hij heeft er duidelijk geen moeite mee om majestueus te worden behandeld en laat zich de egards welgevallen. Hij duwt de autosleutel in de handen van de jongste portier en zegt verder niks. Ik voel me er ongemakkelijk bij, dus ik kijk naar de twee portiers en zeg: 'Hartelijk dank, heren, zeer gewaardeerd!'

Zowel de portiers als Jimmy kijken me verbaasd aan, alsof ik in een vreemde taal spreek. Tante lijkt meer op mij, want ze zwaait naar de mannen.

'Dank u zeer hoor, dank u,' zegt ze nederig.

Jimmy zucht nu, haast beledigd. Ik loop achter ze aan.

Het tafereel verbaast me niets. Jimmy is gesteld op enige status, dat weet iedereen in de familie. Wanneer hij een feest geeft, vindt dat niet plaats in een partycentrum of in een doodgewone tuin of huiskamer, zoals de meeste legendarische Brouwns-feesten, maar in het Amsterdamse Hilton Hotel. Er zijn strikte kledingvoorschriften, er wordt dure wijn geschonken en obers wijzen met hun pink aan wat er op je bord ligt. Het kan aan mij liggen, maar de meeste Brouwns lijken er niet voor gemaakt. Ze genieten heus van de chique verwennerij, maar missen de vrolijke chaos, de vrijheid om te kunnen bulderlachen, ronddwalen en dansen zonder op eieren te lopen. Mijn ouders discussiëren weleens over Jimmy's vermeende liefde voor status.

'Het is toch bespottelijk als aanzien nog zo belangrijk is, voor iemand van zijn leeftijd?'

'Jij begrijpt dat niet, Jan,' zegt mijn moeder. 'Jimmy is een bosneger, hij heeft zich omhoog gevochten. Daarom betekent het wat voor hem.'

'Ja hoor! Alleen omdat hij een bosneger is...'

'WAT ZEG JE, JAN? Zeg je nu "bosneger"?'

Mijn vader kijkt haar vragend aan. 'Dat zei jij net toch ook?'

Mijn moeder zucht. 'Hoe vaak moet ik je dit nog uitleggen? Dat ik het zeg, betekent nog niet dat jij het mag zeggen.'

'Je bent gek jij, Virginia, weet je dat?'

'Ik weet dat ik gek ben, daar slik ik ook medicijnen voor. Maar tegen racisme moet de eerste pil nog worden uitgevonden helaas.'

'Noem je mij nu een racist?'

'Een latente. Je hebt het niet eens door, maar het zal wel in die Duitse genen van je zitten.'

De muren beginnen te trillen.

'IK. BEN. GEEN. DUITSER!'

De lift zoeft omhoog, we zijn de enige drie passagiers.

'Zo, neef,' zegt Jimmy trots. 'Je zult het merken: wij worden hier als vips behandeld. Is het niet, Enilda?'

Tante kijkt voor zich uit.

'Net wat je zegt, Jimmy, als vips.'

De liftdeuren schuiven open. Jimmy loopt ons vooruit. Achter een klein katheder, vlak bij de lift, staat een Hindoestaanse jongedame ons op te wachten. Opgestoken haren en stevig opgemaakt, maar ook onder die make-up beeldschoon, dat kun je meteen zien.

'Meneer en mevrouw Loefbeek,' zegt ze.

'Antusha,' zegt Jimmy en zowaar verschijnt er een grote glimlach op zijn gezicht. Een echte, zijn mondhoeken doen mee.

'Dit is onze neef uit Amsterdam: Johannes.' Antusha kijkt me vriendelijk aan.

'Johannes. Mooie naam.' Ze kijkt naar mij. 'Dag Johannes.'

Wanneer Jimmy en Enilda even niet naar haar kijken, geeft ze me een knipoog. Ik sla mijn ogen neer.

'Wilt u alvast een glas champagne?' vraagt ze.

'Uitstekend!' zegt Jimmy.

De jongedame pakt drie glazen van een tafeltje en drukt ze in onze handen.

'Het is maar goed dat u hier niet zondag bent.'

Ik begrijp haar niet, maar Jimmy en tante moeten lachen.

'Zal ik u naar de tafel brengen?'

Terwijl we door de hal naar de eetzaal lopen, legt tante me uit dat er zondag tot en met maandag, bij wet in heel Suriname geen alcohol mag worden genuttigd. Zodra de zaterdag afloopt, stipt om klokslag twaalf uur – 'Echt stipt, geen Surinaamse tijd!'– worden de taps gesloten, gaan de doppen op de flessen en begint de drooglegging.

Drank zou het stemgedrag negatief beïnvloeden en bovendien voor ongeregeldheden kunnen zorgen. Ik vraag of tante een grap maakt, maar ze zegt: 'Zo'n goede grap zou dat niet zijn toch?'

'Dat zouden ze bij ons nou nooit doen,' zeg ik.

'Nee, dat zou de Nederlander ook niet pikken natuurlijk,' zegt Jimmy. 'Die zou een rechtszaak aanspannen. Kom niet aan zijn fles. Er is maar één ding heiliger in Holland dan de vrijheid van meningsuiting en dat is de vrijheid van de fles.'

Jimmy glundert. Tante en ik grinniken, het meisje houdt haar gezicht in de plooi, maar het kost haar moeite.

'Goed punt, oom Jimmy,' zeg ik. 'Bovendien denk ik dat de meeste politici in Nederland liever hebben dat wij stomdronken het stemhokje in gaan, anders hebben ze pas echt een probleem.'

Nu lacht ook het meisje voluit mee. Tante klinkt weer alsof ze in ademnood verkeert en Jimmy produceert een laag geluid dat je zou kunnen interpreteren als een enthousiaste lach. Ik zou nog willen toevoegen dat ook Bouterse meer gebaat is bij een beschonken stembusgang, maar ik bedenk me gelukkig net op tijd. Bij dat mijnenveld blijf ik vandaan, maar tante is niet gek. Ze heeft me feilloos door, alsof ze na het lachen zelf ook de associatie maakt. Ze werpt me een beschaamde blik toe, zoekt met haar ogen door de ruimte, opent haar mond, maar er komen geen woorden uit.

'Dame, heren, dat het u allemaal mag smaken,' zegt Antusha en ze zwaait haar arm sierlijk open naar de eetzaal.

De melodie van 'I Heard It Through the Grapevine' vult de ruime eetzaal. Helaas in liftmuziekeditie, alsof een blinde kat over een keyboard trappelt.

Slechts enkele tafels zijn bezet. Er zijn meer personeelsleden dan gasten. Ik voel me bekeken. Al kijken de medewerkers meer naar Jimmy. De meesten staan verveeld stil in de ruimte, de handen op de rug, wachtend op mensen die vermoedelijk niet meer zullen komen. De barman haalt nog maar eens een doekje over zijn bar, maar die is al brandschoon.

Jimmy dirigeert ons naar de eettafel. Ik heb te veel ontbeten, maar dat kan ik niet laten blijken. De tafels staan volgeladen met eten. Sushi, pasta, gebak, vis, salades, kazen.

'Er is buiten ook nog een warm buffet,' zegt Jimmy. 'Maar laten we hier beginnen.'

Ik slik. 'Goed plan, oom Jimmy.'

We nemen plaats aan een tafel, pal voor een leeg podium. Daarachter een glazen wand, waarachter het grote dakterras schuilgaat. Er staat een lange eettafel met warmhoudpannen.

'We krijgen zo een geweldige performance,' zegt Jimmy.

'Misschien kan het je inspireren voor je eigen optreden,' zegt Enilda.

Ik kijk naar tantes bord: er ligt een salade op met wat sushi. Het bord van Jimmy ziet er meer uit als de Mount Everest.

Ik begin wat te eten en vertel ondertussen over mijn ontmoeting met Rudy Purperhart.

'Ach ja, Rudy!' zegt Jimmy. 'Die man doet goede zaken hier. Een echte ondernemer! Hadden we maar wat meer van die spirit!'

Tante kauwt op haar sushi. 'Het is niet gezegd dat velen die spirit niet hebben. Je moet ook een beetje geluk hebben, nietwaar?'

Jimmy gromt met volle mond. 'Geluk? Heb ik geluk gehad?'

Tante lacht hem uit. Of toe. Ze stoot hem plagerig aan. 'Och, Jimmy toch, ontspan een beetje liefje,' zegt ze.

In Jimmy's ogen verschijnt nu de bekende twinkeling. Je kunt geen blosjes zien op zijn donkere huid, maar ik weet zeker dat ze er zitten. Hij kijkt Enilda verliefd aan. Ik begrijp het: hij heeft soms domweg niet in de gaten dat hij zo nors kan klinken.

Terwijl we eten, geeft Jimmy een college Suriname voor Beginners. Hij mist het lesgeven aan de universiteit. Nu heeft hij in mij een nieuwe, ijverige student gevonden. Ik wil alles horen.

'Kijk, neef,' zegt hij. 'Elk land dat gekoloniseerd is geweest, is in zekere zin een spiegel van de oud-kolonist. Engeland is een klassensamenleving. India is een klassensamenleving. Nederland was

verzuild. Suriname was ook heel lang verzuild. Javanen, creolen, Hindoestanen, Chinezen, elk hun eigen zuil. Maar de zuilen brokkelen alsmaar meer af. Gelukkig maar. We zijn één volk, van wat tinten wij ook zijn, dat heeft pa goed gezegd vroeger.'

'Pa?' vraag ik.

'Je opa,' zegt Jimmy. 'Miel. Weet je wat in zijn tijd gold in Suriname? "*Yu moes opo yu kleur.*" Je kleur minderen. Je moest ervoor zorgen dat je met een lichter iemand zou trouwen, zodat je kinderen witter werden dan jijzelf. Je kleur opwaarderen. Voor een zwarte man was dat niet zo moeilijk, maar als hij een lichtere vrouw trof die ook haar kleur wilde minderen, dan was er een probleem. Daarom vonden Erna's ouders het ook niet fijn dat ze thuiskwam met een zwarte man. Dat heeft er denk ik ingehakt bij Miel.'

Tante Enilda schudt haar hoofd. 'Pa was trots hoor, op wie hij was.'

Jimmy kijkt haar ironisch aan. 'Vast. Maar waarom noemde hij je vroeger altijd "*mi blaka popki*", Enilda?'

'Wat is daar mis mee?' zegt Enilda.

'Dat is toch eigenlijk vreemd, vind je niet? Mijn zwarte popje. Omdat je de donkerste was.'

'Het was liefkozend, Jimmy. Dat weet je toch? Hij was zelf zwart.'

'Dat is zo, maar misschien heeft hij zich daar toch nooit helemaal mee verzoend.'

Tante zegt niks. Met haar vork prikt ze een stukje fruit van haar bord en kauwt erop. Ze knipoogt naar me. Jimmy neemt een paar flinke happen van zijn bord, maar de berg eten blijft een kleine Machu Picchu.

'Ik weet het niet,' zegt hij, 'maar ik weet wel dit: van alle Brouwnszusjes is Enilda de enige die met een zwarte man getrouwd is.'

Enilda veert op. 'Dat is niet waar, Kathleen is met Howard getrouwd!'

Jimmy schudt resoluut zijn hoofd.

'Howard?! Howard is niet zwart.'

Howard is wel zwart, althans, volgens de wetten van Twello en ook volgens die van Holland, maar volgens Jimmy is Howard nu eenmaal vele tinten te licht om een echte zwarte man te zijn.

'Donkerbruin hooguit, onze Howard, maar zwart: nee,' zegt Jimmy.

Net op dat moment wordt de liftmuziek abrupt uitgezet. In plaats daarvan wordt er luide Caribische carnavalsmuziek door de boxen gepompt. Het geringe aantal aanwezigen veert op.

'Let maar op, Johannes!' zegt tante enthousiast.

Zeven jongedames stormen het podium op. Ze draaien zich naar voren en beginnen synchroon te dansen op het ritme van de percussie, met volle overtuiging, alsof ze in een stadion spelen, met tribunes die reiken tot aan de Waterkant. Alle zeven dragen ze een piepklein glitterkostuum. Het is eigenlijk gewoon een bikini. Ik weet niet waar ik moet kijken, volgens mij is mijn hoofd knalrood. Jimmy en Enilda kijken geconcentreerd naar de dames, alsof die het Zwanenmeer dansen, bij mij worden alle hormonen tegelijk door het lijf gejaagd. Omdat er zo weinig mensen in deze zaal zijn en wij vooraan zitten, kijken de dansende meisjes vooral naar ons. Blozend werp ik telkens heel kort een blik op de bezwete buiken, halzen, borsten, heupen. In de navel van een van de vrouwen zie ik een diamanten piercing glimmen. Als ik naar haar ogen kijk, kijken haar ogen naar mij. Een grote verleidelijke glimlach, volledig in controle. Ik bloos, kijk snel weg, voel me een preutse bakra. Ik kijk weer op, ze vreet me op met haar blik, ik probeer te kijken zoals je kijkt naar een toneelvoorstelling die te lang duurt, keurig, maar het meisje lacht me nu uit. Of toe, ik weet het niet. Ik houd mijn lippen op elkaar. Ze staat precies in het midden van het podium, haar collega's verdwijnen uit mijn blikveld, ze draait en wiegt steeds sneller en krachtiger met haar heupen en armen, ze voert het tempo op, tegelijk met de versnellende slagen van de percussie. *Dit is geen dansen meer!* Uit pure verlegenheid kijk ik naar mijn bord en lees in gedachten op wat er op ligt: *sushi, tomaten, zalm.* Met een grote klap eindigt de dans. Ik kijk op. De danseressen staan

op een kluitje, bezweet met hagelwitte *showbizz smiles*. Het meisje in het midden kijkt me nog steeds aan. Oom Jimmy en tante Enilda beginnen te klappen, ik klap gauw mee.

Ik loop het dakterras op. Niet om me aan het warme buffet te wagen, dat kan mijn arme maag niet meer aan, maar om even een luchtje te scheppen. Binnen zit tante Enilda aan oom Jimmy uit te leggen dat Howard wel degelijk zwart is. Ik loop naar de rand van het dak. Van boven lijkt de stad zich oneindig uit te strekken. Zover het oog reikt in elk geval. Rechts vang ik glimpen op van de Surinamerivier. Ik zoek naar de steiger van Hotel Torarica, maar kan hem niet vinden. De steiger waarop mijn moeder zo graag stond. Gini. Zestien, zeventien. Uit huis geslopen. Handen losjes in de zij. Leunend over de reling. Een sigaret in de hand. Dan keek ze omhoog en zei: 'Kijk Cynthia, een hemel-LICHAAM.'

Jan & Virginia

Veenendaal. Ik ben er nog nooit geweest. Toch was het de eerste woonplaats van mijn moeder in Nederland. Ik probeer het me voor te stellen. Het ene moment ren je door de Daniel Coutinhostraat – dans je in Hotel Torarica, tot de zon weer opkomt boven de Surinamerivier – het volgende moment kom je aan in Veenendaal. Sommige mensen zeggen dat je niet bent waar je vandaan komt, maar waar je naartoe gaat. Zo bezien was mijn moeder niet Paramaribo, maar Veenendaal.

Dus, ze kwam naar Nederland als laatste van de elf. Geen gedoe met papieren. Dit vond plaats voor de onafhankelijkheid van Suriname – twee jaar eerder om precies te zijn, 1973, net op tijd: Virginia was een Nederlander. Ze kwam niet naar Holland omdat ze zo graag wilde. Had iemand het aan haar gevraagd, dan was ze in Paramaribo gebleven. Maar er was niemand die wat aan haar vroeg. Omdat ze de jongste was, mocht iedereen, behalve zijzelf, beslissen wat voor haar het beste zou zijn. Ze kwam naar Holland omdat ze moest. Dat had de familie besloten. Ze waren het zat. Op school gooide Virginia er met de pet naar. Ze was gezakt voor de havo, nadat ze eerder ook al van het gymnasium was weggestuurd. Ze was slim genoeg, maar had domweg geen zin om haar best te doen. Het interesseerde haar niet. Ze riep tegen wie het maar horen wilde dat ze een grote kunstenares zou worden. Wat had ze aan zo'n papiertje?

'Vraag Andy Warhol of hij zijn havodiploma heeft gehaald!' schreeuwde ze.

Maar haar ouders wilden niet dat Virginia kunstenares werd. Wie Andy Warhol was, wisten ze niet, en hadden ze het geweten, dan waren ze nog onverbiddelijker geweest. Ten einde raad werd advies gewonnen bij de oudere broers en zussen en natuurlijk bij Jimmy Loefbeek, toen al getrouwd met Enilda. Hij had aan opa Miel verteld dat er in de kunsten geen droog brood te verdienen viel en dat de kunstacademie de snelste manier was om een leven in de goot te realiseren.

Naar Jimmy werd geluisterd. Jimmy was immers filosoof. En dus trokken Miel en Erna hun conclusies. Hun jongste dochter was weliswaar al negentien, toch had ze geen keuze: ze werd op het vliegtuig gezet naar Nederland.

Ik stel me voor dat ze haar ogen zal hebben uitgekeken toen ze al die rechte, afgebakende vlakken onder zich zag, vlak voor de landing. Een paar uur later kwam ze aan in Veenendaal. Daar kreeg ze een kamer in huis bij haar oudere zus Gladys, die lerares Engels was op een Veenendaalse havo. Ook dat probeer ik me voor te stellen: je ouders sturen je naar een koud land dat je niet kent, behalve uit boeken. Je bent negentien en wordt onder toezicht geplaatst van je zus. Tot overmaat van ramp wordt die zus ook nog je lerares op een middelbare school vol mensen die nog nooit eerder een zwarte vrouw hebben gezien. Hoewel, ze kennen die oudere zus natuurlijk, maar die is veel lichter uitgevallen. Je bent een bezienswaardigheid en je haat school en je wilt Andy Warhol worden, maar je zult toch echt je diploma moeten halen, voor de eer van de familie.

Het lukte haar allemaal natuurlijk wel. Zus Gladys was streng maar rechtvaardig, en Virginia hunkerde zo naar vrijheid dat ze haar havodiploma met twee vingers in de neus haalde, ijverig als nooit tevoren. Bovendien hadden haar klasgenoten al vrij snel ontdekt dat Virginia's zwarte huid niet afgaf, dat ze in Suriname niet in een primitieve boomhut had gewoond en dat ze beter Nederlands sprak dan

de meeste Veenendalers zelf. Ze hadden haar al snel in hun hart gesloten.

Nadat ze geslaagd was voor haar examen, was mijn moeder trots en blij. Met het papiertje op zak kon niemand haar wat maken. Nu was ze vrij. Ze had zich al aangemeld voor de Gerrit Rietveld Academie, maar aan de andere kant van de zee waren haar ouders de woorden van Jimmy Loefbeek niet vergeten. De broers en zussen zetten Virginia daarom klem, zoals Nederlandse politici hun kiezers in een winkelstraat. Ze kon geen kant op. De Rietveld moest van de baan en zodoende kwam ze uiteindelijk terecht in de psychiatrische zorg, als verpleegkundige voor verstandelijk gehandicapten in Den Haag. Volgens de overlevering vond ze daar al snel haar draai.

'Ik was goed met ze,' zegt ze vaak.

'Omdat je toen al gek was,' zegt mijn vader.

'Ik was niet gek, ik had een open blik, ik nam ze serieus!'

'Nam je mij maar eens serieus. Of moet ik daarvoor eerst uit mijn mond kwijlen?'

Ze ging op zichzelf wonen in Den Haag. Als verpleegkundige vond ze de vrijheid die ze gezocht had. Ze was dan weliswaar geen kunstenares geworden, ze leerde de jongens en meisjes op de afdeling tekenen en schilderen en kliederde samen met hen de hele boel onder. Dat mocht gewoon, ook al mocht het niet. Dit waren de jaren zeventig. De mensen hielden van Virginia Brouwn. Haar collega's, haar leidinggevenden, maar bovenal de jonge mensen met down op de afdeling, die in haar een kinderlijke onaangepastheid moeten hebben herkend.

Op een vrijdagavond, ze was tweeëntwintig, stapte ze een Haagse kroeg binnen. Aan een tafel zag ze een jongeman met halflang zwart haar, een neus als een kraai en een gezicht als dat van Johan Cruijff, de enige voetballer die ze kende. Zonder het te vragen schoof ze bij hem en zijn vrienden aan.

'Hallo, ik ben Esmeralda,' zei ze.

De jongeman keek haar verbouwereerd aan; wie onderbrak hier zomaar zijn aangeschoten kroegbetoog? Met grote ogen bestudeerde hij haar van top tot teen, schudde zijn hoofd en zei: 'Jij heet helemaal geen Esmeralda!'

Virginia barstte in lachen uit. 'Je hebt gelijk, je hebt me door, mijn gunst!'

Over deze ontmoeting vertelt mijn vader altijd: 'Toen ben ik erin getrapt.'

'Hij heeft een grote mond, maar zijn tong lag op de grond toen hij me zag,' zegt mijn moeder.

Zevenentwintig en tweeëntwintig, wat jong waren ze, denk ik nu. Lang dacht ik: wat waren ze al oud, maar nu ben ik die twee jonge verliefden van toen in leeftijd voorbij. Ze brachten meteen na die avond samen de nacht door, een nacht waarover ik uiteraard altijd zo weinig mogelijk heb willen weten. Dat je niet van de ooievaar komt, of uit een boom, dat ontdek je vroeg of laat wel, maar ook daarna is enige censuur op dit gebied geen overbodige luxe.

Er brak voor Jan en Virginia een tijd aan die je zou kunnen bestempelen als de gelukkigste van hun leven. Ze werkten allebei hard – zij nog altijd op de afdeling, hij in talloze vluchtige baantjes. Het maakte Jan niet zoveel uit wat voor werk hij moest doen. Ze verdienden samen hoe dan ook meer dan nodig was. Ze kochten een oude eend, waarin ze stad en land afreden, gaven grote feesten voor alle mensen die ze kenden uit het Haagse nachtleven. Ze verstopten briefjes van honderd gulden in boeken van Wolkers en Campert. Als ze er toevallig eentje vonden, stapten ze op vrijdagmiddag in de auto en reden naar Parijs, waar ze samen inmiddels een hele Franse vriendenkring hadden opgebouwd. Het waren de jaren van de vrije liefde, van babyboomers op zoek naar spirituele verrijking. De *Lonely Planet* was er nog niet, backpacken heette nog gewoon 'ergens anders heengaan'.

Mijn ouders gingen naar India, waar ze zich aansloten bij de Bhagwan. Een sekte, al spraken ze zelf liever van een beweging. De Brouwns zagen dit natuurlijk niet zitten, maar nu Virginia midden twintig was, hadden zij niet langer de controle over het leven van hun zusje. In praatgroepen gingen Jan en Virginia op zoek naar hun diepste verlangens, angsten, demonen en vaak ook naar andere bedpartners. Jaloezie was verboden, dit dienden ze elkaar te gunnen, vonden zij, om echt vrij te kunnen zijn.

Eenmaal terug in Nederland namen ze hun intrek in een commune in Egmond aan Zee. Vanaf dat moment worden de verhalen troebeler. Donkerder. Egmond heeft in mijn hoofd dezelfde contouren als Fort Zeelandia lang had. Je werd er misschien niet vermoord, je hoefde je eigen tollie niet op te eten, maar mensen stonden er wel hele dagen tegen elkaar te krijsen en te schreeuwen. Alles moest eruit, dat zou reinigend werken. Maar in die tijd, ergens toen, moet die vrije hippieliefde en al dat gewroet in de diepste zielenroerselen z'n wissel hebben getrokken op de relatie van mijn ouders. En van de geestelijke gezondheid van mijn moeder. Er zijn botsingen geweest, mijn ouders gingen uit elkaar, kwamen bij elkaar, gingen uit elkaar. En onderweg raakte mijn moeder steeds meer in zichzelf gekeerd. Ze verloor de veerkracht, de lichtheid en verwondering die haar zo onverschrokken en innemend maakte. De glans van het geheim dat ze met zich meedroeg, waardoor kinderen op haar afrenden en al van haar hielden voor ze zich had voorgesteld.

Er vallen gaten in het verhaal tot eind 1984.

In dat jaar waren mijn ouders na wat omzwervingen terug bij elkaar gekomen. Mijn moeder voelde zich nog altijd niet de oude en vroeg om advies aan haar therapeut, dokter Samba (hij heette Samba, maar hij kwam uit China, niet uit Brazilië). Ze voelde zich labiel, en alsof de gelukkige jaren nooit hadden plaatsgevonden, werd ze bevangen door een diepe spijt over gemiste kansen.

'Ik had zo graag naar de kunstacademie willen gaan, dokter,' zei ze.

'Wat let u, mevrouw Brouwn?' zei dokter Samba.

Hij had natuurlijk een punt, ze was pas negentwintig, zo oud als ik nu. Dat was toch niet te laat om haar leven om te gooien? Maar Virginia vond de kunstacademie een gepasseerd station. Ze had haar grote verlangen op iets heel anders gericht. Wel in de hoek van de creatie: een kind. Mijn vader wilde ook graag een kind, maar vroeg zich af of dat in Virginia's huidige situatie nou zo'n goed idee was. Was het niet slimmer om te wachten tot ze weer wat meer vaste grond onder haar voeten kreeg? Dokter Samba kunnen we echter achteraf niet anders beschrijven dan als een mateloze optimist. Hij hoorde de verhalen over mijn moeders kinderwens, schoot enthousiast rechtop in zijn stoel en zei: 'Maar mevrouw Brouwn, dat is een geweldig idee! Een kind zal u rust en stabiliteit brengen.'

Ik zou natuurlijk boos moeten zijn op dokter Samba. Wie raadt een labiele vrouw nu aan haar problemen op te lossen door het krijgen van een kind? Hij had toch kunnen weten tot wat voor ellende dat vroeg of laat zou leiden? Maar ik ben niet boos op dokter Samba, want hoe je het ook wendt of keert: zonder zijn enthousiasme was ik er nooit geweest.

Wonen of verblijven

Dit keer sta ik zelf tussen de mannen met kartonnen bordjes. Ze gebruiken ze als waaiers tegen de hitte. De airco doet het niet. De ene na de andere passagier komt tussen de opengaande schuifdeuren tevoorschijn, maar van mijn moeder nog geen enkel spoor. Ik haal me dingen in mijn hoofd. Ze staat nog boven aan de trap van het toestel en vertelt de piloot alles wat in haar opkomt. Hoelang het geleden is dat ze hier was, hoe vliegtuigen er vroeger uitzagen, hoe de Medicijn-Boeddhameditatie helpt tegen migraine. De piloot geeft geen enkele reactie, maar ze blijft praten. Net als kinderen heeft ze niet door wanneer het genoeg is geweest. En net als kinderen heeft ze niet door dat ze zelf steeds vermoeider raakt. Ze blijft doorratelen van de opwinding, net zo lang tot opeens haar kaarsje is opgebrand.

Er komen steeds minder passagiers naar buiten. Ik begin me zorgen te maken. Misschien heeft ze wel een leguaan bij zich en staat een douanier haar uit te leggen dat ze het beestje niet mag meenemen. Dat is het: ze staat nu afscheid te nemen van haar leguaan.

Net wanneer ik op het punt sta om navraag te gaan doen naar de passagierslijst, schrijdt Virginia Brouwn als een grande dame tussen de schuifdeuren naar voren. 'Dag volk, daar ben ik dan.'

Ze kijkt erbij alsof ze Mozes is die zojuist de zee in tweeën heeft gespleten: de borst vooruit en op haar hoofd een grijze vilten hoed met een paars lint. Ze zet kordate passen met haar korte beentjes, maar doet het sierlijk, alsof ze de catwalk betreedt, net als vijfenveertig

jaar geleden. De mannen met bordjes kijken naar haar, met kennelijke verwondering. Het bevalt haar zichtbaar, ze heeft er geen moeite mee om alle aandacht op te eisen.

'Zoon!' roept ze en ze stapt dwars door de mannetjes heen naar me toe. 'De koningin is gearriveerd. Laat het gepeupel beginnen met juichen! Ik word eindelijk weer opgevangen in de eigen regio,' zegt ze en ze lacht hard om zichzelf.

Ik open mijn armen, ze laat haar koffers los en pakt me vast, drukt me tegen zich aan. Ze ruikt naar het volledige assortiment van Rituals en de Wereldwinkel, spirituele zalfjes en geurkaarsen. Ze zweet niet. De omhelzing voelt vertrouwd en tegelijkertijd heel anders dan alle voorgaande brasa's uit ons leven: het is de eerste omhelzing die hier, op deze grond plaatsvindt, de eerste sinds ik weet hoe de boom eruitziet waaraan ze ooit groeide. Ik laat als eerste los. Ze glimlacht breed. Onder haar hoed komen wat grijze pijpenkrulletjes tevoorschijn.

'Waar bleef je zo lang?'

'Ik had nog geen toeristen-KAART gekocht, dus toen ik eindelijk aan de beurt was, moest ik weer helemaal terug naar het begin van de rij.'

'Logisch,' zeg ik.

Mijn moeder kijkt me droog aan.

'Helemaal terug naar het begin. Zeker omdat ik zwart ben.'

Een paar seconden blijft ze er ernstig bij kijken, dan barsten we allebei tegelijk in lachen uit.

'Heb je een goede vlucht gehad, mama?'

Ze knijpt haar ogen samen, ik zie alleen nog twee glimmende pupillen. 'Ja schat. Je raadt nooit bij wie ik in het vliegtuig zat.'

Ik hoef het ook niet te raden, want ze praat meteen door. Wat volgt is een lijst met namen van verre familieleden, kennissen van vroeger en filmmaker Pim de la Parra. Allemaal zaten ze op de vlucht en ze heeft ze allemaal gesproken. Ik heb met al die mensen te doen, maar mijn

moeder vertelt het opgewonden, enthousiast. Ze haalt een blaadje uit haar broekzak tevoorschijn, beklad met contactgegevens.

'Nog meer namen en telefoonnummers?'

'Ja, maar voor mezelf. Ik ga ook mijn eigen dingen doen hier, Johannes. Dat hebben we afgesproken toch?'

Ze zegt het alsof het haar eigen idee was, maar we weten wel beter. Ik pak haar koffer, ze is me al vooruitgesneld. We lopen door twee nieuwe schuifdeuren, de welkomsthal uit, naar buiten. Overal taxi's, reizigers, bagagekarretjes en de geur van kleffe bara en uitlaatgassen.

'Kijk nou,' zegt ze. 'Niet te geloven!'

Ik blijf een beetje achter haar lopen, ik wil haar dit moment niet ontnemen. Wat er allemaal door haar heen gaat weet ik niet, ze glundert vooral, ik zie geen tranen. Ze staat even stil, sluit haar ogen, doet ze weer open.

'Zo! Nu voel ik me thuis,' zegt ze resoluut, terwijl we doorlopen richting het parkeerterrein.

'Nu al?'

Ze kijkt naar de strakblauwe hemel.

'Ik ruik het weer. Ik voel die zon. Het is een andere zon.'

'Het is dezelfde zon, hoor,' zeg ik en ik heb meteen spijt van die opmerking.

Ze blijft doorlopen, zoekt naar woorden.

'Ik weet niet wat het is. Hij schijnt anders, feller, hij staat op een andere hoogte. Ik voel hem door mijn huid heen prikken.'

Ik stop de koffer in de achterbak van het shuttlebusje van Eco Resort. Achter het stuur zit een kalme creool van een jaar of zestig.

'Hallo meneer. Hier ben ik dus,' zegt mijn moeder. De man knikt en zwijgt. In het busje zit verder niemand.

'Bent u toevallig een broer of neef van Humphrey Gongrijp?'

De chauffeur kijkt via zijn achteruitkijkspiegel naar mijn moeder.

'Nee mevrouw,' zegt hij.

'Och, ik zou zweren dat u een Gongrijp bent. U zou toch nog eens

goed moeten navragen of u misschien toch een band met de Gongrijps hebt, misschien zit u er wel naast, begrijpt u?'

Op het gezicht van de chauffeur verschijnt een grote glimlach. 'Dat zal ik doen, mevrouw.'

Mijn moeder ploft neer op haar stoel. Ik ga aan de andere kant van het gangpad zitten. Ze zet haar hoed af en legt hem naast zich neer. De chauffeur rijdt het parkeerterrein af, de weg op.

'Misschien kan ik hier even languit gaan liggen zo,' zegt mijn moeder.

'Dat zou ik niet doen mama, dan vlieg je zo uit de bocht.'

'Maar ik ben afgemat. Zo zou je oma Erna het ook zeggen.' Ze dikt haar accent aan, trekt haar gezicht samen en zegt: 'IK BEN HEE-LE-MAAL AF-GE-MAT!'

Een vermoeide lach volgt, het kaarsje is bijna opgebrand, maar dat betekent dat er eerst nog een laatste vloedgolf van energie zal volgen. Ze wijst als een opgewonden kind naar alles wat voorbijkomt. Groene velden, houten huizen met golfplaten als daken, kromme bomen, een verdwaalde snoepwinkel.

'Kijk nou toch, zo eenvoudig, die huisjes. En we willen in Holland zoveel. Je hebt het ene verlangen nog niet gestild of je wilt alweer het volgende.'

Ze trekt een vies gezicht, voelt aan haar hoofd en schrikt dan op. 'Mijn hoed! Waar is mijn hoed?'

'Naast je, mama,' zeg ik kalm.

Ze kijkt naast zich.

'Och ja, daar is ie. Gelukkig, het is een uniek exemplaar. Het is... Het is...'

Het is tijd voor een dutje.

Net wanneer we langs de Waterkant rijden, voorbij de plek die geen centrale plek heet, schrikt mijn moeder wakker. Haar lichaam schiet overeind. Omdat ik de hoed terug op haar hoofd heb gezet, als een

alternatief gezichtsmasker, de rand over haar ogen, vliegt het ding de lucht in.

Ze knippert met haar ogen, kijkt verward in halfslaap om zich heen, haar ogen groot als toverballen. Ze draait zich om, grijpt op haar hoofd, kijkt naast zich.

'Waar is mijn hoed?'

Blijkbaar gaan we weer verder waar we waren gebleven.

'Achter je deze keer,' zeg ik.

Ze staat half op, kijkt naar achter, maar ziet de hoed niet.

'Hij is iets verder naar achter gevallen,' zeg ik. 'Mijn schuld.'

'Hai baia.'

Ze haalt haar schouders op, gaat weer zitten en kijkt naar buiten.

'Waar ben ik?'

'In de paramariboom.'

Ze kijkt me streng aan, haar ogen nog waterig en rood van dromenland. 'Dat begrijp ik, Johannes, je moeder is niet dement. Maar waar rijden we?' Ze kijkt weer door het raam. Ik kijk met haar mee.

'We rijden over een paar minuten langs Hotel Torarica.'

'Je meent het?'

Geen antwoord geven. Ze drukt haar kleine neus tegen het raam, duwt een paar krulletjes achter haar oor. Een kind dat alles voor het eerst ziet, zestig jaar oud en toch alles opnieuw, een begin. Tegelijkertijd lijkt ze plots zoveel ouder dan ze is: grijs en gebogen, de ogen dichtgeknepen.

'Waterkant! Kijk nou, Johannes!'

Ik kijk al. Dan doemt rechts van ons Hotel Torarica op. Blauwe letters in de schemer. Mijn moeder drukt haar gezicht nog wat dichter tegen het raam, zet ook haar rechterhand ernaast, de vingers wijd uit elkaar. Ze duwt de hand stevig tegen het glas, alsof ze er zo doorheen kan bewegen om Paramaribo aan te raken: Torarica, de gevel, de schuifdeuren en alles wat erachter schuilgaat.

'Mijn gunst,' verzucht ze.

Ik rek me uit. Mijn moeder is ook even uit het busje gestapt en bestudeert het terrein van Eco eens goed, met haar handen op de rug. Ze knikt goedkeurend.

'Prima hoor. Geen straf om hier te wonen, lijkt me.'

'Wonen?'

'Ja schat. Het is je thuis voor deze dagen. Ik hou niet van het woord "verblijven", het heeft iets afstandelijks.'

Ze kijkt me nog half slaperig aan en gaapt zonder een hand voor haar mond te houden. 'Nou. Je moeder zal maar eens gaan.'

Ze omhelst me. We zijn zo slim geweest te beseffen dat we hier niet vierentwintig uur per dag op elkaars lip moeten zitten. Zouden we dat doen, dan vervielen we binnen een halve dag in oude rolpatronen. Zo gaat dat nu eenmaal tussen een ouder en een kind: de verhoudingen worden goeddeels in de jeugd bepaalt. Ze lijken te veranderen, naarmate het kind een volwassene wordt, maar er is weinig voor nodig om de oude gewoonten te doen herleven. Dit kunnen we maar beter voor zijn. Daarom zal mijn moeder niet hier verblijven (of wonen), maar bij een familielid. Zo kunnen we elkaar zien wanneer we willen, maar ook ieder onze eigen weg gaan.

Ik heb de chauffeur gevraagd of hij mijn moeder in ruil voor wat extra geld wil afzetten bij het huis van Wonny. Wonny heet eigenlijk Ivonne, maar iedereen noemt haar nu eenmaal Wonny, zoals Virginia hier Gini heet en Reginald verwordt tot Rudy. Wonny is de nicht van mijn moeder. Wie is dat eigenlijk niet? Ik moet altijd even goed nadenken hoe het precies zit. Hoe moet een mens zich verhouden tot zoveel bloedverwanten? Het gaat ook vaak mis. Op een avond – ik was veertien, de hormonen gierden door mijn lijf – bezochten mijn moeder en ik de verjaardag van oudtante Olga in Partycentrum Papendrecht. Op de dansvloer stond een beeldschoon meisje. Ik kon mijn ogen niet van haar afhouden en liep stuntelig op haar af. Ik had me net voorgesteld, ze glimlachte en vroeg me met haar te dansen, een stroomstoot schoot door mijn lijf. Op dat moment klopte mijn moeder op mijn

schouder: 'Ik zie dat je Regina hebt ontmoet. Leuk: ze is je nicht!'

Als ik me niet vergis, is Wonny de dochter van de broer van mijn oma. Ze is acht jaar ouder dan mijn moeder en woont als weduwe een stuk verderop, in een rustige woonwijk.

Mijn moeder laat me los.

'Bel je me morgen als je wakker bent. Ik zal wel uitslapen,' zegt ze.

'Dat weet ik, mama.'

Ze glimlacht, stapt weer in het busje en doet de deur dicht. De chauffeur steekt zijn hand nog naar me op. Zijn raampje is open, ik hoor mijn moeder nog net zeggen: 'Ik weet toch echt zeker dat u een Gongrijp bent. De Gongrijps woonden vroeger bij ons om de...'

Het busje trekt op, bij me vandaan, het terrein af.

Dag 4

Wat een lelijke baby

Ik werd geboren in het Merwedeziekenhuis in Dordrecht, op 20 september 1985. Ik kroop uit de buik, opende mijn ogen en barstte los in een oorverdovend gekrijs.

'Het is een jongetje,' zei de zuster en ze knipte de navelstreng door.

Mijn moeder riep haar wat toe. De zuster keek haar verbaasd aan, knikte toch en maakte het in orde. Daarna legde ze de baby in mijn moeders armen. Die pakte me vast en zei vrolijk: 'O wat een lelijke baby, wat een lelijke baby!'

De zuster keek geschokt, maar mijn moeder wierp haar een geruststellende blik toe en fluisterde: 'Het is natuurlijk geen lelijke baby, maar in Suriname zeggen we dat altijd. Zo houden we de boze geesten voor de gek, dan blijven ze weg.'

De zuster knikte weifelend, keek naar mijn vader. Die knikte dat het in orde was.

'Zo doen ze dat in Suriname nu eenmaal,' zei hij. 'Maar gelukkig is hij net zo knap als zijn vader.'

De zuster moest erom lachen. Ze vroeg hoe de kleine, knappe man moest gaan heten, waarop mijn ouders in koor antwoordden: 'Johannes.'

Dat was vreemd. Ze keken elkaar verbaasd aan. Ze waren na lang beraad toch echt overeengekomen dat ik niet Johannes maar Daniël moest gaan heten, vernoemd naar de hoofdpersoon uit de lievelingsfilm van mijn moeder: *The Karate Kid*. Echter, nu de zuster haar

vraag had gesteld en mijn ouders in stereo die andere naam hadden genoemd, konden ze niet anders dan dit als een teken te beschouwen. Het lot (of de kosmos) bepaalde dus dat mijn naam voluit werd: Johannes Daniël Fretz.

De eerste grote prestatie in mijn leven liet niet lang op zich wachten. Nog voor ik goed en wel wist dat ik bestond, bezorgde ik mijn moeder een postnatale depressie. Dokter Samba had er dus mooi naast gezeten met zijn rooskleurige voorspellingen, maar ik was al ter aarde gekomen, dus er was geen weg meer terug.

Het moet in die periode zijn geweest dat mijn vader besloot dat hij er zelf niet langer toe deed. Hij werd mijn vader én mijn moeder. Hij was het die me optilde uit de wieg wanneer ik huilde, me tegen zich aan drukte, me de fles gaf en tegen me sprak alsof ik al een volwassen mens was. Nooit praatte hij tegen me met een kinderstem, nooit wierp hij me staccato verkleinwoorden toe. Hij sprak in hele zinnen. Ik schijn dat te hebben gewaardeerd. Volgens de overlevering werd ik agressief van mensen die boven mijn wieg hingen en tegen me begonnen te brabbelen alsof ik een idioot was. Als iemand het toch deed, fronste ik mijn wenkbrauwen, die óók toen al het formaat hadden van twee landingsbanen, en zette het op een woest gejank.

'Heel goed, Johannes,' zei mijn vader dan en daarna, ernstig tegen de boosdoener: 'Je moet gewoon normaal tegen hem praten.'

Het was mijn vader die me in de lucht gooide en me weer opving, waardoor ik gilde van vreugde. Een mens heeft doorgaans geen herinneringen aan zijn eerste dagen op deze wereld, dus ik heb alleen de foto's. Als ik ernaar kijk, zie ik mijn vader in de opastoel zitten, een baby'tje met Aziatische gelaatstrekken beschermend in zijn armen. Mijn moeder staat er meestal naast. Ze staat wel op die foto's, maar is eigenlijk ergens anders. Haar hoofd, haar gedachten, ze zijn niet in die kamer. Ik lees het verlangen heus wel in haar blik, het verlangen om haar kind te koesteren en in slaap te wiegen, om voor me te zingen: al die liedjes die ooit in meerstemmig koor klonken op de Daniel

Coutinhostraat. Ze wil zo graag. Maar ze kan er niet bij.

Is dat zo gek? denk ik nu. Duizenden kilometers van de warmte van Paramaribo, tien jaar nadat ze aankwam in Veenendaal. Een achterbuurtflat in Dordrecht. De Vliegenstraat. Het is koud. Wat moet ze hier? Ze heeft dan toch eindelijk een kind. Dat wat ze altijd zo graag wilde, maar nu het er eenmaal is, lijkt het besef pas in te dalen over wat de tijd bij haar heeft aangericht. Ze zal nooit meer Andy Warhol worden. De zwerftochten naar spirituele verrijking hebben de demonen niet getemd, laat staan weggejaagd. De dagen dat er een briefje van honderd gulden uit *Het leven is verrukkulluk* viel, dat de eend via de Champs-Élysées Parijs binnenreed, zijn allang geweest. In Virginia woekert met negentwintig jaar het besef dat ze in een vreemd koud land zit opgesloten, met mensen die haar niet begrijpen, die haar niet omhelzen, die haar niet groeten met de warmbloedige knik van de tropen. Ze woont in Dordrecht. *Hoe dichter bij Dordt, hoe rotter het wordt.* Ze houdt zielsveel van Jan en als ze naar dat kleine wezen kijkt, Johannes, die zijn blik nu al zo ernstig op de wereld richt die hij nog niet kent, dan zou ze hem wel tegen zich aan willen drukken. Ze zou hem willen meenemen naar een warm thuis, een huis op stelten hier ver vandaan, waar ze hem op de veranda in slaap zou kunnen wiegen. Maar dat kan niet en daarom heeft ze geen idee hoe het verder moet.

Soms denk ik: was ze toen maar écht doorgedraaid, toen ik nog niet kon praten, nog niet verstond wat de grote mensen zeiden of kon begrijpen wat ze deden. Was het toen maar gebeurd. Dan had ik er waarschijnlijk nauwelijks wat van meegekregen. Het had zich afgespeeld in een parallel universum, buiten mijn wieg en voorstellingsvermogen. Ik zou er geen herinneringen aan hebben overgehouden, omdat het al zou zijn overgewaaid tegen de tijd dat ik mijn eerste woord zei.

Dat gebeurde op een druilerige ochtend. Het stormde buiten, ik zat op de grond. Eerst brabbelde ik nog: 'A-aa.'

Mijn moeder sprong voor de verandering opgewonden op van haar

stoel en riep naar de keuken: 'Jan, je moet nu komen, hij praat! Hij zegt "mama", hij zegt "mama"!'

Mijn vader snelde naar de woonkamer en bleef vol verwachting in de deuropening staan. 'Wacht. Hij gaat het vast nog een keer zeggen,' zei mijn moeder.

Ze keek me glunderend aan en toen gebeurde het. Ik zei mijn eerste woordje, nu voluit, inclusief medeklinkers: 'Papa!'

Op bezoek bij Wonny

Yvette pelt haar ei moeiteloos.

'De Wereldomroep heeft ons project vijf jaar gesponsord. Maar ze gaan het deze week officieel overdragen. De poen is op in Hilversum. Daarom zijn Jut en Jul hier.'

Ze lacht ondeugend.

'Je hebt ze ontmoet toch?'

Ik knik. 'Aardige mensen.'

'Ja ja, hele aardige mensen,' zegt Yvette.

Ik kan niet goed inschatten of ze het meent. Het lijkt alsof ze mijn gedachte leest. Ze stopt met pellen.

'Serieus: het zijn echt schatten! Ik ben gewoon jaloers op ze: zij kunnen hier vrij spreken. Als Hollanders, bedoel ik. Wat ze ook zeggen, mensen denken: ach, laat die bakra's met hun tori's, zo gaat het toch al eeuwen. Terwijl ik daarentegen echt op mijn woorden moet letten. Want ik ben die blaka bakra, weet je? Ik moet niet komen doen alsof ik de waarheid in pacht heb. Alsof ik beter ben omdat ik in Holland woon.'

Ze zucht en wuift het weg. 'Hai baia! Trouwens, goed nieuws: je zult Ramone pas ontmoeten op de dag van de speech. Wees blij: dit gaat jou heel veel tijd en ergernis besparen. En Didi heeft geen tijd meer, maar komt heel misschien nog wel naar het optreden, dus... '

Ze ratelt door, maar ik hoor haar niet meer. Waar is Jaantje? Is ze van de aardbodem verdwenen? Ik ben gewoon om halfacht in de

ontbijtzaal. Het is niet zo dat ik langer heb uitgeslapen, integendeel. Ik heb juist mijn best gedaan om hier op tijd te zijn, want ik geloof dat Jaantje een ochtendmens is. Of slapen Hongaren juist uit? Ze zal toch niet zijn vertrokken, uitgecheckt, terug naar Nederland? Te beschaamd om me te vertellen dat een volgende ontmoeting er helemaal niet meer in zit. Ik hoop het niet.

'Fretz, dan nog wat: je kunt nog altijd niet naar Torarica.'

Gelukkig!

'O,' zeg ik.

'Ik weet het. Ze zijn verschrikkelijk. Ik heb de kamer weken van tevoren geboekt, maar er zit nu waarschijnlijk een of andere lapzwans in met meer karmapunten.'

Ze lacht.

'Maar het is hier heerlijk,' zeg ik.

'Dat is ook zo. Van alle gemakken voorzien.'

Terug op de kamer ga ik op het balkon zitten. Ik kijk uit op de Surinamerivier. Waar gaat de stroom eigenlijk precies over in die andere rivier, de Commewijne?

Ik zet de Nokia aan en open mijn inbox.

'JOHANNES! GOEDEMORGEN! JE RAADT HET NOOIT! IK STOND VANOCHTEND OM ZEVEN UUR AL NAAST MIJN BED! KAN JE HET GELOVEN! JE EIGEN MOEDER! HOE LAAT BEN JE HIER BIJ WONNY! WE MOETEN GAUW BEGINNEN MET HET PROGRAMMA WANT WE HEBBEN GEEN EEUWEN DE TIJD! BEL ME ALS JE WAKKER BENT! WACHT NIET TE LANG! X MAMA!'

Mijn moeder zal me desnoods komen ophalen. Ik noem het haar passief-agressieve kant, zij heeft het zelf liever over initiatief tonen.

Het tweede bericht komt van Clyde.

'Broeder, morgenavond vrijhouden! Wij gaan even drinken in een goeie tent. Zie je acht uur bij de receptie!'

Het derde bericht is van mijn vader.

'Zoon, hoe gaat het? Heb je haar rustig kunnen krijgen? Nu zit jij met haar opgescheept. Weet je ook weer eens hoe dat voelt. Zorg je goed voor haar? Ik hoor het wel. Hoewel, geen nieuws is goed nieuws. Liefs! Pa.'

Er wordt op de deur geklopt.

'Meneer Fretz?' klinkt een jonge vrouwenstem.

'Moment!'

Ik loop naar de deur. Volgens mij heb ik het bordje met NIET STOREN toch echt aan de deurknop opgehangen. Ik doe de deur open. Het kamermeisje kijkt me verlegen aan en heeft een gevouwen papiertje in haar handen.

'Goedemorgen meneer. Het spijt me u te moeten storen, maar ik heb een briefje voor u van een van onze gasten. Ze vroeg het me u persoonlijk te geven. Juffrouw Hissink, ziet u?'

Ik neem het briefje aan. 'Oké, dank u wel.' Het kamermeisje knikt beleefd. Ik loop naar het bed, ga op de rand zitten en vouw het blaadje open:

Ga je vanavond roti met me eten bij Krisje? Schijnt de beste van de stad te zijn. Ik vertrek om zeven uur bij de hoofdingang van het hotel. Zie maar... Liefs. Jaantje.

De taxichauffeur gaapt.

'Sorry man. Ik had nachtdienst.'

'U heeft ook 's nachts gereden?' vraag ik, lichtelijk verontrust.

'Nee, niet gereden. Ik bedoel mijn andere baan. Ik ben portier bij Princess. Casino, je weet toch? Het leven is duur hier, mang! Jij mag drie keer raden door wie dat komt?'

Ik kan me beter van de domme houden. Bouta natuurlijk. 'Ik heb geen idee meneer, ik ben hier pas net.'

'Door die Chinezen natuurlijk!' zegt hij. 'Ze concurreren de echte Surinamers weg. Met die goedkope troep van ze. Ze stelen onze om-

zet, en waar moeten wij vervolgens van leven? Hoe moeten normale hardwerkende mensen hun hoofd nog boven water houden? Er is maar één iemand die voor het volk opkomt en dat is Bouta!'

'Maar Bouterse is toch al vijf jaar aan de macht?'

'Ja mang, begin niet met me! Hij wordt tegengewerkt. Hij heeft al veel goede dingen gedaan hoor, voor de mensen, maar je zult gaan zien: als we hem over drie dagen weer gaan kiezen, gaat hij die Chinezen eruit schoppen!'

Ik zwijg. De taxichauffeur kijkt opzij en bestudeert mijn gezicht. Misschien bespeurt hij het Chinese bloed, maar die kans lijkt me klein. Hij probeert mijn zwijgen te interpreteren.

'Alleen de nieuwe Chinezen hoor. Die passen zich niet aan. De oude Chinezen mogen blijven. Dat zijn gewoon Surinamers, net als wij.'

Ik moet aan mijn oma denken, half-Chinees. Als ze nog had geleefd, dan had zij van deze taxichauffeur in Paramaribo mogen blijven. Een hele geruststelling.

Ook het huis van Wonny staat op stelten. Familie zal wel drie keer moeten schellen. 'Hallo!' roep ik, en dan nog eens: 'Hallo!' en dan nog maar een keer. Ik ben mijn eigen echoput.

Ik wil al richting de deur lopen om aan te kloppen, maar juist op dat moment zie ik tussen de schuifdeuren van het bovenbalkon een vilten hoedje naar buiten steken. Daaronder komt het nieuwsgierige hoofd van mijn moeder tevoorschijn. Als ze me ziet, slaakt ze een enthousiaste kreet.

'Kijk eens aan, mijn zoon heeft het kunnen vinden!'

Ze opent de schuifdeuren en sloft het bordes op. Bij de reling blijft ze staan. Ze draagt een knalgele broek en een paarse blouse.

'Goedemorgen, koningin Wilhelmina!' roep ik.

Ze zwaait sierlijk. 'Hallo Soestdijk! Ik ben er weer. Landgenoten,' zegt ze gedragen. 'Laat me beginnen te zeggen dat ik uitstekend heb geslapen in het land van deze primitievelingen.'

Ze lacht om zichzelf. Er komt nu nog een hoofd tussen de schuifdeuren naar buiten. Ik schrik ervan. Ze heeft geen eng gezicht, integendeel, maar wel sprekend dat van mijn grootmoeder, Erna Tjen-A-Tak. De enige oma die ik ooit kende, gestorven toen ik vier was. Wonny is de dochter van Erna's broer, maar ze had evengoed haar jongere reïncarnatie kunnen zijn. Ik bestudeer het gezicht: best oud en heel jeugdig tegelijk. Creools, duidelijk vermengd met Chinees. De krullen gesteild en in een paardenstaart strak naar achter getrokken, een gezicht waaraan alles rond is, behalve de spitse ogen. Die kijken me aan door een paars brilmontuur. Wonny loopt naar buiten, beweegt als een bokser, kin omhoog, borst vooruit, klein maar onverschrokken.

'Kijk wie daar is!' zegt ze vrolijk en ze komt naast mijn moeder staan.

'Dag Wonny,' roep ik.

'Mi gudu, ik zie het al: ik zal je niet meer kunnen optillen.'

Ze lacht hees, lager dan haar spreekstem, met lange halen. Als ik mijn ogen dicht zou doen, stond oma Erna daar nu boven te lachen.

'Hij is groot, hè?' zegt mijn moeder. 'Tien jaar geleden was ie nog groter, maar dat kwam vooral omdat hij heel dik was.'

Een potje koffie pruttelt op het vuur. Aan de muur hangen twee portretfoto's: één van een oudere zwarte man, één van een jonge mengelmoes, net iets donkerder dan ik.

'Heb je al ontbeten?' vraagt Wonny.

Ik knik. 'Ik zit in Eco.'

'Ach kind, dat ontbijt is niet best, heb ik me laten vertellen. Waarom zit je niet in Torarica?'

'Lang verhaal,' zeg ik.

De bank voelt zo zacht dat ik erin wil wegzakken, het liefst in de foetushouding, maar ik blijf rechtop zitten. De woonkamer is sober ingericht, maar voelt toch als een warm thuis. Het zijn details: er ligt net genoeg rommel, op de eettafel in de hoek staat een schaal met rijst en kousenband. Mijn moeder zit er met haar handen uit te snoepen.

'Ontbijt je nou echt met rijst?' Ik kijk er vies bij.

'*Daa iii iii miii mee,*' zegt ze met volle mond.

Niets van te verstaan.

'Daar is niks mis mee. Ik heb honger. Het veganistische eten van de KLM was niet veel soeps. Een aanfluiting voor zo'n maatschappij!' Ze maakt een snerpend geluid om haar walging kracht bij te zetten.

'We zullen het doorgeven voor de terugreis, mama.'

In het midden van de kamer staat een enorme televisie op een verrijdbaar kastje. Op het scherm is een reclame te zien. Amateuristisch gefilmd, begeleid door zulke vrolijke muziek dat ik er agressief van word. Ook aan mijn zachtmoedigheid zitten grenzen. De reclame zelf is... fascinerend. Een meisje doet de deur open van haar appartement. Er staat een jongen, hij vraagt haar mee uit. Het meisje is niet onder de indruk, schudt resoluut nee. Ze doet de deur al bijna dicht, maar juist op dat moment haalt de jongen van achter zijn rug een kartonnen emmer tevoorschijn, vol met gefrituurde kippenvleugels. De deur wordt abrupt weer opengezwaaid. Het meisje glimlacht van oor tot oor: een groot liefdesvuur ontvlamt. In het volgende shot zitten de jongen en het meisje op de bank in de woonkamer, gelukzalig naast elkaar. Liefde is: kip eten uit één emmer. Ze lachen allebei in de camera. In beeld verschijnt het logo van de kiptent. De voice-over zegt: 'Nas Kip. Da's pas kip!'

'Ik kijk alles, weet je,' zegt Wonny. 'Ik wil de bedriegers van dit land graag horen en zien.'

'Je bedoelt de bio-industrie?'

Wonny kijkt me aan alsof ik abracadabra spreek. 'Ik bedoel Bouterse en zijn maatjes. Ze gaan die kaolo natuurlijk weer herverkiezen. Weet je wat zijn slogan is? "NDP werkt"! NDP werkt helemaal niet, behalve voor de NDP zelf. Maar Surinamers zijn dom. Ze zijn echt dom! Ze kijken naar vandaag, maar morgen gaan ze huilen, ik zweer het je.'

'Net wat je zegt, Wonny,' zegt mijn moeder met volle mond.

'Weet je wie ik geweldig vind?' zegt Wonny. 'Hillary Clinton. Die

vrouw, dat is een sterke vrouw. Zo'n vrouw wil ik hier. Ik ben nu al jaloers op die Amerikanen.'

'Ik hou ook van de Clintons,' zegt mijn moeder. 'Ze liegen alleen vrij regelmatig. Daar hou ik niet van. Bill was wel heel knap vroeger. Helaas is het nu een iel mannetje geworden. Net als Jan.'

Wonny lacht, weer precies als mijn oma.

'Zeg Johannes, wil je mijn kamer zien?' vraagt mijn moeder.

Een klein ventilatortje zoemt. Ze heeft het hier al precies zo ingericht als in haar kamer thuis. Overal hangen meegenomen fotootjes, er staat een yantra (hoekig!) in een lijstje op haar nachtkastje. Daarnaast ligt een stapeltje meditatie-cd's. Ook *A Deeper Surrender* heeft de reiscollectie gehaald, ze is terug in haar moederland met een diepere overgave. Op het hoofdkussen van haar eenpersoonsbed ligt een opengeslagen *Donald Duck*.

'Ik had er een voor mezelf gekocht, voor *in the plane*, weet je?'

'The plane? Je bedoelt het vliegtuig?'

'Ja, the plane. We zijn hier erg veramerikaanst in Suriname.'

'We?' Ik lach. 'Je woont gewoon in Nederland, hoor.'

'Ja, maar ik kom hier vandaan, noh. Ik kom hier vandaan.'

Ze zoekt iets in haar koffer, maar vindt het niet.

'Een pak kaarten. Het is weg, maar het komt wel weer bovendrijven. Dan kunnen we mooi een potje pesten, wel zo gezellig.'

Ze steekt een wierookstokje aan. 'Bezwaar tegen?'

Ik schud mijn hoofd.

'Ik had eigenlijk ook nog wat *Suske en Wiske*'s willen kopen, want dat las ik vroeger altijd. Maar ik stond in die boekwinkel met een of ander exemplaar in mijn handen. *Suske en Wiske en de....* weet ik veel, de Gierige Goochelaars, de Blaffende Bakra's. Zoiets. En ik dacht opeens: ik heb *he-le-maal* geen zin om *Suske en Wiske* te lezen!'

Ik moet om haar lachen. Zo ziet het ze graag. Ze is net als ik: ze heeft een publiek nodig. Ik ben haar dankbare publiek. Ze knijpt haar ogen

giechelend samen, ik zie alleen nog twee glinsterende pupillen. Ze gaat op de rand van het bed zitten, slaat er met twee handen op, trots en blij als een jong meisje.

'Hoe vind je het? Mijn kamertje. Leuk hè?'

Ik kom naast haar zitten.

'Ja mama, het is een fijn plekje.'

Ze buigt haar hoofd iets en fluistert dan: 'Wonny vindt het ook fijn. Haar man is al vijf jaar dood. Ze zei tegen me dat ze het zo'n geruststellend idee vindt dat er 's nachts iemand anders in huis is.'

'Benieuwd of ze dat over een paar dagen nog steeds zegt.' Mijn moeder lacht en stoot me plagerig in mijn zij.

'En je staat ook nog eens vroeg op hier!' zeg ik.

'Ja, ongelofelijk.'

Ik aarzel even en zeg dan: 'Ik... heb precies hetzelfde hier. Dat ik opeens vroeg opsta.'

'Je meent het?'

We zwijgen even.

'Ik ben er nog niet uit of het door de jetlag komt.'

Ze kijkt me gloeiend van trots aan.

'Nee schat, dat komt niet door de jetlag.'

Zusjes

Wonny rijdt al even onbevreesd als ze loopt. Ze zucht en wijst naar een andere weggebruiker.

'Kijk Johannes, zulke mensen hebben dus ook gewoon stemrecht. Ze kunnen nog niet eens richting aangeven, maar mogen wel meebeslissen over de richting van dit land. Mijn gunst, laat God ons beschermen voor deze idioten!'

In de achteruitkijkspiegel zie ik mijn moeder op de achterbank. Haar stemming is omgeslagen. Ze kijkt chagrijnig uit het raam en onttrekt zich aan het gesprek. We zijn onderweg naar De Gadri, waar we tante Enilda zullen ontmoeten. Hoelang hebben zij elkaar nu niet gezien? Een jaar of vijf, zes? Misschien ziet mijn moeder er wel tegen op. Ze is gek op haar broers en zussen, maar tegelijkertijd haat ze ze allemaal. Volgens haar komt dat omdat de oudere Brouwns haar blijven behandelen als het kleine zusje.

'Ik ben hun zusje niet meer. Ik ben een vrouw van zestig. Hun gelijke. Dat willen ze niet inzien. Als ze konden, zouden ze nog steeds mijn studierichting willen bepalen,' zegt ze, en dan: 'Hai baia.'

Nu ze in de nazomer van haar leven is beland en dan toch eindelijk, alsnog, opnieuw in bloei staat, gaat ze haar eigen weg. Nu laat ze zich door niemand meer vertellen hoe het moet. Ze is in zekere zin terug bij wie ze ooit was: Andy Warhol in spe, de opstandige tiener. Wie kon haar wat maken? Wie kán haar wat maken?

Wonny maakt een scherpe bocht naar links, ik word tegen het por-

tier aan gezogen. Ze lacht me uit. Of toe. Dat weet je in deze stad nooit.

'Hou je vast, Fretz. Ik doe *boro passi*!'

Ik grijp de handgreep boven mijn raam vast.

'Afsnijdroute bedoelt ze!' klinkt het van de achterbank. 'Het betekent zoiets als: je boort een weg tussendoor, weet je wel?'

Wonny moet lachen, haar stem slaat een beetje over. Ze zit over het stuur gebogen en scheurt over een binnenweg. Dit is mogelijk mijn laatste autoritje. Hoewel, aan haar achteruitkijkspiegel bungelt een pluchen smurfje dat een kruis vasthoudt. Een christelijke smurf, dat moet haast wel een beschermengel zijn.

'Vind je het eigenlijk lastig om Enilda straks te zien?' vraag ik aan Wonny. 'Omdat Jimmy toch min of meer raadsadviseur is van de president.'

Nu lacht ze nog harder. 'Kind, je denkt toch niet dat ik met Enilda daarover ga praten. Laat ik je een ding leren: elke korrel van dit land is politiek. Als ik met al mijn vrienden over politiek zou praten, hield ik geen vrienden meer over.'

Het terras van De Gadri zit vol vandaag.

'Doet u mij ook maar een rode soft,' zegt mijn moeder.

Ik bestel gebakken rijst met kip en kousenband. De ober herkent me en werpt me een geamuseerde blik toe.

'Natuurlijk. En had u daar weer de hete sambal bij gewild, meneer?' Ik onderdruk mijn doodsangst en zeg: 'Toch wel, meneer!'

Hij glimlacht, knikt en loopt weg. Mijn moeder zet haar hoed wat rechter op haar hoofd en staart door haar zonnebril naar de Surinamerivier. Ik kan haar ogen niet zien, maar haar mondhoeken staan naar beneden gekruld.

'Ze is te laat,' zegt mijn moeder. 'Ik hou niet van mensen die te laat komen.'

'Maar je komt zelf ook altijd te laat.'

'Dat is anders. Ik kom te laat omdat ik geen zin heb om te wachten

op andere mensen die te laat komen. Als ze wat vaker op tijd kwamen, dan was ik er allang.'

Wonny is verzonken in haar smartphone. Mijn moeder zucht en staat op.

'Ga je weg?' vraag ik.

'Even naar het water.'

Wonny kijkt niet eens op, ze lacht om een berichtje dat ze binnenkrijgt. Mijn moeder loopt richting de stenen muur die de kade van de Surinamerivier scheidt. Dezelfde muur waarop tante Enilda en ik een paar dagen geleden nog leunden. Hoe zou het met de zwemmende hond zijn? Mijn moeder heeft haar handen op het steen gelegd en kijkt voor zich uit. Ze ziet eruit als een ster uit een Quentin Tarantino-film. Niet Jackie, maar Virginia Brouwn. Ik hoor de intro van 'Across 110th Street' in mijn hoofd.

'Ben zo terug,' zeg ik, maar Wonny hoort me niet. Ik loop naar de rand van de kade, ga naast mijn moeder staan en leg mijn handen ook op het muurtje. Het steen voelt koeler aan dan de vorige keer.

'Je lievelingsdistrict,' zeg ik.

Ze draait haar gezicht even naar me toe. 'Hoe weet je dat?'

'Enilda heeft het me verteld.'

Ze kijkt weer voor zich uit, haar mondhoeken krullen een beetje omhoog.

'Ach zo. Ja. Dat is zo. Het is gek om het weer te zien. Ik zou het graag willen aanraken.'

'We kunnen er een keertje heen rijden, toch?'

Ik wijs richting de overkant van het water, naar de Wijdenboschbrug, die de binnenstad met Commewijne verbindt. Het ding gaat in een halve krul omhoog en dan weer steil omlaag: meer een achtbaan dan een brug. Mijn moeder schudt haar hoofd.

'O nee, ik ga niet op de Bosjebrug. Dat doe je maar met iemand anders. Ik vind het eng. Laten we met een bootje gaan, oké?'

'Prima, ik denk...'

'Mooi. We gaan morgen.'

Ik knik geërgerd. Soms kan ik haar ongeduld niet uitstaan. Misschien een overblijfsel van vroeger, al ligt het volgens mijn vader aan iets heel anders.

'Johannes,' zegt hij altijd, 'je ergert je het meest aan de eigenschappen van je ouders die je in jezelf herkent. Daarom heb je een grotere hekel aan mij dan aan je moeder.'

'Hij lijkt meer op mij hoor,' zegt mijn moeder.

'Hij heeft mijn karakter,' zegt mijn vader.

'Je wilt gewoon dat hij op jou lijkt, zodat hij een witte is. Je postkoloniale onderbewuste spreekt hier.'

'Gaan we weer op die toer?'

'Ik benoem zaken. Dat moet toch in dit land? Zaken benoemen. Nou, ik doe het met liefde.'

Mijn moeder leunt nog wat verder voorover, haar armen rustend op het steen. Straks valt haar hoed nog in het water.

'Je zult het leuk vinden in Commewijne,' zegt ze. 'Mildred Duysker woont er ook, van het lijstje, weet je. Ze is de dochter van die oude uitgever die bevriend was met je opa.'

Ik knik. 'Ik vind het goed. Morgen een bootje.'

Ze glimlacht naar me, kijkt dan weer voor zich uit. Het blijft even stil.

'Weet je wat het is,' zegt ze. 'Als ik in Almere op de dijk fiets, ga ik weleens stilstaan langs de kant. Dan kijk ik ook over het water uit, naar de overkant. En dan zie ik Huizen. Een Hollands stadje, met Hollandse mensen. Hollandse melk. Hollandse kaas. Hollandse honing en... goed, enzovoorts. Soms kijk ik ernaar en vraag ik me alleen maar af: waar is Commewijne toch gebleven?'

Net wanneer we weer aan tafel plaatsnemen, de volle borden voor onze neus, komt tante Enilda aangelopen in een modieus wit jurkje. Ze draagt een zonnebril en lijkt alweer vijftien jaar jonger dan ze is. Nu

veert mijn moeder opgewonden op. De woede over het te laat komen is blijkbaar vervlogen. Enilda slaakt een hoge kreet. De twee vallen elkaar in de armen, hun opgewonden meisjeslachen vermengen zich.

'Zusje,' zegt tante Enilda, maar het verkleinwoord lijkt mijn moeder niet te deren.

'Dag schat, daar zijn we dan. Herenigd,' zegt ze. 'Simone Signoret en Audrey Hepburn!'

Wonny kijkt het tevreden aan. Omdat ze zo sprekend op oma lijkt, beeld ik me even in dat ze niet naar haar nichtjes kijkt, maar naar haar dochters.

Mijn moeder en tante Enilda giechelen door, ze klemmen elkaar stevig vast. Dan drukt mijn moeder haar wang tegen die van haar zus. Meteen erna deinst ze een beetje terug. 'Mijn gunst Enilda, je bent kleverig en ik ook.'

'Nou, jij nog erger dan ik,' zegt Enilda.

Enilda geeft me een aai over mijn wang, zegt 'Dag neefje' en richt zich dan tot Wonny, die inmiddels toch maar is opgestaan:

'Wonny, wat fijn! Wij zien elkaar echt veel te weinig.'

'Ik weet het, Enieltje, ik weet het. De tijd waait steeds meer weg.'

Tante gaat zitten, bestelt een gemberbier en plukt wat stukjes tofoe van mijn moeders bord. 'Hé! Je moet je eigen eten bestellen,' zegt mijn moeder streng.

'Ik heb geen honger,' zegt Enilda.

'Maar ik wel,' zegt mijn moeder.

Ik besluit een tijdje te zwijgen, doe mijn best de sambal zorgvuldig te doseren. Tot mijn vreugde smaakt het spul al veel minder pittig dan de vorige keer. Het zwijgen kost weinig moeite: de zusjes en hun nichtje vullen elke stilte. Ze praten over alles, behalve over de verkiezingen. Tuinieren, oude buren en dan over een gezamenlijke vriend die een paar maanden geleden is overleden.

'Maar ik wist dat hij zou sterven!' zegt Wonny.

'Ja, je zag het al, toch?' zegt Enilda.

'Precies. Ik droomde dat hij op de wolken liep en zijn hoofd stootte tegen een ijzeren balk, noh? En een dag later hoor ik dat hij met zijn auto tegen de vangrail is gereden. Op slag dood!'

'Je meent het?' zegt mijn moeder.

De zusjes maken allebei tegelijk een hoog geluid, ter bevestiging.

'Ik had hetzelfde met de dood van een vriendin: Dilma,' zegt Enilda. 'Ik zag haar in een paars gewaad in het water drijven.'

'Was ze verdronken?'

'Nee, ze bleek uitgegleden in een zwembad. Dood.'

'Natuurlijk! Vandaar het water. En paars betekent altijd dat God je komt halen. Het was haar tijd.'

We slenteren langs het Fort terug naar de parkeerplaats. Wonny en ik zijn de enigen die ons bord helemaal hebben leeggegeten. Ik kan geen eten meer zien, maar Wonny zegt: 'We moeten morgen gaan eten op Blauwgrond.'

'Wat is dat?' vraag ik.

'De Javaanse hemel. Kwartiertje rijden.'

Het gekeuvel van de zusjes heeft inmiddels plaatsgemaakt voor stilte. Er kleeft iets aan die stilte dat me een ongemakkelijk gevoel bezorgt, dus als we bijna bij de auto zijn, zeg ik opgewekt: 'En? Hoe bevalt jullie weerzien?'

Mijn moeder houdt haar gezicht in de plooi en zegt droog: 'Warm en heftig.'

Enilda lacht, mijn moeder niet. Wonny wandelt een paar meter achter ons. Ze blijft even stilstaan en tuurt tevreden omhoog, naar de takken van de hoge bomen.

'Ik vind het geweldig om mijn zusje hier te mogen begroeten,' zegt Enilda trots. 'In haar geboorteland. Op haar geboortegrond!'

'Hm,' klinkt het ongeïnteresseerd uit mijn moeders mond. Ze staat stil voor de auto, handen op de rug. Tante Enilda weet niet waar ze moet kijken, haar ogen schieten ongemakkelijk heen en weer. Wan-

neer haar blik de mijne kruist, forceert ze een glimlach, Brits als Basil Fawlty: *niets aan de hand, hoor*. Het is alsof mijn moeder alle zuurstof uit de lucht heeft gezogen. Ze staat als een standbeeld naast de auto voor zich uit te staren.

'Wat doe je nou raar, mama?' zeg ik.

Nu mijn vader er niet bij is, moet ik haar maar streng toespreken. Ze draait zich naar ons toe. 'Ik ben het zat!' zegt ze.

Enilda kijkt naar de grond.

'Ik ben het zat om de hele tijd maar te zitten eten!'

'Maar we zijn er net.'

'We zijn hier maar kort. Ik ben hier gekomen om mijn zoon wat te laten zien van mijn land. En niet om alle eettentjes van Paramaribo af te lopen. Ik heb liever dat we wat gaan doen. Kunnen we niet met zijn vieren naar Colakreek gaan? Is dat geen idee?'

Enilda kijkt angstig op, vouwt haar handen ineen, tovert opnieuw een Basil Fawtly tevoorschijn en zegt: 'Het spijt me, Gini, dat zal niet gaan.'

Ik begrijp niet waarom het niet zal gaan. Tante Enilda heeft voor zover ik weet verder niet zoveel te doen, maar blijkbaar gelden oude rolpatronen niet alleen voor ouders en kinderen. Ze gelden ook voor zusjes: de oudste doet nu eenmaal niet zomaar wat de jongste haar opdraagt. Kleine Gini krijgt haar zin niet.

Een nieuw huis voor mama

Ik was vijf. We liepen door Krispijn, een wijk in Dordrecht waar ik normaal gesproken niet mocht komen. Waarom we er nu wel doorheen liepen, begreep ik niet. Mijn vader herhaalde nog eens wat hij thuis al had verteld.

'We gaan een nieuw huis zoeken voor mama.' Ook dat begreep ik niet. We hadden toch al een huis?

'Maar mama gaat ergens anders wonen. Dat is beter voor mama. Beter voor papa. En daarom ook beter voor jou. Als het weekend is, mag je ook in mama's huis wonen.'

Het leek me heel onhandig, twee huizen. Al lopend, probeerde ik mijn ouders nog eens uit te leggen dat je dan alle spullen nog een keer moest kopen: je had twee televisies nodig, twee Nintendo's en twee radiografisch bestuurbare auto's. Anders moest je er de hele tijd mee heen en weer zeulen en Krispijn was toch een flink eind lopen vanaf ons huis in Crabbehof.

Mijn vader zei dat hij de spullen voor me zou dragen. Mijn moeder zei niks. Ze staarde wezenloos voor zich uit en mengde zich niet in het gesprek. De laatste tijd was ze vaak zo in zichzelf gekeerd. Met geen mogelijkheid kreeg ik haar opgevrolijkt of kon ik haar aandacht voor me winnen.

'Ben je weer aan het dromen?' vroeg ik vaak, en dan glimlachte ze en zei: 'Zoiets schat. Zoiets.'

Mijn vader bleef stilstaan bij een laag flatgebouw. Blijkbaar hoef-

den we nu ook weer niet zo lang te zoeken naar een nieuw huis voor mama, want hij zei: 'Hier is het, Virginia.'

We belden aan. Er werd opengedaan door een meneer met maar vijf of zes haren op zijn hoofd. 'Goedenavond. De familie Brouwn?'

'Nee. Mama is Brouwn. Papa en ik zijn Fretz,' zei ik.

De meneer glimlachte naar me alsof ik een peuter was, maar ik was al vijf, dus ik keek hem streng aan.

'Maar natuurlijk,' zei de man. 'Mevrouw Brouwn, de heren Fretz. Van harte welkom op de Willem de Rijkestraat 33. Treed binnen.'

We liepen door naar de tweede verdieping en passeerden een paar voordeuren. Tot mijn grote teleurstelling was ook dit geen huis met een eigen trap, maar ik hield me groot.

'Daar gaan we dan,' zei de man en hij zwaaide de deur open.

We stapten de drempel over en betraden een gang waarvan de muren meteen tegen mijn huid aan kropen. De vloer bestond uit stenen tegels in de lelijkste kleur bruin die ik ooit had gezien. De man liep voor ons uit.

'U ziet het: een moderne, comfortabele woning, van alle gemakken voorzien,' zei hij opgewekt.

Mijn ouders volgden hem naar de woonkamer. Ik schoot de andere kant op, de keuken in. Nog zo'n benauwde ruimte. Ik rende erdoorheen, opende een deur en stond prompt in de badkamer. Geen bad: weer een teleurstelling. Er zat nog een deur in, die naar een nieuwe kamer bleek te leiden. Ik zette een stap naar voren. Het was er donker, maar er scheen vanaf het balkon wat licht naar binnen, zodat ik goed kon zien dat dit een ruimer vertrek was. Rechts zwaaide nog een deur open.

'Ah, de jonge Fretz heeft de geheime ingang naar de grote slaapkamer al gevonden, zie ik,' zei de man.

Mijn moeder keek om zich heen.

'Hoe is het balkon?' vroeg ze. 'Ik ben erg gesteld op een goed balkon. Je komt al amper buiten in dit land.'

'Het balkon, mevrouw Brouwn, is – al zeg ik het zelf – een pareltje.'

We betraden het pareltje, een armoedig klein betonnen uithangsel met een ijzeren rooster dat als balustrade diende en veel weg had van een gevangenisluik. We keken uit over een reeks flatgebouwen, identiek aan hetgene waarin we ons bevonden. Beneden was een tuin.

'Is de tuin ook van ons?' vroeg ik, plots toch nog enthousiast.

'Helaas, knul. De tuin is van mevrouw Ivanovicz.'

Rook kringelde omhoog. Ik keek door het gevangenisrooster naar beneden en zag een smeulende barbecue waar worsten en burgers op lagen te grillen. Er stond een vrouw bij met gitzwart haar en een spits gezicht. Ze had een sigaret in haar mond en keek omhoog.

'Ghello,' zei ze vriendelijk.

'Hoi!' riep ik. 'Ik ben Johannes. Mijn mama komt hier wonen. Dat is beter voor haar, beter voor papa en daarom ook beter voor mij.'

De vrouw lachte en richtte zich toen weer op haar barbecue.

Mijn moeder inspecteerde het balkon. Ze keek alsof er overal poep lag. 'Net wat u zegt meneer: een pareltje.'

De meneer knikte vriendelijk en richtte zich tot mijn vader.

'Als u wilt, kunnen we de zaken vandaag nog in orde maken, meneer Fretz. U zult begrijpen dat de belangstelling voor deze woning groot is.'

Mijn vader wierp me een blik toe en ik zag hem denken: hoor die schlemiel nu praten. Zo ging het vaak: papa en ik hadden een geheim verbond, hij behandelde me als gelijke, samen lachten we in stilte om alle schlemielen die we tegenkwamen.

'Wat denk je ervan, Virginia?' vroeg mijn vader.

Mijn moeder staarde voor zich uit, leek niets te horen.

'Virgina?' herhaalde mijn vader.

Nu draaide mijn moeder zich om, keek glazig naar mijn vader en daarna naar de man. Die stond te glunderen alsof hij haar zojuist door Paleis Noordeinde had rondgeleid. Ze bestudeerde hem goed: het slobberige ruitjesoverhemd, de beige broek en toen weer zijn hoofd. Misschien telde ze zijn haren wel. Ik telde mee. Zes. Het waren er zes.

Toen richtte ze zich tot mij en perste er een vlakke glimlach uit.

'Johannes, ga je hier wel willen komen in het weekend?' vroeg ze.

Ik keek om me heen: naar de reeks lage flatgebouwen, naar de barbecue beneden met de rokende vrouw en daarna achter me, door het glas van de deur, naar de donkere slaapkamer.

'Ik denk het wel.'

Vanaf dat moment had ik twee huizen. Een voor doordeweeks, bij mijn vader, de onsterfelijke die me op zijn schouders naar karate droeg en me 's ochtends vaak wekte met de zin: 'Huup huup, Barba-truc.' Alleen door die zin rende ik naar de woonkamer, in de hoop mijn favoriete tekenfilm op het scherm te zien. Vaak bleek het een leugentje, een huup-huup-Jan-truc om mij eindelijk uit bed te krijgen. Ik werd nooit boos, een kind vergeeft zijn helden alles. Hij was het immers die me, als ik 's nachts weer eens om onverklaarbare redenen wakker schrok, op schoot nam, wat tijgerbalsem op mijn rug smeerde, me warme melk met anijs inschonk en door het grote plantenboek bladerde, waarin hij me de meest wonderlijke natuurgroeisels aanwees en me hun namen leerde, net zo lang totdat ik weer in slaap viel. Zo vaak ik wilde, zette hij me op het voorzitje van zijn fiets en reed hij me over de lange dijk, langs de oude snoepwinkel, naar het spoor. Daar tilde hij me op en wachtten we op het luide rinkelen, op de reusachtige rood-witte zuurstokken die naast knipperende lichten omlaagkwamen. We zwaaiden naar de mensen in de voorbijrazende treinen. Bijna iedereen die ons zag staan, zwaaide terug.

En dan was er dat tweede huis, voor in de weekenden, een huis waarin ik me maar geen toegang wist te verschaffen tot de ogen, de oren en het hart van mijn moeder. Zodoende zijn de herinneringen aan die plek vaag en vertroebeld, dat wil zeggen: tot het moment, het moet twee jaar later zijn geweest, waarop mijn vader mijn kamer binnenstapte en zei: 'Johannes, ik heb leuk nieuws: papa en jij gaan verhuizen. We gaan weer bij mama wonen. Dat is beter voor ons allemaal.'

Weglopen

Nu we weer bij elkaar onder één dak woonden – mama, papa en ik – zou er een zorgeloze tijd aanbreken. Dat werd me beloofd. Ik geloofde het. Natuurlijk waren er ook nadelen. De weekenden bij mijn moeder waren geen pretje geweest, maar haar verwennerij zou ik gaan missen. Ik mocht altijd naar de snackbar, de snoepkast bleef nooit dicht en ik mocht zo vaak ik wilde naar *Bassie en Adriaan* kijken (al had ze alleen een zwart-wittelevisie). Dat zou nu voorbij zijn. Papa was veel strenger. Achteraf zou je kunnen zeggen: hij voedde me tenminste op. Toch jammer dat je dat als kind niet doorhebt. Ik zou hem er eigenlijk alsnog eens voor moeten bedanken, maar wanneer doe je zoiets?

Een ander nadeel was dat we in mama's flat gingen wonen, niet in die van papa en mij. Ik had liever gewild dat mijn moeder gewoon weer terug bij ons was gekomen, maar volgens mijn vader was het absoluut nodig dat wij daarnaartoe verhuisden.

'Dan is het echt een nieuwe start!' zei hij.

Verhuizen was voor mijn vader geen grote gebeurtenis. Hij was vaker verhuisd dan gestopt met drinken.

'Ik ben een zigeuner, Johannes, ik beweeg mee met de wind en de laatste jaren helaas vooral met je moeder.'

In de weekenden nam hij me vaak mee naar Den Haag. De stad waar hij het grootste deel van zijn leven had gewoond. Als we met de tram door Den Haag reden, op weg naar Scheveningen, zat mijn vader bijna de hele rit opgewonden door het raam te wijzen.

'Kijk Johannes, daar heeft papa gewoond. En daar heeft papa gewoond. En kijk: daar. Daar ook!'

Hoe kon iemand op zoveel plekken wonen? Wat zei het over hem? Het was vreemd, maar op de een of andere manier vond ik het ook wel stoer. Op het schoolplein vertelde ik daarom trots dat mijn vader vierenvijftig keer in zijn leven verhuisd was. Vierenvijftig! Andere kinderen schepten op over de baan van hun vader of de auto van hun vader, of desnoods over de gevangenisstraf van hun vader. Ik pochte met mijn vaders verhuisdrift. Nooit was iemand ervan onder de indruk. Mijn klasgenoten haalden hun schouders op en zeiden: 'Wie wil dat nou?'

Een nieuwe start. Hij had makkelijk praten. Het zou vooral voor hem een nieuwe start zijn. Hij had die flat niet twee jaar lang elk weekend hoeven te bezoeken, behalve dan om me te brengen en halen. Hij wist niet hoe droevig je van die ruimtes kon worden, hoe weinig licht er binnenkwam, hoe vreemd de muren roken, hoe vaak de Joegoslavische onderbuurvrouw barbecuede, waardoor de lucht vanaf het balkon altijd op een mistveld leek.

Dat mama en papa weer bij elkaar waren gekomen, sterkte mijn vermoeden dat er een hogere macht bestond. Ik had zo vaak gebeden, tot weet ik veel wie – een oude vent op een troon, een dikke Chinees op een wolk – dat dit zou gebeuren, dus nu het was gebeurd, bad ik nog ijveriger, om mijn dankbaarheid uit te drukken.

Toen papa na een paar weken ontdekte dat je van deze flat inderdaad doodongelukkig werd, rende hij naar de bank en kwam een uur later thuis met een grote cheque.

'Ik heb een lening afgesloten!' riep hij trots.

Ik vroeg wat een lening was. Hij zei: 'Dat is dat je geld van de bank krijgt en dan een andere keer weer aan de bank geeft. Zo help je elkaar.'

Dat klonk logisch. Bij mij stonden meteen alle zintuigen op scherp.

De verwennerij was nu misschien voorbij, maar deze lening bood nieuwe kansen. Papa vertelde dat de lening bedoeld was om het huis op te knappen. Ik bleef hem aanstaren.

'En ik dan?' vroeg ik schaamteloos.

'Zo meneertje, krijg jij nog niet genoeg soms?'

Ik dacht er even over na. Hij had een punt, maar als ik dat nu zou toegeven, verstevigde dat mijn onderhandelingspositie niet. Ik was niet achterlijk, ik was al zeven.

'Ik heb een nieuwe fiets nodig. Met versnellingen en zo. En zo'n stuur met hoorns. Net als The Knight Rider!'

Over de fiets viel best te praten, zei papa, maar mijn moeder staarde voor zich uit en zei: 'Je hebt al een fiets, Johannes.'

Ze doelde op het krot, met versleten kralen op de spaken, een roestig ding waar ik inmiddels veel te groot voor was. Papa zei dat we eerst alles gingen verven en een nieuw bankstel moesten kopen. Als er daarna wat overbleef, dan mocht ik de fiets, met zo'n stuur als de auto van Michael Knight.

De flat ging er inderdaad een stuk op vooruit, maar het had een tegenovergesteld effect: juist nu het huis er lichter en vrolijker uitzag, viel het nog meer op dat het mijn moeder was die voor de donkerte zorgde. Er bleef ook geen geld over voor een fiets.

Ik weet niet of het een paar weken of een paar maanden later was – in mijn geheugen zijn de gebeurtenissen van die tijd samengeperst. Ik weet alleen nog dat het ermee begon dat mama niet meer thuiskwam. Het was zondagavond, al bijna donker en we hadden geen idee waar ze uithing.

Ze had gezegd dat ze een vriendin ging opzoeken, maar ze was al sinds tien uur 's ochtends buiten de deur en bij navraag bleek dat ze helemaal nooit bij de vriendin was aangekomen. Papa zei dat ik vooral rustig moest blijven, maar ik hoorde vanuit de woonkamer telkens het ratelende geluid van zijn vingers in de draaitelefoon.

'Ja met Jan, is Virginia toevallig bij jullie? Nee? Oké, dank je wel, ik ga even verder zoeken.' Daarna telkens de haak op de hoorn, opnieuw het geluid van de draaischijf en een herhaling van het vorige gesprek.

Ik probeerde in mijn kamer kalm de verveling op te roepen die zondagen typeerde, maar mijn lijf verkeerde in alle staten. In die tijd was dat nog een nieuw gevoel, een onbekende sensatie: alsof er een kwal in mijn maag ontwaakte, die zich tegen mijn buikwand uitrekte. Stroomstoten door mijn hele lichaam. Hoe moet dat toch zijn, als kind je ergens veilig te voelen, zo vanzelfsprekend dat je er nooit aan hoeft te twijfelen? Ik weet het niet, ik zal dat gevoel nooit meer kunnen oproepen en kan alleen maar hopen dat ik wel in staat zal zijn het mijn eigen kinderen te geven.

Na het tandenpoetsen legde papa me in bed. Hij probeerde nog steeds te doen alsof er niks aan de hand was.

'Soms hebben mensen even een dag tijd nodig voor zichzelf, zonder dat iemand weet waar ze zijn, Johannes,' zei hij.

Zijn toneelspel overtuigde me niet, ik voelde dat de angst ook door zijn lichaam gierde.

'Zal ik je maar wat voorlezen?'

'Ik ben al zeven,' zei ik.

'Dat is ook zo. Welterusten.'

Hij deed het licht uit en liep de kamer uit. Net toen hij de deur achter zich dicht wilde trekken, ging de bel. In één beweging zat ik weer rechtop in bed.

'Rustig blijven!' zei papa, maar hij sprak het uit zoals je zou zeggen: 'Ren weg!'

Hij liep naar de voordeur. Ik glipte de kamer uit en rende hem achterna. Hij keek nog even achterom, maar stuurde me niet terug. In plaats daarvan opende hij de voordeur.

'Goedenavond meneer,' hoorde ik een man zeggen.

Ik schuilde achter papa en keek langs hem door de deuropening. Daar stond ze: doodstil, in een joggingpak met een haarband op haar

bezwete voorhoofd. Ze keek me niet aan. Haar blik was niet eens meer afwezig te noemen, haar ogen stonden wijd open, maar hadden net zo goed gesloten kunnen zijn. Er viel niks meer in te lezen. Naast haar stonden twee mannen in politie-uniform, één aan elke kant. De linker had een snor, de rechter een neus zo groot als een deurklink.

'Mama!' riep ik.

'Jezus, Virginia!' riep papa.

Hij trok haar over de drempel naar zich toe en pakte haar vast. 'Weet je wel hoe ongerust we waren?'

Hij schudde haar door elkaar. Ze reageerde niet. De agenten keken mijn vader bezorgd aan. 'Dit is uw partner?'

'Dit is mama, ja!' zei ik.

Nu keken ze langs papa's benen naar mij. De man met de snor glimlachte naar me, maar hij zag er verdrietig uit. Misschien moest iemand hem troosten. Daarna richtte hij zich tot mijn vader.

'We hebben haar zo aangetroffen op de begraafplaats. Waarschijnlijk is het goed als de kleine man even naar zijn kamer gaat.'

Ik keek naar papa. Hij liet mama los en keek me ernstig aan.

'Johannes, ga maar even wat voor jezelf doen op je kamer. Papa komt zo weer.'

'Nee!' zei ik fel. 'Ik blijf hier, ik blijf!' Ik klampte me vast aan mama's been en riep: 'Waar was je nou?! Waar was je naartoe gerend?' Mijn moeder zei niks.

'Komt u maar binnen,' zei mijn vader.

Ik liet de benen van mijn moeder los. Mijn vader begeleidde haar door de kleine hal naar de woonkamer. Ik liep ze achterna. De agenten volgden. Voor mijn kamer hield ik stil. Misschien moest ik toch maar luisteren en wat voor mezelf gaan doen. De agent met de snor liep door, die met de reuzenneus bleef staan en gaf me een aai over mijn bol. Ik draaide mijn hoofd weg.

'Maak je maar geen zorgen, knul,' zei hij. 'Wij gaan gewoon even met je ouders praten.'

'Jullie komen mama toch niet ruilen voor papa?' vroeg ik.

De man maakte een proestend geluid, maar trok meteen zijn gezicht weer in de plooi. 'Nee, we nemen niemand mee, we komen je moeder juist brengen.'

'Gelukkig. Ik wil graag dat ze allebei blijven natuurlijk, maar papa mag echt niet weg. Hij drinkt de laatste tijd soms wat veel, dan wordt hij heel vreemd. Hij schreeuwt dan in de woonkamer tegen mensen die er niet zijn en draait harde muziek. Maar verder is het een hele goede papa. Hij moet blijven. Met wie moet ik anders praten?'

De agent keek me bezorgd aan, maar knikte toen begripvol. 'Ik begrijp het.'

'Mooi. Dus we hebben een afspraak?' zei ik en ik stak mijn hand uit.

Er kwam een glimlach op zijn gezicht, een echte. Ik zag zijn neus heen en weer bewegen. Hij schudde me de hand.

'Afgesproken.'

Ik had geen andere keuze. Toen ik daar tegenover die agent stond, begreep ik, onbewust, lijfelijk, dat ik mezelf vanaf nu moest zien te redden, dat ik aan grote mensen moest duidelijk zien te maken dat ik geen onderdeel was van de gekte die zich om me heen voltrok. Ik was Johannes, gewoon Johannes, aan mijn hersens mankeerde niets. Ik schreeuwde niet dronken tegen mensen die er niet waren, ik werd niet door politieagenten thuisgebracht in een joggingpak. Als ik me groot zou houden en welbespraakt zou zijn, als ik in de ogen van de mensen zou kijken met de openheid die ikzelf verlangde, dan zouden ze vanzelf inzien dat er met mij prima zaken viel te doen. Ik ben niet waar ik vandaan kom, ik ben niet waar ik vandaan kom, ik ben niet waar ik vandaan kom.

De synagoge en de moskee

Het is snikheet, maar ik heb toch mijn hardloopschoenen aangetrokken, de iPod shuffle uit mijn tas gevist en loop nu soepel, in galop, langs de Surinamerivier. De zon staat hoog, maar ik voel me goed. Door mijn oortjes klinkt Paul Simons 'Me and Julio Down by the Schoolyard'. Paul Simon zou het hier vast ook fijn vinden. Hoed op zijn hoofd, gitaar in de hand, genoeg geweldige muzikanten te vinden om een tweede *Graceland* mee te kunnen vullen.

Ik heb wat tijd te doden. Mijn moeder was weliswaar boos dat tante Enilda niet mee wilde naar Colakreek, maar daarna wilde ze zelf eerst een slaapje doen.

'Ik moet even rusten,' zei ze.

'Je bedoelt slapen,' zei ik.

'Nee, rusten. Dat duurt minder lang.'

Zodoende ligt zij nu op bed in Wonny's huis, haar ogen dicht, een *Donald Duck* naast zich op het hoofdkussen. Ik heb nog twee uur voor zij en Wonny me weer ophalen.

Voorbijgangers kijken me verbaasd aan. Blaka bakra. En toch, wanneer ik glimlach, glimlachen ze allemaal terug. Ze denken: liever hij dan ik, maar het is me gegund.

Er komt een jongen naast me rennen, ik schat hem een jaar of tien, elf. Hij zegt wat, maar ik versta hem niet. Ik doe mijn oordopjes uit.

'Sorry, wat zei je?' vraag ik.

De jongen zet een tandje bij en blijft in mijn spoor.

'U loopt snél meneer, heeft u haast?'

'Nee, niet echt,' zeg ik.

'Waar moet u zijn? Holland?'

Ik lach.

'Nee, dat red ik niet. Ik moet nergens zijn.'

'Dan moet u langzamer lopen. Dan kunt u beter kijken.'

Ik vertraag het tempo een beetje. De jongen lijkt opgelucht: hij wil zich niet laten kennen, maar is al bijna buiten adem. Toch blijft hij meerennen. Van even verderop klinkt nu een luide vrouwenstem: 'George, hier komen! Laat die meneer met rust!'

Ik kijk achterom, een dame slentert langs de Waterkant.

'Sorry hoor,' roept ze, 'dit doet hij altijd, nieuwsgierig! Net als zijn vader, die rent ook altijd weg!'

'Geen probleem!' roep ik. De jongen blijft meerennen.

'George, nu hier komen of ik ga je een pak slaag geven!' roept de vrouw.

De jongen kijkt me beteuterd aan.

'Ik zal moeten afhaken, het spijt me, meneer.'

'Je kunt maar beter naar je moeder luisteren. Wel jammer, we hadden een wedstrijdje kunnen doen, maar weet je wat...?'

De jongen kijkt verwachtingsvol.

'Als jij nu zo hard als je kunt terugrent naar je moeder, dan ren ik naar die blauwe brommer daar verderop. Dat is ongeveer dezelfde afstand. Wie er het eerste is, heeft gewonnen. Oké?'

De jongen glundert en knikt. 'Oké, meneer.'

Hij draait zich om. We joggen op de plaats. Hij doet alsof hij nog lang niet moe is, duwt zijn borst vooruit en geeft me een boks.

'Ik ga winnen, meneer,' zegt hij en dan sprint hij weg. Ik geef hem een korte voorsprong, laat mijn voeten steeds zweven en landen rond hetzelfde stukje steen. Ik hoor de roep van de moeder nog, maar versta al niet meer wat ze zegt. De jongen rent, zo hard hij kan en slungelig, zoals alleen kinderen vlak voor de pubertijd dat doen: ze lopen tegen

de grenzen aan van hun onvolgroeide lijf, maar weigeren daaraan toe te geven. Hoewel...? Hij is toch sneller dan ik dacht. Ik kan maar beter een beetje aanzetten. Wanneer ik tempo maak en achteromkijk, besef ik dat ik te laat ben. Hij heeft me goed voor de gek gehouden, geeft nog wat extra gas en vliegt in de armen van zijn boze moeder nog voordat ik de brommer binnen bereik heb. Ik hoor een hoge schelle kinderlach en een luide overwinningskreet. Ik breng mijn armen boven mijn hoofd en klap, steek mijn duim op. Ik kijk achterom. Hij houdt zijn armen in de lucht, de vuisten gebald. Zijn moeder pakt de vuisten uit de lucht en trekt haar zoon naar zich toe. Ze zwaait naar me. Ik zwaai terug, draai me om. Nog twee meter en ik ben bij het brommertje.

Ik dacht dat ik een nieuwe weg was ingeslagen, maar kom uit op een plek waar ik net ook al liep. Het is altijd teleurstellend als je een andere route neemt en toch weer op hetzelfde punt belandt. Ik loop nog een stukje door, in wandeltempo. Hijgend en bezweet, maar voldaan. Mijn hoofd is stil. Ik blijf staan en rust met mijn handen op mijn knieën. Aan een hek achter me wappert een vlag van de ABOP-partij. Er klinkt zacht gehum, een rasperige mannenstem. Ik kijk op. Aan de overkant van de straat zit een oude man op het opstapje van een houten huisje. Het is slechts een bijgebouwtje, want rechts ervan, op een veld achter een hek, staat een indrukwekkend bouwwerk. Alweer een soort paleis: met sierlijke raamkozijnen, een zwart-grijs dak en vier imposante zuilen aan de voorkant. Aan het hek is een grote davidster bevestigd. Ik weet waar ik ben. Dit is de beroemdste synagoge van Suriname. Op het hoofd van de man op het opstapje zie ik nu ook een wit keppeltje. Hij merkt me niet op en humt door, zijn ogen gesloten. Links vanwaar hij zit staat het andere bouwwerk, dat deze plek in combinatie met de synagoge zo beroemd maakt: een moskee.

Dichtte ik het ontwerp van Fort Zeelandia al toe aan Anton Pieck, de moskee is als de Fata Morgana in de Efteling. Sierlijk en gracieus, een koepel in het midden, vier vergulde minaretten, één op elke hoek.

Zo staan die twee gebedshuizen pal naast elkaar. Er staat geen muur tussen beide en de hekken die de synagoge en de moskee omsluiten, elk in een eigen stijl, zijn laag en ogen vriendelijk. Ze lijken niet bedoeld om dreigend gevaar af te wenden, meer om vreedzame, heilige grond te markeren.

De man opent zijn ogen en kijkt op, naar de overkant van de straat. Hij ziet me en stopt direct met hummen. Een grote glimlach verschijnt op zijn gezicht.

'Mijn hemel,' zegt hij. 'Wat bezielt jou, makker? Wil je een zonnesteek oplopen?' Hij lacht en klinkt nu nog rasperiger. 'Kom!' roept hij en hij wenkt me.

Ik steek over en stap op hem af. Zijn gezicht telt aardig wat groeven, maar oogt toch heel jeugdig. Zijn huid is licht, nog iets lichter dan de mijne: bijna wit, maar toch ook weer te donker om daarvoor door te gaan. Een *moksi*, ik kom er nog wel achter wat voor mix precies.

Hij reikt me de hand.

'Aangenaam, jongeman. Albert de Leeuw. Maar je mag Don Alberto zeggen.'

'Don Alberto. Als een musketier.'

'Precies. Als je weet wat ik allemaal heb uitgevreten, is het zo gek nog niet.'

'Ik ben Johannes.'

Hij staat op en bestudeert me van top tot teen, de handen op de rug.

'Jij bent niet van hier,' zegt hij.

'Wie wel?' zeg ik.

Hij lacht. 'Goeie! Dat hoef je deze Jiddische jongen niet uit te leggen. Waar kom je vandaan?'

'Amsterdam.'

Hij twijfelt.

'*Oh mein*! Maar waar kom je echt vandaan?'

'Als ik dat toch eens wist.'

Hij glimlacht en knikt goedkeurend. Hij is niet groot en ook niet per

se dik, maar onder zijn witte shirt ontwaar ik wel de contouren van een enorme bolle buik. Hij wijst op de synagoge.

'Ik ben de secretaris van deze club. We hebben een vergadering, maar de rabbi is te laat. Zoals gewoonlijk. Volgens hem bepaalt je-weet-wel-wie – ik mag zijn naam niet uitspreken van mijn geloof – hoe laat een mens komt. Nou ja: de wegen van je-weet-wel-wie zijn ondoorgrondelijk.'

Hij grinnikt. 'Wil jij wat drinken? Na alle inspanning.'

'Heeft u koffie?'

'Of ik koffie heb, vraagt deze schlemiel in zijn Usain Bolt-kloffie. Loop mee, mijn jongen.'

Hij pakt een sleutel uit zijn broekzak en opent de voordeur van het bijhuisje. Ik zou hem wel willen vragen of ik de grote synagoge vanbinnen mag zien, maar het lijkt me niet gepast: in deze hardloopkleren kan ik niet zomaar het heilige huis betreden van je-weet-wel-wie.

Binnen staat een kleine eikenhouten tafel met een paar stoelen eromheen. Erachter een open keukentje. 'Ga zitten. Wat wil je? Ah ja, koffie dus. Dat zei je al! Gek: met oude dingen heb ik het geheugen van een mammoet, met nieuwe dingen dat van een goudvis. Wil je er wat in? Als je begrijpt wat ik bedoel.' Hij knipoogt.

Ik lach. 'Als u er wat in neemt, doe ik mee.'

'En of ik er wat in neem! Thuis krijg ik niets. Mijn vrouw zegt dat alcohol slecht is voor mijn hart, maar nu vraag ik je: van een borreltje is nog nooit iemand doodgegaan, of wel soms?'

Op retorische vragen hoef je geen antwoord te geven, dus ik zeg: 'Uw vrouw zegt dat vast alleen maar uit liefde.'

'Zeker, uit liefde. Maar een beetje minder liefde op dit gebied zou mij niet slecht uitkomen.'

Don Alberto loopt naar het aanrecht, opent een keukenkastje en pakt er een blik uit. Hij haalt de deksel eraf en zucht dan diep.

'Vieze vuile smerige...' Dan kijkt hij schuldbewust naar mij en stopt.

'Sorry, ik liet me even gaan. Maar Sammy is weer bezig geweest. Door zijn aderen stroomt geen bloed, maar zuivere cafeïne.'

Hij draait het open blik naar me toe: leeg. 'Geen zorgen. We kijken even bij de buren.'

Hij zet het blik neer en snelt naar de voordeur. Ik zie nu pas hoe grappig hij loopt: hij beweegt zijn bovenlichaam niet en zijn benen amper, het is alsof hij alleen zijn voeten bij elke stap naar voren schopt. Twee schoffelende voetjes en een bolle buik die voor het lichaam uit gaat.

'Eens even kijken hoe het ervoor staat met de voorraadkast van onze moslimbroeders.'

De schoffelende voetjes bewegen nog best snel, ik moet tempo maken om Don Alberto bij te houden. Hij is al voorbij het bijhuisje en door het lage sierlijke hek van de moskee geglipt.

'De kinderen van Allah hebben vast nog wat gemalen koffieboontjes liggen!' zegt hij.

Ik kom naast hem lopen. Dan zegt hij, iets zachter: 'Geloof mij, het is als Jood moeilijk om een moslim honderd procent te vertrouwen... Maar in Suriname kun je tot tachtig procent komen.'

We staan nu voor de moskee. Don Alberto kijkt onderzoekend omhoog. Met zijn handen maakt hij een spreektrechter en roept: 'Rashid! Rashid! Je makker Bertje heeft je nodig!' Hij kijkt naar mij en zegt: 'De beheerder. Een maatje van me. Zul je net zien dat die schlemiel er niet is of in een gebed zit. Die mensen bidden vaker dan dat ze eten, dus Don Alberto zal wel weer op het verkeerde moment aan komen kakken.'

Tot mijn verbazing klinkt er meteen daarna gerommel vanaf het balkon. Een deur wordt opengedraaid en er loopt een mannetje naar buiten. Een jaar of vijftig, hij draagt geen djellaba. Hij heeft een spits gezicht met een keurig getrimd sikje en kijkt over de reling naar beneden. Smaragdgroene ogen puilen uit zijn donkere gezicht. Als hij Don Alberto ziet, moet hij breed glimlachen.

'Don Alberto!' zegt hij met een hoge, nasale stem.

'Rashid! Wat zie je er weer uit. Alsof je onder een bestelbus hebt gelegen.'

'Dank je, Albertino,' zegt Rashid. 'En jij bent op weg naar je eigen crematie, zie ik?'

'Wij doen niet aan crematies, vriend, hoe vaak moet ik je dat nog uitleggen?'

'Leg het me nog maar een keer uit.'

'Je hebt alzheimer jij, wat in jouw geval best een aanrader is, dan vergeet je tenminste hoe lelijk je bent.'

Rashid moet lachen. Dan kijkt hij naar mij. 'Je hebt vast al kennisgemaakt met die complimenteuze Jood?'

Ik knik beleefd.

'Dit is Johannes,' zegt Alberto. 'Een reiziger uit Amsterdam. Hij is aan het trainen voor de Olympische Spelen.'

Rashid bestudeert mijn hardloopoutfit, fronst zijn wenkbrauwen. 'Ach ja, de Olympische Spelen,' mompelt hij.

'Onderdeel schoonspringen. En nu wil ik die jongen graag een kop koffie aanbieden, maar Sammy heeft alles opgemaakt.'

'Mijn gunst,' zegt Rashid. 'Als Sammy bij ons hoorde, zou hij niet bidden voor tweeënzeventig maagden, maar voor tweeënzeventig balen koffie.'

Don Alberto gniffelt. Rashid behoeft verder geen uitleg. 'Wacht daar op me,' zegt hij. 'Ik ga het voor je pakken.'

Even later zitten we opnieuw aan de eikenhouten tafel in het bijhuisje van de synagoge, maar nu met zijn drieën. Een moslim, een Jood en een halve Surinamer. Het begin van een slechte mop. Op de tafel staan drie koppen koffie. In twee ervan zit een scheutje rum. In de derde niet, dat wil zeggen: Don Alberto ontkent dat in alle toonaarden.

'Maar ik proef het toch!' zegt Rashid.

'Jouw smaakpupillen zijn verpest, makker. Het is geen rum. Het is

gewoon de smaak van het water hier, het komt door dat apparaat, ik zweer het je, Rashid!'

Als Rashid niet kijkt, knipoogt Don Alberto naar mij. Wat niet weet, wat niet deert, zolang je-weet-wel-wie het maar gelooft.

Ik vraag of het goed gaat, of zij hier naast elkaar kunnen leven en bidden, in vrede. Rashid kijkt me vol onbegrip aan.

'Natuurlijk in vrede. Hoe zou het anders moeten?'

'Geen idee,' zeg ik en ik schaam me voor mijn vraag.

Don Alberto neemt een flinke slok. 'Ze zouden ons eens naar het Midden-Oosten moeten sturen. Moet jij eens kijken hoe snel we dat zooitje daar hebben opgelost.'

'Wat is het geheim?' vraag ik.

'Parkeerplek,' zegt Don Alberto zonder blikken of blozen.

Ik kijk hem verward aan. Hij en Rashid lachen me uit, of toe.

'Als zij een grote feestdag hebben, mogen ze bij ons parkeren. En andersom ook. Dat schept een band,' zegt Rashid.

'Precies. Iedereen heeft het over een tweestatenoplossing, maar je moet gewoon beginnen met een broederlijk parkeerbeleid, noh.'

Ze gieren het uit: Don Alberto slaat op de tafel, volgens mij is Rashid al aangeschoten.

'Je moet een geloof hebben, als je in een land leeft. Dat is nu eenmaal zo,' zegt Rashid. 'Maar ik ben niet de hele dag de Koran aan het lezen, boy. Heb ik echt geen tijd voor. Misschien als ik dood ben. Tot die tijd is mijn geloof vooral dat je het een beetje gezellig moet maken. Ja toch?'

'In dat geval denk ik dat u zich in Nederland prima thuis zou voelen,' zeg ik.

Rashid schudt zijn hoofd.

'Holland? Brrrr!' Hij bibbert. 'Koud daar, boy! Met dat klimaat krijg je vanzelf een hekel aan iedereen.'

Hij lacht zijn hoge lach, Don Alberto lacht mee.

'Wat gaan jullie eigenlijk stemmen?' vraag ik.

Het valt abrupt stil. Ze kijken me verdwaasd aan.

'Zeg, Usain Bolt,' zegt Don Alberto. 'Zullen we het maar niet over politiek hebben? Het is net zo gezellig.'

'Jullie hebben helemaal gelijk. Een andere vraag: zou ik mijn moeder kunnen bellen? Ze zou me zo in Eco komen ophalen.'

Don Alberto en Rashid werpen me verbaasde blikken toe.

'Je moeder?' zegt Don Alberto. 'Hoe oud ben je?'

Wonny trekt rumoerig op. Don Alberto staat glunderend te zwaaien voor de ingang van het bijhuisje, zijn buik trots naar voren. Rashid zit nog binnen, leunend met zijn hoofd op de eikenhouten tafel, in diepe slaap.

Ik steek mijn duim op naar Don Alberto, mijn moeder zwaait vrolijk naar hem. Het is een wonder dat ik hun kennismakingsgesprek na vijf minuten heb weten af te kappen.

'Wat een schatje,' zegt ze. 'Als ik niet getrouwd was, wist ik het wel.'

'Je bent niet getrouwd,' zeg ik.

'Ik hou niet van trouwen nee, maar je vader en ik horen nu eenmaal bij elkaar. Dat bedoel ik.'

Ik graai in de plastic tas naast me, die ze voor me hebben meegenomen. Er zit een lelijk vest in en een lange linnen broek. De kleren van de overleden man van Wonny. Ze zijn iets te groot, maar ik wurm me erin, zo goed en kwaad als dat gaat op een achterbank. Mijn knalgroene hardloopschoenen zijn tot daar aan toe, ik wil me wel enigszins netjes kunnen vertonen op onze volgende bestemming.

Mijn moeder kijkt nog eens naar de moskee.

'Goed dat je dit gezien hebt, Johannes. Dit zie je alleen maar in Suriname. Het maakt ons allemaal geen snars uit wat je gelooft. En in het echt leven die mensen ook gewoon met elkaar. Wij zijn als the United States, weet je wel? *We are Americans!* Maar wij zijn dan geen Amerikanen. Wij zijn Surinamers!'

Ze zegt het trots. Wonny knikt instemmend. 'Juist, juist!'

'Als die Nederlandse moslims hier eens zouden komen kijken,' zegt mijn moeder, 'dan gingen ze zich misschien ook wat beter gedragen.'

Ik lach spottend.

'Wat is er?' vraagt mijn moeder.

'Zo ken ik je weer. Eerst over de verbroedering en dan toch weer een vleugje racisme.'

'Je klinkt als je vader. Ik ben geen racist!' zegt ze fel.

Ik schud mijn hoofd. 'Nee, maar je zegt soms wel dingen die de Blonde Mozart in Holland zeker zou goedkeuren.'

'Ik denk dat de Blonde Mozart deze moskee niet zou goedkeuren, hoor. Vier minaretten! Vier!' zegt mijn moeder.

'Wat zou hij er dan van zeggen?'

Mijn moeder draait zich om. 'Hij zou zeggen: die moskee afbreken en in plaats daarvan bouwen we een kapsalon voor mij.'

'Een kapsalon! Mi gudu, een kapsalon!' roept Wonny door haar gierende lach heen.

'Het is toch zo?' zegt mijn moeder met lachtranen in haar ogen. 'Een kapsalon voor hem alleen. Stop de islamisering, begin liever mijn haar te verven, noh?'

Onze lach moet zelfs buiten de auto goed te horen zijn. Ik moet denken aan wat mijn moeder vaak zegt: je kunt de mensen beter laten lachen om al de dingen die belachelijk zijn, dan er verbeten met ze over te vechten. Misschien heeft ze gelijk. Om deze opmerking over de kapsalon – dat weet ik heel zeker – zou de Blonde Mozart zelf ook kunnen lachen. Ik wens hem opeens naast ons, hier op de achterbank van de Isuzu. Geen beveiligers bij zich, gewoon hij, in een korte broek en een T-shirt, met ons mee, op stap door Paramaribo. We zouden hem trakteren op de beste pom en gadogado en hij zou iets kunnen voelen van de warmte hier. Ook hij zou hier nu hebben gezeten met de lachtranen over zijn wangen, domweg niet bestand tegen mijn moeder.

Zo godvergeten moe

In de weken nadat mijn moeder joggend op een begraafplaats was gevonden, liep ze nog drie keer weg van huis. Twee keer kwam ze na enkele uren zelf terug. Ze stapte het huis binnen alsof er niets aan de hand was.

'Ik mag toch zeker wel naar buiten? Of moeten we allemaal achter de vitrage zitten en naar dat domme schaatsen kijken? Nou bedankt!'

'Je bent gek,' zei mijn vader. 'Altijd al geweest.'

De keer daarna werd ze na een halve dag thuisgebracht door een vriendelijke vrouw die haar verward had aangetroffen bij de kinderboerderij.

Ik begon al bijna aan het weglopen te wennen. Omdat een kind nu eenmaal alles wat het meemaakt vrij snel gaat zien als iets normaals. Ik wist niet beter.

Van dokter Samba moest mijn moeder pillen slikken, maar die spoelde ze telkens door het toilet. Ik begreep het wel: ik zou ook geen pillen willen slikken, maar ik wilde ook niet dat mama bleef weglopen. Ze sprak me bovendien met steeds vreemdere namen aan.

'Dag Keerti,' zei ze op een dag, terwijl ze me glazig aankeek.

Ik keek verbaasd terug.

'Ik heet geen Keerti,' zei ik. 'Ik heet Johannes.'

'Goed, ik zal je Johannes noemen, als jij dat wilt, maar als je er klaar voor bent, noem ik je bij je eigen naam, Keerti.'

'Ik heet geen Keerti! Ik heet Johannes! Johannes, Johannes, Johannes!'

Ik riep het zo vaak en hard als ik kon, alsof ik haar daarmee tot bezinning kon brengen. Als ik gewoon wat harder zou schreeuwen, haar vast zou pakken en door elkaar zou schudden, dan zou ze vast begrijpen dat ze met dit vreemde gedrag moest ophouden.

'Doe normaal!' riep ik haar toe. 'Doe toch alsjeblieft normaal, mama!'

Ze lachte me uit. Mijn vader zei dat het binnenkort allemaal beter zou worden, maar dat had ik eerder gehoord. Te vaak gehoord. Bovendien begon hij zelf steeds meer te drinken. Wanneer hij me kwam ophalen van school, rook hij vaak naar drank, en als we thuiskwamen, zag ik een duizelingwekkende verzameling lege bierflesjes – altijd Hertog Jan – op de salontafel staan. Een asbak vol met peuken. Door de speakers klonk luide muziek, altijd The Doors, Erik Satie, Nina Simone of Herman van Veen. Ik begreep niet waarom soms de tune van Alfred Jodocus Kwak – 'Ik ben vandaag zo vrolijk' – door de kamer galmde terwijl mijn moeder als een zombie voor zich uit keek en mijn vader uit zijn flesjes dronk en tegen lege muren schreeuwde. Vreemde dingen, over mensen die ik niet kende. Moesjasji de Samoerai. Ene Gita. En Mantje. Vreemde namen. *Misschien wordt hij ook langzaam gek*, dacht ik. *Misschien heeft mama hem aangestoken.*

Toch was ik niet boos op hem. Ik zag zijn droevige, waterige ogen en hoe het wonderspul in dat bier hem naar een andere wereld voerde. Een wereld waarin de pijn geen pijn deed. En als hij na een dag of drie weer nuchter was, smeet hij de bierflesjes allemaal in een grote zak, die hij naar de glasbak sleurde. Hij maakte het hele huis schoon, schoner dan mevrouw Helderder uit *Pluk van de Petteflet* zou doen. Hij kookte koningsmalen, ontfermde zich over mijn moeder, over mij, liet me tekenfilms kijken en probeerde me duidelijk te maken dat de dokter snel een oplossing zou vinden voor mama's gedrag. Dan was hij weer precies de vader die ik zo goed kende, op wie ik onvoorwaardelijk kon bouwen. Het was moeilijk voor te stellen dat deze twee totaal verschillende soorten vaders in dezelfde persoon zaten opge-

sloten. Als ik op school zat, hoopte ik telkens dat ik de goede papa zou aantreffen op het schoolplein. Maar het werd steeds vaker degene die naar drank stonk.

Ik sloot me op in mijn kamer. Papa en mama waren de weg kwijt, zoveel was duidelijk, maar ik moest er beslist voor zorgen dat ik ze niet achternaging. Ik opende mijn spaarvarken. Daar zat twaalf gulden in. Misschien kon ik daar een dag van leven. Echt veel was het niet, dus vluchten was geen optie. Soms sloop ik dan maar de trap af, belde aan bij de oude dame op de begane grond, mevrouw De Boer. Zij kwam uit Friesland, sprak met een grappig accent, had een enorme postzegelverzameling en bovenal een koektrommel die ze alleen opendeed, nooit dicht. Als haar voordeur openzwaaide, glimlachte ze breed en trok ze me naar zich toe.

'Ach lieve Johannes, kom je de postzegels bekijken?'

Ik knikte. Ze liet me altijd binnen.

De vierde keer dat mijn moeder wegliep – ze was al een dag niet meer thuis geweest, de politie kon niets doen – kwam mijn vader, goddank nuchter, de kamer binnen.

'Pak je tas in, we gaan een tijdje ergens anders slapen.'

'Waarom?' vroeg ik.

'Dat is beter voor ons allemaal. Je moeder is gek, we moeten aan onszelf denken.'

Hij vertelde niet waar we heen gingen. We namen de bus naar het station. Ik kreeg een patatje in de stationsrestauratie en hield in ruil daarvoor op met vragen stellen. Dat wil zeggen: ik stelde ze alleen nog maar in mijn hoofd. Waar gingen we naartoe? Waarom hoefde ik niet naar school op deze doordeweekse dag? Vanuit de rijdende trein keek ik naar buiten. Wanneer we langs spoorbomen raasden, zocht ik naar mensen die erbij stonden te zwaaien, maar er stond niemand.

We liepen door een stad waarvan ik de naam en contouren niet meer weet. Ik voelde al de hele weg een knoop in mijn maag groeien.

Toen we een wildvreemd ouder stel passeerden, bleef ik staan. Mijn vader keek verbaasd achterom. Het stel boog zich over me heen.

'Dag knul,' zei de dame.

'Dag jongeman,' zei de man.

'Hoi,' zei ik. 'Mijn moeder is gek geworden. Ze loopt steeds weg van huis. We weten niet waar ze is, maar nu lopen papa en ik even hier. We moeten aan onszelf denken, begrijpt u? Ik ben zo bang!'

Opeens biggelden de tranen over mijn wangen. De man en de vrouw keken me liefdevol aan.

'Ach, jochie toch,' zeiden ze.

Daarna wierpen ze allebei tegelijk een afkeurende blik op mijn vader. De dame kneep haar ogen fijn en zei: 'Een kind moet een veilige omgeving hebben, dat weet u toch wel?'

Mijn vader hief zijn grote neus in de lucht. 'Waar bemoeit u zich mee, mevrouw?' zei hij. 'Wat weet u van mij? Van ons? Helemaal niets! Het is al erg genoeg. Kom Johannes, we gaan!'

Hij pakte mijn hand stevig vast en trok me achter zich aan, weg van het stel. Ik keek nog even achterom en zwaaide naar ze. Het echtpaar glimlachte naar me, maar hun ogen stonden verdrietig. Langzaam raakte het zoete parfum van de dame buiten bereik. Ik wilde de hand van mijn vader loslaten en naar haar toe rennen, zodat ik mijn hoofd op haar schouder kon leggen. Maar ik durfde niet.

We kwamen aan in een tehuis, of verzorgingshuis, of een opvang, ik weet niet precies hoe die plek heette of waarom we er waren. We hingen niet stil in de tijd, de tijd boog niet met ons mee, die verstreek gewoon, willekeurig, vluchtig, schokkend, in flarden. Dat is ook wat er over is gebleven: flarden. We sliepen in een paar van die huizen, met andere dwalenden, mensen die, zo vermoedde ik, ook even niet thuis wilden zijn. In muffe kamers, op bedden met dekens die tegen je huid prikten, met kussens die wel van steen leken. Ik herinner me de forse dame die me de eerste avond aankeek en vroeg wat ik wilde eten. Ik zei dat ik patat wilde.

'Je bedoelt friet,' zei ze. 'Dat hebben we hier niet.'

Een halfuur later lag er wel een berg gebakken aardappels op mijn bord met meer mayonaise dan ik ooit had gezien. Ze moet hebben gedacht dat ik het nodig had en dat was ook zo. Ik herinner me de zwijgende mensen die verdrietig uit hun ogen keken, gezichten als maanlandschappen, ze zaten aan een eettafel, met groentesoep, ik ruik de geur van een bejaardentehuis. Telkens, na een dag of twee, vertrokken we weer van zo'n plek. Dan liep ik met mijn vader door steden waarvan ik de naam ook ben vergeten. Hij zei weinig, belde soms iemand op, een familielid. Maar zijn familie was niet zoals mijn Surinaamse familie. De Fretzen stonden niet dag en nacht voor elkaar klaar. Ze zaten er niet op te wachten dat wij bij ze langskwamen, ze zouden ons niet met open armen ontvangen, zeiden ze, want het kwam niet zo goed uit. En dus bleven we bij ze vandaan. Ik wilde weer naar school en vroeg me af waar mijn moeder nu zou zijn. Had ze zich gemeld bij dokter Samba, om in het gekkenhuis gestopt te worden? Of zwierf ze nog altijd door de straten van Dordrecht? Ik wist het niet.

Toen we na een aantal van die omzwervingen naar huis terugkeerden, zat mijn moeder in de woonkamer. Ze leek meer op een geest van mama dan op mama zelf. Haar ogen leken wel hol, haar haren schoten alle kanten op, als die van Professor Fetze Alsvanouds uit *Het Klokhuis*. Ze keek niet op toen we binnenkwamen. Instinctief voelde ik dat ik in de deuropening moest blijven staan.

'Virgien!' riep mijn vader. 'Virgien!'

Ze knipperde met haar ogen, keek op en zei: 'Jan, je moet me helpen. Ik ben zo moe. Ik ben zo godvergeten moe.'

Bonnie

'Gearriveerd!' zegt mijn moeder plechtig.

Wonny parkeert de auto langs de stoep.

'Zo,' zegt mijn moeder streng. 'Jullie kunnen uitstappen.'

Ze is de toergids. Het is nu de bedoeling goed naar haar te luisteren, zij heeft dit bezoek waarschijnlijk al tientallen malen in haar hoofd afgespeeld. Er mag niet van haar zorgvuldige plan worden afgeweken.

Ik stap uit, kijk om me heen. Mijn pupillen groeien. Na al die verhalen sta ik dan toch eindelijk in de Daniel Coutinhostraat. Het is rustig, windstil. Geen mens te zien. Van even verderop klinkt het geluid van een handzaag. Mijn oog valt op een naambordje, geel met zwarte letters. DANIEL COUTINHOSTRAAT. Een straat als op een Instagramfoto: alle kleuren, die van dit bordje maar ook die van de huizen, de daken, de veranda's, de auto's, knallen eruit. #nofilter.

Mijn moeder doet haar zonnebril af, soepel en gracieus als Pam Greer en kijkt om zich heen: de koningin inspecteert in welke staat haar oude buurt verkeert. Wonny klapt haar portier dicht en komt naast mijn moeder staan.

'Het is een goede straat,' zegt Wonny.

'Natuurlijk is het een goede straat,' zegt mijn moeder. 'Mijn ouders zouden nooit in een slechte straat gaan wonen.'

'Ik bedoel dat het nog *altijd* een goede straat is.'

'Ach zo,' zegt mijn moeder. 'Ja... Mijn gunst, ze hebben de klok hier uitgezet.' Ze zet een paar passen naar voren. Dan draait ze zich om.

'Ik ben wat vergeten!' zegt ze.

Ze loopt terug naar de auto, doet het portier open en pakt een rugzakje onder haar stoel vandaan. Ze klapt het portier weer dicht, doet het rugzakje om en kijkt me ondeugend aan. Haast betrapt. Ze giechelt.

'Wat is er?' vraag ik.

'Niks.'

Wonny grinnikt. Mijn moeder sloft opnieuw de straat op. Ik weet niet of ik dichterbij moet komen of juist afstand moet houden. Daarom kijk ik naar Wonny: die blijft op haar plek staan, dus maak ik ook pas op de plaats en laat mijn moeder even lanterfanten. Van een afstand bekijk ik hoe ze door de straat drentelt: ze zet iedere pas voorzichtig, alsof ze elk stukje grond onder haar voeten goed wil voelen. Haar armen bungelen een beetje langs haar lijf. Ze tuurt naar de huizen, de lucht. Af en toe knikt ze instemmend.

'Kom, Johannes, het is die kant op.'

Ze wijst naar een huis aan het einde van de straat en begint kordaat te lopen. Wonny en ik volgen haar zwijgend. Het huis komt dichterbij. De gedachten hopen zich op, maar ik wil helemaal niet nadenken over hoe ik me voel nu ik hier loop. Ik wil het voelen. Ik wil hier zijn. Ik probeer de denkbeeldige helikopter van waaruit ik mezelf altijd bekijk neer te schieten. Zonder succes. *Je loopt nu naar het huis van je opa en oma, wat een bijzondere gebeurtenis.*

'Welkom!' zegt mijn moeder.

Ze zwaait haar arm naar het tuinpad open. Toergids Virginia wijst naar het historische pand. Daar staat het: gebroken wit, van hout, een trap aan de zijkant, en natuurlijk leunt het op rode palen.

'Zie je: de stelten!' zegt mijn moeder. 'Of eigenlijk zeggen we hier een huis op neuten.'

We kijken elkaar aan. Er zit een grijs krulletje voor haar ogen. 'Ach god,' verzucht ze.

Tegen het huis aan staan een paar ladders. Onder het afdak, bij

de voordeur, staat een jongeman een stuk hout te bewerken met een handzaag. Hij is ongeveer even oud als ik.

'Dag jongeman.' zegt mijn moeder.

Ik wil hem netjes vragen of we door het hekje naar binnen mogen lopen, maar mijn moeder wacht niet af en Wonny evenmin. Ze lopen het pad op. De jongen houdt op met zagen en kijkt ons vertwijfeld aan door zijn brilglazen.

'Dames... Kerel...'

'U woont hier?' vraagt mijn moeder.

De jongen knikt, legt de zaag weg en vouwt zijn handen beleefd in elkaar.

'Toch wel, mevrouw. Dat wil zeggen: het huis is van mijn ouders. Moet ik ze voor u roepen?'

Mijn moeder wil antwoorden, maar Wonny is haar voor: 'Dit is Virginia Brouwn, boy,' zegt ze, op een toon die suggereert dat mijn moeder werkelijk een filmster is.

'Correct,' zegt mijn moeder. 'Dat ben ik.'

De jongen bekijkt ons alle drie goed, fronst zijn wenkbrauwen. Dan verschijnt er opeens een grote glimlach op zijn gezicht, er gaat een lampje branden.

'O, Brouwn!' zegt hij opgewekt. 'U bent familie van de Brouwns. Ja, die hebben hier gewoond.' De jongen wijst op een huis aan de overkant. 'Daar woont meneer Landvreugd. Hij heeft het nog weleens over de Brouwns. Het is wel lang geleden hoor...'

'Ik ben hier opgegroeid. Ik was de jongste,' zegt mijn moeder zacht.

Ze wijst naar mij.

'Mijn zoon. Het is zijn eerste keer in Suriname. Ik wil hem laten zien waar hij vandaan komt.'

De jongen zet zijn bril wat rechter op zijn neus, knikt begripvol en kijkt dan naar mij. 'Welkom in Su, *brada*!' zegt hij.

Het gelach heeft ook binnen de aandacht getrokken. Een man en een vrouw stappen naar buiten. De ouders van de jongen. Ik schat ze

midden veertig en besef meteen dat de jongen helemaal niet even oud is als ik, maar zeker een jaar of negen jonger.

'Komen jullie wat verkopen?' vraagt de man. Het klinkt niet eens onvriendelijk.

'Dit is Virginia Brouwn,' zegt Wonny opnieuw, stoïcijns, haar armen over elkaar.

Mijn moeder wil losbarsten in een spraakwaterval, begint opnieuw uit te leggen wie we zijn, maar het stel is al ontdooid bij het horen van de naam Brouwn. Ze kennen de familie, vertellen ze. Dat wil zeggen: ze kennen de verhalen over dat gezin van die creool, een schrijvende leraar Nederlands, met zijn half-Chinese vrouw en hun reuzengezin. Ze hebben het huis tien jaar geleden gekocht van de vorige eigenaar en die had het jaren daarvoor op zijn beurt weer van de Brouwns gekocht. Zodoende hebben ze die tori's meegekregen. Zo zijn er nog meer nazaten en opvolgers in de straat, die genoeg weten over de familie die hier ooit woonde.

'De mensen kennen jullie nog,' zegt de vader van het gezin enthousiast. We mogen rondlopen zolang we willen, zegt hij. Ook in de tuin ja, zegt de vrouw. Als we wat willen drinken, dan moeten we maar een gil geven. Ze hebben orgeade, de mierzoete limonadesiroop die ik vroeger altijd van mijn oma kreeg. We mogen ook binnen kijken, maar: ze hebben de binnenkant wel volledig gestript en verbouwd, dus er zal weinig meer hetzelfde zijn. Daarop haalt mijn moeder haar schouders op en zegt: 'Heel goed van jullie. Je moet niet in andermans ziel rond blijven dolen. Maar in dat geval laat ik mijn zoon vooral de buitenkant zien. Hier is alles nog bijna hetzelfde. Ik wil mijn eigen herinnering graag behouden, ziet u?'

Ik begin alvast een rondje om het huis te lopen en hoor ze praten over buren die hier niet meer wonen omdat ze weg zijn of dood, en natuurlijk proberen ze ook driftig te achterhalen wie hun gezamenlijke kennissen zijn. Een kleine moeite, zo blijkt maar weer: Surinamers hebben geen sociale media nodig om verbanden in hun netwerk te

vinden. Ze zeggen dat je de hele wereld kent via zeven handdrukken, maar als je een Surinamer kent, kun je er zes overslaan.

Ik ga op de trap zitten. Mijn hoofd is nu weer stil. Ik kijk achterom naar de stelten en dan omhoog naar het huis dat erop leunt. Het is nog kleiner dan ik dacht. Hoe is het mogelijk om hier met elf kinderen te wonen?

'Dit is de beroemde trap.' Mijn moeder is ongemerkt naast me komen staan.

'De beroemde trap?'

'De trap waarop ik naar boven liep. Naar beneden liep. De trap waarop ik zat. De trap waar ik 's avonds laat vanaf sloop, naar buiten, op de brommer, naar de steiger van Torarica. De trap waarop ik negentien ben geworden.'

Ze komt naast me zitten.

'Ik was anderhalf toen we hier kwamen wonen, weet je dat? Mijn vader heeft het zelf gebouwd. Het was prefab, *you know*, een bouwpakket. Een soort IKEA. Maar dan van beter materiaal. Dat zie je, dat heeft opa Miel goed gedaan, toch? Het staat er nog goed bij!'

Om de hoek hoor ik Wonny tegen de eigenaren praten: 'Juist ja, maar Evy is weer een vriendin van mijn vriendin Marscha, dus dan kent u zeker ook Derk Son-o-Wesi, is het niet?'

Mijn moeder gniffelt. 'Ik dacht echt dat alle Surinamers in Nederland waren,' zegt ze. 'Maar het blijkt dat er hier ook nog heel wat zijn.'

Ze beweegt iets dichter naar me toe en fluistert dan geheimzinnig: 'Kom, loop met je moeder mee.' Nog voor ik iets kan zeggen is ze opgestaan en loopt ze via de zijkant naar de achtertuin. Ik ga haar achterna, passeer twee tuinkabouters en een kooi met een knalgele parkiet die me aankijkt. Ik knik naar hem.

De achtertuin bestaat uit aarde. Onbewerkt, ruw, her en der bedekt met wat plukjes gras. Tussen de twee schuttingen hangt een waslijn, met wasknijpers in allerlei kleuren. Tegen een muurtje leunt een kindercrossfietsje. Mijn moeder staat in het midden. Ze kijkt omhoog. Vanaf het dak klinkt getimmer.

'Dag meneer. *Wrokko switi!*' roept mijn moeder de werkman toe.

'Dank u wel,' zegt de man en hij loopt naar de voorkant van het dak, uit zicht.

'Wat betekent wrokko switi?' vraag ik.

'Wrokko komt van *to work*. Negerengels, maar nooit zo noemen hoor. Wrokko switi betekent: werk lekker... Zoiets als: ik wens je een fijne arbeid.'

Ik knik en kom naast haar staan. 'Is alles hier ook nog hetzelfde?' vraag ik.

Ze wijst naar de hoek. 'Niet helemaal. *Daar* stond een boompje. We hadden er een hangmat onder gezet. Daar lag ik altijd die *Suske en Wiske*'s te lezen... Onder de paramariboom, weet je wel?'

Ze kijkt me verlegen aan. Ik kijk weg, durf het niet te vragen, maar moet het toch doen.

'De paramariboom is van mij toch?' zeg ik weifelend. 'Mama komt uit de paramariboom. Een boom aan de andere kant van de zee en...'

Ze onderbreekt me: '... en in die boom groeien zwarte mensen zoals mama en Ruud Gullit!' Ze lacht. Ik voel mijn wangen rood worden.

'Ja schat, ik weet het nog. Je hebt altijd een levendige fantasie gehad en je hebt gelijk. Het is jouw zin, maar... Ik heb hem van je geleend. *Abun!* En nu: goed opletten, Johannes.'

Ze loopt naar de plek waar ooit haar paramariboompje stond. Ze kijkt nog even goed naar het dak. De werkman is niet te zien. Vanuit de voortuin klinkt nog altijd het geanimeerde gesprek tussen Wonny en de huisbewoners.

'Oké,' zegt mijn moeder, alsof ze zichzelf moed inspreekt.

Ze doet het rugzakje af.

'Kom!' fluistert ze.

Ik loop naar haar toe. Ze maakt het rugzakje open, haalt er een schepje uit. Ik hurk naast haar. 'Hou het voor me vast,' zegt ze.

Ik neem het schepje aan. Ze haalt nog iets uit de rugzak: een klein houten kistje. Ze houdt het vast alsof het een kostbare schat is. Ze

kijkt me glunderend aan, schuift de deksel van het kistje. Ik kijk erin. Een keutel. Of nee, een verschrompelde garnaal, of nee, iets wat is verhard, versteend of in gips gegoten. Huidkleurig is het, roodbruin. Ik heb geen idee waar ik naar kijk.

'Schat,' zegt mijn moeder. 'Mag ik je voorstellen aan je navelstreng. Nou ja: aan een heel klein overblijfsel ervan.'

Mijn lijf begint te tintelen, ik weet niet of het een aangenaam gevoel is of niet, maar gelukkig is er geen tijd om daarover na te denken. Ik begrijp opeens wat we hier aan het doen zijn.

'Begin voor me te graven,' zegt mijn moeder.

Ik heb geen woorden meer paraat en steek het schepje in de grond op de plek waar ze naar wijst. Het schepje is harder en scherper dan het eruitziet en dus ploeg ik er makkelijk mee door de aarde. Een paar flinke halen en er is meer dan genoeg ruimte gemaakt om het kistje in kwijt te kunnen. Ik kijk nog even achterom, maar er is niemand. Mijn moeder legt haar hand op mijn schouder. Zodra ze me aanraakt, voel ik alle zenuwen uit mijn lijf vloeien. Ik kijk opzij.

'Ik heb de zuster na je geboorte gevraagd het voor me in te pakken. Je vader vond het vies, onhygiënisch. "Gooi die troep toch weg, Virgien!" zei hij, maar ik heb het bewaard. Negentwintig jaar.' Ze knijpt in mijn schouder. 'Wil je jezelf begraven?' zegt ze en ze giechelt meteen ondeugend.

'Nee mama. Aan jou de eer,' zeg ik.

Ze knikt dankbaar en kijkt naar het gat in de grond. Opeens een enal concentratie. Ze legt het doosje in de holte van de aarde. Ze strijkt er nog even overheen met haar vingers.

'Dag navel van Johannes,' zegt ze. 'Mogen de wormen je niet vinden.'

Dan pakt ze het schepje uit mijn hand en begint de aarde terug te scheppen. Ik kijk naar haar gezicht. Ze gaat volkomen op in wat ze doet. Dan drukt ze het laatste beetje aarde aan, zodat de grond weer egaal is. Er is nauwelijks meer iets te zien van onze illegale begrafenis. Ze kijkt me aan.

'Weet je wat ik voor je wilde zingen?'

Ik schud mijn hoofd.

'Bonnie kom je buiten spelen,' zegt ze, zo teder, alsof ze veertien is. Ze zet een plechtige blik op, alsof we niet gehurkt in de achtertuin van haar ouderlijk huis zitten, maar op het hoofdpodium van Carré zijn beland. Dan zet ze zacht zingend in:

'De straat waar ik woonde als kind,
is er iemand die ik nu nog vind.
Weemoedig kijk ik om me heen,
ik ben er bekend maar alleen.'

Ze humt even door, draaiende ogen, ze is de tekst kwijt, maar ze laat zich niet van haar stuk brengen.

'Lalala... Om de hoek bij oma op het plein,
Daar hoef ik nu niet meer te zijn.
Verloren wandel ik door
en een echo klinkt na in mijn oor.'

Ze is luider gaan zingen. Wat heeft ze eigenlijk een mooie stem: zuiver, bedekt met speldenprikjes.

'Bonnie, Bonnie,
Bonnie kom je buiten spelen,
Bonnie kom je gauw op straat,
Bonnie ik heb kauwgom om te delen,
Bonny heb je echt een pop die praat.
Die herinnering die raak je niet kwijt,
Waar issie gebleven die tij-ijd.
Bonnie... Bonnie...'

Ze stopt met zingen. Ik hoor alleen nog het geluid van een hamer op een spijker, de stem van Wonny en de heer des huizes, van even verderop.

Mijn moeder zoekt in mijn ogen naar een reactie, naar een blik die zegt dat alles goed is. Het verleden vergeven. Vergeten. Ik wil zoveel vragen, vertellen, maar durf niet. Hoe stel ik haar gerust, zeg ik dat het goed is? Ik zie de blik in haar ogen: zonder enig schild en tegelijkertijd aftastend, bang dat ik de deur dichtgooi. Ik zou haar willen vastpakken, gewoon iets simpels zeggen. Maar ik kan het niet. Nog niet. Mijn moeder, die altijd zo moeiteloos door elk pantser heen breekt, botst hier tegen een muur, die maar heel langzaam, beetje bij beetje, afbrokkelt. Ze zal geduld moeten hebben.

Ze glimlacht. 'Dat was het,' zegt ze verlegen. 'Ik kan het wel herhalen, maar het blijft hetzelfde liedje.'

Mensen met ander bloed

Rotitent Krisje ziet er vanbuiten uit als een soort voetbalkantine. Binnen is het niet anders: fel tl-licht, plastic tafeltjes en stoeltjes.

'Geen paniek,' zegt Jaantje wanneer ze mijn argwanende blik ziet, 'je bent toch ook weleens in Italië geweest?'

Ik knik.

'Dan weet je toch: hoe lelijker de plek, hoe beter het eten.'

Dat er nauwelijks mensen zijn, zal vast niet komen door de kwaliteit van de roti. We zijn gewoon wat laat. Of vroeg. Hoe laat eten Surinamers eigenlijk? Volgens mij de hele dag door.

Het meisje aan de balie kijkt ons verveeld aan. 'Zegt u het maar.'

We bestellen twee roti's, eentje met kip voor mij en eentje met tempé voor Jaantje. Voor beiden kousenband en een rode soft.

'De kousenband is op,' zegt het meisje.

Ik wacht tot ze een vervangende groente noemt, maar ze zegt niets meer. Ze kijkt me ongeduldig aan.

'Zonder kousenband is ook goed,' zegt Jaantje.

Het meisje knikt, glimlacht voor het eerst en zegt: 'Abun. U gaat het lekker vinden hóór.'

Even later zitten we te eten aan een soort campingtafeltje. Dit is goede roti, wat zeg ik: dit is de beste roti van alle roti's die ik tot nu in mijn leven heb gegeten en dat zegt veel, want het waren er heel wat. Niet eens zozeer thuis. Mijn moeder kookte alleen Surinaams wan-

neer we bezoek kregen. We kregen bijna nooit bezoek. Op alle andere dagen maakte mijn vader Hollandse pot. Aardappelen. Groenten. Vlees.

'Wat past de Hollandse keuken toch goed bij dit land: fantasieloos!' zei mijn moeder dan.

'Begin je weer, Virgien,' zei mijn vader. 'Kook jij dan een keer. Maar ja, dat kan je niet.'

'Ik kan het wel, ik heb er gewoon geen zin in.'

'Het is niet te vreten wat je maakt.'

'Het heeft pit, daar kan jij niet tegen.'

'Ben jij die voedselvergiftiging vergeten bij die laatste bami van jou? Zelfs je eigen zus heeft een week buikgriep gehad. Ik zou maar even dimmen. Met dit eten is niets mis, toch Johannes?'

Ik prakte een aardappel, knikte en zei: 'Prima eten! Ik houd van Hollands eten!' Gelukkig heb ik de schade wat betreft de Surinaamse keuken later ruimschoots ingehaald, bij ooms, tantes en toen ik ging studeren ook bij de betere eethuisjes van Amsterdam.

'Wat is de eerste roti die je ooit hebt gegeten?' vraag ik aan Jaantje.

'Dat durf ik niet te zeggen.'

'Zeg het toch maar.'

'Oké, maar je gaat me uitlachen.'

'Ik beloof dat ik je niet zal uitlachen.'

Haar wangen worden een beetje rood. Ze kijkt naar haar bord, pakt haar vork en zegt dan: 'In mijn studentenhuis: Knorr Wereldgerechten Roti.'

Ik proest het uit. 'Sorry?'

'Ik zei al dat je me ging uitlachen.'

'Wereldgerechten Roti is een misdaad tegen de mensheid. De bedenker ervan zouden ze moeten berechten in het Haags Tribunaal.'

'Ik ben het met je eens. Zeker nu ik dit proef.'

'Weet je wat ik gehoord heb? Er schijnt hier een roti-drive-inn te zijn.'

'Dat meen je niet?'

'Van Roopram, geloof ik, een keten. Een ROTI-DRIVE-INN! Dit land. Ik overweeg een Surinaams paspoort aan te vragen.'

We lopen terug naar het hotel, spelen een spelletje.

Ik: 'Backpacken of vakantie?'

Zij: 'Vakantie, backpacken is overschat.'

Ik biecht haar op dat ik haar in het vliegtuig nog voor een typisch backpackmeisje had aangezien. Ze reageert beledigd en zegt dat ze backpacken een decadente ziekte vindt: 'Voor innerlijke revolutie hoef je de deur niet uit.'

Ik: 'The Beatles of The Stones?'

Zij: 'The Doors.'

Ik: 'Ochtendmens of avondmens?'

Zij: 'Ochtendmens.'

Zij: 'Obama of Mandela?'

Ik: 'Moeilijk. Obama toch. Ik moet "Mandela" zeggen, maar dan zou ik liegen.'

Ik: 'Youp of Freek?'

Zij: 'Hans Teeuwen!'

Ik: 'Zo werken de regels van dit spel niet.'

Zij: 'Dan ken ik het anders dan jij.'

Ik: 'Dan ken je het verkeerd.'

Ze negeert me.

'Boudewijn de Groot of Ramses Shaffy?' vraagt ze.

Ik: 'Ook moeilijk. Maar toch Shaffy.'

Zij: 'Mooi.'

We staan inmiddels op de binnenplaats van Eco Resort. Opeens toch een beetje ongemakkelijk. Ik wil haar wel zoenen, maar geloof niet dat dit het moment is. Of wel. Of niet. In elk geval denk ik er te veel over na en dat is nooit een goed teken.

We zwijgen. We weten allebei niet meer wat we moeten zeggen. De

stilte duurt hooguit een seconde of vijf, maar dat lijkt een kleine eeuwigheid. Ik doorbreek hem.

'Weet je waar ik net aan moest denken? Een anekdote uit Shaffy's biografie. Het is de jaren vijftig, Shaffy is ergens op een of andere chique receptie in Den Haag. Alleen maar nette mensen. Daar danst hij met Shireen Strooker, een actrice. Ze dansen uitbundig, vallen op de grond. Iedereen kijken. Zij lachen. Hij houdt zijn gezicht bij dat van haar en zegt: "Nederland wacht op mensen zoals jij en ik. Met ander bloed."'

Mijn hartslag piekt. Of valt stil. Ik weet het niet. Ik kijk verlegen naar Jaantje. 'Goed,' zeg ik, 'ik denk dat ik maar eens moet g...'

Ze doet het gewoon zelf, ze duwt haar lippen op de mijne, ongeduldig, zacht, ruw, alles tegelijk. Mijn handen omklemmen haar gezicht, zacht genoeg, hard genoeg. Ze slaat haar armen om mijn middel, trekt me dichter naar zich toe. Hoelang het duurt weet ik niet, dit spel van lippen en tongen, met gesloten ogen, eerst nog aftastend, daarna innig, zonder enige schaamte. We zoenen op Surinaamse tijd: hij buigt met ons mee.

Wanneer ik mijn ogen weer opendoe, kijken we elkaar aan met de reddeloze openheid van twee mensen die nu al, na één zoen, volledig van elkaar afhankelijk zijn geworden. Ik weet niet wat ik moet zeggen, maar voel wel dat wij ieder naar onze eigen kamer gaan. Het hoeft niet allemaal tegelijk.

'Slaap lekker, Johannes,' zegt ze en ze glimlacht.

Ik speel onhandig met mijn handen en zeg: 'Jij ook. Ochtendmens.'

Dag 5

Naar Commewijne

'U moet de boot in Leonsberg halen, toch meneer?' zegt de receptioniste van Eco.

Ik knik. Ze heeft me net verteld dat ik ook vandaag niet naar Hotel Torarica kan worden overgeplaatst. Ik heb haar weer gezegd dat het niet uitmaakt. Overmorgen ga ik al terug naar Nederland, wat heeft het nog voor zin, het is hier prima, we kunnen het beter zo laten.

Nu probeert ze een taxi voor me te bellen naar Leonsberg, naar de kade waar straks het bootje vertrekt dat me naar Commewijne zal brengen.

Het is pas halfzeven. Vandaag geen ontbijt. Terwijl de receptioniste de ene na de andere taxichauffeur vergeefs probeert wakker te bellen, ga ik op een bankje buiten zitten. Ik zet de Nokia aan. Het gepiep van binnenkomende berichten klinkt al vertrouwd.

'GOEDEMORGEN! WONNY ZET ME AF BIJ DE BOOT! JE MOET ZORGEN DAT JE OP TIJD KOMT ANDERS GA IK ZONDER JOU! HA! GEINTJE! IK GA NIET ZONDER JOU! IK GA NIET IN MIJN EENTJE IN EEN BOOT! IK BEN NIET GEK! HA! OOK GEINTJE! BEGIN JE TE HAASTEN! TOT ZO! X! MAMA!'

'Johannes, vergeet je niet dat mama af en toe even moet slapen tussen de middag? Anders wordt ze zo moe en gaat ze zich vreemd gedragen. Dan zit jij met de gebakken peren. Hier is het heerlijk rustig. Sterkte daar! Jan.'

Hij gaat het niet lang meer uithouden zonder mijn moeder, zoveel is duidelijk.

'Johannes, kan ik morgen bij je toespraak in Torarica zijn? En wat is de dresscode? Ik kom graag in stijl. Brasa, tante Enilda.'

Dresscode? Goede vraag. Ik heb zelf ook niet echt iets chics in mijn koffers zitten, niets chiquers dan eerder deze week bij de brunch in elk geval.

De receptioniste komt naar buiten.

'Meneer, ik heb iemand gevonden. Hij rekent wel dubbel tarief, want hij heeft nachtdienst gehad. Hij gaat over tien minuten hier zijn.'

Ik sla het portier van de taxi dicht. Weer heeft de chauffeur me aangeboden hier te blijven wachten. Hij moet slapen. Ik hoef er niet voor betalen. Ik loop naar de kade.

'Je bent op tijd, mi gudu, wat is er in je gevaren?' Mijn moeder kijkt verbaasd op vanaf een houten bankje.

'Dat kan ik beter aan jou vragen, jij bent zelfs te vroeg.'

Ik bestudeer haar gezicht. Ze maakt inderdaad een behoorlijk uitgeslapen indruk. Glanzende huid, ogen die al wijd openstaan. Ze gloeit. Het lijkt alsof ze hier elke dag twee koppen groter wordt. Ze draagt alweer een nieuwe outfit: hoeveel kleuren kan een mens in één koffer stoppen?

Ik kijk naar de grond: een schaduw, een uitgerekt silhouet van haar vilten hoedje. Verderop staat een kooi met een knalgele parkiet midden op de straat.

'Van wie zou die vogel zijn?'

Mijn moeder kijkt er afkeurend naar. 'Geen idee. In elk geval van een kaolo! Je doet een vogel niet in een kooi, dat is barbaars.'

Ze schrikt van haar eigen felheid, knippert met haar ogen. Ik weet niet wat ik moet zeggen. Gelukkig tovert ze al snel een grote glimlach op haar gezicht. Ze wijst naar de kleine bootjes aan het einde van de steiger.

'Kijk, de bootjes hebben ook een hoed.'

Ze heeft gelijk, dat wil zeggen: de bootjes hebben een dak. Ze zien er van een afstand veilig uit, in redelijk goede staat. Alsof ze in elk geval vandaag nog niet zullen zinken. Misschien morgen. Mijn moeder geeft me een brasa. Ze heeft een nieuw parfum op, dat ruikt naar lentebloesem en tegelijkertijd naar een rockconcert. Ik druk haar tegen me aan, stevig, als om te laten weten dat ik dat gisteren al zo graag had willen doen. Wanneer ik haar loslaat, kijkt ze me verlegen aan. 'Mijn gunst, je lijkt op je vader!'

'Is dat zo?'

'Maar je hebt een verfijndere neus. Geen Duitse. Die gok van Jan is je bespaard gebleven, dankzij mijn genen.'

We moeten allebei lachen.

'Je hebt de neus van je opa. Miel zei altijd: ik ben een neger, maar wel een knappe neger.' Ze kijkt me ernstig aan. 'Hij was een trotse zwarte man.'

Ze staat op. 'Kom, straks vertrekt hij nog, de boot.'

We lopen tot het begin van de steiger. Ze vertelt hoe fijn het is dat de lunch bij het boottochtje zit inbegrepen, omdat Mildred niet kan koken. Dan houdt mijn moeder stil. Ze pakt mijn arm vast.

'Schat, als ik uit de boot val, dan moet je me redden. Ik kan niet goed zwemmen!'

'Ze hebben reddingsvesten.'

'Dat zal wel, maar je moeder blijft niet drijven. Beloof je me dat je me redt?'

'Ik beloof het.'

'Abun.'

Ze haalt diep adem en loopt de steiger op. Bij elke stap die we zetten klinkt het gekraak van afgeleefd hout onder onze voeten. Onder ons dobbert troep in troebel water, een rat ter grootte van een labradorpup snelt eroverheen. Ik kijk gauw weg. Aan het einde van de steiger staat de schipper bij zijn sloep. De andere bootjes zijn onbemand. De

man kauwt ergens op, draagt een rieten hoed. Hij staat stiller dan een standbeeld.

'Goddank, een Javaan,' zegt mijn moeder. 'Ik word rustig van Javaanse mensen. Ze zijn zo kalm, ze laten de hysterie over aan de Hindoestanen.'

De schipper hoort het vast, maar dat maakt mijn moeder niets uit. 'De heer en mevrouw Brouwn?' vraagt de man.

Hij is klein van stuk, maar oogt van staal.

'Ik heet Brouwn. Hij heet Fretz. Hij heeft de naam van zijn vader. Niet dat ik van zijn vader ben gescheiden, hoor. Ik ben gewoon nooit getrouwd geweest. Ik vind trouwen nogal burgerlijk. Bent u getrouwd, meneer?'

De Javaan geeft eerst geen kik en produceert dan een geluidloze lach: zijn gezicht schokt, zijn ogen puilen uit de kassen, een gebit als een slagveld komt bloot te liggen: de tanden bruin, wit, geel, ze staan schots en scheef, er ontbreken wat exemplaren.

'Ik ben getrouwd, ja mevrouw. Zeer gelukkig ook nog.' Hij slist een beetje. Mijn moeder haalt haar schouders op.

'Iedereen moet doen waar hij goed in is. Ik hoop dat u net zo goed bent in varen als in trouwen.'

De man knikt, bestudeert mijn moeder. Ik geloof dat hij haar wel mag, al kijkt hij daarna even naar mij, onderzoekend. Alsof hij zeker wil weten dat ik in staat zal zijn om deze vrouw in toom te houden, mocht dat nodig blijken.

'Mijn naam is Lendy,' zegt hij.

Lendy. De naam van een vijfde Beatle. George, Paul, John, Ringo en Lendy.

'Begin in te stappen, hoor,' zegt hij en hij stapt in.

Ik volg hem en blijf bij het trapje staan.

'Je hoeft niet bang te zijn, mama,' zeg ik.

Mijn moeder slaat eerst een gebedje en pakt dan mijn hand vast. Ze knijpt erin, ik begeleid haar rustig de boot in. Aan weerszijden van

de sloep zijn houten bankjes. We gaan tegenover elkaar zitten. Ik doe haar meteen een knalgeel reddingsvest om.

'Je zult niet zinken,' zeg ik.

'Je hebt gelijk. Ik ben al minder bang. Het valt reuze mee. Het is die onzinnige angst, weet je wel? Van tevoren. Het zou beter zijn als ik er op mijn leeftijd vanaf kwam, maar dat zal niet meer gebeuren.'

'Nee, dat zal wel niet meer gebeuren,' zeg ik.

Ik weet niet waarom ik dat zo bijtend zeg.

'Wat bedoel je daarmee?' vraagt mijn moeder.

Ze lacht nerveus.

'Niks,' zeg ik.

'Nee?'

'Nee. Niks aan de hand.'

Ik geloof mezelf maar half. Mijn moeder is ook niet overtuigd.

'O... oké. Abun,' zegt ze.

Ze lijkt er niet gerust op, maar lacht opnieuw. Ik lach mee. Probleem opgelost!

Lendy start de motor, achterop de boot spettert wat water omhoog. De zon staat nog laag en de hemel kleurt oranje, rood, roze: we varen een suikerspin tegemoet. Mijn moeder houdt zich stevig vast.

'Gaat het?' vraag ik.

Ze knikt. 'Heel goed, schat! Het is als vroeger. Ik ging zo vaak naar Commewijne met pa en ma. Met het veer. Ik stond daar bij de reling, en dan werd ik zo rustig van het water. Dat is een rode draad in mijn leven. Misschien komt het omdat ik een vuurteken ben.'

'Pardon?'

'Ik ben een Boogschutter. Een vuurteken dus. Van Jupiter.' Ze zegt het alsof het een beroemde rekensom is. 'Je hebt aardetekens, luchttekens, vuurtekens en watertekens. En Vuur wordt geblust door Water natuurlijk, dus van water word ik altijd heel rustig. Altijd.'

Even later staan we aan land. De Hollanders zijn hier al lang geleden vertrokken, wat rest zijn nog twee gitzwarte kanonnen. We zullen dit stukje Suriname kunnen verdedigen.

'Nieuw-Amsterdam!' zegt Lendy trots.

'Mijn god. Kun je het geloven? Holland heeft New York aan de Engelsen gegeven. Voor een gulden. En voor Suriname!'

'Gelukkig maar. Anders was je niet naar Veenendaal gegaan,' zeg ik. 'Misschien naar Londen. Dan was je met een Engelsman getrouwd.'

'Dan liever een Duitser. Je zou het niet zeggen, maar de Duitsers zijn uiteindelijk het minst racistische volk dat ik in mijn leven heb ontmoet. Ze hebben hun lesje geleerd, vermoed ik. Je vader in elk geval. Al geef ik dat nooit toe.'

Mijn moeder went zich tot Lendy.

'Lendy, je bent inderdaad een geweldige schipper. Moet je horen: wij gaan een bezoekje brengen aan een vriendin. Je mag mee natuurlijk, maar ik weet niet of het leuk voor je gaat zijn.'

Lendy twijfelt even en buigt zijn hoofd dan verlegen naar de grond.

'Ik ga hier blijven, mevrouw. Niet om u te beledigen, maar...' Hij glimlacht schalks: 'Ik ben ook een vuurteken, ziet u. Ik blijf liever bij het water.'

We lopen over groene velden. Het lijkt wel een voorland van de Amazone, tussen stad en wildernis in. Ik zou zo graag ook de binnenlanden nog bezoeken, maar dat ga ik niet meer redden.

'Is het ver naar Mildred?' vraag ik.

'Wat is ver? Als je de route niet kent is alles ver, maar je moeder heeft gelukkig het geheugen van een olifant. Ik ken dit als mijn broekzak, want vroeger liep ik er ook al, met die korte beentjes van me.'

'Je hebt nog steeds korte beentjes.'

'Ja, maar ze zijn wat dikker.'

Een reusachtige boom werpt een schaduw over het grasveld links van ons. Ik houd even stil.

Een web van tientallen takken helt ver naar voren, de toppen lijken bijna de grond te kussen. De stam moet haast wel wortels van staal hebben, anders was de boom zeker omgevallen. Ik kijk door de takken, als door wimpers, vang glimpen op van de helblauwe lucht. Deze boom komt, vermoed ik, nog het dichtst in de buurt bij de paramariboom die ik me als kind had voorgesteld. Plotseling valt er vlak voor ons een reusachtige tak van een palmboom, met een doffe knal op de grond.

'Dat was bijna ons laatste reisje geweest,' zeg ik.

Mijn moeder schudt haar hoofd. 'Nee hoor, ik zag het aankomen. Ik dacht vroeger altijd dat ik helderziende was, maar ik ben naar een vrouw geweest en die zei: jij bent niet helderziend, jij bent een visionair.'

'Die vrouw was blijkbaar wel helderziend.'

Tussen het groen van velden en bomen duiken steeds meer bloemen en andere gewassen op. We lopen de kleuren tegemoet en passeren een museum. Mijn moeder werpt er een blik op.

'Ontdekkingsreiziger lijkt mij een leuk beroep,' zegt ze. 'Je vindt wat je wilt vinden en je eigent het je toe. Makkelijk toch? Misschien kom ik in mijn volgende leven terug als ontdekkingsreiziger. Hoewel, dat gooit de plannen wel enigszins in de war.'

'Welke plannen?' vraag ik.

Ze legt driftig uit hoe zij zich de reïncarnatie voorstelt. Ze heeft het al helemaal bedacht: na de dood moet je een tijdje bijkomen, 'ontstoffelijken' heet dat. Je moet even verwerken dat je bent overleden, dat je afscheid hebt moeten nemen van je dierbaren. Daarna kom je terecht in de zogeheten spiegelsfeer.

'In de spiegelsfeer zul je moeten reflecteren op het aardse bestaan. Eigenlijk gebeurt daar precies wat er in je leven ook is gebeurd.'

'Precies hetzelfde? Dat lijkt me vermoeiend, je hele leven nog een keer.'

'Het is meer een evaluatie. Zonder cijfers, er is geen goed of slecht. De vraag is: heb je je zielendoelen bereikt, welke zijn onvervuld en

zou je eventueel willen meenemen naar je volgende leven. Gewoon, dat soort praktische zaken.'

'En dan?'

'Daarna blijf je in de spiegelsfeer en zijn er twee opties: je kunt gaan werken of gaan rusten...'

Ze kijkt even naar opzij en zegt dan zonder een spier te vertrekken: 'Ik denk dat ik ga rusten.'

Ik houd mijn lach niet in, maar ze blijft heel ernstig kijken.

'Ik heb een heftig leven gehad. Ik wil echt eerst even een tijd bijkomen. Ik moet ook wel, want daarna begint de voorbereiding op het volgende leven. Dan kies je hoe je terugkomt. Het geslacht. Het ras.'

'Het ras ook?' vraag ik. 'En weet jij al welk ras je zult nemen?'

Ze kijkt me aan. 'Ik kom terug als witte man. Het lijkt me leuk om van de privileges te genieten. Ik wil graag een makkelijk leven. Een neger heeft een moeilijk leven. Je wordt door je eigen volk nog gediscrimineerd, door die gierige koelies. En door de Chinezen, want Chinezen houden ook niet van zwarten, geloof mij, zo zijn ze.'

Ik lach naar haar. Ze kijkt me even verbaasd aan en moet dan ook lachen.

'Je hebt gelijk, schat, hier moet ik nog aan werken. Ik zal dus ook door de ogen kijken van een wijze witte, die zijn andere witte vriendjes uitlegt dat het allemaal onzin is, ras.'

'Maar je wilt tegelijkertijd wel van de privileges genieten. Mooi is dat!'

'Mag ik? Goed. Ik zal daar dus een balans in moeten vinden. Dat stop ik dan in mijn zielendoelen. Trouwens: ik vermoed dus dat ik terugkom als tweelingbroertjes met papa.'

'Weet papa dat al?'

Ze blijft ernstig kijken. 'Jazeker. Weet je wat hij zei? "O, mijn god, nog een leven samen!" Maar hij doet stoer. Hij is gek op me. Ik kijk weleens naar hem en dan denk ik: wie is die man toch die daar zit? O ja, het is Jan Fretz. Volgens mij heb ik al vele levens gehad met Jan

Fretz, in hele andere gedaanten. Met andere namen. Dat voel ik.'

Ze blijft nu zelf even stilstaan.

'Papa, jij en ik: wij zijn een tweelingziel.'

'Wij zijn ook al een tweeling?'

'Een tweeling-*ziel!* Als we met zijn drieën zijn, dan klopt het.'

Ze legt haar hand op mijn rug, kijkt opzij. Ik ontwijk haar ogen niet. Deze keer niet. Waarom zou ik? Ik lach haar ook niet uit, want ook al is het absurd, misschien is het wel waar en wat zou ik toch moeten als er niemand meer is die zulke dingen tegen me zegt? Ze wijst.

'Kijk Johannes, wil je manja?' Enthousiast loopt ze naar het veldje een paar meter verder, waar een mangoboom staat. Ze bukt en drukt haar vingers tegen een paar exemplaren die op de grond liggen. De eerste is te hard, de tweede te zacht, de derde blijkbaar goed. Ze heeft dit tientallen keren gedaan, voordat ze op het vliegtuig stapte naar een land waar je ze alleen uit een koelschap kon pakken. Ze loopt op me af. Hoe ze het doet weet ik niet, het gaat zo snel, maar ze plukt de schil eraf en geeft me de mango. Ik pak hem gretig aan en terwijl we verder lopen begin ik ervan te eten.

'Misschien zit ik er wel naast,' zegt ze, 'met mijn tori. Misschien kom ik niet terug met papa als tweelingbroertjes. Maar ik vermoed het. Ik bedoel: het zou kunnen... Want alles wat je kunt verzinnen is mogelijk.'

Ik weet niet hoelang we al lopen, ik ben de tijd vergeten, zoals het hoort, maar ergens vlakbij klinken opeens bekende klanken. Niet live, dat zou onmogelijk zijn. Dit is een beroemde zwarte stem, warm en raspend tegelijkertijd, die ik herken uit duizenden.

'*Ain't got no home, ain't got no shoes, ain't got no money, ain't got no class.*'

Hoe vaak hebben mijn ouders niet op dat nummer door de kamer gedanst? De vloer bezaaid met lege bierflessen, volle asbakken, de geur van tabak en dagen de ramen dicht.

'We zijn er,' zegt mijn moeder opgewekt.

Ik kijk over een lage heuvel heen. Op een open veld staat één groot huis: Villa Kakelbont in Paramaribo. Van hout natuurlijk, en op stelten. Een veranda zo groot als een gemiddeld Amsterdams appartement. Het huis is geschilderd in pastelachtige kleuren, met grote contrasten. Een lege stoel wiegt zachtjes heen en weer.

'*What have I got. Why am I alive anyway? Oh what have I got, nobody can take away?!*'

'Tju, mijn God, niet te geloven hoe goed het er nog uitziet,' zegt mijn moeder.

Alsof de bewoner onze aankomst heeft voorvoeld, zwaait de deur open. Dit moet Mildred Duysker zijn. Ze is enorm, maar beweegt vederlicht, sierlijk heupwiegend, een zweem van onaantastbaarheid, alsof zij Nina Simone zelf is. Ze heeft een sjaal om haar hoofd gebonden, haar haren in een knot omhoog. Haar prachtige, gave huid is zwart, veel zwarter dan die van mijn moeder.

'Gini, het zal niet waar zijn!' klinkt een deftige maar doorleefde stem. 'Ik wist dat je hier zou komen, ik had het gedroomd.'

Mijn moeder begint te lachen.

'Milly, mi gudu, natuurlijk komen we hier. En wat denk je: ik ben geen jaar ouder geworden toch?'

'Hoogstens een dag.'

Mildred loopt het trapje van de veranda af en valt mijn moeder in de armen. Ze lachen en giechelen als twee tienermeisjes. Ze bestuderen elkaars gezicht. Er komen geluiden uit hun mond die ik niet ken, maar die hun ongeloof over dit weerzien kracht moeten bijzetten.

Dan kijkt Mildred langs mijn moeder naar mij. 'Kijk aan. Dit is hem, *joe man pikin*?'

'Ja, kijk hem dan!' zegt mijn moeder trots. 'Johannes!'

Weer een geluid uit Mildreds mond, het klinkt ongeveer als 'nooooohhhhhh haaaaaa'.

Ik vat het positief op en zwaai naar haar, kom wat dichterbij, al vind

ik dat ook eng. Ze lijkt dwars door me heen te kijken. Wat zou ze dan eigenlijk zien?

Binnen liggen overal oude lp's, cd's, opengeslagen boeken met bladmuziek op muziekstandaards. In de hoek staat een trompet en in het midden van de kamer een enorme vleugel.

'Wil iemand orgeade?' vraagt Mildred.

Ik knik. Natuurlijk wil ik orgeade.

'Heel graag, mevrouw,' zeg ik.

'Mevrouw?! Whaha, Milly voor jou, *darling*.'

Ze draait zich naar mijn moeder. 'Je hebt een knappe zoon. Moksi's zijn altijd de mooiste, noh, whaha!'

Mijn moeder lacht mee. Ik kijk verlegen naar de grond. Mildred loopt richting de keuken. 'Ze zegt niks beledigends, hoor. *Moksi's* weet je toch: mixjes.'

'Ja, ik weet het, halfbloed.' Mijn moeder kijkt me nu serieus aan.

'Luister, "halfbloed" moet je eigenlijk niet meer zeggen.'

'O, moet ik dat ook al niet meer zeggen?'

'Halfbloed stamt uit de slaventijd. Het betekent *half* bloed. Als je een kind was van een witte en een zwarte, dan had je maar voor de helft bloed. De witte helft. "Halfbloed" betekende "half mens". Eigenlijk moet je vanaf nu iets anders zeggen: dubbelbloed.'

'Dubbelbloed.' Ik spreek het nog eens uit en nog eens. Het klinkt eigenlijk wel goed. Twee keer zoveel. Ik beloof mijn moeder dat ik mezelf vanaf nu zo zal noemen: een dubbelbloed. Ze knikt trots. We gaan zitten op de lederen bank en zakken er bijna in weg.

'Ik zou zo in slaap kunnen vallen,' zegt ze, maar in plaats daarvan zet ze haar hoedje recht op haar hoofd.

Aan de muur hangt een grote poster van Gil Scott-Heron, een van mijn favoriete artiesten, koning van het spoken word. 'You will not be able to stay home brother!' Ik zou zijn plaat wel willen opzetten, maar Nina zingt inmiddels 'My Baby Just Cares for Me'.

Mildred komt terug met een blad waarop drie glazen orgeade staan. 'Zo, de nodige suikers voor onze zangles!'

Zangles?

'Je hoeft niet zo verbaasd te kijken, darling. We gaan gewoon een stukje zingen. Jij, je moeder en ik.'

Mijn moeder is helemaal niet verbaasd.

'Mooi zo! Ik dacht eraan een duet met mijn zoon te zingen. "The Sound of Silence", van Simon & Garfunkel.'

'Is dat niet een beetje braaf?' vraagt Mildred met een vrolijke twinkeling in haar ogen.

'Het is een prachtig lied. Mensen praten zonder te spreken, mensen horen zonder te luisteren. Het gaat over de niets betekenende oppervlakkigheid die je overal om je heen ziet. En dat gaat niet aan je opmerkingsvermogen voorbij, als je in elkaar steekt zoals ik en zoals Paul. Ik herken me er heel erg in.'

Mildred fronst haar wenkbrauwen, loopt naar de boxen en zet Nina uit. Dan gaat ze achter de piano zitten. Ze lacht, sensueel en opgewekt tegelijk, ik wist niet eens dat dat kon, zo lachen, maar zij doet het. Ze vraagt of we bij de piano willen komen staan. Ik giet het glas orgeade in één keer in mijn mond, waarop ze nog meer moet lachen. Daarna loop ik met mijn moeder naar de piano. Paul Simon, 'Sound of Silence'. Ken ik ook uit mijn hoofd, geen probleem. Wie doet de leadstem, en wie zingt de hoge?

'Je moeder is Garfunkel,' zegt Mildred.

Dat klinkt logisch. Ik wil Paul wel zijn. Mildred begint het lied op de piano te spelen, zonder bladmuziek voor zich, in een toonsoort die haar geschikt lijkt en dan proberen we samen te zingen, mijn moeder en ik, in het juiste ritme, met de juiste teksten, zonder dat het vals klinkt. Het gaat wat moeizaam. Volgens mijn moeder gaat het lied na 'Hello darkness my old friend' verder met de zin 'I've come to dance with you again', volgens mij is het 'talk', niet 'dance'. Er ontstaat een kleine discussie, waarop Mildred ingrijpt.

'Genoeg, genoeg! Geen ruzie maken, ik heb lang gewerkt aan de energie in dit huis, die golven moeten we niet verstoren. Ik weet het goed gemaakt, we houden op met die bakra muziek. Waarom zouden we ook! Gini, kies een beter lied. En Johannes, jij ook, even niet met die keurige Hollandse stem van je. Ik wil de Surinamer graag horen.'

Mijn moeder lacht zo hard ze kan. 'Milly, je hebt gelijk, hai baia! Kom Johannes, jij ook, zing zwarter! Er woont in jou een neger.'

Ik kijk de dames verlegen aan, volgens mij bloos ik.

'Je mag geen "neger" zeggen zoals je weet,' zegt mijn moeder. 'Maar het is wel waar: er woont in jou een neger.'

'Abun,' zeg ik. Daar moeten ze allebei om lachen. Mildred grabbelt wat bladmuziek uit de kast.

'Oké, darlings, we beginnen met "Missisippi Goddamn"!'

Mijn moeder gilt het uit.

'Ja! Ik ken het, ik heb de live-lp.'

Mildred begint te spelen. Mijn moeder heft haar handen. Ze is op slag veranderd in een zwarte diva, live vanuit Carnegie Hall deze keer. Nu zijn er twee Nina's, een achter de piano, een ernaast. En wie ben ik? Gil Scott dan maar.

'You will not be able to stay home brother!' zeg ik.

De vrouwen slaken aanmoedigende kreten. Het optreden kan beginnen. De introriedel blijft klinken, mijn moeder zet in met de gesproken woorden waarmee Nina op de live-lp het lied introduceert, tot hilariteit van het publiek.

'The name of this tune is "Mississippi Goddamn", and I mean every word of it!'

Mildred juicht, drukt de toetsen van de piano nog steviger in. Ik kijk toe hoe mijn moeder de kamer tot een concertzaal omtovert. Ze kijkt in de verte, ziet denk ik duizenden bezoekers zitten, zoals het een visionair betaamt. Ze wil ook het derde balkon bereiken. Misschien is het waar, misschien is alles wat je kunt verzinnen mogelijk. Ze zet het

lied in met de mateloze drift van het vuurteken dat zich niet langer laat temmen. Nina Simone. Andy Warhol. Virginia Brouwn.

'Hound dogs on my trail
School children sitting in jail
Black cat cross my path
I think every day's gonna be my last
Lord have mercy on this land of mine
We all gonna get it in due time
I don't belong here I don't belong there
I've even stopped believing in prayer
Don't tell me
I tell you
Me and my people just about due
I've been there so I know
They keep on saying "Go slow!"'

De orgeade is ingeruild voor borgoe, een soort rum. Even zoet. We zitten op de veranda, Mildred op de wiegende stoel, die telkens een zacht krakend geluid maakt dat me rustig stemt. Ik ernaast op een houten kruk. Mijn moeder ligt binnen te slapen. Ik bedoel: rusten. Zeer verdiend na zo'n optreden. Ik vraag Mildred wat ze gaat stemmen.

'Ik stem niet. Ik heb mijn eigen stem.'

'Is het geen plicht?'

'Ik moet niks. Ik leef mijn eigen leven, wat heb ik aan politiek? Het is bezigheidstherapie. Dit land zal voorlopig in de modder blijven met Bouta, maar eerlijk: ik zou je niemand kunnen noemen die het wel goed kan. Jouw generatie moet het maar doen. Heb je geen Surinaams paspoort?' Ze lacht om zichzelf. 'Hai baia.'

Ik vertel haar wat oom Rudy over opa Miel zei. Dat hij een zachtmoedige was, wiens kleine verhalen duizendmaal sterker waren dan zijn politieke breedspraak.

'Zei Rudy dat?' Ze lacht schamper. 'Darling, Rudy is een mooi ventje. Hij denkt nog altijd dat hij zeventien is. Maar hij moet je opa niet onderschatten. Kijk: Miel was geen activist. Hij was een dichter. Die soms de behoefte voelde om te preken. Maar dat heb ik altijd juist mooi gevonden. *Preach, brother!* Ja toch?' Ze citeert moeiteloos de eerste regels van 'Wij zijn Surinamers': '"Ik trek mij er niks van aan of anderen zich druk maken, ik hoor de roep van Afrika niet, maar één ding weet ik slechts: ik ben Surinamer!" Prachtig! En nodig in die tijd. We waren een soort karikatuur op die verzuiling van jullie. Javanen, Hindoestanen, negers, allemaal in hun eigen hokje. Je opa vond dat onzin en schreef erover. *Good for him!*'

Ik vraag haar of ze me meer kan vertellen over zijn schrijverschap. Zijn er gedichten die ik nog niet ken? Waarom heeft Miel ze nooit gepubliceerd, waren ze daarvoor niet goed genoeg? Mijn familiaire band vertroebelt het oordeel natuurlijk nogal. En Mildred is degene die me meer kan vertellen. Haar vader was immers, zo is mij door mijn moeder verteld, niet alleen een goede vriend van mijn opa, maar tevens een belangrijke Surinaamse uitgever.

Ze kijkt me een beetje wantrouwig aan.

'Wat weet je eigenlijk van mijn vader?'

'Bijna niets. Dat hij opa goed kende, dat is alles. Ik weet niet eens zijn naam.'

'Oscar,' zegt ze.

Ik schrik. 'Oscar?'

'Wat is daar raar aan?'

'Niets. Nou ja, mijn uitgever heet ook Oscar.'

'Kijk aan, de kosmos heeft wel gevoel voor humor, vind je niet? Luister: ik heb dit nog nooit met iemand gedeeld, maar... Ga je me beloven dat je het voor jezelf houdt?'

Ik knik. 'Natuurlijk beloof ik dat.'

Mildred kijkt me nog even in de ogen en zegt dan: 'Je opa had een prachtige verhalenbundel geschreven. De Hollanders hadden een

wedstrijd voor jeugdverhalen uitgeschreven. De winnaar zou worden uitgegeven in Suriname én Nederland! Mijn vader had je opa erop geattendeerd. Miel liet zich dat geen twee keer zeggen. Hij zag zijn kans. In al zijn gestolen uurtjes heeft hij eraan gewerkt. Oscar redigeerde het. "Gino & Ranie" heette het, verhalen over de vriendschap tussen een Hindoestaans jongetje en een creools meisje. Een bloemlezing van het leven van de jongelingen in de straten van Paramaribo. Op de nacht voor het moest worden ingeleverd, kreeg je oma een enge droom. Ze droomde dat die hoge heren uit Holland het manuscript zouden meenemen en zouden laten smelten in een vuur... Ze heeft Miel gesmeekt de bundel niet af te staan. Je opa wilde het niet horen. Hij en Oscar hebben het originele manuscript meegegeven aan de Hollandse delegatie. Ze hebben er niets meer van gehoord... Tot een jaar later opeens een boek uitkwam, in Suriname en later bleek ook in Holland. Het werd op alle scholen gebruikt. Wat denk je? *Gino & Ranie*. Uitgebracht onder de naam van een Hollandse schrijver, Reinier van Dijck. Wat een kaolo!'

Ze neemt een flinke slok rum.

'Ik weet dat mijn vader het nooit heeft kunnen accepteren. Dat het aan hem vrat. Dat hij dit verraad niet heeft kunnen voorkomen. En je opa... weet je wat je opa deed?'

Ze gebaart met haar handen.

'Hij haalde zijn schouders op en begon gewoon weer wat nieuws te schrijven. Als dat zacht is, dan zij het maar zo. Maar ik denk wel dat hij altijd het gevoel heeft gehouden dat hij niet goed genoeg was. Dat het hem als schrijver toch niet zou lukken, als zwarte man. Weet je: hij kon het goed weglachen, dat gevoel. Maar zulke dingen zitten diep, ergens onder je huid weggestopt.'

Ik weet niet precies hoe diep zulke dingen zitten, hoe diep onder de huid, al bekruipt me steeds meer het gevoel dat ik het veel beter weet dan ik zou willen.

'Maar goed,' zegt Mildred, 'nu is er jouw Oscar. Dat is wel weer mooi

van de golven. Ze voeren verder. Ik weet zeker dat je opa zo trots zou zijn geweest, als hij geweten had dat zijn kleinzoon een schrijver is geworden. Zo. Genoeg. Nu weet je het. Zorg je dat je verhalen niet gestolen worden, darling? Al zal het jou niet zo snel gebeuren. Jij bent al flink *opgekloerd*!'

De dag van de bevrijding

Bij de receptie van Eco Resort zit Yvette Forgeron met haar benen op tafel Parbobier te drinken.

'Fretz! Net op tijd, ik heb een literfles, moet ik niet alleen opzuipen, dan ben ik niets meer waard! Waar was je?'

'Commewijne. Met mijn moeder.'

'Och ja, je moeder. Ik moet haar nog ontmoeten. Hoewel ik er volgens mij achterkwam dat ik John ken, haar broer. Dat is een vriend van Kenneth. Kenneth is een ex van mijn zus. Begrijp je?'

'Ik denk het wel.'

'Kom hier bij me zitten!'

Ik loop het trappetje op en schuif aan. Ze wenkt de barman. 'Gerald, nog een glas voor deze boy.'

Ik heb weinig gegeten, dus bier drinken is geen goed plan, maar verstandig zijn, heb ik even opgegeven. Ober Gerald zet het glas op tafel. Yvette schenkt me in vanuit de reuzenfles Parbo.

'Morgen de grote dag. Ben je er klaar voor?'

'Goeie vraag. Ik moet nog wel wat schrijven.'

Ze verslikt zich bijna.

'Wat? Mi gudu, toch nog echt een Surinamer, whaha!'

'Bij mij komt het altijd op het laatste moment. Ik ben meer een sprinter, maar soms moet je de marathon lopen. Ik ben nog aan het ontdekken hoe ik dat moet doen.'

'Anders moet je gewoon steeds opnieuw een stuk sprinten. En dan

heb je op een gegeven moment toch een marathon volgemaakt.'

Ik knik, neem een flinke slok bier en voel nu pas hoe moe ik ben. Van al die indrukken, woorden, gedachten en niet te vergeten van de zangles. Van de rondrit die Mildred ons nog heeft gegeven door district Commewijne. Langs open wateren, de oude suikerfabriek, plaatsjes die Alkmaar of Lelydorp heten. Straatnaambordjes met Rotistraat, Saotostraat, Bamistraat. Je kunt het niet verzinnen, maar het is wel mogelijk.

'Je moet ze morgen wel een beetje peper in hun reet stoppen hoor, die Surinamers, niet te bescheiden zijn. Gewoon vol gas. Hup Holland hup!'

Ik beloof het en zeg dan dat ik naar mijn kamer ga – ik moet rusten.

Ik ga op mijn hotelbed liggen en zet de plafondventilator aan. In mijn hoofd dansen de woorden en zinnen rond die zijn blijven hangen van deze lange dag. Eén woord met stip vooraan: 'dubbelbloed'.

Een van mijn eerste herinneringen: 21 juni 1988. Ik ben drie jaar oud. We zitten in de woonkamer op de Vliegenstraat in Dordrecht. Mijn vader heeft zich uitgedost in een oranje kostuum. Hij draagt een pet met de kleuren van de Nederlandse vlag. Op de televisie live de halve finale van het EK voetbal. Nederland tegen West-Duitsland. Mijn moeder loopt de kamer binnen.

'En wie spelen er, Jan? Cruijff?'

Mijn vader kijkt geïrriteerd op.

'Nee Virgien, Cruijff is al een paar jaar gestopt.'

'O, sorry hoor, ik ken ze niet allemaal, het zijn ook maar tweeëntwintig mannen die...'

'Achter een bal aan lopen, ga je dat nu echt zeggen? Zij lopen tenminste. Kijk goed, zou ik zeggen, steek er wat van op. Hou nou een keertje je...'

'Zeg schat, we schelden niet in dit huis.'

'Nee, we schelden niet, maar we praten blijkbaar wel door de halve finale van het EK voetbal heen.'

Mijn moeder komt naast mij op de grond zitten.

'Je vader juicht voor Holland, maar als Duitser kan hij beter voor de tegenstander juichen.'

'Ik ben géén Duitser!'

'Weet je hoe je klinkt? *Ich bin kein Deutscher*. Wie houd je nu voor de gek?' Mijn moeder lacht.

Mijn vader schudt zijn hoofd en kijkt weer naar het scherm: 1-1.

Mijn moeder wendt zich tot mij. 'Luister Johannes, eigenlijk hebben jij en ik veel meer recht om voor Holland te juichen. Wij als Surinamers schenken dat matige ploegje parels als Gullit en Rijkaard.'

'Nee maar,' zegt mijn vader spottend, 'mevrouw kent twee namen van voetballers. Dat mag ook in het journaal. Frenkie Rijkaard en Ruudje, de Zwarte Tulp! Nou, hoera Virgien! Misschien moet Rinus Michels nog wat meer Surinamers opstellen, dan kun jij straks bij Kees Jansma de nabeschouwing doen.'

'LIJKT me enig.'

Op dat moment wordt er op het veld een dieptepass gegeven. Mijn vaders blik wordt naar het scherm gezogen, hij blijft half zitten, gaat half staan, zijn handen op de leuning. De commentator zegt: 'Van Basten, wordt dit de beslissing...'

Een doelpunt! 'Jaaaaa, Marco van Basten, 2-1 vlak voor tijd!'

Nu springt mijn vader helemaal van de stoel omhoog.

'JAAAAAAA!' roept hij. 'Gerechtigheid! Gerechtigheid! Eindelijk hebben we ze verslagen, die rotmoffen!'

Hij springt door de kamer, tilt me op en drukt me tegen zich aan, zet me dan weer neer. Ook mijn moeder is opgestaan en juicht. Mijn vader zoent haar vol op haar mond.

'En toch hou ik van je, Gini!' zegt hij.

'Weet ik toch, Jantje!'

Ze omhelzen elkaar en dansen door de kamer. 'Het Volkspark-stadion is van Oranje!' roept de commentator.

Ik kijk naar mijn dansende, springende ouders. Veel begrijp ik er

niet van. Ik weet nog niet dat hij een Duitse Hagenees is die geen Duitser wil zijn. Dat zij een Surinaamse is die meejuicht voor het land waar ze ooit heen vloog. En toch juich ik ook maar mee. Voor papa en voor mama en voor Marco van Basten en natuurlijk voor Ruud Gullit, die net als mama uit een boom komt.

Even later verschijnt diezelfde Ruud voor de camera's. Hij heeft zijn Oranjeshirt uitgetrokken en zegt lachend, met een plat Amsterdams accent: 'Die Duitsers vroegen nog of het verdiend was. Ik zeg: ik dacht het wel, ik dacht het wel!'

Buiten klinkt er een vrolijk kabaal, ik hoor hoe mensen gillend van vreugde de straten op rennen. Auto's toeteren. Mijn vader buigt zich naar mij toe en zegt: 'Goed opletten, Johannes. Dit is de dag van de bevrijding.'

Ik kijk door de glazen deur van de hotelkamer. Ik moet denken aan wat oom Jimmy laatst vertelde tijdens de brunch. '*Yu moes opo yu kleur.*' Het wordt donker en ik kloer op in de nacht. Dubbelbloed. 1988. Het lijkt zo helder nu. Jimmy bedoelde: opkloeren naar één kant toe. Maar ik begrijp nu pas: het is geen eenrichtingsverkeer, ik kloer twee kanten op. Het is niet zo dat ik maar voor de helft besta. Omdat een groepje Nederlanders besloot New York te verpatsen voor een gulden en een tropisch landje vol goud en bauxiet, ben ik hier. Zonder slavernij was mijn moeder nooit naar Veenendaal gevlogen om haar havo af te maken. Als mijn Duitse grootouders het gevaar van Hitler niet gevreesd hadden, waren ze eind jaren twintig nooit naar Nederland gevlucht. En als de beroemde priester en verzetsheld Titus Brandsma ze destijds niet geholpen had hun papieren in orde te krijgen, dan waren ze ongetwijfeld teruggestuurd, die twee geluks-zoekers. Ook dan was ik hier niet geweest. Ik moet de geschiedenis geloof ik dankbaar zijn, de héle geschiedenis, dus ook de wrede delen ervan. Ik heb mijn leven evenzeer te danken aan barmhartigheid als aan tirannie, aan de kolonisten en aan de slaven, door mijn lichaam stroomt het bloed van bezetters, maar ook dat van bevrijders. Al dat

bloed vormt in mijn lijf moeiteloos één stroom, die ervoor zorgt dat mijn hart blijft kloppen.

Dat het klopt.

Garden State

Clyde rijdt ons weg van het centrum, in elk geval weg van het punt dat meestal de centrale plek is. Het is druk op straat. Mensen lopen rond met partijvlaggen, bordjes, de verkiezingskoorts groeit met het uur.

'Mensen gaan naar campagnebijeenkomsten. Vandaag en morgen zijn de laatste. Dan is de drooglegging, dat weet je toch?'

'Dat is me verteld, ja. Interessant concept.'

'Haha, interessant concept ja. Ik zal je wat zeggen: het is zogenaamd om de orde te bewaken. Maar ik denk dat Bouta probeert de gelovigen ook nog even te paaien. Alcohol mag niet, weet je? Hij is sneaky hoor, doet alles wat God verboden heeft, maar je moet al die kerkgangers eens zien. Ze doen alsof hij Jezus is! Terwijl we allemaal weten dat hij eerder Tony Montana is.'

We parkeren de auto in een buitenwijk. Er klinkt muziek uit een gebouw, het enige waar licht brandt. Een café van het soort dat ik hier niet eerder heb aangetroffen. Het lijkt sprekend op de roestige Berlijnse bars, die je overigens ook overal in Amsterdam ziet opduiken. Het gebouw is versierd met lampjes, in vier kleuren licht, er staan twee vuurkorven met beheerste vlammen voor de ingang en aan de voorgevel een houten bord waarop staat: GARDEN STATE.

'Kijk vriend. Hier moet je naartoe. Voor je denkt dat het hier allemaal casino's en rotitenten zijn. Ik dacht: die halve witmang moet geen oppervlakkig beeld krijgen van zijn moederland, whaha. Ja toch?'

Binnen worden mijn vermoedens bevestigd. Geen Caribische klanken of reggaeton, maar het getokkel van gitaren, vermengd met deephouse-tonen, eroverheen het ruimtelijk klinkende gezang van indiepop. Overal oude lampenkappen, stoelen en tafels die lijken te zijn overgevlogen uit de tijd van Bertolt Brecht, maar wel vermengd met de kleuren van Suriname. De muren zijn rood, geel, groen. Twee werelden door elkaar. Het is druk. Hip geklede creolen, gesoigneerde Javanen, blonde bezoekers die overduidelijk uit Holland komen, net als ik.

'Stamkroeg voor alle Hollandse dokters en hun assistenten die hier komen stagelopen of weet ik veel wat ze komen doen. Is er geen werk voor dokters bij jullie? Jullie leven te gezond! Nou ja, ik vind het niet erg.'

Clyde brengt zijn hand theatraal naar zijn hart en zegt tegen een blond meisje: 'Dokter Vera!' Het blonde meisje kijkt vrolijk op.

'Ik heb zo'n pijn aan mijn hart!'

'Helaas Clyde, ik heb vanavond geen dienst. Ik ben dronken, ik kan je hooguit defibrilleren als het misgaat.'

'Dat klinkt al GOED!' zegt Clyde.

We lopen door.

'Ze komen niet alleen voor de stage, toch? Ik weet wat je denkt, maar ik ben een nette jongen. Ik ben trouw. Als ik een vriendin heb. En verder, kijk goed: dit zijn de artistieke voortroepen van Paramaribo. Schrijvers, muzikanten, filosofen. De avant-garde!'

Clyde loopt op de barvrouw af, een beeldschone creoolse, met felle reebruine ogen die alle andere kleuren in dit café naar de achtergrond duwen.

'Clyde, ik dacht dat je nooit meer hier zou komen,' zegt ze.

'Je weet dat ik altijd weer thuiskom, toch?'

Ze geven elkaar een brasa, stevig. Dan kijkt het meisje mij aan, met die ogen, zo fel, ik kan alleen maar wegkijken.

'Janice, mag ik je voorstellen aan Johannes. Mijn nieuwe bes-

te vriend uit Holland. Ik denk dat hij later president van Nederland wordt.'

Janice moet lachen en knikt beleefd naar me.

'President? Nu ben jij grappig!' zeg ik. 'Kijk uit met zulke tori's, straks geloven mensen het nog.'

'Ik weet dat Clyde alleen maar onzin praat hoor,' zegt Janice.

Ze brengt theatraal haar hand naar haar hart, precies zoals Clyde even eerder bij de blonde dokter deed en zegt: 'Oooo dokter, ik heb zo'n PIJN aan mijn HART!'

Clyde bloost, Janice lacht hem uit.

'Je verandert nooit! Wat mag het zijn, Clyde Joshua Derveld? Gin? Borgoe?'

'Fretz en ik hier drinken vanavond whisky.'

Vanaf onze tafel heb ik goed zicht op het schouwspel. Er wordt hier goed opgekloerd, opa Miel zou trots zijn. De Surinamers en de Hollanders dansen om elkaar heen, ze flirten en praten. Op het podium is inmiddels een singer-songwriter gaan zitten. Een creoolse jongen van een jaar of vijfentwintig. Hij draagt een houthakkershemd, heeft een hoedje op dat me doet denken aan het exemplaar van mijn moeder, maar dan zonder paars lint. Hij speelt liedjes van Michael Kiwanuka. 'Love & Hate'.

'Ik zweer het je, Fretz. Het is niet uit te leggen waarom dit land geen goudmijn is. Het is namelijk létterlijk een goudmijn. We hebben de vruchtbaarste grond, maar er zal iets in de mentaliteit moeten gaan veranderen.'

'Het bloeit toch?'

'Ja, jij ziet de schoonheid. Je ontdekt het land van je moeder net. Maar het moet wel beter in Su. Kijk die mensen hier. Zoveel jonge mensen die echt wat willen. Maar we staan stil. Worden geleid door oude mannen.'

We drinken onze glazen leeg.

'Ik wilde je dit laten zien, broeder, zodat ik straks niet allemaal tori's van je moet lezen die alleen maar gaan over kip, roti, uitslapen. Jullie hebben van die artiesten in Holland met Surinaams bloed. Het enige wat ze doen is zichzelf verkleden als vrouw en hun eigen volk bespotten. Ik heb genoeg van dat soort grappige negers. Beloof je me dat je je morgen niet gaat verkleden als vrouw? Whaha.'

Janice zet twee volle glazen neer. Clyde glimlacht liefdevol naar haar.

'Alsjeblieft broertje,' zegt ze.

Hij bedankt haar, blijft even stil tot ze verder loopt. Dan kijkt hij naar mijn verbaasde blik.

'Had je niet gedacht, hè?'

Ik schud mijn hoofd: betrapt.

'Ik dacht: eerst even kijken wat hij over mijn zusje gaat zeggen. Wha, maar je bent een nette jongen hoor! Zeg, hoe is het eigenlijk met die chi-meid die je hebt ontmoet? Die uit Holland?'

'Wat kan ik zeggen? Ten eerste blijkt ze half-Hongaars. En ten tweede: ik denk dat ik verliefd ben!'

Clyde lacht. 'Man, dat denk ik elke dag. Jij bent wel echt een grappenmakertje. Kom je naar je moederland, ga je alsnog met een bakra!'

Dag 6

Mi man pikin

Zeven voor tien. Ik ben vandaag net op tijd voor het ontbijt. Omdat ik ooit in een hotel heb gewerkt, weet ik hoe vervelend dit is voor de medewerkers van het buffet. Hoe hotelgasten die op het allerlaatste moment nog komen aankakken worden gehaat, maar ik heb nu eenmaal tot diep in de nacht aan mijn toespraak moeten schrijven.

Het meisje met de koksmuts kijkt me aan. Ik wil me verontschuldigen voor mijn late aankomst, maar ze glimlacht en zegt: 'Sunny side up, meneer?'

Ik drink alvast mijn filterkoffie, zet de Nokia aan. Bericht één is van tante.

'Neefje, je moeder en ik gaan zo naar tai chi in de Palmentuin. Het begint om elf uur, het is dicht bij je hotel. Kom je even kijken? Anders zie ik je vanavond bij de grote toespraak! Brasa, tante Enilda.'

Bericht twee is van mijn moeder.

'GOEDEMORGEN! HEB NOG DE HELE NACHT GEDROOMD VAN DIE DOLFIJNEN VAN DE TERUGWEG NAAST DE BOOT VAN ONZE VRIEND LENDY DE JAVAAN! ZO LIEF! IK VOND HET DOL FIJN! HEB JE 'M DOOR? DOLFIJN! DOL FIJN! NU NAAR TAI CHI! X MAMA'

Bericht drie is van mijn vader.

'Hoe is het in Paramaribo? Koud hè? Geintje. Je moet vanavond optreden toch? Veel succes! En zorg dat mama niet te veel koopt, ik heb via internetbankieren ontdekt dat ze haar koopziekte weer stevig

omarmt. Zorg goed voor haar. Veel liefs kleine Boeddha, pa.'

Kleine Boeddha. Dat is lang geleden. Vroeger tilde mijn vader me op en zette me op zijn schouders, jarenlang, zo vaak ik wilde, zelfs toen ik daar eigenlijk al te groot voor was. Hij liet me boven de grote mensen uittorenen, zodat ik mijn hoofd altijd in de wolken kon steken.

'Kleine Boeddha!' riep hij omhoog.

Ik trok mijn wenkbrauwen samen en keek naar beneden.

'Kun je nu weer zelf lopen, denk je?'

Ik schudde mijn hoofd.

'Nee, dat zal niet gaan,' zei ik. 'De kleine Boeddha is moe!'

Dan zweeg hij en droeg me zonder protest verder.

Jaren geleden pakte ik thuis een oude lp van Otis Redding uit de kast. Er viel een handgeschreven briefje uit, zonder twijfel in het handschrift van mijn vader.

19 januari 1985, New Delhi.
Mijn liefste Gini, ik reis hier nu op de plek waar wij een tijd geleden nog samen door de straten zwierven, linzensoep aten, trots paraderend in oranje gewaden – toch allebei echte Hollanders denk ik, al weet ik ook wel dat ik mezelf daarmee voor de gek houd hoor. Hoe gaat het met de kleine Boeddha in de buik? Ik mis jullie zo, ik wil alleen maar bij jullie zijn. Zorg dat je genoeg slaapt. Je hoeft niet 's ochtends vroeg op te staan. En als ie schopt, is dat omdat het later een grote voetballer wordt, net als zijn vader. Bij wijze van spreken. Ik weet dat je hem Daniël wilt noemen, maar wil je niet toch nog eens nadenken over Johannes? Volgens mij wordt het een Johannes. Ik hou van je... Esmeralda. X, je Jan.

Na het ontbijt slenter ik naar de Palmentuin. Daar staan acht mensen – drie mannen, vijf vrouwen – in gymkleren trage bewegingen te maken die me vaag doen denken aan mijn karatelessen van vroeger. Maar deze bewegingen zijn veel gracieuzer. Een kleine Chinese man

staat voor de groep en doet de handelingen voor. Ik blijf op een afstandje staan. Mijn moeder en tante Enilda staan ergens midden in de groep, naast elkaar, natuurlijk in het centrum van de aandacht. In opperste concentratie voeren ze de instructies uit.

'En dan nu... de boog spannen,' zegt de Chinese man met een schelle stem. Hij maakt een beweging alsof hij een pijl in zijn boog plaatst, de hele groep volgt hem, rekt de armen uit.

'Komt zo ook nog de tafel borstelen?' vraagt mijn moeder. 'Dat is mijn lievelingspose.'

De Chinese man kijkt streng haar kant uit.

'Mevrouw, ik ben de enige die hier spreekt.'

'Och ja, sorry. Het is puur van de opwinding, meneer.' Het groepje lacht. De Chinese man schudt zijn hoofd.

'Silence!' zegt hij. 'We zijn op zoek naar enlightenment, u moet het verbale loslaten.'

'Ik snap het,' zegt mijn moeder. 'Bhagwan zei ook altijd: sit and wait, enlightenment will come.'

'Mevrouw!' roept de Chinese man.

'O sorry, sorry!'

Wanneer de groep tot bedaren is gekomen, klapt de Chinees in zijn handen. 'Genoeg! We doen het nog een keer. De boog spannen!'

Even later lopen we naast elkaar, tante, mama en ik.

'Ik doe het niet expres, ik zeg gewoon wat in me opkomt,' zegt mijn moeder.

'Moet je daar niet eens wat aan doen? Je bent al zestig,' zegt tante.

'Ik moet helemaal niks,' zegt mijn moeder.

'Nee, dat is zo, maar het is voor jezelf ook fijner, noh.'

Mijn moeder haalt haar schouders op. Ze kibbelen verder, ik besluit een beetje achter ze te blijven hangen, hier ga ik niet tussen lopen. Ik versta al gauw niet meer wat ze zeggen, maar na een paar minuten hoor ik ze alweer lachen. Tante mindert vaart, zodat ze naast mij

komt lopen en mijn moeder in haar eentje een paar meter voor ons uit gaat. Tante glimlacht naar me.

'Ik mag niet over het verleden praten van Gini. Dat wil ze niet. Ze leeft in het Paramaribo van nu, zegt ze. Dat wil ze beleven. Maar ik heb tegen haar gezegd: soms gebeurt dat toch, dan heb je ergens een bepaalde associatie mee. Dát is geschiedenis. Geschiedenis is verbanden leggen.'

We hebben mijn moeder bijna ingehaald. Ze draait zich om en giechelt ondeugend: 'Jongens, ik ben een bron van vermaak, nietwaar?'

'Niet echt, Virgien,' zegt Enilda lachend.

Ze stoten elkaar plagerig aan.

'Ik moet je nog een mopje vertellen.'

'Vertel.'

'Ik belde Jan gister om hem te vertellen over onze navelbegrafenis. Ik zei tegen hem: ik ben eigenlijk een Brouwn van liefde, in plaats van Bron van liefde. Hij zegt: je bent eerder een Brouwn van ergernis. Maar je kent hem: hij doet stoer.'

We lopen een tijdje in stilte, tot we voor het appartementencomplex staan waar tante samen met Jimmy woont.

'Chic,' zegt mijn moeder. 'De zaken gaan goed in dit land. Voor sommigen.'

Tante kijkt verlegen naar de grond.

'We betalen het ook van ons pensioen, hoor,' zegt ze.

Mijn moeder grinnikt. 'Schatje, ik plaag je maar. Zeg: Johannes en ik gaan naar het graf van pa vanmiddag. Wil je mee?'

'Als je dat niet te veel geschiedenis vindt,' zegt tante voorzichtig.

Mijn moeder grinnikt.

'Dat is een goeie! Maar weet je: pa's graf is geen geschiedenis, want er is geen dood, alleen eeuwig leven.'

Als we afscheid hebben genomen van Enilda slenteren we langs de Waterkant. Het is nog maar een week geleden dat ik hier voor het

eerst liep, maar het zou evengoed een jaar kunnen zijn. We passeren tientallen marktkraampjes en goudwinkels.

'Je moet altijd zilver kopen,' zegt mijn moeder. 'Goud is lelijk. Ik hou niet van blingbling.'

'Dat hebben we dan gemeen.'

'Is er geen dame voor wie je een sieraad kunt kopen? Ik bedoel: je bent al bijna dertig, schat. Je moeder wil graag oma worden. Mijn biologische klok tikt.'

'Je moet nog even geduld hebben, denk ik. Al heb ik wel iemand ontmoet.'

'Oooo, wie, wie, wie?'

'Je zult haar vanavond wel zien.'

'Nee maar! Mijn zoon met een Surinaamse, wie had dat ooit gedacht!'

Ik glimlach. 'Wacht maar af,' zeg ik.

Ze knikt glunderend en gooit de overblijfselen van haar broodje uit pure opwinding naast de prullenbak. Er banjert opnieuw een campagnewagen voorbij, van de VHP deze keer. Door de speakers klinken kreten, mensen flyeren op straat voor hun partij. Ze stappen telkens op ons af.

We passeren een druk kruispunt. Opeens blijft mijn moeder stilstaan. Haar blik schiet alle kanten op, naar de drommen mensen, de busjes, de kraampjes, de fladderende doeken. The Purpose of Purple!

'Mijn gunst. Hier is het móói, ik ben zo high!'

'High?'

'Ja, zonder medicatie nog wel. Deze plek, deze mensen, kijk dan, Johannes, het leeft!'

Vlakbij klinkt plotseling muziek, ik weet niet waarvandaan, en mijn moeder begint zacht te dansen.

'Doe je met je moeder mee?' vraagt ze.

'Ik dans niet, mam,' zeg ik.

'Natuurlijk wel! Je moet het gewoon doen.'

Ik zet één voet voor de ander, maak een onhandige beweging.

'Mijn god,' zegt mijn moeder. 'Je hebt gelijk: je kunt inderdaad niet dansen. Blaka bakra.'

Net voorbij alle drukte strijken we neer op een stenen bankje aan het water. Naast ons twee flesjes rode Fernandes. We drinken en wachten op voorbijgangers, die alleen heel soms, met grote tussenpozen, te voet of per auto passeren. Als ze komen, kijken we ze na. We lachen om het ministerie van Volkshuisvesting, het krakkemikkige gebouw waarop we uitkijken.

'Enilda heeft me verteld dat Jimmy niet wil dat zijn kinderen er foto's van maken als ze hier zijn. Hij is bang dat ze het op Facebook zetten en dat hij dan voor schut staat. Grappig, noh?'

Ik knik. We zwijgen weer. Het is geen stilte die gevuld hoeft te worden, toch zoek ik naar woorden. Alsof het mijn beurt is.

'Wil je de Marinebrug eigenlijk nog op?' vraag ik.

Ze kijkt verlegen naar me.

'Ik weet niet of ik dat durf.'

'Je bent gister in een houten bootje over de rivier gevaren.'

'Maar dat is anders. Als je beweegt, vergeet je na te denken. Stilstaan op die steiger, ik weet het niet...'

Ze neemt een slok van haar Fernandes.

'Grappig. Toen ik er mijn eerste zoen kreeg, was ik natuurlijk helemaal niet bang voor die stomme brug. Waar gebeurt dat toch?'

'Gewoon. Ergens onderweg, mama.'

Ze knikt en bestudeert mijn gezicht. Ik zie haar blik van mijn kin, langs mijn lippen, naar mijn wangen, mijn neus, naar mijn ogen glijden, dan naar mijn wenkbrauwen, mijn oren, het litteken op mijn voorhoofd, een overblijfsel van een aanvaring met de punt van een tafel.

'Het is niet te geloven,' zegt ze. 'Ik heb elke dag contact met mijn

zoon. Thuis kan ik hem nooit bereiken. Ik krijg altijd voicemail of hij drukt me weg.'

Een knoop in mijn maag. 'Druk ik je te vaak weg?'

'Jaaa,' verzucht ze, met een lach.

Ik wil sorry zeggen, maar een andere stem in mijn hoofd zegt: *sorry waarvoor?*

'Weet je: het is alsof ik die verhalen in Holland niet aan je kwijt kan,' zegt ze. En dan, overdreven opgewekt: 'Ik ben zo blij dat je mijn land leuk vindt, want als je het niets had gevonden, had je het ook wel gezegd. Eerlijk hè? Een echte Fretz!'

Ik knik. Ze kijkt me weer aan als in de tuin op de Daniel Coutinhostraat, na het zingen van haar lied, onder de paramariboom. *Ik kan het wel herhalen, maar het blijft hetzelfde liedje.* Ik geloof dat ik die woorden nu pas begrijp. Nu zoekt ze opnieuw naar sporen van goedkeuring. Ik wil haar geruststellen met mijn ogen, maar het lukt me niet. Waarom? Ze heeft mijn navelstreng in deze grond begraven, hoeveel onvoorwaardelijkheid kan ik nog meer vragen? Ze laat me alles zien wat ik nog niet kende, ze toont mij Mama Sranang, geen vreemd land maar een hele wereld, waarvan ik het bestaan niet wilde weten. Het begin van haar leven, de eerste negentien jaar, een kleine eeuwigheid. We wandelen er samen doorheen, ze duwt me niet meer weg, ze kijkt niet wazig voor zich uit, ze zegt niet dat ik Keerti heet, ze loopt niet weg van huis. Ik mag haar hier nu dan toch eindelijk zien bloeien, zien groeien, met die korte beentjes, die misschien wat dikker zijn dan vroeger, maar wat dan nog: haar pas is zo soepel en krachtig.

Een forse oudere dame wiegt voorbij, met grote tassen in haar handen. Ze draagt kleurige gewaden, het zweet druipt van haar voorhoofd. Ze houdt even stil, zet haar tassen neer en puft uit.

'Zwaar hè, mevrouw?' zegt mijn moeder.

De dame kijkt naar haar om. 'Net wat u zegt.'

'Gaat u het redden naar huis?'

'Met Gods wil, mevrouw. Met Gods wil.'

'Hmmm,' zegt mijn moeder goedkeurend.

De dame knikt, pakt haar tassen weer op en loopt verder. Voet voor voet, moeizaam maar volhardend en taai, sleept ze het gewicht met zich mee.

'Een bosneger, maar nooit zo noemen, hè?'

'Waarom mag jij het eigenlijk wel zo noemen?'

Mijn stemt trilt. Het klinkt feller dan ik wil. Of misschien is dit juist wel precies hoe ik wil dat het klinkt. Mijn moeder kijkt me geschrokken aan.

'Johannes. Dat hoef ik toch niet uit te leggen?'

'Probeer het toch maar eens.'

'Gewoon. Ik ben een zwarte vrouw. Jij bent geen zwarte man.'

'Maar toch wel een beetje, of niet?'

'Een beetje is niet helemaal, Johannes. Voor de helft.'

Ik schud mijn hoofd.

'Niet half, zei je gisteren nog! Dubbel toch? Of nu weer niet?'

'Schat, het ligt gevoelig,' zegt ze.

'Ja. Er ligt zoveel gevoelig,' zeg ik. 'In deze tijd. Bijna alles.'

'Luister, "neger" was een scheldwoord. Het deed pijn. Omdat het pijn deed, zijn we het zelf maar gaan gebruiken. Als geuzennaam. Zo hebben we de controle teruggepakt over dat woord, begrijp je dat?'

'Ja ja, ik begrijp het.'

'Maar dat werkt niet als andere mensen het ook gaan gebruiken.'

'Andere mensen, noem jij dat. Oké, ik snap het, hoor. Ik ben te veel opgekloerd. Prima!'

Ze steekt streng haar vinger in de lucht. 'Johannes!'

'Wat? Ga je me nu nog meer de les lezen? Of mag ik dit ook weer niet zeggen?'

'Schat,' zegt ze fel. 'Ik zou het je allemaal wel beter willen uitleggen, maar dat kan ik niet. Aan je vader krijg ik het ook niet uitgelegd, al veertig jaar niet. Jullie zijn Hollanders, hai baia!'

'Hai baia? Nee mam, nu even geen ge-hai-baia meer,' zeg ik en ik sta op.

'Johannes, ik bedoel...'

'Hou op! We zijn hier. In dit land. Ook míjn land, dat moet ik toch voelen van je? Ik zie toch hoe je naar me kijkt? Ik moet toch zeggen dat het allemaal goed is nu?'

Haar gezicht verstart. Ze opent haar mond om iets te zeggen, maar er komen geen woorden meer uit.

'Dat dacht ik al,' zeg ik. 'Maar als het erop aankomt, als het er echt op aankomt... dan ben ik dus gewoon toch niet meer dan je blaka bakra. Een Hollander.'

Ik loop bij haar vandaan.

'Je hebt nooit iets anders willen zijn, Johannes.'

Ik loop door.

'Jo-HANNES,' roept mijn moeder. 'Je hebt nooit iets anders willen zijn!'

Ik houd stil, draai me om. Zij staat ook rechtop inmiddels, voor het bankje.

'Dat is zo,' zeg ik. 'En heb je ook enig idee waarom?'

Ze zwijgt.

'Hallo mensen, ik ben Johannes. Niets aan de hand. Ik ben niet zoals mijn gekke moeder. Ik loop niet joggend op de begraafplaats. Ik brabbel niet voor me uit dat mijn zoon Keerti heet. Ik loop niet weg van huis. Ik heet Johannes. Net als Cruijff! Ik spreek ABN. Ik ben beleefd, doe mijn best. Ik spring door je hoepel. Ook al slaap ik in een of ander huis met gekke mensen. *Je maintiendrai!* Ik ben een Hollander, zoals de rest. Ik doe niemand wat. Mag ik erbij? Gewoon, ergens bij?'

Ze staart naar de grond.

'Weet je, mama: het kost... zo... veel... energie. Altijd maar iets te moeten zeggen, doen. Om te laten zien dat het oké is. Dat ik oké ben. Dat ik jou niet ben. Dat ik niet ben waar ik vandaan kom. En dan heb ik het niet over al dat geklets over het ras, nee, ik bedoel... waar ik echt

vandaan kom. Om dat weg te duwen. Niet eens expres. Ik doe het gewoon. Vanzelf. Om mijn hoofd boven water te houden. En het stomme is: ik heb geloof ik nu pas door hoe moe ik daarvan ben.'

Ze richt haar gezicht op, het is helemaal samengeknepen, tranen biggelen door de groeven heen, langs haar kin op de grond. Ze huilt met lange, zachte halen, vult de stilte. Haar halfdichte, waterige ogen glimmen in de zon. Ze lijkt zo klein nu en opeens lijkt de tijd daardoor ook eindig. De tijd om boos te blijven. Het lukt me niet meer het pantser op te houden, het zwaard te heffen. Ik leg mijn wapens af en staak. Ik zie een meisje staan dat lang voor mij al leefde, dat een hele wereld van geheimen in haar hoofd en hart bewaart waar ik nooit helemaal bij zal kunnen. Ze durft de Marinebrug niet op. Ze huilt. En alsof mijn eigen woorden van zojuist, eindelijk na bijna dertig jaar hardop gezegd, de zuurstof terug in mijn hart hebben geblazen, ontspan ik. Vloeit de weerstand uit mijn lijf.

'Het is niet jouw schuld,' zeg ik.

'Nee?' vraagt ze, nog altijd met haar gezicht samengeknepen, vol tranen.

'Nee,' zeg ik. 'Het is gewoon gebeurd.'

Haar gezicht. Het is ook mijn gezicht.

'Zo gek is het niet,' zeg ik. 'Ze hebben je in een koelcel gestopt. Veenendaal. Mijn gunst!'

Ik moet lachen als ik het uitspreek en steek mijn moeder aan. Haar mondhoeken krullen omhoog, er ontsnapt een vrolijke klank uit haar mond en ze zegt: 'Tju, mijn gunst, ja schat. Veenendaal. De Klomp!'

We lachen pingpongend, aftastend, zoeken de lichtheid terug, die we hier deze week zo vaak, zo makkelijk bijna kunnen aanraken. Maar nu dan: helemaal. Ze richt haar blik terug naar de grond en stapt op me af, schuifelend, voetje voor voetje. Het zijn slechts een paar stappen, maar het lijkt een halve marathon. Als ze vlak voor me staat, richt ze haar gezicht op. Ze legt een hand op mijn wang, hij voelt koel en warm tegelijk.

'*Mi pikin,*' zegt ze, '*mi man pikin.*'

Ooit zal ik vloeiend Sranang spreken.

'Mi pikin betekent "mijn kind",' zegt ze. 'Man pikin... jongenskind.'

Ze veegt een traan van mijn wang, waarvan ik niet eens doorhad dat hij er zat en tovert een voorzichtige glimlach op haar gezicht.

'Weet je wat ik vannacht lag te denken?'

Ik schud verlegen mijn hoofd.

'Wat ik vroeger dacht dat mijn toekomst zou zijn, die leef ik nu. Ik leef nu in de toekomst, weet je, dit... is... mijn... toekomst! Als je een klein meisje bent, denk je: met wie ga ik later trouwen, hoeveel kinderen ga ik krijgen, hoe gaan ze heten... O God.'

Ik ben jouw toekomst. Ze legt nu ook haar andere hand op mijn wang, omklemt mijn gezicht, trekt me naar zich toe. Ik sla mijn armen om haar heen, houd haar stevig vast, zo stevig als ik kan zonder haar pijn te doen. Ik leg mijn hoofd op haar schouder, tegen haar hals en ruik thuis.

Er is geen dood

De begraafplaats ligt pal langs de weg. Geen hoge bomen of hekken die de doden van de levenden scheiden, alleen een lage, sierlijke schutting. De taxichauffeur parkeert de auto naast de ingang.

'Ik wacht wel even,' zegt hij.

We protesteren niet. Ik stap uit en kijk over de schutting. Ik heb nog nooit zoiets gezien. Alle graven steken boven de grond uit, het ene nog hoger dan het andere. Monumenten zijn het, bedekt met tegelwerk: wit, zwart, maar vaker in opvallende, warme kleuren, beschreven met sierlijke letters. Als ik door mijn wimpers kijk, lijkt het wel een oneindige verzameling van cabrioletten en oldtimers, strak naast elkaar geparkeerd. Het uitzicht van deze parkeerplaats voor de doden strekt zich uit in de verte, zover het oog reiken kan. Tussen de graven tiert het groen welig.

Mijn moeder en tante lopen zonder iets te vragen door het hek, naar een huisje dat vlak achter de ingang staat. Ze kennen de weg. De raamluiken van het huisje worden opengeklapt en een groot dameshoofd komt naar buiten. De vrouw kijkt nors naar mijn moeder en tante.

'Ja?' zegt ze.

'Brouwn!' zegt mijn moeder zonder verdere introductie.

'Ja?' zegt de vrouw nog eens.

'Dag mevrouw. We zoeken het graf van André Emiel Gilbert Brouwn. Onze vader,' zegt tante.

De dame fronst haar wenkbrauwen.

'Hebt u enig idee waar uw vader ter aarde is gebracht?'

'Nee, natuurlijk niet, daarom vragen we het,' zegt mijn moeder.

De dame klapt de luiken van het raam weer dicht. Tien seconden later gaat de deur van het huisje open. 'André Brouwn, zei u? Kom maar mee.' Blijkbaar is ze helemaal niet boos, ze gaat meehelpen met zoeken. Mijn moeder knikt nu, verontschuldigend bijna.

'Er is geen plattegrond, dus ik hoop dat u de tijd heeft,' zegt de dame.

'Alle tijd mevrouw, fijn dat u ons voorgaat,' zegt tante.

We verspreiden de troepen. De dame en tante schieten ieder een kant op, lopend over de paden tussen de graven. Mijn moeder en ik gaan rechtdoor, naar een volgend perceel. Ze doet haar hoedje af en houdt het in haar handen. Ze zweet.

'Ik kom niet graag op begraafplaatsen,' zegt ze. 'Ik krijg er zo'n nare smaak van in mijn mond.'

'Hoe komt dat?' vraag ik.

'Ik ben bang voor de dood.'

Ik sla een arm om haar heen. 'Dat hoeft toch niet, mama. Als je dood bent, kom je in de spiegelsfeer en voor je het weet kom je terug als witte man.'

Ze lacht en stoot me plagerig in mijn zij.

'Je bent echt net je vader.'

'Je toekomstige tweelingbroertje.'

'Laten we het hopen. Maar toch ben ik bang. Het is die angst dat er toch niets is, weet je wel? Dat ik mezelf al die tijd voor de gek heb gehouden.'

De zon staat zo hoog dat ook bij mij het zweet over het voorhoofd gutst. Mijn witte shirt is klam. Wat nu als we hier uren moeten zoeken? Aangenaam is anders, toch neem ik me voor om hier niet te vertrekken voordat we opa's laatste rustplaats hebben gevonden. Een eindje verderop zie ik hoe de dame over de graven heen loopt, zonder

enige eerbied. Ze is gewoon op zoek. Dit is haar werkterrein. Helemaal aan de andere kant loopt tante, met die lange armen bungelend langs haar lijf, juist heel voorzichtig tussen de graven door.

Mijn moeder wijst op een graf waarop een aantal lege champagneflessen staan, daar overduidelijk neergezet ter ere van de overledene.

'Gatverdamme,' zegt mijn moeder. 'Er staan hier gewoon lege flesjes. Mensen komen hier om hun *sopie* op te zuipen!'

Ze dwarrelt een andere kant op en slaat rechtsaf. 'We gaan hem niet vinden,' zegt ze.

Ik loop door, zigzaggend tussen de graven. Steeds blijft mijn blik bij een nieuwe grafsteen hangen. Ik trek zo snel als ik kan het geboortejaar van het sterftejaar af. LEVIA GOEDEWAARD: GEBOREN 12-12-1925 – GESTORVEN 04-03-2005. Tachtig. Mooi leven gehad. ROBERT CHEU-A-LONG: GEBOREN 02-03-1901 – GESTORVEN 08-07-1956. Vijfenvijftig. Te vroeg gegaan. De wind steekt op, een aangename verkoeling in deze bloedhitte. Ik zigzag door. Ben ik aan het verdwalen? Ik kijk achterom, de drie vrouwen zijn gelukkig nog in zicht. Ik weet niet of het morbide is, maar ik hoop dat ik degene ben die opa vindt. Het zou mooi zijn om deze reis zo te eindigen. En ook als ik hem niet zelf vind, kan ik later altijd nog vertellen dat dat wel zo was.

'Johannes! Miel is hier! Miel is hier!'

Mijn moeders stem. Even voel ik de teleurstelling, maar dan draai ik me om. Slechts vier, vijf meter van de ingang staat de grote dame met haar handen in haar zij boven op een graf. Tante en mijn moeder staan er iets verder vanaf, naast elkaar.

Ik ren terug, tussen de monumenten door, over het pad. Als ik aankom bij opa's graf staan mijn moeder en tante nog altijd veilig op een paar meter afstand. De beheerder haalt haar handen uit haar zij en glimlacht voor het eerst naar me.

'Uw grootvader, meneer. Hij lag gewoon aan het begin.'

'Duizendmaal dank, mevrouw!' zeg ik.

Ze loopt weg. Ik wurm me tussen twee graven door, tot ik precies voor de grafsteen sta. Geen tierelantijnen hier. Het grafmonument is bedekt met lichtblauwe tegels. De steen is grijs. Aan weerszijden ervan staan pilaren met blauw-witte tegeltjes, die zo uit Zaandam lijken te komen: oer-Hollands. In letters zo sierlijk dat ze wel door opa zelf lijken geschreven, staat:

André Emiel Gilbert Brouwn
Geboren 6 - 6 - 1912
Overleden 10 - 11 - 1977

Vijfenzestig. Niet goed, niet slecht. Te vroeg in elk geval, maar ook weer niet zo vroeg. En dan zie ik nog iets: mama en tante zijn keurig naast elkaar blijven staan. Ze hebben allebei hun handen plechtig in elkaar gevouwen.

'Waarom komen jullie niet dichterbij?' vraag ik.

'Ik loop niet over graven,' zegt mijn moeder. 'Dat vind ik respectloos.'

Ze kijken allebei wat bangig naar het graf. Ik wijs naar het smalle pad tussen twee graven. 'Maar je kunt hier gewoon tussendoor lopen.'

'Nee, zo dun ben ik niet,' zegt mijn moeder.

Abun. Ik zet nog een stap dichterbij en hoor dan hoe mijn moeder en tante over het pad weglopen.

'We zien je zo, neefje,' zegt tante.

Ik geloof dat ik mijn moeder nog nooit zo snel heb zien lopen. Ik kijk naar de letters op de grafsteen en zie dan pas de tekst onder de sterftedatum:

Er is geen dood. Wel Eeuwig Leven.

We zijn al een eindje op de terugweg, als mijn moeder plots opschrikt en zegt: 'Mijn hoed, waar is mijn hoed?'

Ze grijpt naast zich, tante ook. Ik kijk voor me op het dashboardkastje. Nergens een spoor van de vilten hoed met het mooie lint.

'Och mensenkind,' zegt tante. 'We zijn hem op de begraafplaats verloren.' Op dat moment maakt de paniek in mijn moeders blik abrupt plaats voor een gulle lach.

'Geweldig!' zegt ze.

'Pardon?' zeg ik.

'Natuurlijk, pa had ook altijd zo'n hoed. Een vilten, grijze. Het heeft zo moeten zijn. Nu is het net alsof ik hem gedag heb gezegd met die hoed van me.'

Maar het gaat hier wel om haar lievelingshoed, denk ik. Offeren we die niet te snel voor de symboliek?

'Meneer,' zeg ik tegen de chauffeur, 'kunnen we eventueel nog terug?'

'Ben je gek?' zegt mijn moeder.

'Wil je hem daar dan echt laten?'

Ze glimlacht laconiek, heft haar kin koninklijk. 'Ja natuurlijk, man pikin. Je denkt toch niet dat ik weer over al die graven ga lopen, met al die mensen die daar onder de grond liggen? Die dooien. Vriendelijk bedankt!'

Ze moet zo aanstekelijk om zichzelf lachen dat niemand van ons nog iets geeft om de verloren hoed of het gezicht nog langer in de plooi kan houden. Eerst komt het schelle meisjesgelach van tante erbij, dan ben ik aan de beurt, precies mijn moeders lach, maar dan als bariton en tot slot barst ook de taxichauffeur los, met ritmisch gehinnik van plezier. Hij is de bas. We rijden de stad binnen als een klein orkest.

Het optreden

Ik wil gewoon doorlopen naar mijn kamer, maar het meisje van de receptie komt achter haar desk vandaan en stapt opgewonden op me af.

'Meneer,' zegt ze. 'Meneer Fretz!'

Ik draai me om.

'Ik heb geweldig nieuws voor u!'

Ze glimlacht breed en vouwt haar handen open. 'Uw kamer in Torarica is eindelijk gereed!'

Ik barst bijna in lachen uit, maar houd me op tijd in. 'Je meent het?'

'Absoluut! U kunt er meteen naartoe. Handig, want u treedt er ook op vanavond? Hoorde ik van mijn collega.'

'Dat klopt, maar...'

'U bent *starring* hier hoor, meneer!'

'Sorry?'

'U wordt beroemd! En ik heb leuk nieuws: we willen u graag een luxe suite aanbieden in verband met het ongerief de afgelopen week.'

Ik krab aan mijn achterhoofd. Wat moet ik hier nu tegen inbrengen? Ik wil haar niet kwetsen. Ik kijk naar haar naambordje.

'... Cindy, ik vind dit echt heel lief van jullie. Alleen: ik vertrek overmorgen al... Misschien is het beter... als ik gewoon hier blijf?'

Het meisje kijkt nu verlegen naar de grond en giechelt nerveus.

'Dat zal helaas niet gaan, meneer. De kamer is al voor u gereedgemaakt, enne...' Ze speelt met haar handen. 'Uw huidige kamer hier zal naar iemand anders gaan, ziet u?'

De piccolo van Hotel Torarica neemt me mijn koffers uit handen. 'Ik ga ze voor u boven brengen.'

Ik bedank hem en loop dan door de schuifdeuren naar buiten. Er is maar één plek waar ik heen wil. Ik loop over het terras, voorbij het zwembad, langs de tafels. Het is hier rond dit tijdstip al druk. Op een klein podium speelt een livebandje muziek van het soort waar niemand aanstoot aan kan nemen.

De zon staat laag, maar ik ben nog op tijd. Ik ga verder over het stenen pad, langs veldjes en bomen. De klanken van het bandje verdwijnen naar de achtergrond. Op een van de bankjes zit een jong stel innig te zoenen. Ze zien mij niet. Ik loop ze stilletjes voorbij, tot het pad uitmondt in de plek waar ik zijn wil. De felgekleurde bloemenstruiken omringen de houten panelen. Ze verwelkomen me. Ik loop door, een kleine helling op. Iets verder nog. Rechts een overdekte patio, een koloniaal aangezicht. Ik loop door. De ingang van de pier. *Warning,* staat er, *children not allowed at the pier without adult supervision.* Ik ben bijna dertig, dus loop ik zonder vader of moeder onder de klassieke witte poort door, de pier op. De lucht kleurt roze en blauw. Voor me, links van me en rechts van me, de Surinamerivier. In de verte gloort de Wijdenboschbrug: er bewegen lichtjes, heuvel op, heuvel af, auto's als vallende sterren. Er loopt hier niemand, waarom eigenlijk niet? Dit is toch de mooiste plek voor dit moment van de dag? Aan het einde van de pier blijf ik stilstaan. Langzaam zakt de zon verder weg, vloeit het roze van de hemel over in een oranje gloed. De lampen in de kleine lantaarnpalen zijn nog steeds uit. Met het blote oog kan ik alles zien. Ik leg mijn armen op de houten reling, leun naar voren en kijk voor me uit. Hoe vaak heeft ze me niet verteld hoe ze hier stond? Uit huis geglipt. Via de beroemde trap in de Daniel Coutinho naar beneden geslopen. Met Cynthia op de brommer gestapt. Naar hier gereden. Opgedoft. Weg van de luide muziek. Naar de pier. Hier droomde ze ervan om Andy Warhol te zijn en maakte ze zich een voorstelling van de bevroren regen die aan de andere kant van de zee uit de hemel viel. Ik doe mijn ogen dicht en luister naar de stroming.

Wanneer ik een halfuur later het congreszaaltje van Torarica binnenloop, staat Yvette tegen een beamer te praten.

'Wat is dit voor apparaat? Dit apparaat haat mij, ik zweer het je!' Dan kijkt ze op. 'Fretz! Dames en heren, de ster van de avond is er.'

Vooralsnog zijn de enige aanwezigen Pim en Lydia van de Wereldomroep, die op het podiumpje staan te overleggen.

'Johannes. Kijk, onze Hollandse kameraad,' zegt Pim.

Ik glimlach breed en loop naar het podium. 'Ja hoor, ik ben het. De spreker die jullie je laatste budget heeft gekost.'

Lydia lacht ondeugend. 'Nu maar hopen dat je het waard bent.'

Het is een klassiek congreszaaltje. Een tapijten vloer. Een airco op standje windkracht tien. Er zijn een paar rijen stoelen neergezet en achterin wat statafels. Achter het podium hangt een projectiescherm. Yvette slaat inmiddels met haar vlakke hand op de beamer.

'Ik zal je hebben kreng, je gaat het doen vandaag. Dit is toch het beste hotel van de stad of niet soms?'

Op dat moment loopt Clyde naar binnen.

'Jaaa hoor, mensen! Hebben we allemaal even goed ingedronken?'

'Zit de acht al in de klok?' vraagt Pim jolig.

'Nee Pimmy, maar je weet toch: om twaalf uur begint de drooglegging. Al Capone-stijl. Geen druppel meer voor jou. Dus pak je kans, de Wereldomroep betaalt.'

'Maar wij *zijn* de Wereldomroep,' zegt Lydia.

'Dat zeg ik,' zegt Clyde. 'Pak die kans, Lydia, je bent maar één keer hier.'

Lydia lacht. 'Welnee, ik kom terug hoor.'

'Ik ga even een bacootje halen,' zegt Pim.

Clyde heeft het niet meer. Hij komt op mij af en groet me met een verticale handdruk. Daarna brengt hij zijn hand naar zijn hart. Ik doe hetzelfde.

'Broeder, klaar voor?'

'Ik denk het.'

'Mooi zo. Ik ben de MC, dus als je een black-out krijgt, roep je maar. En je weet het hè: niet de blaka bakra uithangen, whaha.'

'Clyde, hou je mond!' roept Yvette. 'Ik heb hem dit al uitgelegd. Maar Fretz moet doen wat hij moet doen.'

'Vetje, rustig, ik coach die jongen. Je weet waar Surinamers niet van houden. Kijk, als Lydia en Pim, with all due respect, straks een of andere belerende preek houden, denken ze: natuurlijk, de witmang en witvrouw. Maar als jij dat doet, denken ze: komt die nep-Surinamer ons nu vertellen hoe we hier moeten leven?'

We moeten er allemaal om lachen.

'Maak je geen zorgen,' zeg ik.

'Abun, broeder. In dat geval: vergeet alles wat ik heb gezegd en zet de boel hier in de fik!'

Het zaaltje zit inmiddels bomvol. Ook alle staanplaatsen zijn vergeven. Het gaat hier op leeftijd: de oudere mensen zitten, de jongere staan. De muziek die uit de boxen klinkt, wordt moeiteloos door het gekakel overstemd.

Ik zit op de voorste rij, die is gereserveerd voor de sprekers. De twee stoelen naast me zijn nog leeg. Dan gaat er een korte golf van geroezemoes door de zaal. Ik kijk achterom. Een man in pak – grijs haar, brilletje – loopt tussen de stoelen door naar voren, met naast zich een dame in een eenvoudig maar stijlvol avondkostuum. Haar haren zijn nog niet grijs. Twee Hollanders, zoveel is zeker. Ze lopen naar de stoelen naast mij. De man kijkt me vriendelijk aan.

'Ah kijk, jij bent Fretz. Goedenavond. Ernst Noorman,' zegt hij met een gemoedelijke Brabantse tongval.

'Goedenavond,' zeg ik.

Yvette, die naast me zit, ziet dat ik niet weet wie hij is. 'Meneer de ambassadeur,' zegt ze. 'Hoe maakt u het?'

'Mevrouw Forgeron. Zeer goed. Zin in vanavond.'

'Meer dan in de verkiezingen zeker?'

Meneer Noorman lacht, maar zegt diplomatiek: 'Het feest van de democratie, Yvette.'

De vrouw van de ambassadeur geeft me nu een hand. 'Hoi! Johannes?'

'Goedenavond, mevrouw.'

'Zeg maar Henneke.' Ze lacht een mooie warme glimlach.

Ik kijk nerveus achterom. Alle soorten Surinamers zitten hier, dwars door elkaar. Javanen. Hindoestanen. Creolen. Ook Chinezen, al zijn die in de minderheid. Op de achterste rij stoelen zie ik mijn moeder zitten, naast Enilda en Wonny. Ze zien er spectaculair uit. Drie diva's op leeftijd, The Supremes. Als ze ziet dat ik kijk, glimlacht ze, knikt even en balt haar vuistje. *Zet 'm op, mi man pikin!*

De muziek wordt uitgedraaid en Clyde loopt het podium op. Gejoel en geklap, vooral de jongeren achterin juichen voor hem.

'Ja, dames en heren. Welkom! Het is twee dagen voor we onze stem gaan laten horen. Voor ons Suriname! Voor Mama Sranang! Mag ik u voorstellen aan mijn favoriete duo uit Nederland, de grote sponsoren van deze avond, nog eenmaal...'

Maar Pim komt het podium niet op. Lydia heeft Clydes waarschuwing over bakra's die al eeuwen de wijsneus komen uithangen ter harte genomen. Ze wil absoluut niet overkomen als een neokolonist en daarom heeft ze de PowerPoint-presentatie van Pim afgeblazen. Zodra ze het podium op is geklommen en het applaus in ontvangst heeft genomen, stapt ze er weer af, zodat ze gelijkvloers met het publiek komt te staan.

'Ik wil niet op de verhoging staan,' begint ze. 'Want vandaag dragen wij het over aan jullie. Dit is jullie podium.'

Het lijkt misschien een beetje goedkope symboliek, maar ik voel dat de hele zaal het waardeert. Deze bakra begrijpt het, denken ze. Daarna kan Lydia niet meer stuk.

Als ze weer op haar plek zit, is het de beurt aan Ramone. Een keurige jongeman van mijn leeftijd, gekleed in een ouderwets kostuum

met stropdas: een oude politicus in een jong lichaam. Dit is de jongen waar Yvette me aan het begin van de week voor heeft gewaarschuwd. De jongen die traag en veel praat. Inderdaad geen geweldige combinatie, blijkt nu hij op het podium staat. Ik hoor hem woorden uitspreken als 'draagvlak', 'uitdagingen' en 'consensus' en mijn gedachten dwalen af. Ik kijk achterom naar mijn moeder, maar zij is een en al aandacht, zit daar achter in de zaal in opperste concentratie te luisteren. Ze knikt instemmend. Ik voel me meteen schuldig dat ik ben afgehaakt en probeer nu opnieuw te luisteren naar Ramone, maar dan door mijn moeders oren. Tussen al zijn grote woorden vind ik dan toch nog een zin die mijn hart binnenkomt: 'Ik ben er zo moe van dat we telkens maar weer moeten wachten op steeds dezelfde mensen, die zeggen dat we moeten blijven wachten.'

Ramone krijgt een beleefd applaus, maar pas als Clyde weer het podium betreedt, veert de zaal op.

Yvette knijpt in mijn nek en fluistert: 'Jouw beurt, Fretzie, give 'm hell!'

'Dan wil ik jullie nu introduceren, beste mensen, aan een man,' begint Clyde. 'Hij is geen witmang, hij is geen blaka mang. Maar ook geen blaka bakra!'

De zaal lacht.

'Hij is hier pas een week, maar hij is mijn broeder. Hij komt uit Amsterdam. Zijn naam is Johannes. Wat is dat voor naam voor een Surinamer, zul je zeggen, niet? Maar hij gaat hier voor jullie spreken en je gaat weten: hij hoort bij ons! Dames en heren, mag ik een groot applaus voor Johannes Fretz!'

Mijn hart klopt in mijn keel terwijl ik het podium op loop. Clyde is blijven staan en haalt nu iets uit zijn zak: een briefje van twintig Surinaamse dollars. Ik kijk er verbaasd naar.

'Je mag zo beginnen, broeder. Maar vooraf één ding: hier heb je twintig SRD. Ik word namelijk later president van Suriname. Mocht je nu later toch nog president van Nederland worden, dan kan je

niet zeggen dat ik nooit wat voor je gedaan heb!'

De zaal ontploft. Dit is geen klein orkest, dit is een orkaan. Een hele zaal vol mensen die precies zo onbeschaamd en mateloos lachen als ik. De spanning vloeit uit mijn lijf. Ik neem het geld aan.

'Hier krijg ik later problemen mee, maar thanks, broeder!'

Clyde loopt af. Ik ga achter de katheder staan en kijk de zaal in. Iedereen kijkt me met grote, open ogen aan. Ik hoef maar één ding te onthouden: *niet te veel je best doen*. En dan zie ik, helemaal achterin, aan een statafeltje opeens twee helblauwe ogen naar me kijken. Ze glimlacht naar me, verlegen, aftastend en zwaait. Ik knik naar haar. Het is doodstil. Terwijl ik de tekst uit mijn binnenzak haal, zeg ik: 'Het is een week geleden dat ik hier voor het eerst, veel te laat natuurlijk, voet aan de grond zette. In het land van mijn moeder. Die hier vanavond trouwens ook aanwezig is...' Ik wijs naar haar. 'Dames en heren, mag ik een applaus voor: Virginia Brouwn!'

Mijn moeder aarzelt geen moment en springt uit haar stoel. Het publiek joelt en klapt voor haar, een open doekje. Ze heeft helemaal niets hoeven doen, maar neemt het applaus in ontvangst alsof ze deze mensen zojuist drie uur heeft getrakteerd op een legendarisch concert. Knikkend, breed lachend, zwaaiend naar het volk. Ze gloeit. Enilda en Wonny klappen driftig mee en lachen haar uit. Of nee: ze lachen haar toe, ik weet het zeker. Dan gaat mijn moeder weer zitten. Ik heb de tekst op de katheder gelegd en hoop dat ik de juiste zinnen heb opgeschreven. Ik denk aan de woorden van Gil Scott-Heron – *You will not be able to stay home brother!* – en begin te spreken:

'Dus, ik land in Paramaribo. Het heeft negenentwintig jaar geduurd, voordat ik hiernaartoe ben gekomen, en tot voor kort was de reden heel simpel: ik had hier niks te zoeken. Ik was gemengd, half, gewoon Hollands dus en dat wilde ik ook zijn. Toch zegt de zwarte piloot die bij de uitgang van het vliegtuig staat: "Welkom thuis, jongen."'

Massameeting

'Ik wil een selfie met u!' Een knap creools meisje stapt op me af, haar smartphone in de hand. 'Voor Insta, ziet u? Ik vond het mooi en grappig wat u vertelde!' Nog voor ik iets kan zeggen, komt ze naast me staan en slaat een arm om mijn schouder. 'Lachen, oké?'

Ik lach. Ze maakt de foto.

Mijn moeder en tante omhelzen me.

'Neefje, je bent in dit opzicht echt een Brouwn. Een redenaar!'

Ik zou willen zeggen dat de Brouwns vooral zelfbenoemde redenaren zijn, met hun lange tori's, maar ook in dat geval heeft ze gelijk: in dit opzicht ben ik een Brouwn.

'Dank je wel, tante.'

Wonny slaat me hard op de schouder. 'Goed zo, boy! Vergeef me dat ik soms achteromkeek. Ik wilde zien hoe die jonge Surinamers erop reageerden. Ze vonden je tori goed. Ik zag ze knikken. Ik mag hopen dat zij die revolutie gaan zetten!'

Mijn moeder zoent me op mijn wang.

Dan komt Jaantje erbij staan, een paar stappen buiten de kring. 'Hai,' zegt ze.

'Hé,' zeg ik.

Het is even stil. De tantes en mijn moeder openen de kring, bestuderen Jaantje met een geamuseerde blik en kijken dan schalks naar mij.

'Ik dacht dat je Surinaams was,' zegt mijn moeder.

Jaantje kijkt blozend op. 'Niet dat ik weet, mevrouw.'

Ze kijkt naar mij, ongemakkelijk. Ik moet natuurlijk iets zeggen.

'Eh... mama, tante, Wonny... dit is Jaantje. Ze doet hier onderzoek.'

Mijn moeder grinnikt. 'Onderzoek? Wat leuk. Net als wij eigenlijk.'

'Dag mi gudu, je bent knap,' zegt tante en ze legt een hand op Jaantjes schouder. Wonny knikt instemmend.

'Hai baia, ja, je stond vooraan toen God geïnspireerd was.'

Jaantje glimlacht nu nog verlegener, haar wangen worden rood. Ze kijkt naar mij. Mijn moeder stapt op haar af.

'Ben jij degene die me kleinkinderen gaat geven?'

'Mama!'

'Ik kan toch alvast informeren, noh?'

Jaantje lacht alleen maar en kijkt mijn moeder lief aan.

'U mag alles vragen hoor, mevrouw. Al moet u op dit gebied zeker nog wat geduld hebben. Maar mag ik even zeggen dat u een hele leuke zoon hebt. En ik heb vanavond gezien dat hij ook echt wat kan.'

'O! Dat wist je tot nu toe nog niet?' vraag ik.

'Ik vermoedde het,' zegt ze plagerig. 'Maar ik had het nog niet gezien.'

Mijn moeder knikt. 'Ik vind het leuk dat hij zo zichzelf is geworden. Eerst kon hij nog wat drammerig zijn, maar hij heeft het losgelaten, weet je? Mooi, want hij heeft het niet nodig. *Mi tranga boy naga wan saf'ati!*'

'Pardon?' zeg ik.

Mijn moeder slaat me op de schouder. 'Mijn zachtmoedige radicaal!'

Het creoolse meisje is opeens weer terug. Ze duwt haar scherm voor mijn gezicht. 'Kijk! Leuk geworden toch? Je moet me terugfollowen!'

Haar Instagramaccount toont de foto van zojuist, met een kleurrijke filter erover. Het zoveelste bewijs dat ik niet kan lachen op comman-

do. De foto heeft al elf likes. Eronder staat: 'Was op de speechnight @Torarica. Net geluisterd naar deze white boy! Ga hem onthouden. #onfire #blakabakra'.

Ze dartelt weg. De tantes, mijn moeder en Jaantje kijken me even stil aan en barsten dan in lachen uit.

Lydia en Pim lopen langs ons richting de uitgang van de zaal.

'Fretz, goed gedaan, jongen. Zien we je zo aan de bar? We hebben nog maar anderhalf uur hè?' zegt Pim.

Clyde klampt me aan.

'Zo! Dames, hebben we genoten van Fretzie of niet dan? Ik wil verder niet storen, maar als je nog iets bijzonders wilt zien: Vetje en ik gaan naar de massameetings van NDP en VHP.'

'Zou ik met jullie mee kunnen rijden?' vraagt Jaantje.

'Wat zijn de massameetings?' vraag ik.

Clyde lacht. 'De laatste campagnebijeenkomsten. Bijna elke partij heeft een grote slotbijeenkomst. Dat moet je een keer gezien hebben. United States-stijl. Alleen dan helaas niet met Obama maar met Bouta, whaha. NDP is op het grote veld bij Ocer. En dame, natuurlijk mag je meerijden. We gaan wel nu vertrekken.'

'Naar Bouta luisteren?' zegt mijn moeder. 'Jullie liever dan ik. Ik ben afgemat! Ik ga lekker nog een borrel doen, toch dames?'

Wonny en tante Enilda knikken driftig. 'Zeeee-keerrr,' zegt Wonny.

Mijn moeder kijkt naar Jaantje en dan naar mij.

'Maar ga vooral mee met deze knappe jongedame, Johannes. Voor onderzoek... Ja toch?'

We scheuren over de weg. Clyde zit achter het stuur, Yvette in de bijrijdersstoel en samen met Jaantje zit ik op de achterbank. De radio staat aan.

'Te lang heeft dit land geleden onder minderwaardige gevoelens! Te lang heeft de geest van het verleden zijn duistere schaduw geworpen over onze vruchtbare grond!'

'Mijn gunst, hoor je Rutte al zo praten?' zegt Yvette lachend. 'Die heeft het liever over de bv Nederland.'

'Wij zijn hier geen bv,' zegt Clyde. 'Wij zijn een VOB. Een Vereniging Onder Broederschap.'

Het is druk op de weg, zeker voor dit tijdstip. Overal op straat lopen plukjes mensen. Ze dragen shirts met de afkortingen die ik inmiddels zo vaak heb gezien: ABOP. VHP. NDP. Opeens voel ik een hand op de mijne. Ik kijk opzij. Jaantje. Aftastend. Ze leest in mijn ogen dat het mag.

Het lawaai beukt al in de verte. Wat daarnet binnen in de auto nog uit de radio klonk, schalt nu als een luide echo naar ons toe. Het is een chaos. Een opstopping van wagens, sommige staan midden op de weg geparkeerd. Brommertjes zoeven er zo goed en kwaad als dat gaat tussendoor. De eindeloze stroom mensen beweegt lopend over het wegdek richting het geluid. Hun gepraat en gegil klinkt opgewonden, alsof er iets groots staat te gebeuren. Getoeter, rood, blauw, oranje licht knippert, bastonen dreunen in mijn borstkas.

We lopen mee met de massa, Clyde en Yvette voorop. Jaantje kijkt voortdurend om zich heen, haar hoofd een beetje voor haar lichaam uit. Onderzoekend. We passeren een Isuzu-busje, met een felgekleurde sticker: BASI TAPA PASIE. Hoe dichterbij we komen, hoe luider de prekende stem klinkt en het gejoel dat er om de paar zinnen bovenuit torent. Steeds meer paarse vlaggen van de NDP met de opdruk NDP WERKT! Ze hangen aan hekken, uit de open ramen van auto's, of wapperen in de handen van de opgewonden mensen. Een paar agenten proberen het verkeer netjes om te leiden, maar ze zijn kansloos. Ik zie een verdwaalde ABOP-auto, met daarbij de foto van een langharige man en de tekst: MARLON ROZENBLAD, PARAMARIBO DNA.

'Straks gaan we luisteren naar onze enige echte volkspresident. De enige man die Suriname kan leiden, kan redden!' klinkt het, nu van heel dichtbij.

We lopen langs een hek met prikkeldraad, alsof we een gevangenis betreden. Een oogverblindend wit licht ontneemt me het zicht, ik knijp mijn ogen samen, loop een paar stappen door, kijk door mijn wimpers. Mijn mond valt open. Ik dacht dat ik de massa al gezien had, maar hier, op dit veld, staan duizenden mensen tussen honderden auto's, rook dwarrelt uit eetkraampjes, uit ghettoblasters pompt muziek. Een paarse zee van NDP-aanhangers. Over een van de wagens is een doek gedrapeerd met daarop een grote afbeelding van een lachende Desi Bouterse.

'Kijk je ogen uit!' zegt Clyde stralend.

Het veld loopt omhoog, richting een immens stadion, waaruit het opgezweepte gepreek en gejuich klinkt. We lopen heuvelopwaarts, dringen ons door de mensenmassa heen. Al gauw zie ik dat Clyde en Yvette in de stroom een andere richting uit worden getrokken. Jaantje pakt mijn hand.

'Kom!' zegt ze.

Ze is hier veel behendiger in dan ik. Al speelt het vast ook mee dat ze hier een bezienswaardigheid is – blond, wit, blauwe ogen. Mensen staren haar aan alsof ze van een andere planeet komt. Ze lacht charmant, groet iedereen en weet zich moeiteloos een weg te banen tussen al die mensen. *Boro passi!* Om de paar seconden gaan de paars-witte vlaggetjes de lucht in, wapperend, armen die alle kanten op zwaaien. Kermis in de hel. Jaantje trekt me nog verder achter zich aan, tot we aan de zijkant staan, net buiten de overkoepeling. Het stadion is afgeladen. De mensen voor ons houden zich vast aan de reling, op hun shirts staat de afbeelding van een open witte hand, erboven de tekst: NOG / ETE KOERANG, eronder: MORE AUR.

'Dames en heren,' zegt de spreker. 'Laat u horen voor de vriend van het Surinaamse volk, voor de held van de vergeten mensen: Desiré Delaaaanoooo Bouterseee!'

We zijn terechtgekomen in een vloedgolf. De massa ontploft, springt en joelt, de vlaggen en petjes wapperen om ons heen, door-

breken de hete windstilte. De grond trilt. Mijn hart bonst. Hoe is dit mogelijk? Het lijkt wel Amerika. Maar dit *is* natuurlijk ook Amerika. Een stipje loopt in de verte het podium op. Een broos mannetje, zijn passen traag. Hij draagt een bril. Bouta! Het publiek joelt en krijst alsof de Heere Jezus zelf is neergedaald op Surinaamse bodem.

'BOUTAAAAA BOUTAAA! FIVE MORE JARIES! FIVE MORE JARIES!'

'Wow!' zegt Jaantje.

Dan beginnen de speakers rond te zingen, de piep is voor even zo hoog en oorverdovend dat iedereen vlug zijn vingers in zijn oren propt. De piep vloeit weg.

'Landgenoten. Surinamers,' klinkt de stem van de man over wie ik al zoveel hoorde, maar die ik nooit zo dichtbij zag.

Het publiek wordt op slag doodstil.

'Voor u staat een man die Suriname altijd op de eerste plek zal zetten. Die zich verzet tegen de hooghartige figuren in hoge torens.'

Jaantje en ik kijken toe hoe de menigte de woorden opzuigt. Hoe ze om de paar zinnen, wanneer Bouta een uitroepteken na zijn kreten plaatst, in uitzinnig juichen losbarsten.

'Omdat we één volk zijn... stel ik u voor aan uw toekomstige vicepresident... Ik kondig hem aan... Dames en heren: Michael Ashwin Satyandre Adhin!'

Ohhh's en *Awwh's* golven door het publiek, gevolgd door alweer een verbaal vreugdevuur.

'Dit is big news,' zegt Jaantje. 'Hij kiest een Hindoestaan als vicepresident, twee dagen voor de verkiezingen. Adhin! Hij probeert zo ook nog de VHP leeg te eten. Zo sluw, zo slim!'

Naast me begint een man te huilen. 'Bouta!' roept hij. 'Boutaaaaa! Bouta voor Mama Sranang!'

Jaantje stoot me aan. 'Hé... Ik vind het heel stom om te zeggen, maar ik kan straks niet met je mee.'

Ik stamel: 'O... ja... maar ik ging er ook niet per se van uit hoor, dat je...'

Ze lacht om mijn gestuntel. 'Geloof me, ik wil niets liever. Maar ik heb een nachtbus gevonden die me naar Nickeri brengt. Ik moet daar morgen mensen interviewen.'

'Ik begrijp het... Natuurlijk.'

'Niet zo sip kijken, straks laat ik mijn onderzoek nog voor je lopen. Maar ik heb een briljant plan bedacht!' Ze glundert. 'Ik dacht: we hebben nu jouw moederland gezien. Als we nou over een week afspreken in dat van mij. In Boedapest... dan laat ik dat aan jou zien... Wat denk je?'

Mijn maag voelt als het achtbaankarretje dat bijna los lijkt te komen van de rails voordat het naar beneden raast. Volgens mij hoef ik niets meer te zeggen.

'Ik weet het: het duurt nog lang. Zeven dagen, maar... we hebben de tijd toch?'

Ik knik en lach. Om ons heen barst weer gejuich los, paarse zakdoekjes vliegen de lucht in, de grond onder onze voeten trilt.

'Wat mij betreft alle tijd van de wereld.'

Dag 8

Naar huis

Mijn koffers staan op de stoep van Torarica. Ik heb Clyde een halfuur geleden gebeld en gezegd dat hij er over een kwartier moest zijn, dus hij kan elk moment aankomen.

Ik loop onder het afdakje vandaan, zodat ik nog even de zon op mijn hoofd voel. Mijn huid is inmiddels donkerbruin en nog altijd gaaf. Pas als ik weer thuis ben, zal het vervellen beginnen. Ik rek me uit, mijn lijf ontspant zich nog één keer in deze lome tropenlucht. Ik probeer zo veel mogelijk hitte in me op te nemen, als een zonnepaneel, misschien kan ik het opsparen voor thuis. Ik gaap, maar ben niet moe.

God schiep de wereld in zeven dagen. Ik vraag me af op welke dag hij Suriname schiep. Op mijn zevende dag heb ik hier niets meer gedaan. Alleen nog maar wat aan het zwembad gelegen. Met Wonny en mama gegeten op Blauwgrond, de Javaanse enclave. De gadogado daar was ook door God geschapen, maar daarvoor had de Lieve Heer maar een halfuurtje nodig.

'Fretz!'

Yvette komt door de schuifdeuren van Torarica naar buiten en stapt op me af. 'Je dacht toch niet dat ik je geen gedag kwam zeggen?'

Ze pakt me stevig vast, voor deze ene keer toch een brasa, al slaat ze er wel bij op mijn rug. 'Het was een feest je hier te hebben, dank je wel, jongen!'

'Ik moet jou bedanken. Zonder jouw uitnodiging had het vast nog tien jaar geduurd voor ik naar Su was gekomen.'

Ze schudt haar hoofd. 'Dat denk ik niet. Het was de tijd. De kosmos heeft samengespannen om je hier te laten komen. Het is een complot, begrijp je?'

Ze lacht en op dat moment hoor ik getoeter vermengd met reggaeton.

Oom Jimmy laat Clyde trots het appartement zien. 'Heb je al gestemd, jongeman?'

'Jazeker, meneer Loefbeek.'

Clyde laat aan Jimmy zijn pink zien, die is bedekt met inkt. Hij heeft het me net uitgelegd: als je gestemd hebt, moet je pink verplicht in een speciale inkt worden gedoopt, die pas na een paar dagen kan worden afgespoeld. Zo voorkomt het ministerie dat mensen nog een keer gaan stemmen.

Mijn moeder zit met tante Enilda en Wonny op de bank.

'Weet je nog?' zegt mijn moeder. 'Als je vroeger hier naar een bonoe-vrouw ging, een genezeres, voor een behandeling? Je man was vreemdgegaan en je wilde hem terug hebben, zoiets?'

Ze moet al om zichzelf gniffelen.

'En als ze dan zei: breng me tien witte faja lobi's, of tien rode rozen. Als betaling. Dan was het een goeie toch? Maar als ze zei...' Mijn moeder trekt haar gezicht samen en produceert een krakerige piepstem, met dik aangezet Surinaams accent: 'Ik weet het niet hóór. Begin honderd gulden voor me te brengen. Dan kijken we verder...'

Wonny en mama gieren het uit. Door haar eigen uitbundige lach heen, vervolgt mijn moeder haar imitatie van de bonoe-vrouw.

'Eén behandeling lijkt me niet genoeg. We moeten kijken naar vier!'

Ik kijk naar tante Enilda. 'Kan je het nog aan, tante?'

'Jawel,' zegt ze.

'Word je er niet een beetje moe van?'

Ze kijkt ondeugend. 'Jawel, een beetje,' en geeft me een knipoog.

Jimmy geeft me eerst een hand, maar als ik aanstalten maak voor een brasa, gaat hij daarin mee.

'Dag neef! De volgende keer moet je hier komen met oud en nieuw, dan vieren we *owru yari* en kan je vanaf dit balkon het spektakel aanschouwen.'

'Aanschouwen?' zegt mijn moeder. 'Spektakel moet je niet aanschouwen, daar moet je in duiken.'

Wonny pakt me vast, kijkt me aan door haar dikke brilglazen. 'Boy, ik heb van jullie genoten! Blijf niet te lang weg.' Ze geeft me een zoen. Tante komt ernaast staan en geeft me een brasa. 'Kom gauw terug! Weet je hoe je dat zegt?'

Ik schud mijn hoofd, maar niet meer uit schaamte.

'*Kon hesi baka,*' zegt tante. 'Doe het eens na.'

'*Kon heesie bakka,*' zeg ik, verlegen.

'Nog een keer. *Kon 'esie báka.*'

Ik glimlach naar de grond, kijk op.

'Kon 'esie báka!'

Ze giechelt. 'Goed zo, neefje.' Ze streelt mijn wang, lacht trots en applaudisseert dan. Mijn moeder, Wonny, Jimmy en Clyde klappen mee.

Als we de stad uit rijden, passeren we eerst nog wat stemlokalen, waar rijen mensen opgetogen staan te wachten, hun pinken nog niet in de inkt gedoopt. Maar al gauw zie ik alleen nog maar landwegen. Mijn moeder zit naast Clyde. Ze heeft haar stoel helemaal naar achter geklapt en ligt te slapen. Te rusten. Haar handen in elkaar gevouwen op haar buik, die zachtjes, bij elke ademtocht naar beneden en weer terug omhoog beweegt. De airco staat op standje Paramaribo. Door de boxen van de autoradio klinkt nu eens geen reggaeton maar 'Orange Sky', van Alexi Murdoch: *Here is what I know, it goes like this: my salvation lies in your love.*

'Dag mevrouw Brouwn, het was een eer u te ontmoeten,' zegt Clyde nadat hij de bagage uit de kofferbak heeft getild.

'Dank je, schat,' zegt mijn moeder verlegen. 'Je bent een bijzondere man. Ik ben visionair, dat weet je misschien niet, maar ik denk dat je het wordt: president van Suriname, echt.'

'Ik ga mijn best doen, mevrouw. Maar vandaag nog niet, ben ik bang.'

Dan richt Clyde zich tot mij. Ik sta klaar voor de verticale handdruk, met de hand naar het hart, maar Clyde opent zijn armen. We geven elkaar een echte brasa, zonder geklop op de rug.

'Broeder! Dat Suriname je niet mag loslaten. Zorg goed voor je lieve ma en niet meteen baby's maken met die Hongarije-chi-meid van je, whaha!'

Als ik moet lachen, zegt mijn moeder: 'Niet meteen misschien, maar hij hoeft ook niet al te lang te wachten.'

We lopen over het asfalt richting het vliegtuig, een Boeing van KLM deze keer: we vliegen samen koninklijk terug. Voor en achter ons lopen de andere passagiers, bijna alleen maar Surinamers. Mijn moeder loopt zo snel ze kan, met haar korte beentjes.

'Zo! We gaan naar huis. Thuis,' zeg ik. 'Toch? Of is het geen thuis?'

'Jawel!' zegt ze resoluut. 'Wat denk je? Natuurlijk is het thuis.'

'Abun,' zeg ik. 'Naar thuis.'

Onder aan de trap van het toestel blijft mijn moeder even staan. Ze kijkt omhoog, naar de strakblauwe hemel en zegt: 'Ik zou toch echt zweren dat het een andere zon is.'

Ik knik. 'Moeten we papa niet nog even een sms'je sturen?'

Ze schudt driftig haar hoofd. 'Nee joh... Is duur hoor: sms'en naar Duitsland.'

We moeten allebei lachen. Ik kijk nog één keer om me heen. Dan stappen we de trap op naar boven. Twee stewardessen heten ons welkom.

'Hallo, bent u toevallig familie van de Babels?' vraagt mijn moeder aan een van hen. 'Want u lijkt erg op een vriendin van mij die...'

We gaan op onze stoelen zitten. Een oudere Hollandse stewardess komt op ons af. Ze kijkt met een vertederde blik naar mij en zegt: 'Zo, lekker met oma op stap?'

Mijn moeder moet meteen lachen, ik kijk verbaasd. Ziet mijn moeder er nu zo oud uit, of ik juist heel jong? Of heeft het misschien weer met dat opkloeren te maken? Is mijn moeder te donker, ik te licht en schat de stewardess in dat daar toch zeker een moedertje tussen moet hebben gezeten? Ik zeg trots: 'Nee mevrouw, dit is mijn moeder!'

De stewardess begint meteen te blozen. 'O, mijn oprechte excuses!'

'Het geeft niets, lieverd,' zegt mijn moeder. 'Ik ben ook op een leeftijd om oma te worden, maar helaas: deze jongen is toch niet echt een Surinamer, ziet u?'

Ze lacht om zichzelf. De stewardess doet opgelucht mee en loopt verder. Mijn moeder legt haar hand op de mijne.

'Maar even serieus, Johannes: als je nu eens over twee, drie jaar aan kinderen begint.'

'Eerder over zes of zeven jaar.'

'Ja... of vier,' zegt ze, alsof het om een onderhandeling gaat.

Ik knik. Alle passagiers zitten op hun plek, de deuren gaan dicht, het toestel begint te draaien. De oudere stewardess begint aan haar veiligheidsinstructies. *Stoelriem: eerst vastmaken bij uzelf, dan pas bij uw kinderen.* Ik klik mijn eigen stoelriem vast en dan die van mijn moeder.

'Dank je wel, schat,' zegt ze. 'Ik vergeet altijd om mijn stoel-RIEM vast te maken.'

Ze kijkt uit het raam. Het toestel draait de startbaan op, neus naar voren en begint dan langzaam te rijden. Ik vouw mijn handen in elkaar, leg ze op mijn benen, luister naar het luide geruis van de motoren. Ik hoop dat het me lukt om dat wat ik door mijn hoofd en hart voel stromen, thuis vast te houden. En dat ik zo – het maakt niet uit

hoe – dagu swen – gewoon maar wat doen en toch boven water blijven. Ik kijk opzij. Mijn moeder zit nerveus voorovergebogen en heeft haar vingers in haar oren gestopt. Ik doe mijn ogen dicht en zie een meisje van negentien. Met een pijpenkrulletje voor haar ogen, haar neusje tegen het raam gedrukt. Ze heeft nog nooit gevlogen. Ze gaat naar Veenendaal. Om Andy Warhol te worden. Ze heeft genoeg geoefend voor de open koelkast van haar beste vriendin: *D-d-denk j-j-je dat het k-k-koud genoeg is?* Ze weet nog niet dat ze een Duitse Hagenees zal tegenkomen en pas veertig jaar later weer terug zal vliegen.

We blijven over de startbaan rijden, steeds harder, steeds sneller, maar we stijgen niet op. Het is alsof we stilhangen, in de tijd.

Met mijn ogen nog steeds gesloten zie ik nu een oudere man, een echte zwarte man, een... Nee, dat zal ik vanaf nu nooit meer zo zeggen. Hij draagt een beige linnen pak, heeft een bolhoed op zijn hoofd en kijkt opzij naar zijn vrouw. Hij glundert, voor zich een stapel papier. Hij vraagt zich af: *hoe zou dat eruitzien, een land vol witte mensen?*

Zo stijgen we op: de zwarte man, mijn grootvader, het meisje van negentien, van zestig en ik... haar man pikin.

Mijn naam is Johannes. Rond. Zacht. Gevaarloos. Ik ben geboren in Dordrecht. Getogen in Almere. Woonachtig in Amsterdam. Per navelstreng begraven onder de paramariboom. Ik doe mijn ogen open. We zweven hoog in de lucht. Mijn moeder grijpt mijn hand en knijpt erin. Dat ik uit haar buik kom, lijkt opeens een wonderlijk verzinsel en tegelijkertijd vanzelfsprekender dan ooit.

Geef dit boek door

Heb je het boek uit? Mooi! Geef het door aan een ander. Zo krijgt dit boek meerdere levens en ontstaan er nieuwe gesprekken.

Lezer 1

Ik ben. . . . . .

Dit raakte me: . . . . . .

Ik geef het boek door aan: . . . . . .

Lezer 2

Ik ben. . . . . .

Dit raakte me: . . . . . .

Ik geef het boek door aan: . . . . . .

Lezer 3

Ik ben. . . . . .

Dit raakte me: . . . . . .

Ik geef het boek door aan: . . . . . .

Ik haalde het boek op. En vond veel meer.
Ontdek wat je allemaal kan in jouw bibliotheek.
Kijk op www.bibliotheek.nl

de Bibliotheek

Johan Fretz (1985) is schrijver, podcast- en documentairemaker. Hij debuteerde in 2012 met de roman *Fretz 2025*, die genomineerd werd voor de Bronzen Uil. Zijn tweede roman, *Onder de paramariboom,* won de Boekhandelsprijs 2019 en wordt verfilmd. In 2022 verscheen *Met vriendelijke groet*, een bundel spraakmakende verhalen over de actualiteit. Sinds 2023 maakt hij de wekelijkse podcast *Waanzinnig land*.

Al van jongs af aan wordt Johannes Fretz gevraagd waar hij vandaan komt, waar hij écht vandaan komt. Maar pas wanneer hij wordt uitgenodigd om op te treden in Paramaribo, vraagt hij zich dat voor het eerst zelf af. Samen met zijn moeder vliegt hij naar Suriname. Haar geboortegrond roept meer herkenning in hem op dan hij voor mogelijk had gehouden.

Heel Nederland leest *Onder de paramariboom*, een geestige roadtrip en een ontroerend verhaal over een moeder en een zoon, over identiteit en hoop. Dit cadeau van de Bibliotheek nodigt je uit om daarover in gesprek te gaan.

Heel Nederland Leest. Lees jij mee?
heelnederlandleest.nl